

Graecarum affectionum curatio

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΠΑΘΗΜΑΤΩΝ.

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ.

ρ.1 Πολλάκις μοι τῶν τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας ἐξηρημένων ζυντετυχηκότες τινές τήν τε πίστιν ἐκωμώδησαν τὴν ἡμετέραν, οὐδὲν ἄλλο λέγοντες ἡμᾶς τοῖς τὰ θεῖα παρ' ἡμῶν παιδευομένοις ἢ τὸ πιστεύειν παρεγγυᾶν, καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων κατηγοροῦν ἀπαιδευσίας, βαρβάρους ἀποκαλοῦντες, τὸ γλαφυρὸν τῆς εὐπειρίας οὐκ ἔχοντας· καὶ τὸ γεραίρειν δὲ τοὺς μάρτυρας καταγέλαστον ἔφασκον, καὶ λίαν ἀνόητον τὸ πειρᾶσθαι τοὺς ζῶντας παρὰ τῶν τεθνεώτων ὠφέλειαν πορίζεσθαι· προσετίθεσαν δὲ καὶ ρ.2 ἕτερα ἄττα παραπλήσια τούτοις, ἃ διδάξει τὸ ζύγγραμμα. Ἐγὼ δὲ πρὸς μὲν ἐκείνους ἅπερ ἐχρῆν διεξήλθον, τὰ κατηγορήματα διαλύων· ἀνόσιον δὲ ὠήθη καὶ δυσσεβὲς παριδεῖν τοὺς ἀπλοῖς ἦθεσι κεχρημένους ὑπ' ἐκείνων ἀπατωμένους καὶ μὴ ζυγγραψαί ρ.3 καὶ διελέγξαι τῶν κατηγορημάτων τὸ μάταιον. Καὶ διεῖλον μὲν εἰς δυοκαίδεκα διαλέξεις τὴν πραγματείαν, τὸν ἀνειμένον δὲ χαρακτήρα τοῖς λόγοις ἐντέθεικα· τῇ διδασκαλίᾳ γὰρ εἶναι τοῦτον ὑπέιληφα πρόσφορον, ἄλλως τε καὶ ταῖς Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων φιλοσόφων χρώμενον μαρτυρίαις ἔδει καὶ τοὺς λόγους μὴ παντάπασιν ἀπάδοντας ζυναρμόσαι, ἀλλ' ἔχοντάς τινα πρὸς ἐκεῖνας ἐμφέρειαν. ρ.4 Ἡ δὲ πρώτη διάλεξις τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἀπαιδευσίας ἀπολογίαν ποιεῖται, ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν φιλοσόφων τὰς ἀποδείξεις προσφέρουσα. ρ.5 Ἡ δὲ δευτέρα τῶν παρ' Ἑλλήσιν ὀνομαστοτάτων σοφῶν καὶ τῶν μετ' ἐκείνους φιλοσόφων ἐπικληθέντων τὰς περὶ τῆς τῶν ὄλων ἀρχῆς ἀπαριθμεῖται δόξας· καὶ Μωϋσοῦ τοῦ πάντων ἐκεῖνων πρεσβυτάτου τὴν ἀληθῆ θεολογίαν ἐκ παραλλήλου τιθεῖσα, τὴν μὲν ἐκείνων διελέγχει ψευδολογίαν, τῆς δὲ τούτου διδασκαλίας ἀστράπτουσαν δείκνυσι τὴν ἀλήθειαν. ρ.6 Ἡ δὲ τρίτη διδάσκει, τίνα μὲν περὶ τῶν δευτέρων παρ' Ἑλλήσι καλουμένων θεῶν παρ' ἐκείνοις μεμυθολόγηται, τίνα δὲ περὶ τῶν ἀσωμάτων, κτιστῶν δὲ φύσεων ἡμᾶς ἢ θεῖα διδάσκει γραφή, ὥστε πάλιν τῇ παρεξετάσει καὶ τῶν παρ' ἡμῖν θρησκευομένων δειχθῆναι τὸ ἀξιάπεινον καὶ τῶν μυσαρῶν ἐκείνων μύθων τὸ δυσειδὲς καὶ δυσῶδες διελεγχθῆναι. ρ.7 Ἡ δὲ τετάρτη περὶ τῆς ὕλης καὶ τοῦ κόσμου τὴν ὑπόθεσιν ἔχει καὶ δείκνυσι τὴν ἡμετέραν κοσμογένειαν πολλῶν τῆς Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων πρεπωδεστέραν. ρ.8 Περὶ δὲ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ἢ πέμπτη δέδεκται τὸν ἀγῶνα, καὶ τὰς Ἑλληνικὰς δόξας καὶ τὰς Χριστιανικὰς ἐπιδεικνύουσα καὶ ὅσον φωτὸς καὶ σκότους διδάσκουσα τὸ διάφορον. ρ.9 Τὴν ἕκτην δὲ τάξιν ὁ περὶ τῆς προνοίας ἔλαχε λόγος. Ἔδει γὰρ τοῖς περὶ Θεοῦ καὶ τοῖς ὑπὸ Θεοῦ γεγεννημένοις τοῦτον ἀκοιουθῆσαι τὸν λόγον, διελέγοντα Διαγόρου μὲν τὸ ἄθεον, Ἐπικούρου δὲ τὸ βλάσφημον, τῆς Ἀριστοτέλους δὲ προνοίας τὸ μικρολόγον, ἐπαινοῦντα δὲ Πλάτωνος καὶ Πλωτίνου καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι τούτων εἰσὶν ὁμογνώμονες, τὰ περὶ τῆς προνοίας διδάγματα· καὶ φυσικοῖς δὲ λογισμοῖς ἐπιδείκνυσι ταύτην ἐν τῇ κτίσει θεωρουμένην καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν θεόθεν γινομένων προφαινομένην. ρ.10 Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν θυσιῶν ἔδει δεῖξαι τὸ περιττόν, ἢ ἑβδόμη διάλεξις τοῦτον περιέχει τὸν λόγον, φιλοσόφοις μὲν λόγοις τῶν θυσιῶν τῶν Ἑλληνικῶν κατηγοροῦσα, προφητικοῖς δὲ τὸ νηπιῶδες τῆς Ἰουδαίων νομοθεσίας ἐπιδεικνύουσα. ρ.11 Τὴν δὲ κατὰ τῶν τοὺς νικηφόρους μάρτυρας γεραιρόντων κατηγορίαν, καὶ μέντοι καὶ τὴν ἀπολογίαν, ἢ ὀγδόη περιέχει, ταῖς τῶν

φιλοσόφων καὶ ξυγγραφέων, καὶ μέντοι καὶ ποιητῶν μαρτυρίαις χρωμένῃ καὶ ἐπιδεικνύσῃ, ὡς Ἕλληνες οὐ μόνον χοαῖς, ἀλλὰ καὶ θυσίαις τοὺς τεθνεῶτας ἐτίμων, τοὺς μὲν θεοὺς, τοὺς δὲ ἡμιθέους, τοὺς δὲ ἥρωας ὀνομάζοντες, καὶ τούτων τοὺς πλείστους ἀκολασίᾳ ξυνεζηκότας. p.12 Προύργου δὲ ῥήθη καὶ τοῖς παρ' Ἑλλήσιν ὀνομαστοτάτοις γεγενημένοις νομοθέταις τοὺς ἡμετέρους παρεξέτασαι, τοὺς ἀλίεας λέγω καὶ τὸν σκυτοτόμον καὶ τοὺς τελῶνας, καὶ δεῖξαι πάλιν ἐκ ξυγκρίσεως τὸ διάφορον, καὶ ὡς ἐκεῖνοι μὲν οἱ νόμοι μετὰ τῶν τεθεικότων τῷ τῆς λήθης παρεδόθησαν ζόφῳ, οἱ δὲ τῶν ἀλίεων ἀνθοῦσιν οὐ μόνον παρ' Ἑλλήσιν καὶ Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ Σκύθαις καὶ Σαυρομάταις καὶ Πέρσαις καὶ τοῖς ἄλλοις βαρβάροις. Ταύτην δὲ τὴν παρεξέτασιν ἢ ἐνάτη περιέχει διάλεξις. p.13 Ἡ δὲ δεκάτη διδάσκει, ὅποια μὲν οἱ θεῖοι χρησμοὶ προηγῶ ρευσαν, καὶ ὡς Θεῶ πρόποντα καὶ τοῖς εὖ φρονοῦσι τῶν ἀνθρώπων ἀρμόττοντα, τίνα δὲ ὁ Πύθιος καὶ ὁ Δωδωναῖος καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων ψευδομάντις προειπόντες ἐφωράθησαν μὲν ψευδόμενοι καὶ τῶν ἐσομένων οὐδὲν προγινώσκοντες, τοιαῦτα δὲ τεθε σπικότες, ὅποια οὐδὲ τῶν ἐπιεικῶν τις ἀνθρώπων ἠνέσχετο ἂν εἰσηγήσασθαι, p.14 Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τέλους καὶ κρίσεως ἔδει γνῶναι τοὺς ἀγνοοῦντας, τίνα μὲν ἡμεῖς, τίνα δὲ ἐκεῖνοι διδάσκουσι, ταύτην ἢ πρώτη καὶ δεκάτη διάλεξις τοῖς ἐντυχεῖν βουλομένοις τὴν διδασκαλίαν προσφέρει. p.15 Ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ἐπιδεικνύμι τὸ διάφορον, ἐπειδὴ μάλα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ξυμμορίαν ἐπὶ τοῖς πάλαι γεγενημένοις φιλοσόφοις βρενθυομένην ὀρῶ καὶ τὸν ἐκείνων βίον αἴρειν τοῖς λόγοις ἐπιχειροῦντας. Ἐπιδείξει τοίνυν ἢ δευτέρα καὶ δεκάτη διάλεξις, ὡς ὁ ἐκείνων μὲν βίος οὐ μόνον φιλοσόφων, ἀλλὰ καὶ ἀνδραπόδων ἐπαινουμένων ἀνάξιος, ὁ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνοις ἐπομένων τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ὑπέρτερος καὶ τοῖς σωμάτων ἀπηλλαγμένοις καὶ τὸν οὐρανὸν περιπολοῦσι προσόμοιος. p.16 Ὅνομα δὲ τῷ βιβλίῳ Ἑλληνικῶν θεραπευτικῆ παθημάτων ἢ Εὐαγγελικῆς ἀληθείας ἐξ Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐπίγνωσις. p.17 Ἐγὼ μὲν οὖν τῆς τε τῶν νοσοῦντων ἔνεκα θεραπείας καὶ τῆς τῶν ὑγιαίνοντων προμηθούμενος ὠφελείας τοῦτον ἀνεδεξάμην τὸν πόνον· τοὺς δὲ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐντυχάνοντας πόνοις παρακαλῶ, εἰ μὲν ἅπαντα εὖ ἔχει τὰ γεγραμμένα, τὸν τούτων ἀνυμῆσαι δοτῆρα καὶ τοῖς πεπονηκόσι προσευχᾶς ἀντιδοῦναι· εἰ δὲ τίνα ἐλλείπει, μὴ πάντων ὁμοῦ τούτων εἵνεκα καταγῶναι, ἀλλ' ἐκ τῶν εὖ εἰρημένων τὸ κέρδος κομίσασθαι.

1.t ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ.

1.1 Ἱατρικὴ θεραπεία ἔστι μὲν πού καὶ σώματος, ἔστι δ' ἄρα καὶ ψυχῆς· καὶ γὰρ δὴ καὶ ταύτη κάκεινῳ συχνὰ προσγίνεται πάθη, 1.2 ἀλλὰ τῷ μὲν ἀκούσια, τῇ δὲ, ὡς ἐπίπαν, αὐθαίρετα. Τοῦτο οὖν εὖ εἰδῶς, οἷα δὴ πάνσοφος ὁ Θεὸς καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων καὶ τῶν ὄλων δημιουργός, ἐκατέρᾳ φύσει προσένειμεν ἀρμόδια φάρμακα, καὶ μέντοι καὶ ἰατροὺς ἐπέστησε, τοὺς μὲν ταύτην, τοὺς δὲ ἐκείνην ἐκπαιδεύσας τὴν ἐπιστήμην, καὶ στρατηγεῖν καὶ ἀρι 1.3 στεύειν κατὰ τῶν νοσημάτων ἐκέλευσεν. Ἀλλ' οἱ μὲν τὸ σῶμα οὐκ εὖ διακείμενοι καὶ τὴν νόσον δυσχεραίνουσι καὶ ὑγείας ἰμεῖρονται καὶ τοῖς ἰατροῖς εἴκουσιν, οὐ μόνον ἥπια προσφέρουσι φάρμακα, ἀλλὰ κἂν τέμνωσι, κἂν καίωσι, κἂν λιμώττειν κελεύωσι, κἂν πικρῶν τινῶν καὶ ἀηδῶν μεστάς προσφέρωσι κύλικας· καὶ διὰ τοιαύτης ἀνιαρᾶς ἐπιμελείας τὴν ὑγείαν καρπούμενοι, μισθὸν τοῖς οὕτως ἀκουμένοις ὀρέγουσι, καὶ τὴν θεραπείαν δεχόμενοι τὴν τῶν φαρμάκων οὐ περιεργάζονται σκευασίαν· τὴν γὰρ τοι 1.4 σωτηρίαν ποθοῦσιν, οὐ τὸν ταύτης τρόπον ἀνερευνῶσιν. Οἱ δὲ τῆς ἀπιστίας τὴν λώβην εἰσδεδεγμένοι οὐ μόνον ἀγνοοῦσι τὴν παγχάλεπον νόσον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄκρας εὐκληρίας ἀπολαύειν ὑπολαμβάνουσιν· ἦν δὲ τις τῶν ταῦτα θεραπεύειν ἐπισταμένων ἀλεξίκακον

φάρμακον τῷ πάθει προσενεγκεῖν ἐθελήσῃ, ἀποπηδῶ σιν αὐτίκα, καθάπερ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι νόσω καὶ τὴν σφίσι προσφερομένην ἀποσεύονται θεραπείαν καὶ τὴν ἰατείαν ὡς ἄρρω 1.5 στίαν ἀποδιδράσκουσιν. Χρὴ μέντοι τοὺς ταύτην μετιόντας τὴν ἐπιστήμην καὶ χαλεπαίνοντας φέρειν καὶ λοιδορουμένων ἀνέ χεσθαι, κἂν πύξ παίωσι, κἂν λακτίζωσι, τοιαῦτα γὰρ δὴ ἄττα πλημμελοῦσιν οἱ παραπαίοντες· καὶ οὐ δυσχεραίνουσι τούτων γινομένων οἱ ἰατροί, ἀλλὰ καὶ δεσμὰ προσφέρουσι καὶ καταιονῶσι βία τὰς κεφαλὰς καὶ πᾶσαν μηχανὴν ἐπινοοῦσιν, ὥστε τὸ πάθος ἐξελάσαι καὶ τὴν προτέραν τῶν μορίων ἄρμονίαν ἀποδοῦναι τῷ 1.6 ὄλω. Τοῦτο δὴ καὶ ἡμῖν ποιητέον, καὶ τῶν οὕτω διακειμένων ἐπιμελητέον εἰς δύναμιν. Εἰ γὰρ καὶ ὀλίγοι λίαν εἰσὶν οἱ τῷ πάθει δεδουλωμένοι καὶ ἐοίκασιν ὑποστάθμη τινὶ παχείᾳ τῶν τοῦ δυλιστήρος οὐ διϊκνουμένη πόρων διὰ παχύτητα, ἀλλ' οὖν οὐκ ἀμελητέον αὐτῶν οὐδὲ παροπτέον φθειρομένους ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀλλὰ πάντα πόρον ἐξευρητέον, ὥστε τὴν ἐπικειμένην αὐτοῖς ὀμί χλην ἀποσκεδάσαι καὶ τοῦ νοεροῦ φωτὸς ἐπιδειξαι τὴν αἴγλην. Οὐδεὶς γὰρ φιλόπονος γεωργὸς τὰς μὲν πολλὰς ἀκάνθας ἐκτέ 1.7 μνει, τὰς δὲ ὀλίγας ἐᾷ, ἀλλὰ κἂν δύο εὔρη, κἂν μίαν, πρόρρι ζον ἀνασπᾶ καὶ καθαρὸν ἀποφαίνει τὸ λήιον. Πολλῷ δὴ οὖν μᾶλλον τοῦτο ποιητέον ἡμῖν· οὐ γὰρ ἐκτέμνειν, ἀλλὰ μεταβάλ λειν τὰς ἀκάνθας ὁ τῆς ἡμετέρας γεωργίας παρακελεύεται 1.8 νόμος. Φέρε τοίνυν καὶ ὡς ἀκάνθαις τὴν γεωργικὴν προσενέγκω μεν δίκελλαν καὶ τῇ μακέλλῃ τοῦ λόγου τὰς τῶν ἀκοῶν ἀνευρύ νωμεν αὐλακας, ἵνα μηδὲν τῶν ἐν μέσῳ κειμένων κωλυμάτων ἐπίσχη τῆς ἀρδεΐας τὸ ρεῖθρον· καὶ μὲν δὴ καὶ ὡς ἄρρωστοῦντας καταιονήσωμεν καὶ τὰ σωτήρια καὶ παιῶνια προσενέγκωμεν φάρμακα. 1.9 Πρῶτον δέ γε τῶν ἄλλων τὸ τῆς οἰήσεως ἰατρεύσωμεν πάθος. Καὶ γὰρ δὴ τινες αὐτῶν, ποιητικῶν καὶ ῥητορικῶν λόγων μετεσχηκότες, τινὲς δὲ καὶ τῆς Πλάτωνος εὐεπείας ἀπογευσάμενοι, καταφρονοῦσι μὲν τῶν θείων λογίων, ὡς ἥκιστα κεκαλ λιεπημένη φράσει κεκομψευμένων, οὐκ ἀξιοῦσι δὲ παρ' ἀνδρῶν 1.10 ἀλιέων μαθεῖν τὴν τοῦ ὄντος ἀλήθειαν. Καὶ τέχνης μὲν ἐκάστης δρεπόμενοι τοὺς καρπούς, τὰς τῶν τεχνιτῶν οὐ περιεργάζονται γλώττας· οὐδὲ γὰρ Ἀττικοὺς εἶναι τοὺς σκυτοτόμους ἀπαιτοῦσιν ἢ τοὺς χαλκέας ἢ τοὺς τέκτονας ἢ τοὺς ζωγράφους ἢ τοὺς ναυπηγούς ἢ τοὺς κυβερνήτας, ἀλλὰ κἂν Σκύθαι ὦσι, κἂν Σαυρο μάται, κἂν Ἴβηρες, κἂν Αἰγύπτιοι, μεθ' ἡδονῆς ἀπολαύουσι τῶν τεχνῶν, μόνην ἀπαιτοῦντες τὴν τούτων ἀκρίβειαν, τὴν δὲ τῶν 1.11 ἐθνῶν διαφορὰν ἥκιστα δυσχεραίνουσιν. Καὶ κιθαριστοῦ μὲν ἀκούοντες, τῶν κρουμάτων μόνον ἀπαιτοῦσι τὴν ἄρμονίαν, οὐ μὴν εἰ Ἑλλήν ἐστιν ἢ βάρβαρος ἐπιζητοῦσι μαθεῖν· μόνην δ' ἄρα τῆς ἀληθείας τὴν μάθησιν ἀπεριέργως λαβεῖν οὐκ ἐθέλου σιν, ἀλλ' ἀτιμίαν ὑπολαμβάνουσιν, εἰ βάρβαρος αὐτοὺς ταύτην τὴν γλώτταν παιδεύοι· καὶ τοῦτον ἔχουσι τὸν τύφον ἄνδρες οὐδ' εἰς ἄκρον τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐληλακότες, ἀλλ' ὀλίγων τινῶν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἄκροις χεῖλεσι γεγευμένοι καὶ σμικρὰ ἄττα ἔνθεν κάκεῖθεν ἠρανισμένοι. 1.12 Οἱ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν φιλοσόφων περιφανέστατοι, ὧν ἡ μνήμη παρὰ τοῖς ἐλλογίμοις μέχρι καὶ τήμερον πολυθρύλητος, Φερε κύδης ὁ Σύριος καὶ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος καὶ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος καὶ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, καὶ μέντοι καὶ Πλάτων ἐκεῖνος, ὁ Ἀρίστωνος μὲν υἱός, Σωκράτους δὲ φοιτητής, εὐστομία δὲ πάντας ἀποκρύψας, οὐκ ὤκνησαν ἔνεκα τοῦ τάλιθές ἐξευρεῖν καὶ Αἴγυπτον περινοστήσαι καὶ Θήβας τὰς Αἰγυπτίας καὶ Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν, καὶ ταῦτα οὐ μιᾶς βασιλείας τάδε τὸ τήνικαῦτα ἰθυνοῦσης τὰ ἔθνη, ἀλλὰ διαφόρων μὲν πολιτειῶν ἐν ταῖς πόλε σιν οὐσῶν, διαφόρων δὲ νόμων· αἱ μὲν γὰρ δημοκρατίαν, αἱ δὲ 1.13 ὀλιγαρχίαν ἠσπάζοντο, καὶ οἱ μὲν ἐτυραννοῦντο, οἱ δὲ ἐνόμως ἐβασιλεύοντο. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν αὐτοὺς τούτων ἐπέσχε τῶν κωλυμάτων παρὰ βαρβάρους ἀνθρώπους δραμεῖν καὶ μαθεῖν παρ' αὐτῶν, ἄπερ αὐτοὺς ἄμεινον γινώσκειν ἑαυτῶν ὑπελάμβανον. 1.14 Φασὶ δὲ αὐτοὺς ἐν Αἰγύπτῳ οὐ μόνον παρ' Αἰγυπτίων, ἀλλὰ καὶ

παρ' Ἑβραίων τὰ περὶ τοῦ ὄντος διδαχθῆναι Θεοῦ. Καὶ ταῦτα διδάσκει μὲν Πλούταρχος ὁ Βοιωτίας, διδάσκει δὲ καὶ Πορφύριος ὁ κατὰ τῆς ἀληθείας λυττήσας, καὶ μέντοι καὶ Νουμήνιος ὁ 1.15 Πυθαγόρειος καὶ ἕτεροι πλείστοι. Φασὶ δὲ τὸν Πυθαγόραν καὶ περιτομῆς ἀνασχέσθαι, τοῦτο παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκότα· Αἰγύπτιοι δὲ παρ' Ἑβραίων τόνδε τὸν νόμον παρέλαβον. Ἀβραὰμ γὰρ τοῦ πατριάρχου παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων τῆς περιτομῆς δεξαμένου τὴν ἐντολήν, ἐφύλαξε μὲν ταύτην τὸ γένος· ὤκησε δ' ἐπὶ πλείστον τὴν Αἴγυπτον, ἐζήλωσαν δὲ τοὺς Ἑβραίους 1.16 Αἰγύπτιοι. Ὅτι δὲ οὐκ ἦν πάσαι νόμος Αἰγυπτίους περιτέμνειν τὰ βρέφη, ἢ τοῦ Φαραῶ θυγάτηρ ἀξιόχρεως μάρτυς· τῇ γὰρ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ προσερριμμένον εὐροῦσα τὸν Μωϋσῆν, εὐθύς τε τὴν περιτομὴν εἶδε καὶ τὸ γένος ἐπέγνω καὶ τῶν Ἑβραίων ἔκγονον τὸ βρέφος ὠνόμασεν. 1.17 Οἱ μὲν οὖν διὰ πάσης ἐλληλυθότες παιδείας τοσοῦτον ἔρωτα εἶχον φιλομαθείας, ὡς καὶ πολέμων καὶ πελαγῶν μεγίστων καταφρονῆσαι καὶ βαρβάροις ἀνδράσι φοιτῆσαι καὶ πανταχόθεν ξυλλέξαι ὅπερ ἀναγκαῖον ἐνόμισαν· Σωκράτης δὲ ὁ Σωφρονίσκου, τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος, οὐδὲ παρὰ γυναικῶν μαθεῖν τι χρήσιμον ὑπέλαβε φιλοσοφίας ἀνάξιον· τῷ τοι καὶ τὴν Διοτίμαν οὐκ ἤρην θρία προσαγορεύων διδάσκαλον, καὶ μέντοι καὶ παρὰ τὴν Ἄσπα 1.18 σίαν διετέλει θαμίζων. Τούτων δὲ γε οἱ πλείστοι μὲν οὐδὲ τὴν Μῆνιν ἴσασιν τὴν Ἀχιλλέως, ἐξ ἧς ἄρχεσθαι τῶν ἐλλογίμων μαθημάτων εἶωθε τὰ μειράκια· οἱ δὲ, ὀλίγα μὲν παρὰ ποιητῶν, ὀλίγα δὲ παρὰ ῥητόρων ἐρανισάμενοι, τῶν δὲ γε φιλοσόφων οὐδὲ αὐτὰς τὰς προσηγορίας μεμαθηκότες, πλὴν δυοῖν ἢ τριῶν τῶν ἐπισήμων, βάρβαρον μὲν τὴν θεῖαν γραφὴν ὀνομάζουσι, μαθεῖν δὲ τάληθες παρ' αὐτῆς αἰσχροὺς ὑπειλήφασιν. Ἐξ ἀγνοίας 1.19 δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀλαζονείας ἐπιγίνεται πάθημα. Εἰ γὰρ τὰς Ἑλληνικὰς ἀνεγνώκεσαν ἱστορίας, ἔγνωσαν ἂν δῆπουθεν, ὡς καὶ τὰς περιφανεῖς ἐπιστήμας καὶ τῶν τεχνῶν τὰς πλείστας παρὰ βαρβάρων ἐπαιδεύθησαν Ἕλληνες. Γεωμετρίαν μὲν γὰρ καὶ ἀστρονομίαν Αἰγυπτίους πρώτους εὐρηκέναι φασίν· ἀστρολογία δὲ καὶ γενεθλιαλογία Χαλδαίων εὐρημα λέγεται· Ἄραβες δὲ καὶ Φρύγες οἰωνοσκοπικὴν ἐπενόησαν πρώτοι· ὅτι δὲ καὶ ἡ σάλ 1. πηγὴ Τυρρηνῶν ἐστὶν ἔργον, καὶ αὐλοὶ Φρυγῶν, διδάσκουσι μὲν αἰ τραγωδία, διδάσκουσι δὲ μετὰ τούτων αἰ ἱστορία. Καὶ τὰ γράμματα δὲ γε Φοίνικας εὐρηκέναι λογοποιοῦσιν οἱ Ἕλληνες, καὶ τὸν Κάδμον ταῦτα πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα κομίσει· ἰατρικῆς δὲ ἄρξαι τὸν Ἄπιν φασὶ τὸν Αἰγύπτιον, εἶτα τὸν Ἀσκληπιὸν αὐξῆσαι τὴν τέχνην· σκάφος δὲ πρῶτον ἐν Λιβύῃ ναυπηγηθῆναι 1.21 λέγουσιν. Ὅτι δὲ καὶ τῶν Διονυσίων καὶ τῶν Παναθηναίων, καὶ μέντοι καὶ τῶν Θεσμοφορίων καὶ τῶν Ἐλευσινίων τὰς τελετὰς Ὀρφεύς, ἀνὴρ Ὀδρύσης, εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκόμισε καὶ εἰς Αἴγυπτον ἀφικόμενος τὰ τῆς Ἰσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος εἰς τὰ τῆς Διοῦς καὶ τοῦ Διονύσου μετατέθεικεν ὄργια, διδάσκει μὲν Πλούταρχος ὁ ἐκ Χαιρωνείας τῆς Βοιωτίας, διδάσκει δὲ καὶ ὁ Σικελιώτης Διόδωρος, μέμνηται δὲ καὶ Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ καὶ φησι τὸν Ὀρφέα τὰς ἀγιωτάτας αὐτοῖς τελετὰς κατα 1.22 δεῖξαι. Ὅτι δὲ καὶ τὰ τῆς Ῥέας ἢ τῆς Κυβέλης ἢ τῆς Βριμοῦς 1.22 (ἢ ὅπως ἂν ἐθέλητε, ὀνομάζετε· πολλὴ γὰρ εὐπορία παρ' ὑμῖν ὀνομάτων, οὐχ ὑποκειμένων πραγμάτων)–ἀλλ' ὅμως ὅτι καὶ ταύτης τὰς ἐορτὰς καὶ τὰ ἐν αὐταῖς τελούμενα ἀπὸ Φρυγίας εἰς τὴν Ἑλλάδα μετεκόμισαν Ἕλληνες, οἱ προκληθέντες ἤδη 1.23 μάρτυρες διαρρήδη διδάσκουσιν. Εἰ δὲ καὶ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τῶν δαιμόνων τὰς τελετὰς καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα παρὰ βαρβάρων ἐδιδάχθησαν Ἕλληνες καὶ ἐπὶ τοῖς διδασκάλοις ἀβρύνονται, τί δήποτε ὑμεῖς, οὐδὲ ξυνιέναι τὰ ὑπ' ἐκείνων συγγεγραμμένα δυνάμενοι, παραιτεῖσθε μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν παρ' 1.24 ἀνδρῶν θεόδοτον σοφίαν εἰσδεξαμένων; Εἰ δέ, ὅτι οὐκ ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐβλάστησαν, τὰς ἀκοὰς αὐτοῖς ὑπέχειν οὐ βούλεσθε, ὥρα ὑμῖν μήτε Θαλὴν ὀνομάζειν σοφὸν μήτε Πυθαγόραν φιλόσοφον μήτε Φερεκύδην τὸν ἐκείνου διδάσκαλον. Ὁ μὲν γὰρ Φερεκύδης Σύριος ἦν, οὐκ

Ἀθηναῖος οὐδὲ Σπαρτιάτης οὐδέ γε Κορίνθιος· τὸν δὲ Πυθαγόραν Ἀριστόξενος καὶ Ἀρίσταρχος καὶ Θεόπομπος Τυρρηνὸν εἶναι φασιν, ὁ δὲ Νεάνθης Τύριον ὀνομάζει· τὸν δὲ Θαλῆν οἱ μὲν Μιλήσιον λέγουσι, Λέανδρος δὲ καὶ Ἡρόδοτος Φοίνικα προσηγόρευσαν· καὶ μέντοι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης Σταγειρίτης ἦν, Σινωπεὺς δὲ ὁ Διογένης, καὶ Ἄλκμᾶν ὁ Πειρίθου Κροτωνιάτης, ὃν πρῶτόν φασι περὶ φύσεως συγγράφαι λόγον· Ἀκραγαντῖνος δὲ ὁ Ἐμπεδοκλῆς, Σικελικὴ δὲ αὕτη πόλις. 1.25 Εἰ δὲ ἄρα τοῦτο φατε, ὡς ἔξω μὲν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔφυσαν οἶδε οἱ ἄνδρες καὶ ἐτράφησαν, τὴν δὲ γε Ἑλληνικὴν ἡσκήθησαν γλῶτταν, πρῶτον μὲν ὁμολογεῖτε καὶ ἐν ἄλλοις ἔθνεσιν ἄνδρας γεγενῆσθαι σοφούς· καὶ γὰρ δὴ καὶ Ζάμολξιν τὸν Θρακκα καὶ Ἀνάχαρσιν τὸν Σκύθην ἐπὶ σοφίᾳ θαυμάζετε, καὶ τῶν Βραχμάων πολὺ παρ' ὑμῖν τὸ κλέος· Ἰνδοὶ δὲ οὗτοι, οὐχ Ἑλληνες. 1.26 Ἔπειτα δὲ καὶ ἐτέρωθεν ἐξελέγεσθε οὐκ ὀρθῶς προτιθέντες τῆς ἀληθείας τὴν εὐέπειαν, τὸν γὰρ τοὶ Σωφρονίσκου Σωκράτην ὁμολογεῖτε δήπου καὶ ὑμεῖς τῶν Ἑλληνικῶν φιλοσόφων ἄριστον γεγενῆσθαι· ἀλλ' οὗτος ἐκ λιθοκόπου μὲν ἔφυσεν πατρός, ἐπὶ πλεῖ 1.27 στον δὲ τὴν πατρώαν μετελήλυθε τέχνην. Καὶ τοῦτο πολλοὶ μὲν εἰρήκασιν καὶ ἄλλοι, καὶ ὁ Πορφύριος δὲ ἐν τῷ τρίτῳ τῆς Φιλοσόφου τοῦτο ἱστορίας ξυνέγραψεν· ἔφη δὲ οὕτως· "Λέγωμεν περὶ τοῦ Σωκράτους τὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις μνήμης κατηξιομένα, τὰ μὲν πρὸς ἔπαινον αὐτοῦ καὶ ψόγον πολλαχῶς ὑπὸ τῶν λογίων ἀνδρῶν μεμυθευμένα ἐπ' ὀλίγον φυλοκρινουῦντες, καταλιπόντες δὲ ἀνεξέταστον τὸ εἶτε αὐτὸς εἰργάσατο ξὺν τῷ πατρὶ τὴν λιθοκοπικὴν τέχνην, εἶτε ὁ πατὴρ αὐτοῦ μόνος. Οὐδὲν γὰρ ἐνέκοπτεν αὐτῷ τοῦτο πρὸς σοφίαν πρὸς ὀλίγον χρόνον ἐργασθέν. Εἰ δὲ δὴ ἐρμολύφος ἦν, καὶ μάλλον· καθάριος γὰρ ἡ τέχνη καὶ 1.28 οὐ πρὸς ὀνειδούς." Καὶ τὰ ἐξῆς δὲ τῆς αὐτῆς ἔχεται διανοίας· εἰσάγει γὰρ τινὰς λέγοντας λιθουργικὴν τέχνην τὸν Σωκράτην χρησάμενον· Ἄλλ' ἴσως τὴν μὲν πρώτην ἡλικίαν λιθουργῶν διετέλεσεν, ὕστερον δὲ, λόγων ποιητικῶν καὶ ῥητορικῶν ἐρασθεὶς, 1.29 παιδείας μετέλαχεν. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν· πᾶν γὰρ τούναντίον εἶπεν ὁ Πορφύριος· λέγει δὲ οὕτως· "Εἶναι δὲ αὐτὸν πρὸς οὐδὲν μὲν ἀφυῆ, ἀπαίδευτον δὲ περὶ πάντα, ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν· σχεδὸν γὰρ οὐδὲ γράμματα πάνυ τι ἐπίστασθαι, ἀλλ' εἶναι γελοῖον, ὅποτε τι δέοι ἢ γράψαι ἢ ἀναγνῶναι, βατταρίζοντα 1.30 ὡσπερ τὰ παιδιά." Καὶ ὁ Πλάτων δὲ αὐτὸν ἐν Ἀπολογία τοιαύτῃ τέθεικε λέγοντα· "Οὐ μέντοι νῆ Δία, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κεκαλλιεπημένους γε λόγους, ὡσπερ οἱ τούτων ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασιν οὐδὲ κεκοσμημένους, ἀλλ' ἀκούσεσθε εἰκῆ λεγόμενα τοῖς ἐπιτυχούσιν ὀνόμασιν." Καὶ μετ' ὀλίγα δὲ ταῦτα πάλιν προστέθεικεν· "Καὶ δὴ καὶ νῦν ὑμῶν τοῦτο δέομαι δίκαιον, ὡς γέ μοι δοκῶ, τὸν σκοπὸν τῆς λέξεως εἶναι ἴσως μὲν γὰρ χείρων, ἴσως δὲ βελτίων ἢ εἶναι αὐτὸ δὲ τοῦτο σκοπεῖν καὶ τούτῳ τὸν 1.31 νοῦν προσέχειν, εἰ δίκαια λέγω." Ἄλλ' ὅμως καὶ ἀμαθῆ γε γλῶτταν καὶ ἀπαίδευτον ἐσχηκώς, οὐ μόνον τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἀλλὰ καὶ Πλάτωνος τοῦ ἅπαντας Ἑλλήνας εὐεπείᾳ νενικηκότος αἰδοῦς ἀξιώτερος ἦν. Καὶ τοῦτο οὐδ' ἂν αὐτὸς ὁ Ἀρίστωνος ἀρνηθεῖ. Πῶς γὰρ, ὃ γε πάντας ὅσους ὥδινε λόγους ἐκείνῳ προσαναθεῖς τε καὶ προσαρμόσας καὶ τῆς ἐκείνου διανοίας ἐκγόνους εἶναι παρασκευάσας νομίζεσθαι; Ὅτι δὲ καὶ οὗτος, ὁ ἅπαντας 1.32 ἀνθρώπους καὶ οὐ τοὺς ἄλλους Ἑλλήνας μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς Ἀθηναίους εὐγλωττία καὶ ὀνομάτων κάλλει πάμπαν ἀποκρύψας, μὴ τῇ κομψείᾳ τῶν λόγων, ἀλλὰ τῇ τῶν ἐνθυμημάτων ἀρμονίᾳ προσέχειν παρεγγυᾶ, ἀκούσατε αὐτοῦ διαρρηδὴν ἐν τῷ Πολιτικῷ λέγοντος· "Κἂν διαφυλάξῃς τὸ μὴ σπουδάζειν ἐπὶ τοῖς ὀνόμασι, 1.33 πλουσιώτερος εἰς τὸ γῆρας ἀναφανήσῃ φρονήσεως." Ἀκούσατε δὲ καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς Πολιτείας οἷά φησιν· "Τούτους οὖν ἅπαντας καὶ τοὺς ἄλλους τοιοῦτων τινῶν μαθηματικούς καὶ τοὺς τῶν τεχνυδρίων φιλοσόφους θήσομεν; Οὐδαμῶς, εἶπον, ἀλλ' ὁμοίους φιλοσόφους. Τοὺς δ' ἀληθινούς, ἔφη, τίνες λέγεις; Τοὺς τῆς ἀληθείας, ἦν δ' ἐγώ, φιλοθεάμονας. Οὐ γὰρ ἐν γεωμετρίας, αἰτήματα καὶ

ὑποθέσεις ἐχούση, φιλοσοφία, οὐδ' ἐν μουσικῇ, στοχαστικῇ γε οὔση, οὐδ' ἐν ἀστρονομίᾳ, φυσικῶν καὶ ρεόντων καὶ εἰκότων βεβυσμένη λόγων, ἀλλ' αὐτοῦ τὰγαθοῦ δι' ἐπιστῆ 1.34 μης καὶ τῆς ἀληθείας." Ἀκούσατε, ὦ ἄνδρες, τοῦ φιλοσόφου τοὺς μὲν τῆς μουσικῆς καὶ τῆς γεωμετρίας καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἐπιστήμονας οὐ φιλοσόφους, ἀλλ' ὁμοίους φιλοσόφους προσαγορεύσαντος, τοὺς δὲ τῆς ἀληθείας διδασκάλους ἀληθινούς 1.35 ὄντως ὀνομάσαντος φιλοσόφους· καὶ ἐν τῷ τρίτῳ δὲ τῶν Νόμων ταῦτά φησιν· "Τοῦτο μὲν τοίνυν οὕτω κείσθω δεδογμένον καὶ λεγόμενον, ὡς τοῖς ταῦτα ἀμαθαίνουσι τῶν πολιτῶν οὐδὲν ἐπι τρεπτέον ἀρχῆς ἐχόμενον καὶ ὡς ἀγνοοῦσιν ὀνειδιστέον, κἂν πάνυ λογιστικοὶ ᾧσι καὶ πάντα κομψὰ καὶ ὅσα πρὸς αὔξην τῆς ψυχῆς πεφυκότα διαπεπονημένοι ἅπαντα· τοὺς δὲ τούναντίον ἔχοντας, τούτους ὡς σοφούς τε προσρητέον, κἂν, τὸ λεγόμενον, μήτε γράμματα μήτε νεῖν ἐπίστωνται, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐγχειριστέον ὡς ἔμφορον." 1.36 Πῶς ἂν τις ἀληθέστερόν τε καὶ σαφέστερον τὴν νῦν δὴ κατέ χουσαν ἀπαιδευσίαν ἐξελέγχοι καὶ οἴησιν; Τῶν γὰρ δὴ φιλοσόφων ὁ κολοφῶν οὐκ ἐν μαθήσει γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ἀληθείας γνώσει τὴν σοφίαν ὀρίζεται· καὶ τοὺς μὲν ταύτην ἐπισταμένους, κἂν μηδὲ τὰ πρῶτα στοιχεῖα γινώσκοιεν, ὀνομάζει σοφούς· τοὺς δὲ διὰ πάσης ἐλληλυθότας παιδείας, ἀληθείας δὲ καὶ δικαιοσύνης τὴν ἐπιστήμην οὐκ ἔχοντας, ἀποκρίνει καὶ ἐξελαύνει καὶ ἄρχειν οὐκ 1.37 ἐπιτρέπει. Καὶ μέντοι κἂν τῷ Θεαιτήτῳ τοὺς μετεωρολέσχας διαβάλλων ᾧδε λέγει· "Ὡσπερ καὶ Θαλῆν ἀστρονομοῦντα, ὦ Θεόδωρε, καὶ ἄνω βλέποντα, πεσόντα εἰς φρέαρ, Θραῦττά τις ἐμμελής καὶ χαρίεσσα θεραπευτικὴ ἀποσκῶψαι λέγεται ὡς τὰ μὲν ἐν οὐρανῷ προθυμοῖτο εἰδέναί, τὰ δ' ὀπισθεν αὐτοῦ καὶ παρὰ 1.38 πόδας λανθάνοι αὐτόν." Καὶ αὐτίς ἐν τῷ αὐτῷ διαλόγῳ· "Ἄγροικον δὲ τινα καὶ ἀπαίδευτον ὑπὸ ἀσχολίας οὐδὲν ἦττον τῶν νομέων τὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον γίνεσθαι, σηκὸν ἐν ὄρει τὸ τεῖχος περιβαλλόμενον. Γῆς δὲ ὅταν μυρία πλέθρα ἢ εἴ τι πλέον ἀκούση ὡς τις ἄρα κεκτημένος θαυμαστὰ πλήθη κέκτηται, πάντα σμικρὰ δοκεῖ ἀκούειν εἰς ἅπασαν εἰωθὼς τὴν γῆν βλεῖ 1.39 πειν." Πρὸς δὲ τούτοις ἐπιλέγει καὶ ταῦτα· "Ἡ μὲν γὰρ τούτου γνώσις τε καὶ ἀρετὴ ἀληθινή, ἡ δὲ ἄγνοια καὶ κακία ἐναργής· αἱ δὲ ἄλλαι δεινότητες δοκοῦσαι καὶ σοφαὶ γίνεσθαι ἐν μὲν πολιτείαις καὶ δυναστείαις γινόμεναι φορτικά, ἐν δὲ τέχναις 1.40 βάνανσοι." Οὕτως ἄρα ἤδυσαν ἀκριβῶς καὶ οἱ πᾶσαν λόγων ιδέαν μεμαθηκότες, ὅπόσον ἢ ἀλήθεια ῥημάτων τε καὶ ὀνομάτων τιμαλφεστέρα, καὶ ὡς οὐδὲν ταύτην λωβᾶται τῆς τοιαύτης κομψείας ἢ ἄγνοια. 1.41 Ἄνθ' ὅτου δὴ οὖν, ὦ φίλοι ἄνδρες, τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας τὴν μὲν διάνοιαν καταμαθεῖν οὐκ ἐθέλετε, τὸ δὲ βαρβα ρόφωνον ὀνειδίζετε μόνον, καὶ ταῦτα τῶν ὑμετέρων ἐπαίοντες φιλοσόφων, ὡς Ἕλληνες μὲν τῆς ἀληθείας ἀπεπλανήθησαν, 1.42 βάρβαροι δὲ μᾶλλον ταύτην ἐξεῦρον; Καὶ γὰρ Πορφύριος ἐκεῖνος, ὁ τὸν πρὸς ἡμᾶς ἐκθύμως ἀναδεξάμενος πόλεμον, ἐν τοῖς Περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας οὕτως ἔφη· "Χαλκόδετος γὰρ ἢ πρὸς θεοὺς ὁδός, αἰπεινὴ τε καὶ τραχεῖα· ἥς πολλὰς ἀτραποὺς βάρβαροι μὲν ἐξεῦρον, Ἕλληνες δὲ ἀπεπλανήθησαν· οἱ δὲ κρα τοῦντες ἤδη καὶ διέφθειραν· τὴν δὲ εὔρεσιν ὁ θεὸς Αἰγυπτίοις ἐμαρτύρησε, Φοῖνιξί τε καὶ Χαλδαίοις, Λυδοῖς τε καὶ Ἑβραίοις." 1.43 Εἰ δὲ καὶ ὁ πάντων ἡμῶν ἔχθιστος κατηγορεῖ μὲν Ἑλλήνων ὡς πλάνη δεδουλευκότων, Ἑβραίοις δὲ καὶ Φοῖνιξί καὶ Αἰγυπτίοις καὶ Χαλδαίοις μαρτυρεῖ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ταῦτα τὸν Ἀπόλλω ἔφησεν ἀνελεῖν, τί δήποτε μὴ πείθεσθε μὲν τῷ φιλοσόφῳ, δέχεσθε δὲ τοῦ Δελφικοῦ τρίποδος τὸν χρησμὸν καὶ τὰς ἀκοὰς τοῖς Ἑβραίων προφήταις καὶ ἀποστόλοις ὑπέχετε; καὶ γὰρ ὁ Πύθιος 1.44 τούτους εὔρετὰς ἀληθείας ὠνόμασεν. Εἰ δὲ καὶ Αἰγυπτίους καὶ Χαλδαίους καὶ Φοῖνικας τούτοις ξυνέζευξεν, ἰστέον ὡς καὶ Φοῖνικες, πρόσχωροι τούτων ὄντες καὶ ἀγχιτέρμονες, παρὰ τούτων ἔμαθον, εἴπερ ἔμαθον, τὴν ἀλήθειαν· καὶ μέντοι καὶ Αἰγύπτιοι πλεῖστον ὅσον τῆς τούτων μετοικίας ἀπώναντο, συχνὸν γὰρ 1.45 ᾤκησαν

χρόνον Ἐβραῖοι τὴν Αἴγυπτον· καὶ Χαλδαῖοι δὲ ὡσαύτως ἐκ τούτων μεγίστην ὠφέλειαν ἐδρέψαντο, ἀνδραποδίσαντες γὰρ αὐτοὺς εἰς Βαβυλῶνα κατώκισαν· εἶτα ἐκ τῶν αὐτόθι γεγενημένων θαυμάτων περί τε τὴν κάμινον καὶ τοὺς λέοντας ἀξίω 1.46 χρέους εἶναι διδασκάλους ἀλήθειας ὑπέλαβον. Καὶ Κύρος δὲ ὁ Καμβύσου, τὸν Δανιὴλ ὁμοδίαιτον ἐσχηκώς, τῶν τῆς θεοσεβείας μετέλαχε μαθημάτων· Λυδοὺς δὲ καταστρεψάμενος καὶ τούτους ὑποχειρίους λαβὼν, μετέδωκε δῆπου τοῖς ὑπηκόοις ὧν παρ' ἐκείνου μεμάθηκεν. Ὅτι μὲν οὖν Ἐβραίοις ἀλήθειαν καὶ ὁ Πύθιος ἐμαρτύρησε, 1.47 καὶ ὁ Πορφύριος ἀπεμνημόνευσε τοῦ χρησμοῦ, ἀπόχρη δηλῶσαι καὶ ταῦτα· ὅτι δὲ τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσόφων πλείστην ἄγνοιαν οὗτος πάλιν κατηγορεῖ, ἀκούσατε οἷά φησιν ἐν οἷς Πρὸς Βοηθὸν 1.48 περὶ ψυχῆς ἔγραψεν· λέγει δὲ πρὸς πολλοῖς ἑτέροις καὶ ταῦτα· "Τίς γὰρ λόγος τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ οὐκ ἀμφισβητήσιμος;" Καὶ πρὸς Ἀνεβῶ δὲ τὸν Αἰγύπτιον τοιαῦτα γέγραφε· "Ἄρξομαι δὲ τῆς πρὸς σὲ φιλίας ἀπὸ θεῶν καὶ δαιμόνων ἀγαθῶν τῶν τε τούτοις ξυγγενῶν φιλοσοφημάτων· περὶ ὧν εἴρηται μὲν πλείστα καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήνων φιλοσόφοις, εἴρηται δ' ἐκ στοχασμοῦ τὸ πλεον τὰς ἀρχὰς ἔχοντα τῆς πίστεως." Καὶ αὖθις μετ' ὀλίγα· "Παρὰ μὲν γὰρ ἡμῖν λογομαχία τίς ἐστι πολλή, ἅτε ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν τοῦ ἀγαθοῦ εἰκαζομένου· οἷς δὲ μεμηχάνηται πρὸς τὸ κρεῖττον ξυνουσία, αἰεὶ παρεῖται τὸ μέρος τοῦτο εἰς 1.49 ἐξέτασιν." Εἰ τοίνυν ἀμφισβητήσιμα μὲν τὰ τῶν φιλοσόφων δόγματα–λογισμῶν γὰρ ἐστὶν ἀνθρωπίνων εὐρέματα–, ἕρις δὲ πολλή παρ' αὐτοῖς καὶ λογομαχία τις ἄσπονδος, ἄλλοις δὲ τισὶ τὴν πρὸς Θεὸν ξυνουσίαν τε καὶ ὁμιλίαν ὁ Πορφύριος μεμαρτύρηκε, τοῦ δὴ χάριν, ὧ φιλότης, τῶν μὲν ἀνθρωπίνων καὶ ἀμφὶ βόλων ἐξήρηθη λόγων, τῶν δὲ θεοφιλῶν ἀνδρῶν οὐ προσέειπε 1.50 τὰ μαθήματα; Ὡς βαρβάρους μὲν γὰρ εἰ παραιτεῖσθε, ἐναντία ὑμῖν αὐτοῖς ἂν ποιοῖτε· πείθεσθε γὰρ καὶ Πυθαγόρα, Τυρρηνῶν κατὰ τινὰς ὄντι, Τυρίῳ δὲ καθ' ἑτέρους, καὶ τῷ Σταγειρίτῃ δὲ κέχηρησθε διδασκάλῳ καὶ τὸν Σινωπέα θαυμάζετε καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ πατρίδας οὐχ Ἑλληνικάς, ἀλλὰ βαρβάρους ἐσχίκασι· ἀπεδείξαμεν δὲ καὶ τὸν Σόλωνα καὶ τὸν Πλάτωνα πλείστα παρὰ 1.51 βαρβάρων μεμαθηκότας· ἀκούομεν δὲ καὶ τοῦ Αἰγυπτίου ἱερέως πρὸς τὸν Σόλωνα λέγοντος– τοῦ Πλάτωνος δὲ καὶ ταῦτα ἐν τῷ Τιμαίῳ γεγραμμένα· "ὦ Σόλων, Σόλων, Ἑλληνας ὑμεῖς αἰεὶ παῖδες ἐστε, γέρων δὲ Ἑλλήνων οὐδεὶς· οὐ γὰρ ἔχετε μάθημα 1.52 χρόνων πολίων." Εἰ δὲ νεώτερα τὰ Ἑλλήνων μαθήματα, πρὸς βύτατα δὲ καὶ παλαιότατα τὰ Ἐβραίων, ἔχει δὲ καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπανθοῦσαν τῷ χρόνῳ, προαιρετέα δηλονότι καὶ προκρίτεα τῶν νέων καὶ ἀμφιβόλων, μᾶλλον δὲ ψευδῶν τε καὶ οὐ πιθανῶς 1.53 πεπλασμένων. Ἄλλ' οὐδὲ τὸ ἀπαίδευτον τῆς γλώττης ἱκανὸν ὑμῖν εἰς παραίτησιν· ἐδείξαμεν γὰρ τὸν Σωκράτην, τῶν φιλοσόφων τὸν κορυφαῖον, τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ἀμύητον, καὶ τὸν Πλάτωνα πάσης ἐπιστήμης καὶ εὐγλωττίας προκρίνοντα τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δὲ τοῦ τῆς πίστεως κατηγορεῖτε προσρήματος–ἤκουσα 1.54 γὰρ ὑμῶν καὶ τοῦτο λεγόντων, ὡς ἡμεῖς γε ἀπόδειξιν μὲν οὐδεμίαν τῶν ἡμετέρων δογμάτων προσφέρομεν, πιστεύειν δὲ μόνον τοῖς μαθητευομένοις παρεγγυώμεν–, μάλιστα μὲν ἄντικρυς τὴν ἡμετέραν συκοφαντεῖτε διδασκαλίαν· αὐτῶν γὰρ τοι τῶν πραγμάτων τὴν μαρτυρίαν ἡμεῖς τοῖς ἡμετέροις ξυναρμόττομεν λόγοις· πάλιν δ' αὖ ἡμεῖς τοῖς ὑμετέροις βέβλησθε, κατὰ τὴν παροιμίαν, 1.55 πτίλοις. Καὶ γὰρ ὁ Πυθαγόρας ἐκεῖνος ὁ πολυθρύλητος, ὁ Μνησάρχου μὲν υἱός, Φερεκύδου δὲ φοιτητής, ὁ τῆς Ἰταλικῆς αἰρέσεως ἡγησάμενος, νόμον ἐτεθείκει τοῖς φοιτηταῖς πενταετὴ χρόνον σιγὴν ἄγειν καὶ μόνον ὑπέχειν τῷ λόγῳ τὰς ἀκοάς, ἵνα ἀναμφισβητήτως καὶ ἀδηρίτως δέχωνται τὰ λεγόμενα, πιστεύοντες οὕτως ἔχειν καὶ μὴ πολυπραγμονοῦντες ὡς ἐνδοιάζοντες. 1.56 Τῷ τοι καὶ οἱ ἐκεῖνον διαδεξάμενοι, εἴ τις ἀπήτησε τῶν λεγομένων ἀπόδειξιν, "Αὐτὸς ἔφα" λέγειν εἰώθεσαν, πάσης ἀποδείξεως ἰσχυροτέραν καὶ εἶναι νομίζοντες καὶ ἔχειν κελεύοντες 1.57 τὴν Πυθαγόρου

φωνήν. Εἰ δ' ἀποχρῆν εἰς πίστιν ἐνόμιζον καὶ οἱ λέγοντες καὶ οἱ ἀκούοντες τὸ Πυθαγόρου εἶναι δόγματα καὶ μαθήματα, τίς οὕτως ἄρα ἠλίθιος, μᾶλλον δὲ ἄγαν ἐμβρόντητος, ὡς τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων διδάσκοντος ἐνδοιάσαι καὶ μὴ πιστεῦσαι τοῖς λεγομένοις καὶ μὴδὲ τοσοῦτον ἀπονεῖμαι σέβας τῷ τῶν ὄλων Θεῷ, ὅσον τῷ Πυθαγόρᾳ προσένεμον οἱ τῆς ἐκείνου διδασκαλίας 1.58 μετεσχηκότες; Πῶς δέ γε, ὦ φίλοι ἄνδρες, οὐ σφέλιον, τὸν μὲν Πλάτωνα καὶ τοῖς ποιηταῖς ἀνευδοιάστως πιστεύειν παρεγγυᾶν, ἡμῖν δὲ χαλεπαίνειν ὑμᾶς, ὅτι δὴ τῷ Θεῷ διδάσκοντι παραινόμεθα 1.59 πιστεύειν; "Ἡ οὐ Πλάτωνος ἐκεῖνα τὰ ῥήματα· "Περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς· πιστευτέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν, ἐκγόνοις μὲν θεῶν οὓσιν, ὡς ἔφασαν, σαφῶς δὲ πως τοὺς ἑαυτῶν προγόνους εἰδὸ τῶν. Ἄδύνατον οὖν θεῶν παισὶν ἀπιστεῖν, καίπερ ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσιν, ἀλλ' ὡς οἰκεῖα φασκόντων 1.60 ἀπαγγέλλειν ἐπομένους τῷ νόμῳ πιστευτέον." Ταῦτα ἐν τῷ Τιμαίῳ περὶ τῶν ποιητῶν ὁ Πλάτων εἶρηκε καὶ προσέταξεν Ὀμήρῳ καὶ Ἡσιόδῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ποιηταῖς μυθολογοῦσι πιστεῦσαι καὶ οὐκ ἠδέσθη φάναι, ὅτι ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσι, καὶ ταῦτα κωμωδῶν ἀλλαχοῦ τὰ παρ' ἐκείνων λεγόμενα, ὡς ἐν ἑτέρῳ δὴ χωρίῳ σαφῶς ἐπιδείξομεν. 1.61 Εἰ δὲ τοῖς τοὺς λήρους ἐκείνους μυθολογοῦσι καὶ τοὺς αἰσχρο 1.61 τάτους διαπλάττουσι μύθους πιστεύειν ὁ Πλάτων παρακελεύεται καὶ μηδεμίαν αὐτοὺς ἀπόδειξιν ἀπαιτεῖν, πολλῶ μᾶλλον ὁσιώτερον τε καὶ δικαιότερον τοῖς θεσπεσίοις ἀποστόλοις καὶ προφήταις πιστεῦσαι, αἰσχρὸν μὲν οὐδὲν οὐδὲ μυθῶδες οὐδὲ ἀπίθανον λέγουσι, θεοπρεπῆ δὲ ἅπαντα καὶ παναγῆ διδάσκουσι καὶ σωτήρια. 1.62 Ὅτι δέ γε καὶ οἱ ταῖς δόξαις τῶν φιλοσόφων ἀκολουθήσαντες, πίστευον χρώμενοι ποδηγῶ, οἱ μὲν τὰ τούτων, οἱ δὲ τὰ ἐκείνων ἠσπασάντο, μάλα ἄν τις μάθοι ῥαδίως, τὰς τῶν δογμάτων δια 1.63 φορὰς ἐξετάσας. Οἱ μὲν γὰρ ἀθάνατον ἔφασαν τὴν ψυχὴν, οἱ δὲ θνητὴν, οἱ δὲ μικτὴν τινα ὠρίσαντο καὶ τὸ μὲν αὐτῆς θνητόν, τὸ δὲ ἀθάνατον ἔφασαν· καὶ τὰ ὀρώμενα οἱ μὲν ἀγέννητα, οἱ δὲ γε νητά, καὶ οἱ μὲν ἐκ γῆς, οἱ δὲ ἐξ ὕλης, οἱ δὲ ἐξ ἀτόμων ζυστή 1.64 ναί· καὶ οἱ μὲν ἔμψυχον εἶναι τὸ πᾶν, οἱ δὲ ἄψυχον. Ἄλλ' ὅμως καὶ διάφορα λέγοντες, ἔσχον καὶ οὗτοι κάκεῖνοί τινες τοῖς παρὰ σφῶν λεγομένοις πιστεύοντας· οὐκ ἂν δὲ οἱ μὲν ταῦτα, οἱ δὲ ἐκεῖνα εὖ ἔχειν ὑπέλαβον, εἰ μὴ τις αὐτοὺς πίστις ἔπεισε δέξαι 1.65 σθαι τὰ λεγόμενα. Τῷ τοι καὶ ὁ Πλάτωνος Σωκράτης ἐν τῷ Γοργία, πολλὰ περὶ τῶν ἐν τῷ "Αἰδῆ κολαζομένων εἰπῶν, καὶ μέντοι καὶ περὶ τῶν ἀνακηρυττομένων ὡς εὐσεβῶν ἐπήγαγεν· "Ταῦτά ἐστιν, ὦ Καλλίκλεις, ἃ ἐγὼ ἀκηκόως πιστεύω ἀληθῆ 1.66 εἶναι." Καίτοι οὕτε δῆλα ἦν οὕτε ὀρώμενα πράγματα, ἀλλὰ τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων λανθάνοντα καὶ παρ' ὀλίγων ὁμολογούμενα· ἀλλ' ὅμως ἔφη πιστεύειν ὡς ἀληθῆ ἐστὶ, καὶ τῆς πίστεως ἀπόδειξιν οὕτε αὐτὸς προσεσήνοχεν, οὕτε οἱ ἀκούσαντες ἀπητή 1.67 κασιν. Καὶ μέντοι κἂν τῷ πρώτῳ τῶν Νόμων ὁ Πλάτων τὸν περὶ τῆς πίστεως ἐβεβαίωσε λόγον· λέγει δὲ ὧδε· "Υμῖν γὰρ εἰ καὶ μετρίως κατεσκευάσται τὰ τῶν νόμων, εἷς τῶν καλλίστων ἂν εἴη νόμων, μὴ ζητεῖν νέων μηδένα ἔαν, ποῖα καλῶς αὐτῶν ἢ μὴ καλῶς ἔχει, μιᾶ δὲ φωνῆ καὶ ἐξ ἐνὸς στόματος πάντας 1.68 ζυμφωνεῖν, ὡς πάντα καλῶς κεῖται." Οὐδ' ἐν τούτοις ἄρα ὁ Πλάτων περιεργάζεσθαι ζυμφωνεῖν, ἀλλὰ πιστῶς δέχεσθαι τὰ νομοθετούμενα καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν, εἴτε εὖ ἔχει, εἴτε καὶ 1.69 μῆ. Καὶ Θέογνις δὲ ὁ Σικελιώτης ποιητῆς τῆς πίστεως ἀναγορεύει τὸν τρόφιμον καὶ φησιν· πιστὸς ἀνὴρ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἀντερύσασθαι ἄξιός ἐν χαλεπῇ, Κύρνε, διχαστασίη. Εἰ δὲ τὸν ἐν στάσει πιστὸν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τιμιώτερον ἔφη, τίνος ἀντάξιον ἀποφῆναιτο ἂν τις τὸν τοῖς θεοῖς λογίσις 1.70 ἀναμφιβόλως πιστεύοντα; ἀλλὰ γὰρ ἀτεχνῶς οἶμαι ἀρμόττει τοῖς ὁμοίως ὑμῖν ἀντιλέγουσιν, ἄπερ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος εἶρηκεν· "Ἀξύνετοι ἀκούσαντες κωφοῖς εἰκόασιν· φάτις αὐτοῖσι μαρτυρεῖ, παρεόντας ἀπεινᾶν." Ζυμφωνεῖ δὲ τῷ Ἐφεσίῳ καὶ ὁ

1.71 Ἀκραγαντῖνος Ἐμπεδοκλῆς λέγων ὡδί· ἀλλὰ κακοῖς μὲν κάρτα πέλει κρατέουσιν ἀπιστεῖν· ὧδε γὰρ ἡμετέρης κέλεται πιστώματα Μούσης. Τῆς τῶν κακῶν ἄρα μερίδος κατὰ τὸν Ἀκραγαντῖνον οἱ ἄπιστοι· ἀζύνετοι δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ εἰκότες κωφοῖς κατὰ τὸν Ἡρά 1.72 κλειτον. Ἀτὰρ δὴ καὶ Παρμενίδης ὁ Ἐλεάτης, ὁ τοῦ Κολοφωνίου Ξενοφάνους ἐταῖρος, πίστει τοῖς νοητοῖς προσβάλλειν παρεγ γυᾶ· φησὶ γάρ· λεῦσσε δ' ὄμως ἀπεόντα, νόω παρεόντα βεβαίως. Νῶ γὰρ μόνω πελάζειν τοῖς νοητοῖς δυνατόν· δίχα δὲ πῖ 1.73 στεως οὐδὲ ὁ νοῦς ὄραν δύναται τὰ νοούμενα. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Σόλων αἰνίττεται· γνωμοσύνης δ' ἀφανὲς χαλεπώτατόν ἐστι νοῆσαι μέτρον, ὃ δὴ πάντων πείρατα μῶνον ἔχει. 1.74 Εἰ δὲ νοῆσαι χαλεπώτατον, εἰπεῖν ἄρα πάμπαν ἀδύνατον. Καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς δὲ περὶ τῶν ἀοράτων φησὶν· οὐκ ἔστιν πελάσασθαι ὀφθαλμοῖσιν ἐφικτὸν ἡμετέροις ἢ χερσὶ λαβεῖν· ἥπερ τε μεγίστη πειθοῦς ἀνθρώποισιν ἀμαξιτὸς εἰς φρένα πίπτει. 1.75 Καὶ Ἀντισθένης δέ, ὁ Σωκράτους μὲν φοιτητής, τῆς δὲ Κυ νικῆς αἰρέσεως ἡγησάμενος, περὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων βοᾷ· "Ἀπὸ εἰκόνας οὐ γνωρίζεται, ὀφθαλμῶ οὐχ ὄραται, οὐδενὶ ἔοικε· 1.76 διόπερ αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμαθεῖν ἐξ εἰκόνας δύναται." Ἀναγκαῖα ἄρα ἢ πίστις τοῖς τὰ νοητὰ κατιδεῖν βουλομένοις, ἐπειδήπερ οὐδὲ εἰκόνα ἐξευρεῖν αὐτοῖς ξυμβαίνουσιν οἷόν τε. Καὶ Ξενοφῶν δὲ ὁ Ἀθηναῖος ὁ Σωκρατικός, ὁ Γρύλλου παῖς, ξυνοῶν τούτοις 1.77 γέγραφε· φησὶ γάρ· "Ὁ γοῦν πάντα σείων καὶ ἀτρεμίζων, ὡς μὲν μέγας τις καὶ δυνατός, φανερός· ὁποῖος δὲ ἐστὶ μορφὴν, ἀφανής." Δεῖ δήπου πίστεως τοῖς τὰφανὲς ὀριγνωμένοις καταμα 1.78 θεῖν. Ἀκούσαι δ' ἂν τις καὶ Βακχυλίδου λέγοντος ἐν τοῖς Παιᾶσιν· οὐδὲ γὰρ ῥᾶστον ἀρρήτων ἐπέων πύλας ἐξευρεῖν. Χρεῖα τοίνυν ἡμῖν νοερῶν ὀμμάτων εἰς τὴν τῶν νοητῶν κατα νόησιν, καὶ καθάπερ δεόμεθα τῶν τοῦ σώματος ὀφθαλμῶν εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ὀρατῶν, οὕτω δήπου χρῆζομεν πίστεως εἰς τὴν 1.79 ἐποπτεῖαν τῶν θεῶν. Ὅπερ γὰρ δὴ ἐστὶν ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, τοῦτο ἄρα πίστις ἐν διανοίᾳ· μᾶλλον δέ, ὥπερ ὀφθαλμὸς δεῖται φωτὸς ἐπιδεικνύντος τὰ ὀρατά, οὕτω δὴ αὖ καὶ ὁ νοῦς δεῖται πίστεως ἐπιδεικνύσης τὰ θεῖα καὶ τὴν περὶ τούτων δόξαν φυλατ τούσης βεβαίαν. 1.80 Τῶν δέ γε τὰ νοητὰ θεωρεῖν οὐ βουλομένων ἀκούσατε ὅπως ὁ Πλάτων κατηγορεῖ· "Ἄθρει γὰρ δὴ" φησὶ "περισκοπῶν, μὴ τις τῶν ἀμυήτων ἐπακούσῃ· εἰσὶ δὲ οὗτοι, οἱ οὐδὲν ἄλλο ἡγούμενοι εἶναι ἢ οὐ ἂν ἀπρίξ ταῖς χερσὶ λαβέσθαι δύναιντο, πρᾶ ξεις δὲ καὶ γενέσεις καὶ πᾶν τὸ ἀόρατον οὐκ ἀποδεχόμενοι ὡς 1.81 ἐν οὐσίας μέρει." Ταύτης δὲ τῆς ξυμμορίας καὶ ὑμεῖς ἐστε· ἀλλὰ μὴ δυσχεράνητε τὸν ἔλεγχον· μόνοις γὰρ τοῖς ὀρατοῖς προστε τήκατε καὶ τὰ χειρόκμητα ξόανα σέβοντες, τὴν περὶ τῆς τοῦ 1.82 ἀοράτου φύσεως διδασκαλίαν οὐ δέχεσθε. Καὶ ἴσως τοῖς οὕτω διακειμένοις ἀνθρώποις Ἐπίχαρμος ὁ κωμικός τὸν Ἰαμβον ἐκεῖ νον προσήρμοσε· φύσεις ἀνθρώπων, ἄσκοι πεφουσημένοι. Ἄνδρῶν δέ γε σωφρονούντων ἴδιον μὴ προλήψει δουλεύειν μηδὲ ἔθεισι προσδεδέσθαι πατρώοις, ἀλλὰ ζητεῖν τάληθές καὶ τὸ 1.83 χρήσιμον πανταχόθεν ξυλλέγειν. "Ἡ οὐ τοιαῦτα καὶ Σωκράτης τῷ Κρίτωνι ἔλεγεν· "Ὡς ἐγώ, οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ τοιοῦτος, οἷος τῶν ἐμῶν οὐδενὶ ἄλλω πείθεσθαι ἢ τῷ λόγῳ, ὃς ἂν μοι λογιζομένῳ βέλτιστος φαίνοιτο." Δηλοῖ δὲ διὰ τούτων, ὡς λόγῳ χρώμενος ἐξευρεῖν ἐπόθει τὸ ξυμφέρον καὶ οὐ τι νόμον 1.84 εἶχε τὸ τῆ προλήψει δουλεύειν. Οὕτω τὸν Ἀλκιβιάδην πείθει μαθεῖν τὴν τῆς γνώσεως οἴησιν πρότερον ἐξορίσας. Πρότερον μὲν γὰρ αὐτὸν ἐξήλεγε οὐκ εἰδότα· εἶτ' ἐκείνου εἰρηκότος· "Ἄλλ' οὐκ ἂν εὐρεῖν με ἡγή;" ἐπήγαγεν· "Καὶ μάλα γε, εἰ ζητῆσαις." Ἐκείνου δ' αὖ φάντος· "Εἶτα ζητῆσαι με οὐκ ἂν οἶει;" 1.85 ὑπολαβὼν ἔφη· "Ἐγωγε, εἰ οἰηθείς γε μὴ εἰδέναι." Ἀρχὴ ἄρα γνώσεως τῆς ἀγνοίας ἢ γνώσις. Δεῖ δὲ πρὸς τούτῳ καὶ τὰ πονηρὰ μαθήματα τῆς ψυχῆς ἐξελάσαι, εἶθ' οὕτως τὰ θεῖα προσδέξασθαι. Καὶ τοῦτο δὲ πάλιν ὁ Πλάτων ἐδίδαξεν εἰπών· "Οὐ καθαρῶ γὰρ καθαροῦ ἐφάπτεσθαι μὴ οὐ θεμιτὸν εἶναι." 1.86 Τοῦτο δὲ καὶ Ὀρφεὺς φησιν· φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι.

Ἐυμφωνεῖ δὲ καὶ ὁ Εὐριπίδης βοῶν· ἄρρητ' ἀβακχεύτοισιν εἰδέναι βροτῶν. Τοῖς γὰρ ἀμυήτοις πῶς ἂν τις προσενέγκοι τὰ θεῖα παιδεύματα; πῶς δ' ἂν μυηθεῖ τις, μὴ τῆ πίστει κρατύνας ἐν ἑαυτῷ τὰ παρὰ τῶν διδασκάλων προσφερόμενα δόγματα; Πῶς δ' ἂν πιστεύσαι, μὴ πρότερον ἐξορίσας τῆς διανοίας τὰ κακῶς προεντε 1.87 θέντα μαθήματα; Ἀληθῆς ἄρα ὁ τραγικὸς λόγος ἐκεῖνος, ὃν ἐν 1.87 Φοινίσσαις εἴρηκεν Εὐριπίδης· ὁ δ' ἄδικος λόγος νοσῶν ἐν [ἐ]αυτῷ φαρμάκων δεῖται σοφῶν. Ὅτι δὲ καὶ ξυνεργεῖ ὁ θεὸς τοῖς ἀπολαῦσαι θεραπείας ἐφιε μένοις, ὁ αὐτὸς τραγωδοποιὸς ἔφη· τῷ δ' αὖ πονοῦντι καὶ θεὸς ξυλλαμβάνει. 1.88 Προυργιαίτατον ἄρα χρῆμα ἢ πίστις· κατὰ γὰρ δὴ τὸν Ἐπίχαρμον, τὸν Πυθαγόρειον λέγω, νοῦς ὀρῆ, καὶ νοῦς ἀκούει, τᾶλλα κωφὰ καὶ τυφλά. Καὶ ὁ Ἡράκλειτος δὲ πάλιν παρεγγυᾷ ξυναγεῖσθαι ὑπὸ τῆς πίστεως, οὕτω λέγων· "Ἐὰν μὴ ἐλπίζητε, ἀνέλπιστον οὐχ εὐρήσετε, ἀνεξερευνητον ἔδον καὶ ἄπορον." Καὶ πάλιν· "Χρυσὸν οἱ διζήμενοι γῆν πολλὴν ὀρύσσουσι καὶ εὐρίσκουσιν ὀλίγον." Εἰ 1.89 δὲ ἐκεῖνοι ὀλίγων ἔνεκα ψηγμάτων πλείστον ὅσον ὑπομένουσι πόνον, καὶ μέντοι καὶ κίνδυνον, τίς οὕτως ἐστὶ τῶν θείων ἀνέραστος, ὡς τὴν περὶ τῆς ἀληθείας διαδρᾶναι διδασκαλίαν, μυριοπλάσιον ἔχουσαν κέρδος; 1.90 Μηδεῖς τοίνυν, ὦ φίλοι, κατηγορεῖτω τῆς πίστεως. Καὶ γὰρ δὴ τὴν πίστιν Ἀριστοτέλης κριτήριον ἐπιστήμης ἐκάλεσεν· ὁ δὲ γε Ἐπίκουρος πρόληψιν διανοίας αὐτὴν ἐκάλεσε· τὴν δὲ πρό 1.91 ληψιν, προσλαβοῦσαν τὴν γνῶσιν, κατάληψιν γίνεσθαι. Κατὰ δὲ τὸν ἡμέτερον λόγον πίστις ἐστὶν ἐκούσιος τῆς ψυχῆς ξυγκατάθεσις, ἢ ἀφανοῦς πράγματος θεωρία, ἢ περὶ τὸ ὄνστάσις καὶ κατάληψις τῶν ἀοράτων τῆ φύσει ζύμμετρος, ἢ διάθεσις ἀναμφί 1.92 βολος ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν κεκτημένων ἐνιδρυμένη. Δεῖται μὲν τοι ἢ πίστις τῆς γνώσεως, καθάπερ αὖ ἢ γνώσις τῆς πίστεως· οὔτε γὰρ πίστις ἄνευ γνώσεως, οὔτε γνώσις δίχα ἂν πίστεως γένοιτο· ἠγεῖται μὲντοι τῆς γνώσεως ἢ πίστις, ἔπεται δὲ τῆ πίστει ἢ γνώσις, ἔχεται δὲ τῆς γνώσεως ἢ ὀρμή, ἀκολουθεῖ δὲ 1.93 ταύτῃ ἢ πράξις· δεῖ γὰρ πιστεῦσαι πρῶτον, εἶτα μαθεῖν, γνόντα δὲ ὀρμησαί, ὀρμήσαντα δὲ πράξαι. Οὐδὲ γὰρ τὰ πρῶτα στοιχεῖα μαθεῖν οἷόν τε μὴ τῷ γραμματιστῇ πεπιστευκότα, ὅτι τοιῶσδε χρὴ τὸ πρῶτον ὀνομάζειν καὶ τοιῶσδε τὸ δεύτερον, καὶ τᾶλλα 1.94 ὡσαύτως· εἰ γὰρ δὴ εὐθύς ἀντεῖποι, φάσκων μὴ χρῆναι ἄλλα τὸ πρῶτον προσαγορεῦσαι, ἀλλ' ἕτερον αὐτῷ ὄνομα ἐπιθεῖναι, οὐκ ἂν μάθοι τάληθές, ἀλλ' ἀνάγκη περιπλανᾶσθαι καὶ τὸ ψεῦδος ὑπολαμβάνειν ἀλήθειαν· εἰ δὲ πιστεύσας τῷ διδασκάλῳ, κατὰ τοὺς ἐκείνου νόμους τὰ μαθήματα δέξαιτο, ἔψεται ὅτι τάχιστα 1.95 τῆ πίστει ἢ γνώσις. Οὕτω καὶ τῷ γεωμέτρῳ προσήκει πιστεῦσαι διδάσκοντι εἶναι μὲν τι σημεῖον, ὃ παντάπασιν ἐστὶν ἀμερές, εἶναι δὲ τι μῆκος εὐρους ἐστερημένον· τοῦτο δὲ γε λόγῳ οὐδεὶς ἂν ἀποδείξει ποτέ· εἰ γὰρ ἀφέλοι τοῦ μήκους τὸ εὖρος, ξυναφα νισθήσεται δήπουθεν τῷ πλάτει τὸ μῆκος· ἀλλ' ὅμως οὕτω κελεύει νοεῖν ὁ γεωμέτρης, καὶ πείθεται γὰρ καὶ πιστεύει προχειρῶς ὁ 1.96 τὰ γραμμικὰ σχήματα ἐκεῖνα μαθεῖν ὀριγνώμενος. Οὕτω τοῖς ἀστρονόμοις οἱ φοιτῶντες πιστεύουσι, καὶ τῶν ἄστρον τὸν ἀριθμὸν λέγουσι καὶ τὰ διαστήματα μετροῦσιν, οἷς ἀφεστήκασιν ἀλλήλων, καὶ πόσαις μυριάσι σταδίων τῆς γῆς ἀφέστηκεν ὁ ὀρώμενος οὐρανός· καὶ πολλῆς οὔσης ἐν τῷ μέτρῳ διαφωνίας, καὶ τῶν μὲν τετρακοσίας καὶ ἑβδομήκοντα σταδίων μυριάδας εἶναι λεγόντων, τῶν δὲ ἐλάττους, τῶν δὲ πολλῶ πλείους, ὅμως πείθονται οἱ φοιτηταὶ τοῖς διδασκάλοις καὶ τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις πρὸς 1.97 στεύουσιν. Καὶ αὖ πάλιν περὶ ἡλίου λογομαχία παρ' ἐκείνοις πολλή. Ἀναξίμανδρος μὲν γὰρ καὶ Ἀναξιμένης ἑπτακαίκοσαπλασίονα τῆς γῆς τοῦτον ἔφασαν εἶναι, Ἀναξαγόρας δὲ Πελοποννήσου μείζονα, Ἡράκλειτος δὲ ὁ Ἐφέσιος ποδίαῖον. 1.98 Τίς οὖν ἄρα ἀξίως τὴν τοιαύτην διαφωνίαν γελάσειεν; οὐδὲ γὰρ περὶ σμικροῦ τινος αὐτοῖς μέτρου γέγονεν ἢ διχόνοια, ἀλλὰ περὶ ἀπείρου, καὶ ὅσον οὐκ ἂν τις παραστήσαι τῷ λόγῳ. Τίς γὰρ ἅπασαν μέτρῳ ἂν περιλάβοι τὴν γῆν, εἶτα ἑπτάκις καὶ εἰκοσάκις πολυπλασιάσας τὸ μέτρον, ξυναγάγοι

τῆς ψήφου τὸν λογισμὸν 1.99 καὶ τοῦτον τῷ μέτρῳ τοῦ ἀνθρωπείου παραθείη ποδός; Ἄλλ' ὅμως εἰσὶ τινες, οἱ μὲν τούτοις, οἱ δὲ ἐκείνοις τιθέμενοι· πῖ στεύοντες δέ, οἱ μὲν ταῦτα, οἱ δὲ ἐκεῖνα καταδέχονται λέγειν. Τί δήποτε τοίνυν τὴν μὲν ἀλογωτάτην ἐκείνην ὑπερβαίνετε πίστιν, μόνης δὲ τῆς ἡμετέρας κατηγορεῖτε, τῶν μὲν τοιούτων μύθων καὶ λήρων ἀπηλλαγμένης, τὰ θεῖα δὲ καὶ νοητὰ νοητῶς δεχομένης; 1.100 Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τότε σκοπήσωμεν, ὡς ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων, τέχνην μαθεῖν ἐθέλων τινά, φοιτᾷ μὲν τῷ διδάσκειν ἐπισταμένῳ, στέργει δὲ τὰ προσφερόμενα παρ' ἐκείνου μαθήματα· καὶ ὁ μὲν σκυτοτόμος ἐπιδείκνυσιν, ὅπως δεῖ τὸν περιτομέα κατέχειν καὶ τὰ δέρματα διατέμνειν, καὶ μέντοι καὶ ξυρράπτειν καὶ τῷ καλόποδι προσαρμόττειν· ὁ δὲ πιστεύει τοῖς λεγομένοις καὶ οὐκ ἀντιλέγει διδάσκοντι· καὶ ὁ μὲν ἔχει τῶν γινομένων τὴν γνῶσιν, ὁ δὲ στέργει τὴν πίστιν, κατὰ βραχὺ δὲ γε διὰ τῆς πί 1.101 στεως προσλαμβάνει τὴν γνῶσιν. Οὕτω δὲ καὶ ὁ ναυπηγὸς ἐκπαιθεῖ τὸν μαθεῖν ὀριγνόμενον, πῶς μὲν χρῆ διατείνειν τὴν στάθμην, πῶς δὲ κινεῖν προσήκει τὸν πρίονα, πῶς δὲ τῷ σκεπάρνῳ καὶ τῷ τερέτρῳ καὶ τῷ τρυπάνῳ κεχρηῆσθαι· μαθάνει δὲ τούτων ἕκαστον ὁ φοιτῶν, πᾶν γε τὸ κελεύομενον δρῶν καὶ νόμους τοῦ διδασκάλου τοὺς λόγους ποιούμενος καὶ πιστεύων γε δι' ἐκείνου 1.102 κατορθώσιν τὴν τέχνην. Οὕτω καὶ ὁ ἰατρὸς οὐ μόνον ἐκπαιθεῖ τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ ἰατρεύει τοὺς κάμνοντας· καὶ αὐτὸς μὲν οἶδε τῆς ἰατρείας τὸν λόγον, ὁ δὲ γε τῇ νόσῳ παλαίων τοῦτο μὲν οὐκ ἐπίσταται, τῆς νόσου δὲ γε πιστεύει διὰ τῆς ἰατρικῆς 1.103 ἀπαλλαγῆσθαι τέχνης. Καὶ μέντοι καὶ τὸ σκάφος ἰθύνειν μόνον γε ἴσασι οἱ τὴν κυβερνητικὴν ἐπιστάμενοι τέχνην, οἱ δὲ πλωτῆρες δι' ἐκείνων πιστεύουσι τοῖς ποθουμένοις λιμέσι προσορμι 1.104 σθήσασθαι. Οὐκοῦν, ὦ φιλότης, κοινὸν μὲν τι χρῆμα πάντων ἢ πίστις, καὶ τῶν μαθεῖν τινα τέχνην ἐφιεμένων καὶ τῶν πλεόντων καὶ γεωργούντων καὶ ἰατροῖς προσεδρευόντων· ἢ δὲ γνῶσις οὐ 1.105 πάντων, ἀλλὰ μόνων τῶν τὰς τέχνας ἐπισταμένων. Αὐτίκα τοί νυν ἦν ἐθέλησωμεν διαγνῶναι χρυσὸν δόκιμόν τε καὶ ἄπεφθον, οὐχ ἡμεῖς τῇ βασάνῳ τοῦτον προσφέρομεν, ἀλλὰ τὸν ἐπιστάμενον τὰ τοιαῦτα δοκιμάσαι κελεύομεν· ὁ δὲ, ἢ τῇ λίθῳ προσφέρων ἢ τῷ πυρί, ἢ κίβδηλον ἢ δόκιμον ἀποφαίνει· οὕτω καὶ πολυτελεῖς ὠνούμενοι λίθους, οὐχ ἡμῖν αὐτοῖς τὴν τούτων διάγνωσιν ἐπιτρέπομεν, ἀλλ' οἷς ὁ χρόνος καὶ ἡ πείρα τήνδε τὴν ἐπιστήμην ἐνέ 1.106 θηκεν· καὶ τὴν σηρικὴν δὲ καὶ ποικίλην καὶ χρυσόπαστον ἐσθῆτα εἴ τις πρίασθαι βούλεται, τοῖς τῆς ὑφαντικῆς ἐπιστήμοσι ἐπιτρέπει τὴν ἀξίαν τούτοις ἐπιθεῖναι τιμὴν· καὶ μὲν δὲ καὶ ὁ σταθμὸν σκευῶν τινῶν χρυσῶν ἢ ἀργυρῶν ἢ νομισμάτων ἐθέλων μαθεῖν τῷ τὴν στατικὴν ἐπισταμένῳ τέχνην ταῦτα προσφέρει καὶ παρ' ἐκείνου διδάσκεται τὸν σταθμὸν καὶ πιστεύει καὶ οὐκ ἀντιλέγει 1.107 μηνύοντι. Οὐκοῦν ἀπάντων ἢ ἐπιστήμη, ἀλλὰ τῶν διδασκαλίᾳ καὶ χρόνῳ καὶ πείρᾳ ταύτην μεμαθηκότων· ἢ δὲ γε πίστις ἀπάντων ἐστὶ τῶν μαθεῖν τι προθυμουμένων. Ὑποβάθρα μέντοι καὶ κρηπίς τῆς ἐπιστήμης ἢ πίστις· τὴν μὲν γὰρ πίστιν καὶ οἱ ὑμέτεροι φιλόσοφοι ὠρίσαντο εἶναι ἐθελοῦσιον τῆς ψυχῆς συγκατάθε 1.108 σιν, τὴν δὲ ἐπιστήμην ἕξιν ἀμετάπτωτον ὑπὸ λόγου. Ἄτοπον δὲ καὶ λίαν παγχάλεπον, τοὺς μὲν τέχνης ἀπάσης διδασκάλους ἔχειν τὴν ἐπιστήμην, τοὺς δὲ φοιτῶντας τὴν πίστιν, ἐπὶ μόνων δὲ γε τῶν θεῶν παιδευμάτων ἀνατετράφθαι τὴν τάξιν, καὶ πρὸ τῆς πίστεως ἀπαιτεῖσθαι τὴν ἐπιστήμην· οὐχ ἥκιστα γὰρ ἐπὶ τῶν 1.109 ἀοράτων τῶν τῆς πίστεως ὁμμάτων δεόμεθα. Τῷ τοι καὶ ὁ θεὸς ἀπόστολος διαρρήδην βοᾷ· "Πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι ἔστι καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται." Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἡμεῖς τοῖς προσιούσι καὶ τὰ θεῖα ποθοῦσι μαθεῖν πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων τὴν τῆς πίστεως διδασκαλίαν προσφέρομεν, εἶτα τελοῦμενοι καὶ μουσόμενοι δηλοῦμεν, 1.110 τίνων ἐστὶν αἰνίγματα τὰ γινόμενα. Καὶ παρ' ὑμῖν δὲ γε ὡσαύτως τὸν ἱεροφαντικὸν οὐχ ἅπαντες ἴσασι λόγον, ἀλλ' ὁ μὲν πολὺς ὅμιλος τὰ

δρῶμενα θεωρεῖ, οἱ δὲ προσαγορευόμενοι ἱερεῖς τὸν τῶν ὀργίων ἐπιτελοῦσι θεσμόν, ὁ δὲ ἱεροφάντης μόνος οἶδε τῶν γινο 1.111 μένων τὸν λόγον, καὶ οἷς ἂν δοκιμάσῃ καταμηνύει. Καὶ ὅτι μὲν ὁ Πρίαπος Διονύσου καὶ τῆς Ἀφροδίτης υἱός, ἴσασι τῶν ταῦτα μεμνημένων τινές· ἄνθ' ὅτου δὲ τούτων υἱός ὀνομάζεται, καὶ σμικρῶ γε ὄντι ἐντίθεται μόριον ἐντεταμένον καὶ μέγιστον, ὁ τῶν μυσαρῶν μυστηρίων ἱεροφάντης ἐπίσταται, καὶ εἴ τις ἕτερος τοῖς 1.112 ἐναγέσι βιβλίοις ἐκείνοις ἐνέτυχεν. Τὴν γάρ τοι Ἀφροδίτην ἠδο νὴν ὀνομάζοντες, τὸν δὲ γε Διόνυσον μέθην προσαγορεύοντες, τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τελούμενον ἐκάλεσαν Πρίαπον· ἠδονὴ γὰρ προσλα βουῖσα μέθην τὴν τῶν παιδογόνων μορίων ἔντασιν ἀπεργάζεται. Οὕτω πάλιν τὸν τοῦ Διονύσου φαλλόν-τὸ δὲ ἀνδρεῖον οὕτω 1.113 καλοῦσι μόριον οἱ τοῦ γέλωτος ποιηταί, καὶ ἐκαλεῖτό γε παρὰ τοῖς Ἑλλησι φαλλαγῶγια ἢ τοῦ φαλλοῦ ἑορτῆ-προσεκύνουν μὲν τοῦτον καὶ κατεφίλουν οἱ ὀργιάζοντες ἅπαντες, τὸν δὲ λό γον οὐκ ἤδεσαν· ὁ δὲ καλούμενος ἱεροφάντης ἤδει τὸν Ὅσιριν καὶ τὸν Τυφῶνα καὶ τὰ τοῦ Ὅσιρίδος ὑπὸ τοῦ Τυφῶνος κατα κοπτόμενα μέλη καὶ πανταχόσε διασπειρόμενα, τὴν δὲ Ἴσιν, τὴν τοῦ Ὅσιρίδος ἀδελφὴν, ταῦτα ξὺν πόνῳ ξυλλέγουσαν, μόνον δὲ τὸν φαλλὸν οὐχ εὐρίσκουσαν καὶ τούτου γε χάριν εἰκόνα τούτου κατασκευάζουσιν καὶ παρὰ πάντων προσκυνεῖσθαι κελεύουσιν- 1.114 ταῦτα ἐκ τῆς Αἰγύπτου τὰ ὄργια μαθὼν ὁ Ὀδρῦσης Ὀρφεὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα μετήνεγκε καὶ τὴν τῶν Διονυσίων ἑορτὴν διεσκεύασεν. Εἰ τοίνυν οὐδὲ τὰ δυσαγῆ ταῦτα καὶ βδελυρὰ ὄργια πᾶσιν ἔστι γνώριμα, μόνον δὲ αὐτὰ ἤδεσαν οἱ ἱεροφάνται καλούμενοι, μανία σαφῆς τῶν παναγῶν καὶ θείων μυστηρίων πρό γε τῆς πίστεως 1.115 τὴν γνῶσιν ἐπιζητεῖν. Ἡ οὐδὲ Πινδάρῳ τῷ λυρικῷ πείθεσθε σαφῶς ἀπαγορεύοντι· μὴ πρὸς ἅπαντας ἀναρρῆ ξαι τὸν ἀρχαῖον λόγον; Ταῦτό δὲ τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων παρεγγυᾷ· "Εὐλαβοῦ" γάρ φησι "μήποτε ἐκπέσῃ ταῦτα εἰς ἀνθρώπους ἀπαιδεύτους· σχεδὸν γάρ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐκ ἔστι τούτων τοῖς πολλοῖς καταγελαστό τερα ἀκούσματα, οὐδ' αὖ πρὸς τοὺς εὐφυεῖς θαυμασιώτερα τε καὶ ἐνθουσιαστικώτερα. Πολλάκις δὲ λεγόμενα καὶ ἀεὶ ἀκουόμενα καὶ πολλὰ ἔτη μόλις ὥσπερ χρυσὸς ἐκκαθαίρεται μετὰ πολλῆς πραγματείας." Ἡκούσατε δὲ καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν εἰρηκότος Ὀρφέως· φθέγγομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι. 1.116 Τοιγαροῦν ἠγείσθω ἢ πίστις, καὶ ἔψεται ἢ γνῶσις· τοῖς γάρ τοι εἰλικρινῶς καὶ ἀκραιφνῶς πιστεύουσι παρέχει τὴν γνῶσιν ὁ πιστευόμενος κύριος, προσγενομένη δὲ τῇ πίστει ἢ γνῶσις τελε 1.117 σιουργεῖ τῆς ἀληθείας τὴν ἐπιστήμην· ὁ δὲ γε ταύτην κεκτημέ νος ὄλβιος καὶ τρισόλβιος. Καὶ τοῦτο δὲ ὁ Πλάτων ἐν τοῖς Νόμοις δεδήλωκεν· "Τὸν μέλλοντα" γάρ φησι "μακάριον καὶ εὐδαί μονα ἔσεσθαι τῆς ἀληθείας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶναι μέτοχον χρή, 1.118 ἴν' ὡς ἐπὶ πλεῖστον χρόνον ἀληθῆς ὦν διαβιῶ." Τοῖς γὰρ δὴ με τασχοῦσι τῆς ἀληθείας καὶ ταύτης ἀξίως βεβιωκόσιν οὐρανὸς εὐτρεπῆς καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων ἐνδαιτήματα· ὁ δὲ ταύτης ἔρημος καὶ ἀτέλεστος καὶ τῶν παναγῶν καὶ θείων ἀμύητος μυστηρίων ἔρημος μὲν τῶνδε τῶν ἀγαθῶν γενήσεται, κολαστηρίοις δὲ διη 1.119 νεκέσι παραδοθήσεται. Καὶ τοῦτο αὖ πάλιν καὶ ὁ Πλάτων δεδήλωκεν ἐν τῷ Φαίδωνι· τοὺς γὰρ τὰς τελετὰς αὐτοῖς παραδεδω κότας εἰρηκέναι φησίν, ὅτι "ὄς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς Ἄιδου ἀφίκηται ἐν βορβόρῳ κείσεται, ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφικόμενος μετὰ θεῶν οἰκήσει." 1.1 Πείσθητε τοίνυν, ὦ φίλοι, τοῖς ὑμετέροις φιλοσόφοις, προτε λοῦσιν ὑμᾶς καὶ τὰ ἡμέτερα προδιδάσκουσιν. Ἀτεχνῶς γὰρ εἰκόσιν τῶν ὠδικῶν ὀρνίθων ἐκείνοις, οἱ τὴν μὲν ἀνθρωπεῖαν μιμοῦνται φωνήν, ἀγνοοῦσι δὲ τῶν λεγομένων τὸν νοῦν· παρα πλησίως γὰρ δὴ καὶ οὗτοι, περὶ θείων πραγμάτων διαλεγόμενοι, 1.121 οὐκ ἔγνωσαν ὧν περ ἔλεγον τὴν ἀλήθειαν. Ἔχουσι δὲ οἶμαι ἀμηγέπη ξυγγνώμην, οὔτε προφητικῆς δαδουχίας οὔτε ἀποστο λικῆς ἀπολαύσαντες φωταγωγίας, μόνην δὲ τὴν φύσιν ποδηγὸν ἐσχηκότες, ἧς ὁ τῆς δυσσεβείας πλάνος τὰ θεοχάρακτα πάλαι διέφθειρε γράμματα· ἀνενεοῦτο δὲ

τινα ὅμως τούτων ὁ ποιητὴς καὶ πάμπαν ἐξίτηλα γενέσθαι οὐκ εἶα, τὴν οἰκείαν τοῖς ἀνθρώ 1.122 ποῖς διὰ τῆς κτίσεως προμήθειαν ἐπιδεικνύμενος. Καὶ τοῦτο δεδήλωκεν ὁ θεῖος ἀπόστολος ἐν Λύστροις δημηγορήσας· πρὸς γὰρ αὐ πολλοῖς ἑτέροις καὶ τάδε εἶρηκεν· "Ὁς ἐν ταῖς παρῶ χημέναις γενεαῖς εἶασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν· καίτοιγε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν ὑμῖν ὑετοὺς διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς 1.123 καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ὑμῶν." Τὸ μὲν γὰρ Ἀβραμιαῖον γένος καὶ νόμον θεῖον ἐδέξατο καὶ προφητικῆς ἀπήλαυσε χάριτος· τὰ δέ γε ἄλλα ἔθνη διὰ τῆς φύσεως καὶ τῆς κτίσεως ἐποδήγει 1.124 πρὸς θεοσέβειαν τῶν ὄλων ὁ πρύτανις. Καὶ καθάπερ τὸν ὑετὸν διαφερόντως μὲν τῇ γεωργουμένη γῆ τῆς τῶν ἀνθρώπων εἵνεκα χορηγίας ὁ μεγαλόδωρος ἐνήσιν, ἐκ περιουσίας δὲ καὶ φιλοτιμίας κἂν ταῖς ἐρήμοις κἂν τοῖς ὄρεσιν ὑεῖ-καὶ ἢ μὲν ἀρουμένη τοὺς ἡμέρους φύει καρπούς, ἢ δὲ ἀγεώργητος τοὺς ἀγρίους· ὁρῶ μὲν δὲ ἔστιν ὅτε καὶ ἐν μνήμασι καὶ ἐν τοίχοις φυομένας συκᾶς-, οὕτω τὸ τῆς γνώσεως δῶρον ἐξαιρέτως μὲν τοῖς εὐσεβέσι δεδῶ ρηται, τοῖς δὲ γε οὐ τοιοῦτοις, ὡς ταῖς ἐρήμοις καὶ ταῖς λό 1.125 χμαῖς ὁ ὑετός. Ὅθεν πολλάκις καὶ τινα ἐδώδιμα φύουσι καὶ τοὺς τῶν γεωργουμένων μιμοῦνται καρπούς, ἐπίδηλα δὲ ὅμως ἐστίν, ὡς γεωργίας προφητικῆς οὐ τετύχηκε· τραχύτης γὰρ τις αὐτοῖς ἀναμέμικται καὶ πικρότης· οἱ δὲ γε διακρίνειν εἰδότες, τὸ χρεῖ ὦδες καρπούμενοι, τὸ λοιπὸν χαίρειν ἔωσι, καθάπερ οἱ τὰς ῥόδω νιὰς τρυγῶντες καταλείπουσι μὲν τὰς ἀκάνθας, ξυλλέγουσι δὲ 1.126 τὰς κάλυκας. Καὶ μὲν δὴ καὶ ταῖς μελίτταις οὗτος ὁ νόμος ἐμπέφυκεν· οὐ γλυκεῖσι γὰρ μόνοις, ἀλλὰ καὶ πικροῖς ἄνθεσιν ἐφιζάνουσαι, τὴν μὲν γλυκεῖαν ἀνιμῶνται ποιότητα, τὴν δὲ πικρὰν ἀποστρέφονται καὶ ἐκ διαφόρων ποιότητων, πικρῶν τε καὶ στρυφνῶν καὶ αὐστηρῶν καὶ δριμέων, τὸ γλυκύτατον μέλι τοῖς ἀνθρώ 1.127 ποῖς κατασκευάζουσιν· ταύτας δὴ καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι, ἐκ τῶν πικρῶν ὑμῶν λειμώνων τὸ γλυκὺ τῆς ὠφελείας ὑμῖν κατασκευάζομεν μέλι. Καὶ ὡςπερ οἱ τὰ σώματα θεραπεύοντες ἐκ τῶν ἰοβόλων θηρίων ὄνησιφόρα κατασκευάζουσι φάρμακα, καὶ τῶν ἐχιδνῶν τὰ μὲν ἀποβάλλοντες, τὰ δὲ ἔψοντες, πολλὰς διὰ τοῦ των ἐξελαύνουσι νόσους, οὕτως καὶ ἡμεῖς, τὰ τῶν ὑμετέρων ποιητῶν καὶ ξυγγραφέων καὶ φιλοσόφων πονήματα μεταχειρισάμενοι, τὰ μὲν ὡς δηλητήρια καταλείπομεν, τὰ δὲ τῇ τῆς διδασκαλίας ἐπιστήμῃ διασκευάσαντες, ἀλεξιφάρμακον ὑμῖν θεραπείαν προσφέρομεν· καὶ οὐς ἀντιπάλους ἡμῶν ὑπελήφατε, τούτους τῶν ὑμετέρων λόγων ἀποφαίνομεν ξυνηγόρους καὶ τῆς πίστεως 1.128 δείκνυμεν διδασκάλους. Οὕτω, ξὺν Θεῷ φάναι, καὶ τὴν ἄλλην 1.128 ὑμῖν διδασκαλίαν προσοίσομεν. Ὑμεῖς δὲ μεμαθηκότες ὡς ἀναγκαῖον τὸ τῆς πίστεως χρῆμα, τὴν Πυθαγόρειον σιωπὴν ἀγαπήσατε καὶ τὰς ἀκοὰς ἡσυχῇ τῷ λόγῳ παράσχετε, πιστῶς δεχόμενοι τὰ λεγόμενα· οὕτω γὰρ δὴ κατὰ βραχὺ δυνήσεσθε μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν.

† ΠΕΡΙ ΑΡΧΗΣ.

2.1 Τὸ φῶς τὸ αἰσθητόν, καὶ τὸ ἄνωθεν φερόμενον καὶ τὸ κάτω παρ' ἀνθρώπων ἐπινοούμενον, ἐπιδείκνυσι τοῖς ὁρῶσι, τί μὲν χρυσοῦς καὶ τί ἄργυρος, τί δὲ χαλκὸς καὶ σίδηρος καὶ κασίτερος, καὶ τὰς ἄλλας ὕλας ὡσαύτως, καὶ μὲν δὴ καὶ χρωμάτων καὶ σχημάτων καὶ φυτῶν καὶ ζώων διδάσκει διαφορὰν, ἀλλ' οἱ τὰς ὄψεις ἐρρωμένοι μόνοι τήνδε τὴν γνῶσιν δέχονται. Οἱ γὰρ δὴ τυφλώττοντες οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἀκτίνος ὀνίναται· οὐδὲ γὰρ αὐτὴν 2.2 τοῦ φωτὸς ὁρῶσι τὴν αἴγλην. Τούτοις εἰκόασιν οἱ τὸ νοερὸν φῶς τῆς ἀληθείας ἰδεῖν οὐκ ἐθέλοντες, ἀλλ' ἀσπασίως ἐν τῷ ζόφῳ τῆς ἀγνοίας διάγοντες, καθάπερ τῶν πτηνῶν τὰ νύκτωρ πετόμενα, ἅπερ δὴ μάλα εἰκότως ἀπὸ τῆς νυκτὸς παρωνύμως προσαγορεύονται· νυκτερίδες γὰρ τοὶ καὶ

νυκτικόρακες ἀποφυγάνουσι μὲν τὸ φῶς ὡς πολέμιον, τὸ δὲ σκότος ἀσπάζονται ὡς σωτήριον. 2.3 Τούτοις μὲν οὖν δὴ τις οὐκ ἂν νεμεσήσειε σωφρονῶν· ἡ γὰρ τοι φύσις αὐτοῖς τὴν τοιάνδε ζωὴν ἐξ ἀρχῆς ἀπεκλήρωσεν· οἱ δ' αὐθαιρέτως σφᾶς αὐτοὺς τῷ σκότῳ ξυζεύξαντες ποίας ἂν τύχοιεν εἰκότως ξυγγνώμης, μάλιστα τοῦ θείου φωτὸς ἅπασαν ἥπειρον καὶ νῆσον τῆς ἀκτίνος πληρώσαντος καὶ αὐτὰ κατειληφότος τῆς 2.4 οἰκουμένης τὰ τέρματα; οἱ μὲν γὰρ πρὸ τῆς θείας ἐπιφανείας τῆδε τῆ πάθη περιπεσόντες ἔχουσι τινα μετρίαν οὕτω πως παραίτησιν, τῷ μηδέπω τῆς δικαιοσύνης ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον, ἀλλ' ὥσπερ ἐν νυκτὶ διάγειν καὶ ὑπὸ μόνης δαδουχεῖσθαι τῆς φύσεως· ἐπειδὴ δὲ οὗτος οὐ μόνον ἀνέτειλεν, ἀλλὰ καί, ποιητικῶς εἰπεῖν, μέσον οὐρανὸν ἀμφιβέβηκε, τίς ἀπολογίας ὑπολείπεται λόγος τοῖς νῦν ἐν μεσημβρία τυ φλώττουσι καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μύουσιν, ἵνα μὴ τοῦ φωτὸς 2.5 ἀπολαύσωσιν; οὐκ ἔῃ δὲ αὐτοὺς τὴν ἀχλὺν ἀποσκεδάσαι τῶν ὀφθαλμῶν τὸ τῆς οἰήσεως πάθος. Πάντων γὰρ ἄμεινον εἰδέναι νομίζουσι τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ τοῖς τῶν ἔλλογίμων ἀνδρῶν μαθήμασιν ἐνετράφησαν, καὶ ξυνιδεῖν οὐκ ἐθέλουσιν, ὡς οἱ θαλάττιοι ἰχθύες ἐν ἄλμῃ μὲν τρέφονται ὅτι μάλιστα πλείστη, ἀλῶν δὲ 2.6 ὅμως εἰς σκευασίαν προσδέονται. Οὐδὲ μὴν ἐκεῖνο ξυνορῶσιν, ὡς τῆς ἀληθείας οὐ πάντως ἡ εὐγλωττία διδάσκαλος· τί γὰρ τῆς Ὀμήρου ποιήσεως ἥδιον; τί δὲ τῆς εὐπειίας ἐκείνης γλυκύτερον; ἀλλ' ὅμως τοῦτον τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος-ἐπέγνωτε δὲ δήπου τὸν Ἀρίστωνος, ὡς ἡγοῦμαι-μύρω γε ἀλείψας, καθά περ αἱ γυναῖκες τὰς χελιδόνας, ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ξυντεθείσης ἀπ' ἐπεμψε πόλεως, ἀκολασίας καλέσας καὶ δυσσεβείας διδάσκαλον. 2.7 "Βλασφημεῖν" γὰρ φησιν "ἐκπαιδεύει τοὺς νέους καὶ πονηρὰς αὐτοῖς περὶ τῶν θεῶν ἐντίθησι δόξας καὶ ἀπαλοῖς ἔτι οὔσι μαθήματα πονηρὰ καὶ διεφθαρμένα ἐνήσιον." Καὶ ἕτερα δὲ ἄλλα κατὰ γορήματα πάμπολλα ἐποίησατο τοῦ κορυφαίου τῶν ποιητῶν. Οὐκ οὖν ἅπας εὐγλωττίαν ἠσκημένος ἀξιόχρεως ἂν γένοιτο ἀληθείας διδάσκαλος. 2.8 Εἰ δὲ δὴ τοὺς φιλοσόφους ἡμῖν προβάλλεσθε, εὖ ἴστε, ὡς καὶ οὗτοι πλάνον ὑπέμειναν πάμπολυν. Οὐ γὰρ δὴ μίαν ἅπαντες λεωφόρον ἐσχίκασιν οὐδὲ τοῖς τῶν προωδευκότων ἠκολούθησαν ἴχνησιν, ἀλλ' ἰδίαν ἕκαστος ἐτέμετο τρίβον καὶ μυρίας ἐπινενοήκασιν [τρίβους]· πολυσχιδεῖς γὰρ ποὺ τοῦ ψεύδους αἱ ἀτραποί· 2.9 καὶ τοῦτο διαρρήδην αὐτίκα δὴ μάλα δειχθήσεται. Θαλῆς μὲν γὰρ, τῶν ἑπτὰ καλουμένων σοφῶν ὁ πρεσβύτατος, ἀρχὴν πάντων τῶν τῷ ὕδωρ ὑπέλαβεν, Ὀμήρω γε οἶμαι εἰρηκότι πιστεύσας· Ὠκεανὸν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν. Ἀναξίμανδρος δέ, τοῦτον διαδεξάμενος, ἀρχὴν ἔφη τὸ ἄπειρον· Ἀναξίμενης δέ, ὁ τούτου διάδοχος, καὶ Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης 2.10 τὸν ἀέρα ξυμφώνως ἀρχὴν προσηγορευσάτην· Ἴππασος δὲ ὁ Μεταποντῖνος καὶ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος τῷ πυρὶ τὴν ἀρχὴν τῶν πάντων ἀπενειμάτην· ὁ δὲ Ἀκραγαντῖνος Ἐμπεδοκλῆς τὰ στοιχεῖα ἔφη τὰ τέτταρα· Ξενοφάνης δὲ ὁ Κολοφώνιος τὸ πᾶν αἴδιον, ἐκ δὲ τῆς γῆς τὰ πάντα· καὶ Παρμενίδης δὲ ὁ τούτου ἑταῖρος ὁ Ἐλεάτης ὡσαύτως τόνδε τὸν λόγον ἐκράτυνε, ψεῦδος δὲ ἀπέφηνε τῶν αἰσθήσεων τὸ κριτήριον, ἥκιστα λέγων 2.11 ἐφικνεῖσθαι τοῦτο τῆς ἀληθείας· Δημόκριτος δὲ ὁ Ἀβδηρίτης ἄπειρον τὸ πᾶν εἴρηκε καὶ ἀγένητον· Ἐπίκουρος δὲ ὁ Νεοκλέους ὁ Ἀθηναῖος ἐκ τῶν ἀτόμων ἐξ ἀρχῆς ξυστῆναι τὸ πᾶν, εἶναι μέντοι ἄναρχον καὶ αἴδιον· καὶ Μητρόδωρος δὲ ὁ Χῖος καὶ Ζήνων ὁ Ἐλεάτης καὶ Διογένης ὁ Σμυρναῖος διαφόρους ἀρχὰς τῶν ὄλων ὑπέθεντο. Διὰ τοι τοῦτο καὶ Σωκράτης ὁ Σωφρονίσκου κωμωδῶν αὐτοὺς διετελεῖ, ὅτι τὰ ἀνθρώποις οὐκ ἐφικτὰ εἰδέναι λίαν ἰσχυριζόμενοι, πρὸς ἀλλήλους ἀεὶ διεμάχοντο, καινῶν προστατεύοντες καὶ ἐναντίων δογμάτων, ἧ φησιν ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς 2.12 Ἀπομνημονεύμασιν. Καὶ ὁ Πλάτων δὲ αὐτὸν ἐν τῷ Φαίδωνι γέγραφε λέγοντα· "Ἐγὼ γάρ, ὦ Κέβης, νέος ὢν, ὑπερφυῶς ὡς ἐπεθύμησα ταυτησὶ τῆς σοφίας, ἦν δὴ καλοῦσι περὶ φύσεως ἱστορίαν. Ὑπερήφανον γὰρ μοι ἐδόκει εἶναι εἰδέναι τὰς αἰτίας ἑκάστου, διὰ τί γίνεται ἕκαστον,

καὶ διὰ τί ἀπόλλυται, καὶ διὰ τί 2.13 ἔστιν." Εἶτα πολλὰ τοιαῦτα διεξελθὼν, ἐπήγαγεν· "Τεκμήριον δέ σοι ἐρῶ ἱκανόν. Ἐγὼ γάρ, ἃ καὶ πρότερον σαφῶς ἠπιστάμην ὡς γε ἑμαυτῶ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐδόκουν, ὑπὸ ταύτης τῆς σκέψεως οὕτω σφόδρα διετυφλώθην, ὥστ' ἀπέμαθον καὶ ἃ πρὸ τοῦ ὥμην 2.14 εἶδέναι." Καὶ αὐθις δέ, τῆς τῶν φιλοσόφων κατηγορῶν ἔριδος, τοιάδε ὁ Πλάτων ἐν τῷ Θεαιτήτῳ διέξεισιν· "Ἄλλ' ἂν τινα ἔρη, ὥσπερ ἐκ φαρέτρας ῥηματίσκια αἰνιγμάτων ἀνασπῶντες πονοῦσι, καὶ ἂν τούτου ζητῆς λόγον λαβεῖν τί εἰρήκασιν, ἐτέρῳ πεπλήρη καινῶς μετωνομασμένῳ. Περαιεῖς δὲ οὐδέποτε οὐδὲν πρὸς οὐδένα αὐτῶν· οὐδέ γε ἐκεῖνοι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' εὖ πάνυ φυλάξουσι τὸ μηδὲν βέβαιον εἶναι, μήτε ἐν λόγῳ μήτε ἐν ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς, ἠγούμενοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, αὐτὸ στάσι μόν εἶναι· τούτῳ δὲ πάνυ πολεμοῦσι καὶ καθόσον ἂν δύνωνται πανταχόθεν· Ἴσως, ὦ Θεόδωρε, τοὺς ἄνδρας μαχομένους ἐώρα κας, εἰρηνεύουσι δὲ οὐ συγγέγονας· οὐ γάρ σοι ἑταῖροί εἰσιν· ἀλλ' οἶμαι ταῦτα τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ σχολῆς φράζουσιν, οὓς ἂν βούλωνται ὁμοίους αὐτοῖς ποιῆσαι. Ποίοις μαθηταῖς, ὦ δαιμόνιε; οὐδὲ γίνεται τῶν τοιούτων ἕτερος ἐτέρου μαθητῆς, ἀλλ' αὐτόματοι ἀναφύονται ὀπόθεν ἂν τύχη ἕκαστος αὐτῶν ἐνθουσιάσας, καὶ τὸν ἕτερον ὁ ἕτερος οὐδὲν ἠγεῖται εἶδέναι." Καὶ μετ' 2.15 ὀλίγα πάλιν· "Ὀλίγου δ' ἐπελαθόμην, ὦ Θεόδωρε, ὅτι ἄλλοι αὖ τάναντία τούτοις ἀπεφήναντο, οἷον ἀκίνητον τελέθει τῷ παντὶ ὄνομ' εἶναι, καὶ ὅσα Μέλισσοί τε καὶ Παρμενίδαι ἐναντιούμενοι πᾶσι τοῦ 2.16 τοῖς διῖσχυρίζονται." Καὶ μέντοι κἂν τῷ Σοφιστῇ τὰ τοιαῦτα πάλιν αὐτῶν κατηγορεῖ, οὐκ ἀπόστολος οὐδέ γε προφήτης, ἀλλὰ τῶν φιλοσόφων ὁ πρῶτος, εἴτε Πλάτωνα τὸν Ἀρίστωνος ἐθέλοι τις λέγειν, εἴτε Σωκράτην τὸν Σωφρονίσκου· Σωκράτους μὲν 2.17 γὰρ τὰ ἐνθυμήματα, Πλάτωνος δὲ τὰ συγγράμματα. Εἴτε δὲ οὗτος, εἴτε ἐκεῖνος, οὕτω φησὶν· "Μῦθόν τινα ἕκαστος φαίνεται μοι διηγέσθαι παισὶν ὡς οὖσιν ἡμῖν· ὁ μὲν, ὡς τρία τὰ ὄντα· πολεμεῖ δὲ ἀλλήλοις ἐνίοτε αὐτῶν ἄττα πη, τοτὲ δὲ καὶ φίλα γινόμενα, γάμους τε καὶ τόκους καὶ τροφήν ἐκγόνων παρέχεται· δύο δὲ ἕτερος εἰπῶν, ὑγρὸν καὶ ξηρὸν, ἢ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ξυνοικίζει τε αὐτὰ καὶ ἐκδίδωσιν. Τὸ δὲ παρ' ἡμῖν Ἐλεατικὸν ἔθνος ἀπὸ Ξενοφάνους τε καὶ ἔτι πρόσθεν ἄρχεται, ὡς ἐνὸς ὄντος τῶν ἀπάντων καλουμένων διεξέρχεται τοὺς μύθους. Ἦδη δὲ καὶ Σικελικαὶ τινες Μοῦσαι ξυνενόησαν ὅτι ξυμπλέκειν ἀσφαλέ στερον ἀμφοτέρα καὶ λέγειν ὡς τὸ ὄν πολλά τε καὶ ἐν ἔστιν, ἔχθρα δὲ καὶ φιλία ξυνέχεται." Καὶ τοιαῦτα ἄττα ἐφεξῆς εἰπῶν, 2.18 ἐπάγει· "Καὶ μὴν ἔοικέ γε ἐν αὐτοῖς οἷον γιγαντομαχία τις εἶναι διὰ τὴν ἀμφισβήτησιν περὶ τῆς οὐσίας πρὸς ἀλλήλους. Πῶς; Οἱ μὲν εἰς γῆν ἐξ οὐρανοῦ καὶ περὶ τοῦ ἀοράτου πάντα ἔλκουσι, ταῖς χερσὶν ἀτεχνῶς πέτρας καὶ δρυὲς λαβόντες. Τῶν γὰρ τοιούτων ἐφαπτόμενοι πάντων, σφόδρα διῖσχυρίζονται τοῦτο εἶναι μόνον, ὅπερ ἔχει προσβολὴν καὶ ἐπαφήν τινα, ταῦτὸν σῶμα καὶ οὐσίαν ὀρίζομενοι." 2.19 Ταῦτα οὐ Πέτρος ὁ ἡμέτερος οὐδέ Παῦλος τῶν ὑμετέρων κατηγορήσε φιλοσόφων, ἀλλὰ Πλάτων ὁ εὐγλωττότατος καὶ Σωκράτης ὁ κατὰ τὴν Πυθίαν ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατος· καὶ ἔφασαν αὐτοὺς διῖσχυρίζεσθαι, τοῦτο εἶναι μόνον, ὅπερ ἔχει προσβολὴν καὶ ἐπαφήν τινα, καὶ ταῦτὸν σῶμα καὶ οὐσίαν ὀρίζεσθαι 2. καὶ μηδὲν περαιτέρω τῶν ὀρωμένων φαντάζεσθαι. Πῶς οὖν ἂν τις τούτοις χρήσαιτο ποδηγοῖς τῆς ἀληθείας, τοσοῦτον δὴ καὶ τοιοῦτον ὑπομείνασι πλάνον καὶ ἐναντίας γε ὠδίνασι δόξας καὶ σφοδρὸν κατ' ἀλλήλων ἀναρριπίσασι πόλεμον; καὶ Τίμων δὲ αὐτοὺς ὁ Φλιάσιος, ὁ Πύρρωνος ἑταῖρος, ἐν τοῖς σίλλοις ἐτραγώδησεν· ἐγὼ δὲ ἐκ μάλα πολλῶν ὀλίγων μνησθήσομαι· σκέτλιοι ἄνθρωποι, κάκ' ἐλέγχεα, γαστέρες οἷον, τοίων ἔκ τ' ἐρίδων ἔκ τε στοχασμῶν πέπλησθε, ἄνθρωποι, κενεῆς οἰήσιος ἔμπλεοι ἄσκοοι. 2.21 Οὐ μόνον ἄρα ἡμεῖς τὸ τῆς οἰήσεως ἐπιπροσθεῖν ὑμῖν εἰρήκα μὲν πάθος· πάλαι γὰρ καὶ πρόπαλαι ταύτην ὁ Τίμων τῶν ὑμετέρων φιλοσόφων τὴν κατηγορίαν πεποίηται. Ἄλλο δὲ ἔστιν εἶδέναι, καὶ ἄλλο τὸ οἶεσθαι εἶδέναι, μηδὲν ἐπιστάμενον. Πολλῶ γάρ τινι

διαφέρουσιν, ὧ φιλότης, ἀλλήλοιν ἀλήθεια καὶ στοχα 2.22 σμὸς ἀληθείας· ὁ μὲν γὰρ στοχασμὸς καὶ διαμαρτίας ἔχει πολλὰς, ἡ δὲ ἀλήθεια ἐκπαιδεύειν οὐδὲν ἐναντίον ἀνέχεται. Τοιγαροῦν ἄλλως τις ἀληθείας πέρι τεκμαιρόμενος λέγει, καὶ ἄλλως αὐτὴ ἐαυτὴν ἐρμηνεύει· ἐπεὶ καὶ Ἀναξαγόρας ὁ Ἠγησιβούλου ὁ Κλαζομένιος, τῶν πρὸ αὐτοῦ γεγενημένων φιλοσόφων οὐδὲν περὶ τῶν ὀρωμένων νενοηκότων, πρῶτος νοῦν ἔφησεν ἐφεστάναι τῷ κόσμῳ, καὶ τοῦτον εἰς τάξιν ἐκ τῆς ἀταξίας ἀγαγεῖν τὰ στοιχεῖα· καὶ Πυθαγόρας δὲ ὁ Μνησάρχου ἀρχὴν τῶν πάντων ἔφησε τὴν μονάδα· κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐγενέσθην Ἀναξαγόρας 2.23 καὶ Πυθαγόρας. Ἀλλὰ τὴν Πυθαγόρου μὲν διατριβὴν ἢ γαμετὴ Θεανῶ διεδέξατο καὶ Τηλαύγης καὶ Μνήσαρχος οἱ τούτου παῖδες, Τηλαύγους δὲ Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος ἐγένετο φοιτητής, τοῦ δ' Ἀναξαγόρου Ἀρχέλαος, Ἀρχελάου δὲ Σωκράτης ὁ Ἀθηναῖος· καὶ Ἀναξαγόρας δὲ καὶ Πυθαγόρας εἰς Αἴγυπτον ἀφικόμενοι τοῖς Αἰγυπτίων καὶ Ἑβραίων αὐτόθι σοφοῖς ξυνεγε 2.24 νέσθην καὶ τὴν περὶ τοῦ ὄντος ἡρανισάσθην γινώσκοντες. Χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ ὁ Πλάτων τήνδε τὴν ἀποδημίαν ἐστείλατο· καὶ τοῦτο λέγει μὲν ἐν τοῖς Παραλλήλοις ὁ Πλούταρχος, λέγει δὲ καὶ Ξενοφῶν ὁ Γρύλλου, ἐν οἷς πρὸς τὸν Σωκρατικὸν Αἰσχίνην ἐπέστειλε· γράφει δὲ ὧδε· "Αἰγύπτου γὰρ ἡράσθησαν καὶ τῆς Πυθαγόρου τερατώδους σοφίας· ὧν τὸ περιττόν καὶ μὴ μόνιμον ἐπὶ Σωκράτει διήλεγχεν ἔρως τυραννίδος, καὶ ἀντὶ διαίτης λιτῆς 2.25 Σικελιώτις γαστρὸς ἀμέτρου τράπεζα." Τοιαῦτα περὶ τοῦ Πλάτωνος ὁ Ξενοφῶν ἔγραψεν, ὅτι τῆς Σωκράτους διδασκαλίας ὑπερῶν, τὴν τερατώδη Πυθαγόρου σοφίαν ἐζήλωσε καὶ Διονυσίῳ τῷ Σικελίας τυράννῳ ξυνην, Συρακουσίας ἀπολαύων χλιδῆς· ἔφη 2.26 δὲ αὐτὸν καὶ τῆς Αἰγυπτίων ἐρασθῆναι σοφίας. Οὐκοῦν καὶ Πυθαγόρας καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Πλάτων αἰνίγματα τινὰ περὶ τοῦ ὄντος παρ' Αἰγυπτίων καὶ Ἑβραίων ξυνέλεξαν· τί δή ποτ' οὖν τούτοις μὲν οὐκ ἀκριβῶς τὰ θεῖα μεμαθηκόσι πιστεύετε, παρ' 2.27 ὧν δὲ οὗτοι ταῦτά γε ἔμαθον, μαθεῖν οὐκ ἐθέλετε; "Ὅτι γὰρ οἱ πρὸ τούτων γενόμενοι ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι πλέον τῶν ὀρωμένων οὐδὲν ὑπέλαβον εἶναι, ὁ Πλάτων ἐν τῷ Κρατύλῳ δεδήλωκεν· "Φαίνονται γὰρ μοι" φησὶν "οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων περὶ τὴν Ἑλλάδα τούτους μόνους ἠγεῖσθαι θεοῦς, οὐσπερ νῦν οἱ πολλοὶ τῶν βαρβάρων, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ γῆν καὶ ἄστρα καὶ οὐρανόν· ἅτε οὖν αὐτὰ ὀρώντες ἰόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως, τῆς τοῦ θεοῦ, θεοῦς αὐτοὺς ἐπονομάσαι." 2.28 Καὶ Ὅμηρος δὲ καὶ Ἡσίοδος παντάπασι τὸν τοῦ παντὸς ἠγνόησαν ποιητὴν· Ἡσίοδος μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Χάους ἔφησεν Ὠκεανὸν καὶ Τηθύον γεγενῆσθαι, ἐκ δὲ Ὠκεανοῦ καὶ Τηθύος τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν, ἐκ δὲ τούτων Κρόνον τε καὶ Ῥέα καὶ τούτων τοὺς ἀδελφούς, ἐκ δὲ Κρόνου καὶ Ῥέας τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν 2.29 καὶ Ποσειδῶνα καὶ Πλούτωνα. Ὁ δὲ Ὅμηρος τὸν Ὠκεανόν φησι "θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύον" καὶ ὄν θεῶν καὶ ἀνδρῶν ὀνομάζει πατέρα, ὡς ἐκ Κρόνου γεγενημένον, Κρονίδην ἀποκαλεῖ. Πολλῶν οὖν ἄρα καὶ οὗτοι δεδουλεύκασι πλάνῳ. Ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦτο εὖ μάλα ὁ Πλάτων εἰδώς, πιστεύειν αὐτοῖς που παρ' ἐγγυᾶ τὰ τοιαῦτα μυθολογοῦσι, καὶ ἄνευ εἰκότων καὶ ἀληθῶν 2.30 ἀποδείξεων λέγουσιν. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὁ Πλάτων φησὶν· "Κοῦ φον γὰρ τι χρῆμα καὶ ἱερὸν ποιητῆς καὶ οὐχ οἷός τε ποιεῖν, πρὶν ἂν ἔνθεος καὶ ἔκφρων γένηται." Ὁ δὲ Ὀδρῦσης Ὀρφεύς, καὶ αὐτὸς εἰς Αἴγυπτον ἀφικόμενος, τὰ περὶ τοῦ ὄντος οὕτω πως μεμάθηκε καὶ βοᾷ· Εἷς ἔστ' αὐτοτελής, αὐτοῦ δ' ὑπὸ πάντα τελεῖται· ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς περινίσσεται, οὐδέ τις αὐτὸν εἰσοράα θνητῶν, αὐτὸς δὲ γε πάντας ὀράται. Αὐτὸν δ' οὐχ ὀρώ· περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικται· πᾶσι γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις, μικραὶ, ἐπεὶ σάρκες τε καὶ ὀστέα ἐμπεφύκασι. 2.31 Καὶ πάλιν· Αὐτὸς δ' αὖ μέγαν αὐτίς ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται χρυσῶ ἐνὶ θρόνῳ, γαίη δ' ὑπὸ ποσσὶ βέβηκε· χεῖρα δὲ δεξιτερὴν περὶ τέρμασιν Ὠκεανοῦ ἐκτέτακεν· ὀρέων δὲ τρέμει βᾶσις ἐνδοθι θυμῷ· οὐδὲ φέρειν δύναται κρατερόν μένος· ἔστι δὲ πάντῃ αὐτὸς ἐπουράνιος καὶ ἐπὶ

χθονὶ πάντα τελευτᾶ, ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων καὶ μέσσον ἡδὲ τελευτήν. 2.32 Ἄλλ' ὅμως καὶ ταῦτα παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκώς, οἱ παρ' Ἑβραίων μαθήματά τινα τῆς ἀληθείας παρέλαβον, παρέμιξε τοῦ πλάνου τῆ θεολογία τινὰ καὶ τῶν Διονυσίων καὶ Θεοδοσιῶν τὰ δυσσαγῆ παραδέδωκεν ὄργια, καὶ οἷόν τινα μέλιτι περιχρίσας τὴν κύλικα, τὸ δηλητήριον πόμα τοῖς ἐξαπατωμένοις προσφέρει. 2.33 Ταῦτὸ δὲ τοῦτο καὶ Πλάτων πεποίηκεν· ἀξιάγαστα γὰρ αὐτοῦ τῷ ὄντι τὰ περὶ τοῦ ὄντος ἐν τῷ Τιμαίῳ συγγεγραμμένα. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀγασθεῖη λέγοντος ἀκούων; "Τί τὸ ὄν ἀεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον; καὶ τί τὸ γινόμενον μὲν ἀεὶ, ὄν δὲ οὐδέποτε; τὸ μὲν δὴ νοήσει μετὰ λόγου περιληπτὸν ἀεὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ὄν, τὸ δὲ αἰσθήσει ἀλόγῳ δοξαστὸν γινόμενον καὶ ἀπογινόμενον, ὄντως δὲ 2.34 οὐδέποτε ὄν." Προστίθησι δὲ καὶ τάδε τοῖς εἰρημένοις· "Ταῦτα γὰρ πάντα μέρος χρόνου, τὸ ἦν καὶ ἔσται, ἃ δὴ φέροντες λαν θάνομεν ἐπὶ τὴν αἴδιον οὐσίαν οὐκ ὀρθῶς. Λέγομεν γὰρ δὴ, ὡς ἦν ἔστι τε καὶ ἔσται, τῆ δὲ τὸ ἔστι μόνον κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον προσήκει, τὸ δὲ ἦν καὶ τὸ ἔσται περὶ τὴν ἐν χρόνῳ γένεσιν οὐσαν πρέπει λέγεσθαι· τὸ δὲ ἀεὶ καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχον ἀκινήτως 2.35 οὔτε πρεσβύτερον οὔτε νεώτερον προσήκει γίνεσθαι." Τίς οὖν οὕτω φιλαίτιος καὶ μεμψίμοιρος, ὡς νεμεσῆσαι τοῖς εἰρημένοις καὶ μὴ πᾶσαν αὐτοῖς προσμαρτυρῆσαι ἀλήθειαν; Τὸ γὰρ ὄν ἀεὶ γενέσεώς ἐστὶν ἀπάσης ὑπέρτερον, τὸ δὲ γινόμενον, ἀλλοιώσεις παμπόλλους ἐπιδέχόμενον, εἰκότως ἔφη οὐδέποτε εἶναι· τὸ γὰρ τοι ἔμβρυον, γενόμενον βρέφος, οὐκέτι ἄρα ἐστὶν ἔμβρυον, ἀλλὰ βρέφος, καὶ αὐτὸ πάλιν τὸ βρέφος, παιδίον γενόμενον, οὐκέτι προσ αγορεύεται βρέφος· οὕτω τὸ παιδίον τὴν τοῦ μεираκίου προσλαβὸν ἡλικίαν, τοῦτο καλεῖται, ὅπερ ἐγένετο, καὶ ὅταν πάλιν εἰς ἄνδρα τελέσῃ, οὐκέτι μεираκίον, ἀλλ' ἀνὴρ ὀνομάζεται, καὶ πρεσβύτης δὲ γεγονώς, τοῦτο αὐτὸ πάλιν προσαγορεύεται, ὅπερ δὴ 2.36 καὶ ἐγένετο. Εἰκότως οὖν ἄρα οὐκ ὄντα ὠνόμασε τὰ γινόμενά τε καὶ ἀλλοιούμενα. Καὶ τῷ Κρίτωνι δὲ διαλεγόμενος ὁ Σωκράτης ἕνα πάντων ὀπτῆρά φησιν· λέγει δὲ ταῦτα· "Καὶ δὴ καὶ περὶ τῶν δικαίων τε καὶ ἀδίκων καὶ αἰσχυρῶν καὶ καλῶν καὶ κακῶν καὶ ἀγαθῶν, περὶ ὧν νῦν ἡ βουλή ἡμῖν ἐστὶ, πότερον τῆ τῶν πολλῶν δόξη δεῖ ἡμᾶς πείθεσθαι καὶ φοβεῖσθαι αὐτήν, ἢ τῆ τοῦ ἑνός, εἴ τίς ἐστὶν ἐπαίων, ὃν δεῖ καὶ αἰσχύνεσθαι καὶ φοβεῖσθαι μᾶλλον ἢ ξύμπαντας τοὺς ἄλλους; Ὡς εἰ μὴ ἀκολουθήσομεν, διαφθεροῦμεν ἐκεῖνο καὶ λωβησόμεθα, ὃ τῷ μὲν δικαίῳ βέλτιον ἐγένετο, τῷ δὲ 2.37 ἀδίκῳ ἀπώλλυτο." Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν· "Οὐκ ἄρα γε, ὦ βέλτιστε, πάνυ ἡμῖν οὕτω φροντιστέον τί ἐροῦσιν οἱ πολλοὶ ἡμᾶς, ἀλλ' ὅ τι ὁ ἐπαίων τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων, ὁ εἷς καὶ αὐτήν ἢ ἀλήθεια." 2.38 Ὁρᾶτε, ὦ ἄνδρες, ὅπως ἐν τούτοις ὁ Πλάτων καὶ ὁ Σωκράτης τὸν τῶν οὐκ ὄντων θεῶν ἐξήλασεν ὄρμαθὸν καὶ μόνον τῶν ὄλων τὸν πρῦτανιν αἰδεῖσθαι καὶ φοβεῖσθαι παρεκελεύσατο, διδάσκων ὡς, εἴποτε πλειόνων ἐμνήσθη θεῶν, διὰ τὸν ἐξηπατημένον 2.39 τῶν Ἀθηναίων ὄμιλον τοῦτο ποιῆσαι προσηναγκάσθη. Εἰ γὰρ δὴ καὶ ταῦτα δεδρακώς ὁ Σωκράτης οὐ διέφυγε τὴν τοῦ κωνείου φιάλην, τί οὐκ ἂν ἔπαθεν, εἰ προφανῶς ἠρνήθη τὸν πολὺν ἔσμον τῶν θεῶν; καὶ τοῦτο δῆλον ὁ Πλάτων πεποίηκεν, ἐν οἷς πρὸς 2.40 Διονύσιον ἔγραψεν. Πρὸς γὰρ αὐτὸ πολλοῖς ἑτέροις καὶ ταῦτα προστέθεικεν· "Περὶ δὲ δὴ τοῦ συμβόλου τοῦ περὶ τὰς ἐπιστολάς, ὅσας τε ἐπιστέλλω σπουδῆ καὶ ὅσας μὴ, οἷμαι μὲν σε μεμνησθαι, ὅμως δὲ νόει καὶ πρόσεχε τὸν νοῦν· πολλοὶ γὰρ, οἱ κελεύοντες γράφειν, οὐς οὐ ῥάδιον φανερώς διωθεῖσθαι. Τῆς μὲν 2.41 οὖν σπουδαίας ἐπιστολῆς θεὸς ἀρχή, θεοὶ δὲ τῆς ἡττον." Πῶς ἂν τις σαφέστερον τὸν οἰκεῖον ἐπιδείξειε σκοπόν; Γυμνὴν γὰρ ἔδει ξεν, ἣν εἶχε περὶ τῶνδε τῶν ὀνομάτων διαφορὰν, μονονουχὶ λέγων· τῆς τῶν πολλῶν εἵνεκα δόξης τὸ πληθυντικὸν ὄνομα περὶ τοῦ Θεοῦ τίθημι, τὰς ἐξηπατημένας προλήψεις τῶν πολιτῶν ὑφορώμενος· σπουδαίως γὰρ ἐπιστέλλων καὶ θαρρῶν τῷ τε κομίζοντι καὶ τῷ δεχομένῳ τὰ γράμματα, ἐνικῶς τὸν Θεὸν ὀνομάζω 2.42 καὶ τοῦτον ἀρχὴν ποιῶμαι τῶν λόγων. Καὶ ἐτέρωθι δὲ περὶ τοῦ ὄντος τοιάδε γέγραφε· "Τὸν γὰρ

πατέρα και ποιητήν τοῦδε τοῦ παντός εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἔξειπεῖν ἀδύ νατον· ρητόν γὰρ οὐδαμῶς ἔστιν ὡς ἄλλα μαθήματα." Ἄλλ' ὁ γε ἐν τούτοις ἀκριβῶς οὕτω θεολογήσας, ἐν ἄλλοις, ἢ τοὺς πολλοὺς ὀρωδήσας ἢ τῷ ὄντι γε ἀγνοήσας, πολλῶν ἐποίησατο μνήμην θεῶν καὶ πολλὴν ἐνεργάζεται τοῖς ἐντυχάνουσι λώβην. 2.43 Ἄνθ' ὅτου δὴ οὖν, ὦ φίλοι, τὸ θολερὸν καὶ γεῶδες ἀρυόμεθα νᾶμα, καὶ μὴ τὴν πηγὴν ἐκείνην ζητοῦμεν τὴν διαυγὴ καὶ διαφανῆ, ἐξ ἧς οὗτος λαβὼν τῆς θεολογίας τὰς ἀφορμὰς, τὸ ἰλυῶδες αὐτοῖς καὶ γεῶδες ἀνέμιξεν; ἢ ἀγνοεῖτε, ὅτι Μωϋσῆς τῶν Ἰουδαίων ὁ νομοθέτης πάντων ἔστι τῶν ὑμετέρων ποιητῶν καὶ ξυγγραφέων καὶ φιλοσόφων πρεσβύτατος; Εἰ δ' ἔτι καὶ νῦν ἐνδοιάζετε καὶ πλάττειν ἡμᾶς τόνδε τὸν λόγον ὑπολαμβάνετε, Πορφύριος γοῦν ὑμῖν μάρτυς ἀξιοχρεῶς ἔστω, ὃς τῆς ἀσεβείας γενόμενος πρόμαχος κατὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων τὴν ἀκόλαστον ἐκίνησε γλῶτταν. Ἀκούσατε οὖν αὐτοῦ ταῦτα λέγοντος, ἐν οἷς καθ' ἡμῶν 2.44 ξυγγέγραφεν· "Ἱστορεῖ δὲ τὰ περὶ Ἰουδαίων ἀληθέστατα, ὅτι καὶ τοῖς τόποις καὶ τοῖς ὀνόμασιν αὐτῶν τὰ ξυμφωνότατα, Σαγχωνιάθων ὁ Βηρύτιος, εἰληφὼς τὰ ὑπομνήματα παρὰ Ἱερομβάλου τοῦ ἱερέως τοῦ Θεοῦ Ἰαῶ, ὃς Ἀβεμβάλω τῷ βασιλεῖ Βηρυτίων τὴν ἱστορίαν ἀναθείς, ὑπ' ἐκείνου καὶ τῶν κατ' ἐκείνον 2.45 ἔξεταστῶν τῆς ἀληθείας παρεδέχθη. Οἱ δὲ τούτων χρόνοι καὶ πρὸ τῶν Τρωϊκῶν πίπτουσι χρόνων καὶ σχεδὸν καὶ τοῖς Μωϋσέως πελάζουσιν, ὡς αἱ τῶν Φοινίκης βασιλέων μηνύουσι διαδοχαί. Σαγχωνιάθων δέ, ὁ κατὰ τὴν Φοινίκων διάλεκτον φιλαλήθης, πᾶσαν τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἐκ τῶν κατὰ πόλιν ὑπομνημάτων καὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς γραφῶν ξυναγαγὼν καὶ ξυγγράψας, ἐπὶ Σεμί 2.46 ράμεως γέγονε τῆς Ἀσσυρίων βασιλίδος." Ἐντεῦθεν ἔστι σαφῶς μαθεῖν, ὅποσους τῶν Τρωϊκῶν ὁ Μωϋσῆς πρεσβύτερος ἔτεσιν. Εἰ γὰρ ὁ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν ξυγγράψας Σαγχωνιάθων ἐπὶ Σεμί ράμεως τῆς Ἀσσυρίων γέγονε βασιλίδος-ἱστορήσας δὲ δηλονότι Σαγχωνιάθων τὰ πολλῶν χρόνων πρεσβύτερα-, Μωϋσῆς δὲ Ἰουδαίων νομοθέτης ἐγένετο, πολλοῖς ἄρα ἔτεσι Σαγχωνιάθωνος 2.47 πρεσβύτερος Μωϋσῆς. Ὅτι δὲ πλείοσιν ἢ χιλίοις ἔτεσιν ἢ Σεμί ραμῖς τῶν Τρωϊκῶν πρεσβύτερα, δηλοῦσι σαφῶς οἱ τοὺς χρόνους ξυντεθεικότες. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐξελέγχειν τὸν Πορφύριον ὡς ἡγνοηκότα τοὺς χρόνους οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ· ἀπόχρη δέ μοι δηλώσαι, πόσοις πρεσβύτερος ἔτεσι τῶν Τρωϊκῶν Μωϋσῆς· Ὀμηρος δὲ καὶ Ἡσίοδος μετὰ πολὺν χρόνον τῶν Τρωϊκῶν ἐγενέσθην· Ὀρφεὺς δέ, τῶν ποιητῶν ὁ πρῶτος, μᾶλλον πρεσβύτερος τῶν Τρωϊκῶν· Ἰάσονι γὰρ καὶ Πηλεΐ καὶ Τελαμῶνι καὶ Ἡρακλεῖ καὶ Διοσκούροις εἰς τὴν Κολχίδα ξυνέπλευσεν· Ἰάσωνος δὲ 2.48 Εὐνήος ἔστιν υἱός, ὁ τὸν οἶνον εἰς Τροίαν πέμπων τοῖς Ἀχαιοῖς, καὶ Τληπόλεμος Ἡρακλέους υἱός, ὃν ὁ Σαρπηδὼν ἐν τῷ πολέμῳ τῷ Τρωϊκῷ κατηκόντισε, καὶ ὁ Αἴας δὲ Τελαμῶνος υἱός, καὶ Ἀχιλλεὺς Πηλέως· Κάστορα δὲ καὶ Πολυδεύκην, τοὺς ἐπὶ κλην Διοσκούρους, ἰδεῖν ἀπὸ τοῦ τείχους ἢ Ἑλένη ποθήσασα, οἷα δὴ ἀδελφούς, εἶτα τοῦ ποθουμένου διαμαρτοῦσα πικρῶς ἀπωδύρατο, 2.49 τεθάναι τούτους ὑπολαβοῦσα. Ταῦτα δὲ οὐκ ἀδολεσχῶν διεξῆλθον, ἀλλὰ σαφῶς ἐπιδείξει βουλόμενος, ὡς Ὀρφεὺς γενεᾶ μᾶλλον πρεσβύτερος ἐγεγόνει τῶν Τρωϊκῶν. Λῖνος δὲ καὶ Μουσαῖος ἀμφὶ τὰ Τρωϊκὰ ἐγενέσθην, καὶ Θάμυρις μετὰ τούτων, καὶ Φιλάμμων 2.50 ὡσαύτως. εἰ τοίνυν τούτων μὲν κατὰ τὸν Πορφύριον ὁ Μωϋσῆς πλείοσιν ἢ χιλίοις πρεσβύτερος ἔτεσιν, οὗτοι δὲ παλαιότατοι τῶν ποιητῶν ἐγένοντο-μετὰ γὰρ τούτους καὶ Ὀμηρος καὶ Ἡσίοδος ἐγενέσθην, καὶ οὗτοι δ' αὖ πάλιν θαλοῦ καὶ τῶν ἄλλων φιλοσόφων πολλοῖς ἔτεσιν ἀρχαιότεροι, καὶ οἱ ἀμφὶ θαλῆν τῶν μετ' αὐτοὺς πεφιλοσοφηκότων-, τί δήποτε μὴ τούτους πάντας καταλιπόντες πρὸς Μωϋσέα τὸν τῆς θεολογίας ὠκεανὸν μεταβαίνομεν, "ἐξ οὐπερ", ποιητικῶς εἰπεῖν, "πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα"; Καὶ γὰρ Ἀναξαγόρας καὶ Πυθαγόρας καὶ Πλάτων ὕστερον ἐκεῖθεν εἴλκυσαν σμικρὰ ἄττα τῆς ἀληθείας ἐναύσματα· καὶ ὁ Σωκράτης, Ἀναξαγόρα καὶ Ἀρχελάω

ξυγγεγονώς, παρ' ἐκείνων μεμάθηκεν, ἃ περὶ τοῦ ὄντος ἐδίδαξε· Μωϋσῆς δὲ ὁ θεῖος, οὐ λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις ἐπόμενος καθάπερ οὗτοι, τὴν θεολογίαν ξυνέγραψεν, ἀλλ' αὐτῆς ἐναργῶς τῆς τοῦ ὄντος ἐπακούσας φωνῆς· τῆς γάρ τοι νομοθεσίας ἀρξάμενος τῶν ὄλων ὁ ποιητὴς τὸν ἕνα σέβειν Θεὸν παρεγγύησεν· "Ἐγὼ γάρ εἰμι" ἔφη "Κύριος ὁ Θεὸς σου, ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου." 2.52 Καὶ τῆς ἐναγχος γεγεννημένης ἀναμνήσας εὐεργεσίας, προσμεῖναι τῇ δουλείᾳ παρεκελεύσατο καὶ μὴ μερίσαι τὸ σέβας, ἀλλὰ τῷ ὄντι μόνῳ προσνεῖμαι. "Οὐκ ἔσονται γάρ σοι" ἔφη "θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ". Εἶτα διδάσκει σαφῶς, ὡς οὐδὲν αὐτῷ τῶν ὀρωμένων προσέοικε, καὶ παντάπασιν ἀπαγορεύει μηδεμίαν εἰκόνα πρὸς μίμησίν τινος τῶν ὀρωμένων κατασκευάσαι καὶ νομίσαι τοῦτο 2.53 δείκηνον εἶναι καὶ ἴνδαλμα τοῦ ἀοράτου Θεοῦ. "Οὐ ποιήσεις" γὰρ ἔφη "σαυτῶ εἶδωλον οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ ποιήσετε ἑαυτοῖς οὐδὲ μὴ προσκυνήσετε αὐτοῖς· ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου." Φωνῆς, φησὶν, ἀκήκοας, εἶδος δὲ οὐχ ἐώρακας· μηδένα οὖν τύπον κατασκευάσης, οὗ τὸ ἀρχέτυπον οὐκ 2.54 ἐπίστασαι. Καὶ ἐτέρωθι δέ, τοὺς ψευδωνύμους ἐξελέγχων θεοὺς καὶ τὸν Αἰγυπτίων ἐξορίζων πλάνον, ἔφη πρὸς αὐτούς· "Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου κύριος εἷς ἐστίν." 2.55 Ταύτην ἔχει τὴν διδασκαλίαν τὰ Μωϋσοῦ τοῦ μεγάλου ξυγγράμματα· ταύτην δὲ τὴν θεολογίαν καὶ ταῖς ἱστορίαις καὶ ταῖς νομοθεσίαις καὶ μὲν δὴ καὶ ταῖς προφητεῖαις ξυνέζευξε· καὶ πέντε βίβλους ξυγγράψας, τὴν μὲν τῶν πολλῶν καὶ νομιζομένων καὶ καλουμένων, οὐκ ὄντων δὲ θεῶν ἀπαγορεύει τιμὴν, μόνῳ δὲ τὸ σέβας τῷ τῶν ἀπάντων κελεύει προσφέρειν δημιουργῷ. Ταῦτα καὶ Ἰησοῦς, ὁ τῆς ἐκείνου δημαγωγίας καὶ στρατηγίας διάδοχος, καὶ μέντοι καὶ ἅπας τῶν προφητῶν ὁ χορὸς καὶ παραινῶν καὶ 2.56 νομοθετῶν διετέλεσεν. Ἀλλὰ γὰρ ἴσως εἴποιτε ἄν, ὡς οὐδὲ ὑμεῖς τόνδε τὸν νόμον ἀνέπαφον τετηρήκατε· τριάδα γάρ, οὐ μονάδα, πρεσβεύετε. Ἰουδαῖοι δέ, τοῖς Μωϋσοῦ καὶ τῶν προφητῶν ἐντρεφόμενοι λόγοις, τὸν μὲν ἕνα τιμῶσι, τῆς δὲ ὑμετέρας 2.57 τριάδος κατηγοροῦσιν. Ἐγὼ δέ, ὧ φίλοι ἄνδρες, ὑμᾶς μὲν ξυγγνώμης εἶναι ἀξίους ὑπέλιφα, τὴν θεῖαν οὐκ ἐπισταμένους γὰρ φησὶν Ἰουδαίων δὲ τὴν ἐσχάτην ἀμαθίαν ὀδύρομαι, ὅτι δὴ "αἰρόμενοι", κατὰ τὸν προφήτην, "ἐκ κοιλίας" καὶ παιδευόμενοι ἐκ παιδίου μέχρι γῆρας τὰ θεῖα, τὴν τῆς θεολογίας ἀγνοοῦσιν ἀλή 2.58 θεῖαν. Ἐν Αἰγύπτῳ γὰρ αὐτοὺς πλεῖστον διατρίψαντας χρόνον καὶ τὴν πολυθεῖον τῶν Αἰγυπτίων μεμαθηκότας θρησκείαν, ὁ πᾶν σοφὸς Κύριος οὐκ ἐναργῶς ἄγαν τὰ περὶ τῆς Τριάδος ἐξεπαῖ δευσε δόγματα, ἵνα μὴ πρόφασιν πολυθεΐας λάβωσιν, εἰς τὸν τῶν Αἰγυπτίων ἐπιρρέποντες πλάνον· οὐ μὴν παντάπασιν τὰ περὶ τῆς Τριάδος ἀπέκρυψε δόγματα τοῖς ὕστερον ἐσομένοις, τῆς ἐντε 2.59 λεστέρας θεολογίας κατασπείρων τὰς ἀφορμὰς. Διὰ τοι τοῦτο μοναδικῶς μὲν νομοθετεῖ, αἰνιγματωδῶς δὲ τὴν Τριάδα μηνύει. Τὸ γὰρ "ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου κύριος εἷς ἐστίν" καὶ τὴν μονάδα διδάσκει καὶ τὴν τριάδα δηλοῖ· ἅπαξ γὰρ εἰπὼν τὸ "Θεός" καὶ δις τὸ "Κύριος" ὑπειπὼν, τῆς Τριάδος τὸν ἀριθμὸν παρεδήλωσεν, ἐπαγαγὼν δὲ τὸ "εἷς ἐστίν", καὶ τὴν πρόσφορον Ἰουδαίοις διδασκαλίαν προσήνεγκε καὶ τὸ ταῦτὸν τῆς 2.60 θεῖας οὐσίας ἐμήνυσεν. Μία γὰρ τῆς ἀγίας Τριάδος καὶ οὐσία καὶ δύναμις καὶ μέντοι καὶ βούλησις· ταύτη τοι καὶ τῶν ἀοράτων δυνάμεων οἱ χοροὶ τῷ Θεῷ τὸν ὕμνον προσφέροντες, τρίς μὲν τὸ "ἅγιος", ἅπαξ δὲ τὸ "Κύριος" λέγουσι, τῷ μὲν τῶν ἰδιοτήτων δηλοῦντες τὸν ἀριθμὸν, τῷ δὲ τὸ κοινὸν τῆς δεσποτείας μηνύον 2.61 τε. Ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν δι' αἰνιγμάτων τὰ τῆς θεῖας Τριάδος δεδήλωται, ἐν ἑτέροις δὲ γε σαφέστερον ταῦτα διδάσκουσιν οἱ θεσπέσιοι ἄνδρες. Μωϋσῆς μὲν γὰρ ὁ θεϊότατος, τὴν κοσμογένειαν ξυγγράφων, εἶτα τὴν τοῦ ἀνθρώπου διάπλασιν ἐξηγούμενος, ἔφη τὸν τοῦ παντὸς εἰρηκέναι δημιουργόν· "Ποιήσωμεν ἄνθρωπον 2.62 κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν." Εἶτα ἐπήγαγεν, ὡς "ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν

αὐτόν". Καὶ Θεὸν ὠνόμασε τὸν πεποηκότα τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν οὐ πρὸς μίμησιν ἐξετύπωνεν ὃν διέπλασεν· οὐκ ἐπειδὴ ἄλλο τούτου καὶ ἄλλο ἐκείνου τὸ εἶδος· μία γὰρ δὴ τῆς Τριάδος ἡ φύσις· τούτου γὰρ δὴ χάριν καὶ τὸν Θεὸν ἔφησεν εἰρηκέναι· "Ποιήσω 2.63 μὲν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν." Καὶ ἐπήγαγε "κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν", ἵνα δείξῃ τὸ τῶν προσώπων διάφορον. Καὶ δὴ καὶ τῷ Νῶε περὶ κρηφαγίας νομοθετῶν καὶ τοῦ αἵματος ἀπαγορευῶν τὴν ἐδωδὴν, ἔφη τὸν τῶν ὄλων εἰρηκέναι Θεόν· "Ἐδεσθε πάντα ὡς λάχανα χόρτου· πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐκ ἔδεσθε· καὶ γὰρ τὸ ὑμέτερον αἷμα ἐκζητήσω· ἐκ πάντων τῶν θηρίων ἐκζητήσω αὐτό, καὶ ἐκ χειρὸς ἀνθρώπου ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται, ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον 2.64 πον." Καὶ οὐκ ἔφη "ἐν εἰκόνι ἐμαυτοῦ", ἀλλ' "ἐν εἰκόνι Θεοῦ", τῶν προσώπων πάλιν δεικνύς τὸ διάφορον. Καὶ ἡνίκα δὲ κατὰ ταῦτόν ξυλληγόντες οἱ κατὰ τοῦ πεποηκότος λυττῆσαντες, τὸν πύργον ἐκεῖνον ὠκοδόμουν τὸν μέγιστον, τῆς τῶν γλωττῶν συγχύσεως τὸν ἐπώνυμον, φάναι τὸν Θεὸν εἶρηκεν ὁ νομοθέτης· "Δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας 2.65 σας." Καὶ τὸ μὲν "καταβάντες συγχέωμεν" δηλοῖ τὸ ὁμότιμον· οὐ γὰρ εἶπε "κατάβηθι" ἢ "καταβήτω", ὅπερ δὴ τοῖς ὑπὲρ κόοις καὶ προσταττομένοις ἀρμόττει, ἀλλὰ "καταβάντες συγχέωμεν", ὃ σαφῶς δηλοῖ τὴν ἰσότητα· τὸ δὲ "δεῦτε" τὸν Υἱὸν καὶ 2.66 τὸ Πνεῦμα σημαίνει, τῆς δημιουργίας τοὺς κοινωνούς. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ διαπλάττων τὸν ἄνθρωπον ἔφη "ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν", εἰκότως ἄρα καὶ μερίζων εἰς πολλὰς τὴν μίαν φωνὴν ξυνεργοῦς λαμβάνει τὸν 2.67 Υἱὸν καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα. Χρόνῳ δὲ ὕστερον πρηστήρησι καὶ κερανοῖς ἀναλώσαι τὰ Σόδομα βουληθεῖς καὶ τὰς ἀγγιτέρμονας πόλεις, τῆς ἀσεβείας καὶ παρανομίας τὰς κοινωνούς, δυνάδα Κυρίων ἡμῖν ἐπέδειξε, καὶ φησι Μωϋσῆς ὁ ταῦτα συγγεγραφώς· "Καὶ ἔβρεξε Κύριος παρὰ Κυρίου ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα πῦρ 2.68 καὶ θεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ." Καὶ ἵνα μὴ τις ὑπολάβῃ, τοῦτον μόνον τὸν προφήτην τὰ περὶ τῆς θείας εἰρηκέναι Τριάδος, ἀκούσατε, ὦ φιλότης, καὶ τοῦ θεσπεσίου βοῶντος Δαυίδ· "Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν." Καὶ πάλιν· "Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου." Καὶ μετὰ βραχέα δὲ πρὸς τὸν αὐτὸν Κύριον ὁ τοῦ Κυρίου λέγει πατήρ· "Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε." Καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ· "Ὁ θρόνος σου ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος ἐυθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου· ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἄνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως 2.69 παρὰ τοὺς μετόχους σου." Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμῖν διδασκαλίαν καὶ Ἡσαΐας ὁ προφήτης καὶ Ἱερεμίας καὶ Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ καὶ Ζαχαρίας καὶ Μιχαίας καὶ ἅπας ὁ τούτων προσφέρει χορός· ἀλλὰ παρέλκον οἶμαι ταῦτα ὑμῖν ἐπιδεικνύναι μηδέπω προσενηνοχόσι τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως. 2.70 Ἐφ' ἑτέραν τοίνυν μέθοδον διδασκαλίας τραπήσομαι καὶ δείξω τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς μετ' ἐκεῖνον ἐκ τούτων μὲν τῶν θείων ἀνδρῶν τῆς θεολογίας σεσυληκότας τινά, τοῖς δὲ σφετέροις ἔντε 2.71 θεικότητας συγγράμμασιν. Καὶ γὰρ ὁ Πλάτων, ἐν οἷς πρὸς Κορίσκον ἐπέστειλε, καὶ τάδε προστέθεικεν· "Ἐπομνύντας σπουδῇ τε ἅμα μὴ ἀμούσῳ καὶ τῇ τῆς σπουδῆς ἀδελφῇ παιδιᾷ καὶ τὸν πάντων θεῶν ἡγεμόνα τῶν τε ὄντων καὶ τῶν μελλόντων τοῦ τε ἡγεμόνος καὶ αἰτίου πατέρα καὶ κύριον ἐπομνύντας, ὃν, ἐὰν ὀρθῶς φιλοσοφῆτε, εἴσεσθε." Ταῦτα, ὦ φίλοι ἄνδρες, τοῦ Πλάτωνός 2.72 ἐστὶ δόγματα. Ἀλλὰ τούτων τὰ μὲν ἀξιώματα καὶ τῆς ἀποστολικῆς καὶ προφητικῆς διδασκαλίας ἐχόμενα, τὰ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς 2.73 κῆς μυθολογίας κηρύματα. Τῷ μὲν γὰρ φάναι ἄλλον εἶναι τὸν τοῦ παντὸς ἡγεμόνα καὶ αἴτιον, ἄλλον δὲ τὸν τοῦ αἰτίου πατέρα, ἀτεχνῶς ἔδειξε τὴν ἀλήθειαν, ἐξ ἧς ἀρυσάμενος τοὺς οἰκείους διεκάλλυνε λόγους· τῷ δὲ γε θεῶν αὐτὸν

προσειπεῖν ἡγεμόνα, τῶν τε ὄντων καὶ τῶν μελλόντων, δυοῖν αἰνίττεται θάτερον, ἢ τῷ τῆς ἀγνοίας πάθει περιπεσεῖν τὸν φιλόσοφον, ἢ τοὺς ταύτην 2.74 νοσοῦντας ὑποκρινόμενον ἀναμίξαι τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος. Πρὸς δὲ τούτοις δείκνυσι τοὺς καλουμένους θεοὺς οὐ φύσει ὄντας θεοὺς· τίς γὰρ μὴ κομιδῇ παραπαίων καλέσαι ἂν θεὸν τὸν οὐκ ἀεὶ ὄντα θεόν; οὗτος δὲ γε ἐν χρόνῳ τούτους εἴρηκε γίνεσθαι· ἔφη γάρ· 2.75 "Τῶν τε ὄντων θεῶν καὶ τῶν μελλόντων." Πῶς δ' ἂν εἴη τις θεὸς ὁ μηδέπω γενόμενος; πῶς δ' ἂν τοῦ σεπτοτάτου μεταλάχοι ὀνόματος ὁ μηδέπω τὸ εἶναι λαβών; τὰ δὲ θεῖα λόγια τῶν γεγο 2.76 νότων οὐδὲν φύσει προσαγορεύει θεόν. Ὀνόματος μὲν γὰρ ψιλοῦ μεταδέδωκε τοῖς δικάζειν πεπιστευμένοις, καὶ μέντοι καὶ τοῖς τὴν θεῖαν εἰκόνα ὡς οἶόν τε τετηρηκόσιν ἀκήρατον· φύσει δὲ θεὸν τὸν ἀεὶ ὄντα καὶ κατὰ ταῦτά καὶ ὡσαύτως ἔχοντα μόνον εἴωθεν ὀνομάζειν. Ἀλλὰ τοῦτον εἰς ὕστερον τὸν λόγον φυλάξωμεν· νῦν δὲ γε ἀρκέσει δηλῶσαι, ὡς ὁ φιλόσοφος οἶδε τὸν τοῦ παντὸς ἡγε 2.77 μόνον καὶ αἴτιον καὶ τὸν τοῦ αἰτίου πατέρα· ἔστι δὲ αὐτοῦ ἀκοῦσαι κὰν τῇ Ἐπινομίδι λέγοντος· "Καὶ τιμὰς ἀποδιδῶμεν, μὴ τῷ μὲν ἐνιαυτόν, τῷ δὲ μῆνα, τῷ δὲ μηνός τινος μοῖραν τάττωμεν, μηδέ τινα χρόνον, ἐν ᾧ διεξέρχεται τὸν αὐτοῦ πόλον, ξυναποτε λῶν κόσμον, ὃν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος· ὃν ὁ μὲν εὐδαίμων πρῶτον μὲν ἐθαύμασεν, ἔπειτα ἔρωτα ἔσχε καταμαθεῖν, ὅποσα ἐνῆν τῇ φύσει δυνατά." Κὰν τούτοις τὸν λόγον ἔφησε τὰ 2.78 πάντα διακοσμήσαι, οὐ τὸν τοῦ λόγου πατέρα. Καὶ Διονυσίῳ δὲ γράφων τοιάδε φησίν· "Φραστέον δὴ σοι δι' αἰνιγμάτων, ἴν' ἂν τι δέλτος ἢ πόντου ἢ γῆς ἐν πτυχαῖς πάθῃ, ὁ ἀναγνοὺς μὴ γνῶ. Ὡδε γὰρ ἔχει. Περὶ τὸν πάντων βασιλέα πάντα ἐστί, καὶ ἐκείνου γε εἵνεκα πάντα, καὶ ἐκεῖνο γε αἴτιον πάντων καλῶν· δεύτερον δὲ περὶ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτον περὶ τὰ τρίτα." 2.79 Ὅρατε, πῶς ὀρρωδοῦντες καὶ δεδιότες τὰ τῆς ἀληθείας προσ ἔφερον δόγματα καὶ αἰνιγματωδῶς, οὐ σαφῶς, ἐκήρυττον τὴν ἀλήθειαν, τὸν τῶν πολλῶν ὑφορώμενοι πλάνον; Τοῦτο δὲ γε τὸ 2.80 δέος κὰν τῷ Τιμαίῳ δεδήλωκεν· λέγει δὲ οὕτως· "Νῦν δὴ οὖν τὸ παρ' ἡμῶν ὧδε ἐχέτω· τὴν μὲν οὖν πάντων εἴτε ἀρχὴν εἴτε ἀρχάς, εἴτε ὀπηδοκεῖ τούτων πέρι, τὸ νῦν οὐ ρητέον· δι' ἄλλο μὲν οὐδέν, διὰ δὲ τὸ χαλεπὸν εἶναι κατὰ τὸν παρόντα λόγον τῆς 2.81 διεξόδου τὰ δοκοῦντα δηλῶσαι." Καὶ Νουμήνιος δὲ ὁ Πυθαγόρειος, ἐν οἷς τὰ περὶ τὰγαθοῦ γέγραφε, σαφέστερον ταῦτα ἐδίδαξε· φησὶ γάρ· "Οὕτε δημιουργεῖν ἐστὶ χρεῶν τὸν πρῶτον, καὶ τοῦ δημιουργοῦντος θεοῦ χρεῖν εἶναι νομίζειν πατέρα τὸν πρῶτον θεόν." 2.82 Καὶ Πλωτίνος δὲ, ὁ τὴν Πλάτωνος φιλοσοφίαν ζηλώσας, περὶ τῶν τριῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων βιβλίον ξυνέγραψεν, ἐν ᾧ καὶ τάδε ἔφη· "Τί οὖν χρεῖν περὶ τοῦ τελειοτάτου λέγειν; Οὐδὲν ἀπ' αὐτοῦ, ἢ τὰ μέγιστα μετ' αὐτόν· μέγιστα δὲ μετ' αὐτόν 2.83 νοῦς καὶ δεύτερον, καὶ γὰρ ὄρα ὁ νοῦς ἐκεῖνον." Καὶ πάλιν· "Ποθεῖ δὲ πᾶν τὸ γεννηῖσάν καὶ τοῦτο ἀγαπᾶ, καὶ μάλιστα ὅταν ὦσι μόνοι τὸ γεννηῖσάν καὶ τὸ γεγεννημένον· ὅταν δὲ καὶ τὸ ἄριστον ἢ τὸ γεγεννημένον, ἐξ ἀνάγκης ξύνεστιν αὐτῷ, ὡς τῇ ἐτερότητι μόνον κεχωρισθαι. Εἰκόνα δὲ ἐκείνου εἶναι λέγομεν τὸν νοῦν· δεῖ γὰρ σαφέστερον λέγειν." 2.84 Καὶ ἕτερα δὲ γε πλεῖστα εἴρηται καὶ τούτῳ καὶ Πλουτάρχῳ καὶ Νουμηνίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσοι τῆς τούτων ἦσαν ξυμμορίας. Μετὰ γὰρ δὴ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν οὗτοι γενόμενοι, τῆς Χριστιανικῆς θεολογίας πολλὰ τοῖς οἰκειοῖς ἀνέμιξαν λόγοις. 2.85 Αὐτίκα τοίνυν τὴν Πλάτωνος διάνοιαν ἀναπτύσσοντες, καὶ ὁ Πλωτίνος καὶ ὁ Νουμήνιος τρία φασὶν αὐτόν εἰρηκέναι ὑπέρχονα καὶ αἴδια, τὰγαθὸν καὶ νοῦν καὶ τοῦ παντὸς τὴν ψυχὴν, ὃν μὲν ἡμεῖς Πατέρα καλοῦμεν, Τὰγαθὸν ὀνομάζοντα, Νοῦν δὲ, ὃν ἡμεῖς Υἱὸν καὶ Λόγον προσαγορεύομεν, τὴν δὲ τὰ πάντα ψυχῶν σαν καὶ ζωοποιούσαν δύναμιν Ψυχὴν καλοῦντα, ἢν Πνεῦμα ἅγιον 2.86 οἱ θεοὶ προσαγορεύουσι λόγοι. Καὶ ταῦτα δὲ, ὡς ἔφην, ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων φιλοσοφίας τε καὶ θεολογίας σεσύληται. Ὁ γὰρ δὴ ὕμνοποιὸς Δαυὶδ, τὸ θεῖον ἀνακρουόμενος μέλος καὶ ὑπὸ τῆς θεῖας ἐνηχούμενος χάριτος, κέκραγε λέγων· "Τῷ

λόγω Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ 2.87 πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν." Καὶ μὲν δὴ καὶ τῶν θείων εὐαγγελίων ὁ τε Πλούταρχος καὶ ὁ Πλωτῖνος ἐπήκουσαν. Δηλοῖ δὲ τοῦτο σαφῶς ὁ Ἀμέλιος, ὁ τῆς Πορφυρίου πρωτεύσας διατριβῆς· ὑπεράγαται 2.88 γὰρ τὸ τῆς Ἰωάννου θεολογίας προοίμιον, οὕτως λέγων· "Καὶ οὗτος ἄρα ἦν ὁ λόγος, καθ' ὃν αἰεὶ ὄντα τὰ γινόμενα ἐγίνετο, ὡς ἂν καὶ ὁ Ἡράκλειτος ἀξιῶσιεν, καὶ νῆ Δία καὶ ὁ βάρβαρος ἀξιοῖ ἐν τῇ τῆς ἀρχῆς τάξει τε καὶ ἀξία καθεστηκότα πρὸς θεὸν εἶναι καὶ θεὸν εἶναι, δι' οὗ πάντα ἀπλῶς γεγενῆσθαι, ἐν ᾧ τὸ γενόμενον ζῶν καὶ ζωὴν καὶ ὃν πεφυκέναι εἰς τε σῶμα πίπτειν καὶ σάρκα ἐνδυσάμενον φαντάζεσθαι ἄνθρωπον, μετὰ τοῦ καὶ τηνικαῦτα δεικνύειν τῆς φύσεως τὸ μεγαλεῖον, ἀμέλει καὶ ἀνα λυθέντα πάλιν ἀποθεοῦσθαι καὶ θεὸν εἶναι, οἷος ἦν πρὸ τοῦ εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν σάρκα καὶ τὸν ἄνθρωπον καταχθῆναι." 2.89 Οὕτως ἄρα τὴν τοῦ βαρβάρου θεολογίαν τεθαύμακεν ὁ τῆ Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων φιλοσόφων ἐντραφεὶς εὐπεΐα· καὶ ξυ νωμολόγησε τὸν λόγον καὶ ἐν ἀρχῇ εἶναι καὶ θεὸν εἶναι καὶ πρὸς τὸν θεὸν εἶναι καὶ τὰ πάντα πεποιηκέναι καὶ ζωῆς τοῖς ἅπασιν αἴτιον ὑπάρχειν καὶ χορηγὸν καὶ τῆς τῶν ὅλων ἔνεκα σωτηρίας σαρκὶ μὲν ξυγκρῦσαι τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς θεότητος, ἀποκαλύψαι δὲ ὅμως κἀν τῇ σμικρᾷ καὶ παχεΐα νεφέλῃ τὴν πατρώαν εὐγέ 2.90 νειαν. Καὶ γὰρ ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστὴς εἰρηκῶς "καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο" καὶ δείξας τὸ τῆς θείας φύσεως ἀναλλοίωτον, ἐπήγαγε "καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν" καὶ ἐδίδασκεν, ὡς καὶ σάρκα περικείμενος τὴν ἄρρητον τε καὶ ἄφθαρτον ἠφίει τῆς θεότητος αἴγλην· "Ἐθεασάμεθα" γὰρ ἔφη "τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας." Οὐκ ἠμαύρωσε γὰρ αὐτοῦ τὰς τῆς θεότητος ἀκτῖνας ἢ περιβολὴ τῆς σαρκός, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἀμπεχόμενος δῆλος ἦν, τίς τε ἦν, καὶ ἐκ τίνος ἐξέλαμψεν. 2.91 Εἰ δὲ καὶ οἱ τῆς ἀληθείας ἀντίπαλοι οὕτω κομιδῇ θαυμάζουσι τὴν ἀλήθειαν, ὡς καὶ βραχέσι μορίοις ἐκεῖθεν σεσυλημένοις δια καλλύνειν τὰ οἰκεῖα ξυγγράμματα, καὶ πολλῶ ψεύδει ταῦτα μιγνύμενα μὴ ἀμβλύνειν τὸ σφέτερον κάλλος, ἀλλὰ κἀν φορυτῶ κειμένους τοὺς μαργαρίτας ἀστράπτειν καὶ, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, "τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνειν καὶ ὑπὸ τῆς σκοτίας μὴ κρύπτεσθαι" ξυνιδεῖν εὐπετές, ὅπως ἐστὶν ἀξίε ραστα καὶ ἀξιάγαστα τὰ θεῖα μαθήματα, τοῦ ψεύδους κεχωρι 2.92 σμένα. Πολλὴν γὰρ που διαφορὰν ἔχει μαργαρίτης ἐν βορβόρῳ κείμενος καὶ ἐν διαδήματι λάμπων· καὶ μὲν δὴ καὶ τῶν δακτύλων αἰ σκυταλίδες ἀφηρμοσμένοι τε ἀλλήλων καὶ διεσκεδασμένοι, οὐ τὴν αὐτὴν ἔχουσιν εὐπρέπειάν τε καὶ χάριν καὶ χρειάν, ὅσην ξυμπεφυκυῖαί τε ἀλλήλαις καὶ ξυνηρμοσμένοι ἔχουσαί τε καὶ 2.93 ἐπιτελοῦσαι ὀρῶνται. Ἀκήρατον τοίνυν καὶ ἀμιγῆς τῆς ἀληθείας θεωρητέον τὸ κάλλος. Εἰ γὰρ καὶ χρώμασιν ἐναντίοις μιγνύμε νον λάμπει, δῆλον ὅτι λαμπρότερον φανεῖται τῶν πημαινόντων 2.94 κεχωρισμένον. Ἐναργέστερον δὲ τοῦτο καταμάθοι τις ἂν, τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν τῇ ἀποστολικῇ καὶ προφητικῇ διδασκαλίᾳ παρατιθεὶς καὶ ἐκ παραλλήλου θεώμενος τὸ διάφορον. Σαγχωνιάθων μὲν οὖν ὁ Βηρύτιος τὴν Φοινίκων θεολογίαν ξυνέγραψε· μετήνεγκε δὲ ταύτην εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν Φίλων, οὐχ ὁ Ἑβραῖος, ἀλλ' ὁ Βύβλιος, τὸν δὲ Σαγχωνιάθωνα λίαν τε θαύμακεν ὁ Πορφύριος· Μανεθῶς δὲ τὰ περὶ Ἰσιδος καὶ Ὀσίριδος καὶ Ἄπιδος καὶ Σαράπιδος καὶ τῶν ἄλλων θεῶν τῶν Αἰγυπτίων 2.95 ἐμυθολόγησε· Διόδωρος δὲ ὁ Σικελιώτης κοσμογονίαν ξυνέγραψε· τὴν δὲ τοῦ Ἀσκραίου ποιητοῦ Θεογονίαν οἶδε καὶ τὰ μεϊράκια· ὁ δὲ γε Ὀδρύσης Ὀρφεὺς τὰς Αἰγυπτίων τελετὰς τοὺς Ἕλληνας ἐξεπαίδευσεν· Κάδμος δὲ τὰς Φοινίκων· Κορνοῦτος δὲ ὁ φιλόσοφος τὴν Ἑλληνικὴν θεολογίαν ξυντέθεικε· Πλούταρχος δὲ καὶ Ἀέτιος τὰς τῶν φιλοσόφων ἐκπαιδεύουσι δόξας· τὸν αὐτὸν δὲ καὶ ὁ Πορφύριος ἀνεδέξατο πόνον, τὸν ἐκάστου βίον ταῖς 2.96 δόξαις προστεθεικῶς. Τούτοις ὑμᾶς, ὧ ἄνδρες, ἀξιῶ τὰ ἡμέτερα παραθεῖναι καὶ μαθεῖν ὡς οὐ μόνον, κατὰ τὸν ποιητὴν, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης ἀφέστηκεν,

ἀλλ' ὅσον ὁ καλούμενος Τάρταρος οὐρανοῦ. Ἐγὼ δ' αὐτοὺς θεῖναι παραιτοῦμαι τοὺς μύθους, ἵνα μὴ μέ τις ἀδο λέσχην ὀνομάσῃ καὶ φλήναφον· ἐνίων δὲ καὶ μάλα ὀλίγων ἐν τῇ μετὰ τήνδε, ζῦν θεῶ φάναι, γραφησομένη διαλέξει μνησθήσομαι, ἵνα τῶν μυθολογουμένων περὶ τῶν καλουμένων θεῶν μὴ μόνον 2.97 τὸ ἀπίθανον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνόητον καὶ δυσαγές ἐπιδείξω. Εἰ δέ τῷ φίλον καὶ αὐτὴν διαγνῶναι τὴν ζύγκρισιν, εὐρήσει ταύτην ἐν τοῖς Εὐσεβίου τοῦ Παλαιστίνου ξυγγράμμασιν, Εὐαγγελικὴν δὲ προ παρασκευὴν τόνδε τὸν πόνον ἐκεῖνος ὠνόμασεν· ἐγὼ δὲ ζυντόμως ἐρῶ, ὡς Αἰγύπτιοι καὶ Φοίνικες καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι ἢ τὰ ὀρώμενα στοιχεῖα θεοὺς ὑπετόπασαν ἢ ἀνθρώπων τοὺς εὖ τι πεποηκότας καὶ ἐν τισὶ πλεονεκτήμασι διαπρέψαντας 2.98 θεοὺς ἀνηγόρευσαν καὶ τεθνεῶσι ναοὺς ἔδομήσαντο· ἡμεῖς δὲ τῶν μὲν ὀρωμένων θεολογοῦμεν οὐδέν, τῶν δὲ ἀνθρώπων τοὺς ἐν ἀρετῇ διαπρέψαντας ὡς ἀνθρώπους ἀρίστους γεραίρομεν, μόνον δὲ τὸν τῶν ὄλων προσκυνοῦμεν Θεὸν καὶ τὸν ἐκεῖνου γε Λόγον καὶ τὸ 2.99 πανάγιον Πνεῦμα. Τὸν αὐτὸν δὲ καὶ Υἱὸν μονογενῆ καὶ Λόγον καὶ Ζωὴν καὶ Φῶς καὶ Ἀλήθειαν ὀνομάζομεν, καὶ ἄλλοις δὲ παμπόλλοις ὀνόμασι κεχηρημένοι τὴν θεῖαν φύσιν ἀνυμνοῦμεν. Οὐ μόνον δὲ αὐτὴν ἀπὸ τῶν προσόντων ὀνομάζομεν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ 2.100 τῶν μὴ προσόντων προσαγορευόμεν· ἀναρχον γὰρ καὶ ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον καὶ ἄπειρον καὶ ἀνώλεθρον ἀόρατόν τε καὶ ἀνείδεον καὶ ἀσχημάτιστον ἀπερίγραφόν τε καὶ ἀπερίληπτον καὶ ἀνέφικτον καλοῦμεν, ἀπὸ γε τῶν μὴ προσόντων τὰς προσηγορίας τιθέντες. 2.101 Ἐπειδὴ γὰρ ὀρατὸς οὐκ ἔστιν, ἀόρατος ὀνομάζεται καὶ ἀθέατος, καὶ ὡς ὑπερβαίνων τοῦ νοῦ τὴν φαντασίαν, ἀνέφικτος δὴ καλεῖται· καὶ αὐτὸς πάλιν ἄπειρος, ὡς οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος ἔχων, καὶ ὡς φθορᾶς καὶ θανάτου κρείττων, ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος· καὶ 2.102 τᾶλλα δέ, ὅσα τούτοις ἔοικεν, ὧν ἢ θεῖα φύσις οὐκ ἔχει, τυγχάνει ὄντα δηλωτικά. Τὸ δὲ γε ἀγαθὸς καὶ δίκαιος καὶ φῶς καὶ ζωὴ καὶ δημιουργὸς καὶ τῶν ὄλων πρῦτανίς τε καὶ κυβερνήτης καὶ τὰ τούτοις προσόμοια, ὧν ἔχει τε καὶ ἐνεργεῖ, τὴν κτίσιν ἰθύνων καὶ 2.103 τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν εὐεργετῶν, ὑπάρχει σημαντικά. Οὕτως Υἱὸς ὀνομάζεται, ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γεγεννημένος, καὶ Λόγος, ὡς ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς προελθὼν καὶ μὴ μερίσας τὸν φύσαντα· καὶ αὐτὸς πάλιν Ἀπαύγασμα δόξης, ὡς ξυναΐδιος ὧν τοῦ γεννήσαντος. 2.104 Ἀλλὰ μὴ θορυβήσητε, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ζῦν τῷ Πατρὶ τὸν Λόγον ἀκούσαντες. Τῶν γὰρ ἀτοπωτάτων Πλάτωνος μὲν ἀνέχεσθαι καὶ αἴτιον τῆς ὕλης τὸν Θεὸν λέγοντος καὶ ξυναΐδιον τοῦ Θεοῦ τὴν ὕλην ἀποκαλοῦντος καὶ τὰς ιδέας ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ζῦν τῷ Θεῶ φάσκοντος εἶναι, τὸν δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγον καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα μὴ πείθεσθαι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ φῦναι καὶ ζῦν 2.105 τῷ Θεῶ εἶναι. Εἰ γὰρ τὴν ἑτεροφυᾶ καὶ ἑτερογενῆ καὶ ἀλλόφυλον ὕλην καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ζῦν τῷ Θεῶ εἶναι ὁ φιλόσοφος ἔφη, πολλῶν δήπουθεν εὐλογώτερόν τε καὶ ἀληθέστερον ὑποληπτέον τὸν ἡμέτερον λόγον. Οὐ γὰρ ἑτεροφυᾶ τὸν Υἱόν, οὐδέ γε τὸ πανάγιον Πνεῦμα εἶναι φαμεν, ἀλλὰ μίαν εἶναι τῆς Τριάδος τὴν οὐσίαν κηρύττομεν. 2.106 Εἰ δέ τις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιζητεῖ τὸν τρόπον μαθεῖν, εἰπάτω δὴ πρότερος τὸν τρόπον τῆς τοῦ ἀγεννήτου ὑπάρξεως, πῶς ἔστιν οὐκ ἔχων τὸν αἴτιον. Τοῦτο γὰρ δὴ παντελῶς ἄπορον καὶ μόνη γε τῇ πίστει τῇ καθαρᾷ καὶ 2.107 ἀκραίφνει χωρητόν. Τὸ μὲν γὰρ ἐξ αἰτίου γενέσθαι τι ἢ γεννητὸν ἢ κτιστὸν δέξαιτ' ἂν ῥαδίως ὁ λογισμὸς· τὸ δὲ εἶναι τι ἄτερ αἰτίου οὐδεὶς προσίεται λογισμὸς, εἰ μὴ πῃ ἄρα φανεῖ τῆς πίστεως τὸ ἐχέγγυον. Εἰ δὲ πιστεύομεν εἶναι τι καὶ ἀγέννητον καὶ ἀναρχον καὶ ἀναίτιον, πιστευτέον ἄρα, ὡς ἐκ τούτου νοῦ γε ὄντος ἐγεννήθη ὁ Λόγος, καὶ προῆλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. 2.108 Ὅτι δὲ καὶ τῶν παλαιῶν τινες ἀγέννητον καλοῦσι τὸν τῶν ὄλων Θεόν, ἀκούσαι ἂν τις καὶ Τιμαίου τοῦ Λοκροῦ λέγοντος· "Μία ἀρχὰ πάντων ἐστὶν ἀγέννητος· εἰ γὰρ ἐγένετο, οὐκ ἂν ἦν ἔτι ἀρχὰ, ἀλλ' ἐκεῖνα, ἐξ ἧς ἀρχὰ ἐγένετο." Παρμενίδης δὲ ὁ Ἐλεάτης καὶ τὸν κόσμον

ἀγέννητον εἶναι λέγων βοᾷ· μῦνον μουνογενές τε καὶ ἀτρεμές ἤδ' ἀγέννητον. Καὶ Πλούταρχος δὲ ὁ Χαιρωνεύς περὶ τοῦ ἑῖ τοῦ ἐν Δελφοῖς γράφων, οὕτως ἔφη· "Τί οὖν ἐστὶ τὸ αἶδιον καὶ ἀγέννητον καὶ ἄφθαρτον, ᾧ χρόνος οὐδεὶς μεταβολὴν ἐπάγει;" Εἰ τοῖνυν φαμέν εἶναι τι ἀγέννητον καὶ ἀναίτιον, κατὰ μὲν τὸν 2.109 Παρμενίδην τὸν κόσμον, κατὰ δὲ τὸν Πλάτωνα καὶ Τίμαιον τὸν Λοκρὸν καὶ Πλούταρχον καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς τὸν τῶν ἀπάντων δημιουργόν, πολλῶ τούτου πιθανώτερον τὸ φάναι, ἐξ ἐκείνου γε τοῦ ἀγεννήτου φῦναι τὸν Λόγον καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, τὸν μὲν, ὡς λόγον, ἐκ τοῦ νοῦ γεννώμενον, τὸ δέ, ὡς πνεῦμα, ἐκπορευόμενον· ξυμπρόεισι γὰρ τῷ Λόγῳ τὸ Πνεῦμα, οὐ ξυγγενῶ 2.110 μενον, ἀλλὰ ξυνόν καὶ παρομαρτοῦν καὶ ἐκπορευόμενον. Ἄλλ' οὔτε τὸ Πνεῦμα πνοὴν τινα στόματος εἶναι φαμεν-ἀξύνθετον γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀσχημάτιστον-οὔτε τὸν Λόγον τοῦτον τὸν εἰς ἀέρα χεόμενον, ἀλλ' ἐνούσιον Λόγον καὶ ἐνυπόστατον Πνεῦμα, καὶ ἐν τῷ Πατρὶ θεωρούμενα καὶ καθ' ἑαυτὰ πιστευόμενα, καὶ ξυνημμένα καὶ διηρημένα, τῷ μὲν ταύτῳ τῆς φύσεως ἠνωμένα, τῇ δὲ τῶν ἰδιοτήτων διαφορᾷ διηρημένα καὶ καθ' ἑαυτὰ νοούμενα. 2.111 Ταῦτα δὲ οὐκ ἔνεστι μαθεῖν ἀκριβῶς τὸν μὴ τοῖς θεοῖς ἐντε τυχηκότα λογίοις καὶ τὸ τῆς γνώσεως φῶς παρὰ τῆς θείας ἐκδεξάμενον χάριτος. 2.112 Ἀναγνωστέον δὲ οὐ μόνον τὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων μαθήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν θείων προφητῶν θεσπίσματα· οὕτω γὰρ τις καὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς καινῆς θεολογίας τὴν ξυμφωνίαν ὁρῶν, θαυμάσεται τὴν ἀλήθειαν καὶ φεύζεται μὲν Διαγόρου τοῦ Μιλησίου καὶ τοῦ Κυρηναίου Θεοδώρου καὶ Εὐημέρου τοῦ Τεγεάτου τὸ ἄθεον· τούτους γὰρ ὁ Πλούταρχος ἔφησε μηδένα νενομικέναι 2.113 θεόν· φεύζεται δὲ καὶ τῶν Στωϊκῶν τὴν ἀπρεπῆ περὶ τοῦ θεοῦ δόξαν· σωματοειδῆ γὰρ οὔτοι τὸν θεὸν ἔφασαν εἶναι· βδελύζεται δὲ καὶ Πρωταγόρου τοὺς ἀμφιβόλους περὶ τοῦ θεοῦ καὶ ἀπίστους λόγους· ἐκείνου γὰρ ἐστὶ τὰ τοιάδε· "Περὶ μὲν οὖν τῶν θεῶν οὐκ οἶδα, οὔτε εἰ εἰσίν, οὔθ' ὡς οὐκ εἰσίν, οὔθ' ὅποιοί τινες τὴν 2.114 ἰδέαν εἰσίν." Ἀποδράσει δὲ καὶ τῶν ἄλλων μυθολόγων τὸν πλάνον· Πλάτωνος δὲ καὶ τῶν ἐκείνῳ παραπλησίων, ὅσα μὲν ἐκ τῶν θείων λογίων κεκλόφασιν, εὐρήσει τε καὶ θαυμάσεται, ὅσα δὲ τοῦ ψεύδους ἀνέμιξαν, ἀποξύσει καὶ καθάπερ φορυτὸν ἀπορρίψει καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἀπελάσει χωρίων, καὶ ὁρῶν τῆς κλοπῆς τὰ φῶρια, τῷ Πυθαγορικῷ Νουμηνίῳ πιστεύσει λέγοντι· "Τί γὰρ 2.115 ἐστὶ Πλάτων ἢ Μωϋσῆς Ἄττικίζων;" Διὰ γὰρ δὴ τούτων ἀναφανδὸν ἔδειξεν ὁ Νουμῆνιος, ὡς ὅποσα Πλάτων εὐσεβῶς εἴρηκεν, ἐκ τῆς Μωϋσοῦ θεολογίας σεσύληκεν. 2.116 Ὡρα δὴ οὖν, ᾧ ἄνδρες, αὐτὴν ἀνιχνεύσαι τῆς ἀληθείας τὴν ρίζαν· καὶ καθάπερ οἱ τὴν χρυσίτιν καὶ ἀργυρίτιν μεταλλεύοντες γῆν, ὅταν μικρὰ ψήγματα εὐρῶσιν, ἐκείνοις ἐπόμενοι πάσας διερευνῶσι τὰς φλέβας καὶ οὐ πρότερον παύονται διορύττοντες, ἕως ἂν εὐρῶσι τοῦ χρυσοῦ τὸ πλῆθος, ἐξ οὗ διεσπάρη τὰ ψήγματα, οὕτως ὑμᾶς δεῖ τῶν Ἀναξαγόρου καὶ Πυθαγόρου καὶ Πλάτωνος, καὶ μέντοι καὶ Νουμηνίου καὶ Πλουτάρχου καὶ Πλωτίνου καὶ τῶν ἄλλων ἐπακούσαντας λόγων, ἐπιζητῆσαι τὴν πηγὴν, ἐξ ἧς ὀλίγα ἄττα τῶν θείων ναμάτων ἀνιμησάμενοι οὔτοι τοὺς 2.117 οἰκείους διεκόσμησαν λόγους, καὶ τὴν τούτων πενίαν καταλιπόντας ἀντιλαβεῖν τῆς σοφίας τὴν ἄβυσσον καὶ μαθεῖν ἀκριβῶς παρ' ἐκείνης, τί μὲν ποιητής, τί δὲ ποίημα, καὶ τίς μὲν ἢ τῶν ἀοράτων δημιουργημάτων ἀξία, τίς δὲ τῶν ὁρωμένων ἢ χρεῖα. Τοῦτο γὰρ μεμαθηκότες, οὐκέτι τὸ θεῖον εἰς πολλὰ μερίσετε σέβας, ἀλλὰ τὸν αἰεὶ ὄντα καὶ ἀληθῶς ὄντα καὶ τοῖς οὔσι τὸ εἶναι διὰ μόνην ἀγαθότητα δωρησάμενον προσκυνήσετε, καὶ ἀντὶ πολεμίων καὶ δυσμενῶν οἰκεῖοι καὶ φίλοι γενήσεσθε, καὶ πολλῆς, ὡς ξυνήθεις, ἀπολαύσεσθε παρρησίας· καὶ οἱ ποδηγῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος δεόμενοι ἄλλους τῶν πλανωμένων πρὸς τὴν ἀλήθειαν ξεναγήσετε.

3.τ ΠΕΡΙ ΑΓΓΕΛΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΛΟΥΜΕΝΩΝ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΟΝΗΡΩΝ ΔΑΙΜΟΝΩΝ.

3.1 Τῶν σωμάτων ἐκεῖνα θαυμάζειν εἰώθαμεν, ὅσα ἀρτιμελῆ τε καὶ ἄπηρα, καὶ ὄν ἐξ ἀρχῆς παρὰ τῆς φύσεως ἔλαχεν ἀριθμόν, σῶον ἔχει καὶ ἄρτιον· ὅσοις δὲ τούτων ἐνδεῖ τι ἢ πλεονάζει, 3.2 ταῦτα τέρατα προσαγορεύειν εἰώθαμεν. Καὶ τῆς ἀναρχίας δὲ καὶ τῆς πολυαρχίας ὡς βλαβερῶν κατηγοροῦντες, τὴν μοναρχίαν θαυμάζομεν καὶ τὴν Ὀμηρικὴν ἐπαινοῦμεν γνώμην, ἢ τοῦτον εἰσηγεῖται τὸν νόμον· οὐκ ἀγαθὸν γάρ φησι πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. 3.3 Ταῦτα δὲ οὐ τηνάλλως ἀδολεσχῶ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων δεικνύναι τὰ θεῖα πειρώμενος καὶ ἀξιῶν ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, καὶ ἐπ' ἐκείνων τόνδε διατηρῆσαι τὸν ὄρον καὶ ὑγιεῖς μὲν καὶ ἀρτίους ἀποκαλεῖν τοὺς τὴν ἀληθῆ θεολογίαν ἀσπαζομένους, ἦν καὶ ἡ φύσις ἐξ ἀρχῆς παραδέδωκε, καὶ τὰ θεῖα ὕστερον ἐκράτυνε λόγια, ἀναπήρους δ' αὖ προσαγορεύειν μὴ μόνον ἐκείνους, οἳ οὐδένα θεὸν εἶναι νομίζουσιν, ἀλλὰ καὶ τούτους, οἳ εἰς πολλὰ τὸ θεῖον κατεμέρισαν σέβας καὶ τῷ δημιουργῷ τῶν ὄλων τὴν κτίσιν ζυν 3.4 ἔταξαν. Οὐκ οὐνοὶ γε ἄθεοι Διαγόρας ὁ Μιλήσιος καὶ ὁ Κυρηναῖος Θεόδωρος καὶ Εὐήμερος ὁ Τεγεάτης καὶ οἱ τούτοις ἠκολουθηκότες, παντάπασι φάντες μὴ εἶναι θεούς, ὡς ὁ Πλούταρχος ἔφη, ἀλλὰ καὶ Ὀμηρος καὶ Ἡσίοδος καὶ αἱ τῶν φιλοσόφων ζυμμορίαι, παμπόλλους μὲν θεῶν μυθολογήσαντες ὄρμα θούς, ἀνδραποδώδεις δὲ τινὰς καὶ παθῶν ἀνθρωπίνων ἀποφάναντες 3.5 δούλους. Εἰσὶ δὲ οἳ καὶ ἀνέδην τὰ αἰσχίστα πάθη, τὰ παρὰ σφῶν κατηγορούμενα, καὶ ὧν ἐπιμελῶς κρατεῖν τοῖς νέοις παρακελεύονται, θεούς τε ὠνόμασαν καὶ ὡς θεοὶς τὸ γέρας ἀπένειμαν. 3.6 Ὡς δὲ φησὶν ὁ Σικελιώτης Διόδωρος, Αἰγύπτιοι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην θεούς ὠνόμασαν πρῶτοι καὶ ἐκάλεσαν τὸν μὲν ἥλιον Ὅσιριν, τὴν δὲ σελήνην Ἴσιν· καὶ Φοίνικας δὲ ὡσαύτως παρ' ἐκείνων τοῦτο μεμαθηκότας τὴν Αἰγυπτίων ζηλωσάμενοι θεοὶ 3.7 ποίησαν. Ἐυνομολογεῖ δὲ καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Κρατύλῳ, καὶ τοὺς Ἕλληνας τόνδε πρῶτον περὶ τῶν καλουμένων θεῶν τὸν πλάνον εἰσδέξασθαι, λέγει δὲ ὧδε· "Φαίνονται μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων οἱ περὶ τὴν Ἑλλάδα τούτους μόνους ἠγεῖσθαι θεούς, οὐσπερ νῦν οἱ πολλοὶ τῶν βαρβάρων, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ γῆν καὶ ἄστρα καὶ οὐρανόν· ἅτε οὖν αὐτὰ ὀρώντες ἰόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως, τῆς τοῦ θεῖν, θεοὺς αὐτοὺς ἐπονομάσαι." 3.8 Ὁ μὲν οὖν πάνσοφος τῶν ὄλων δημιουργός, ἀνευδής ὢν καὶ οὐδενὸς τὸ παράπαν ἢ ὀρατῶν ἢ ἀορατῶν δεόμενος, καὶ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τᾶλλα, ὅσα ἐστὶν αἰσθητὰ τε καὶ ὀρατά, τῆς τῶν ἀνθρώπων χάριν ἐδημιούργησε χρείας· μᾶλλον δὲ ὑπερέβη τῆς μεγαλοουργίας φιλοτιμίᾳ τὴν χρεῖαν καὶ προσ 3.9 φέρει διὰ τούτων αὐτοῖς παντοδαπῶν ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν. "Ἥλιος μὲν γὰρ ἀνίσχων καὶ τὴν ἡμέραν ποιῶν πρὸς ἐργασίαν διεγείρει τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος· ἡ δὲ σελήνη, τοῦ μείζονος ὑποχωροῦντος φωστήρος, τῆς νυκτὸς τὸ ζοφῶδες κεράννυσι καὶ οὔτε τοὺς διαναπαύεσθαι βουλομένους ἀλγύνει τῆς τοῦ φωτὸς περιουσίας καὶ τοῖς ὀδοιπορεῖν ἢ δρᾶν ἄλλο τι βουλομένοις χορηγεῖ δαδουχίαν ἀρκοῦσαν· καὶ φθινοῦσης δὲ ταύτης, οἳ ἀστέρες τήνδε πληροῦσι 3.10 τὴν χρεῖαν. Ὁ μὲν οὖν δημιουργός, ὡς ἔφην, τοσαύτην τῶν ἀνθρώπων πεποίηται προμήθειαν· οἳ δὲ, τῶν μεγίστων τούτων δωρεῶν τετυχηκότες, ποδηγεῖσθαι δέον ἐκ τούτων καὶ τὸν τούτων δημιουργόν τε καὶ χορηγόν ὡς μεγαλόδωρον ἀνυμνεῖν, τὸν μὲν ἀγέραστον εἶασαν, "ἔσεβάσθησαν δὲ καὶ ἐλάτρευσαν", ἀποστολικῶς εἰπεῖν, "τῆς κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα", καὶ τῶν δωρεῶν τό τε μέγεθος καὶ τὸ κάλλος ἀφορμὴν αὐτοῖς ἀχαριστίας προῦξεν. Τὸν γὰρ δοτῆρα τούτων ἠγνόησαν καὶ τούτοις τὸ τῷ 3.11 Θεῷ προσῆκον ἀπένειμαν σέβας. Καίτοι γε προορῶν, ἅτε δὴ πάνσοφος ὢν, ὁ δημιουργός τόνδε τῶν ἀνθρώπων

τὸν πλάνον, πάθη τινὰ ξυνεκλήρωσε τοῖς στοιχείοις, ἵνα τὸ μὲν κάλλος αὐτῶν καὶ τὸ μέγεθος θαυμάζεσθαι παρασκευάζῃ τὸν ποιητὴν, τὰ δὲ γε ξυνεξευγμένα παθήματα κωλύῃ τὴν θεϊὰν αὐτοῖς προσφέρειν 3.12 προσκύνῃσιν. Αὐτίκα τοίνυν τὸν φανότατον ἥλιον καὶ τὴν σελήνην κρύπτει μὲν νέφη σμικρά, ὀμίχλη δὲ καὶ ἀχλὺς ἀμβλυτέρας αὐτοῖν τὰς ἀκτῖνας ποιεῖ, ἔστι δὲ ὅτε καὶ πάμπαν μεσοῦσης ἡμέρας, οὔτε νεφῶν ἐπιπροσθούτων οὔτε κεχυμένης ὀμίχλης, φρουδὸν γίνεται τοῦ ἡλίου τὸ φῶς· ταῦτ' οὗτο καὶ τῇ σελήνῃ 3.13 νύκτωρ τὸ πάθος προσγίνεται. Ἄτὰρ δὴ καὶ τότε πάλιν ὁ σοφὸς 3.13 ἐμηχανήσατο Κύριος. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ μετρία τοῦ ἡλίου θερμότης καὶ σώμασιν ἐπιτηδεῖα καὶ σπέρμασι καὶ φυτοῖς—τὰ μὲν γὰρ αὔξει καὶ τρέφει, τοὺς δὲ καρποὺς πεπαίνει καὶ ὠρίμους ποιεῖ—, σφοδροτέραν ἔστιν ὅτε παρασκευάζει προσβάλλειν τὴν ἀκτῖνα, ὡς ἀνιᾶσαι μὲν τῶν ἀνθρώπων τὰ σώματα καὶ τῶν ἄλλων γε ζῶων, διαφθεῖραι δὲ τῶν σπερμάτων καὶ τῶν φυτῶν τὰς ὠδῖνας, ἵνα μὴ ζωῆς τοῦτον ὑπολάβωμεν αἴτιον, ἀλλ' ὑπουργὸν εἶναι πιστεύω 3.14 μὲν τοῦ θεοῦ θελήματος. Καὶ μέντοι καὶ τὸν ἀέρα ζωῆς μὲν ἡμῖν ἀπέφηνε ξυνεργόν· τοῦτον γὰρ τοι οὐ μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἕκαστον ἀναπνέον διαζῆ, καὶ τῇ εἰσροῇ τὴν ἔμφυτον κεράννυσι θερμασίαν· ἀλλ' ὅμως καὶ λοιμώδης ἐκ τοῦ ἀέρος ἐπιγίνεται νόσος, καὶ φθείρεται τὰ σώματα τῇ εὐκρασίᾳ τῇ τούτου τρεφόμενα, ὅπως ἂν μὴ καὶ τοῦτον θεὸν ὑπολάβωμεν, ἀλλὰ τρεπτὸν καὶ ἀλλοιωτὸν ὀρώντες ἀποδράσωμεν τὴν προσκύνῃ 3.15 νῆσιν. Καὶ τὴν γῆν δὲ ὡσαύτως φερέσβιον μὲν καὶ πλουτοδοτεῖ ραν καὶ μητέρα καὶ τιθήνην καὶ κοινὸν ἔδαφος ἀπέφηνεν ὁ δημιουργός· ἀλλ' ὡς ἂν μὴ ταῦτα ὀρώντες ἀποβουκοληθῶμεν καὶ θεοποιήσωμεν ὡς ἀγαθῶν χορηγόν, πολλὰ καὶ ταῦτη καὶ διάφορα ξυνεκλήρωσε πάθη· καὶ γὰρ ψυχρότης αὐτῇ καὶ θερμότητος ἀμετρία λυμαίνεται, καὶ πέρα τῆς χρείας ὑομένη διαλύεται καὶ διαφθείρει καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ σπέρματα· καὶ αὖ πάλιν, τῶν νεφῶν κατὰ καιρὸν τὰς ὠδῖνας οὐ προχεόντων, διαυαίνεται τε καὶ ἄκαρπος γίνεται· πολλάκις δὲ καὶ ψεκάδες οὐκ εἰς καιρὸν φερόμεναι σηπεδόνα ἐμποιοῦσι, καὶ κνώδαλα ἄττα καὶ θηρία 3.16 τίκτειν ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων βιάζεται. Τοιγαροῦν ταύτην ὀρώντες τὴν ἀσθένειαν οἱ τὸν νοῦν ἐρρωμένοι, προσκυνεῖν ὡς θεὸν οὐκ ἀνέχονται, ἀλλὰ διὰ γε ταύτης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ φυσόμενων πρὸς τὸν ταύτης καὶ τὸν τούτων ποιητὴν ξεναγοῦνται καὶ διὰ τῶν ὀρωμένων πρὸς τὸν ἀόρατον ποδηγοῦνται. Ταύτη τοι μάλα σοφῶς ἄρα καὶ ἐπηβόλως ἔφη τις τῶν ἡμετέρων· "Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται." Οὐ γὰρ οἷα τὰ ποιήματα, τοιοῦτος ὁ ποιητής, οὐδὲ ἡλίκα ταῦτα, τηλικούτος ἐκεῖνος· τὰ μὲν γὰρ ὀρατὰ καὶ ἀπτά καὶ αἰσθητὰ καὶ τισι πάθει ξυνεξευγμένα, ὁ δὲ ἀναφῆς καὶ ἀόρατος ἀπαθῆς τε καὶ ἄφθαρτος καὶ περιγραφὴν οὐχ ὑπομένων 3.17 ὡσπερ δὴ τὰ ποιήματα. Διὸ δὴ μάλα γε ἀρμοδίως τὸ "ἀναλόγως" τῷ λόγῳ προστέθεικεν. "Ὅταν γὰρ ἴδωμεν τῶν οὐρανῶν τὰ κύτῃ καὶ τῆς γῆς τὸ εὖρος καὶ τῶν πελαγῶν τὰ μεγέθη καὶ τὴν ἡλίου λαμπρότητα καὶ τῆς σελήνης τὸ σέλας καὶ τᾶλλα ὅσα ἐστὶν ὀρατὰ, οὐ τούτοις παρισσοῦμεν τὸν ποιητὴν, ἀλλ' ἀπείρω τινὶ καὶ μεγέθει καὶ κάλλει κρείττονα τῶν ποιημάτων εἶναι φα 3.18 μὲν. Εἰκότως οὖν ἄρα ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ ἔφησεν· "Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται." Τοῦτον ἐμπεδοῖ τὸν λόγον καὶ ὁ θεῖος ἀποστολος, λέγων ὡδί· "Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις 3.19 καὶ θεϊότης." Διὰ γὰρ δὴ τῶν ὀρωμένων τὸν ἀόρατον φανταζόμεθα ποιητὴν. Καὶ καθάπερ κιβωτὸν ἢ βᾶθρον ὀρώντες, οὐ τέκτονα ταῦτα καλοῦμεν, ἀλλὰ τέκτονος ὀνομάζομεν ἔργα, καὶ σκάφος ἄριστα κατεσκευασμένον θεώμενοι, οὐ μόνον ἐκεῖνο θαυμάζομεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ναυπηγόν, ὅτι μάλιστα καὶ μὴ παρόντα, ἐπαινοῦμεν, κἂν ὄρμον ἴδωμεν ἢ ἄλλο τι περιδέραιον εὖ ἡσκημένον, τῷ χρυσοχόῳ τὴν εὐφημίαν προσφέρομεν· οὕτω δὴ καὶ

τῆ κτίσει τῷ ὀφθαλμῷ προσφέροντες, ἀγάμεθα μὲν ταύτης καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀναβλύζουσαν χρεῖαν, καταλιπὼν δὲ ταῦτα ὁ νοῦς πρὸς ἐκεῖνόν γε τρέχει τὸν ταῦτα σοφῶς τεκτὴ 3. νάμενον. Ἄριστα τοίνυν ὁ θεῖος ἀπόστολος εἶρηκεν· "Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθ' ὁρᾶται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης." Εἶτα πάσης ἀναξίους εἶναι συγγνώμης φησὶ τοὺς τὴν μὲν κτίσιν τεθεαμένους, τὸν δὲ ταύτης οὐκ ἀγασθέντας δημιουργόν, ἀλλ' αὐτῇ τὸ θεῖον 3.21 ἀπονείμαντας σέβας· ὅθεν εἰκότως ἐπήγαγεν· "Εἰς τὸ εἶναι αὐ τοὺς ἀναπολογήτους· διότι γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ ἠὲ χαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδιά." Αὕτων δὲ τὴν κατηγορίαν, καὶ τὴν οἴησιν αὐτῶν εἰς μέσον προτέθεικεν· "Φάσκοντες" γὰρ φησιν "εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν." Λέγει δὲ καὶ τῆς ἀνοίας τὰ εἶδη· "Καὶ ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου." 3.22 Ἄφθαρτον γὰρ δὴ τὸν Θεὸν ὀνομάζοντες, τῶν φθειρομένων σωμάτων εἰκόνα κατασκευάσαντες—οὐ γὰρ δὴ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς ἴσασι τὴν ἰδέαν—ταύτη τὸ θεῖον προσένειμαν σέβας. Καὶ οὐκ ἀπέχρησεν αὐτοῖς εἰς ἀσέβειαν ἡ τῆσδε τῆς ἀφροσύνης ἀπό νοια, ἀλλὰ καὶ πτηνῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν κατασκευάσαντες δείκῃλα, θεοὺς καὶ ταῦτα κεκλήκασι· καὶ ἅπερ ζῶντα κτείνουσιν ὡς ἰοβόλα τε καὶ ὀλέθρια, τούτων τὰς εἰκόνας θεοὺς σωτήρας ὠνόμασαν. 3.23 Ἄλλ' ἐπανελάθωμεν ἐπ' ἐκεῖνο, ὃ τούσδε ἡμῖν τοὺς λόγους γεγέννηκεν, ὅτι πρῶτους θεοὺς ἐνόμισαν καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Φοῖ νικες καὶ μέντοι καὶ Ἕλληνες ἥλιον καὶ σελήνην καὶ γῆν καὶ ἄστρα καὶ ἄλλα στοιχεῖα· τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Σικελιώτης Διόδωρος καὶ ὁ Χαιρωνεὺς ἐδίδαξε Πλούταρχος· 3.24 χρόνῳ δὲ ὕστερον τοὺς εὔ τι δεδρακότας ἢ ἐν πολέμοις ἀνδραγαθισαμένους ἢ γεωργίας τινὸς ἄρξαντας ἢ σώμασί τισι θεραπείαν 3.25 προσενηνοχότας ἐθεοποίησάν τε καὶ νεῶς τούτοις ἐδείξαντο. Καὶ γὰρ δὴ καὶ τὸν Κρόνον ἀνθρωπῶν εἶναι Σαγχωνιάθων ἔφησε καὶ γυναῖκα τὴν Ῥέαν τὴν ἐκεῖνου ὁμόζυγα καὶ τὸν Δία καὶ τὴν Ἥραν ἐκείνων γε παῖδας, εἶτα εὐεργεσιῶν τινῶν ἄρξαντας καὶ δεξαμένους τοῦ βίου τὸ τέλος, θείας παρὰ Φοινίκων ἀξιοθῆναι τιμῆς, καὶ θεοὺς ἀναγορευθῆναι καὶ βωμοῖς καὶ θυσίαις καὶ ἔτη 3.26 σίοις τιμηθῆναι δημοθινίαις. Καὶ Ἡρακλέα δέ, ὡς γενναῖόν τε καὶ ἀνδρεῖον, ἐθεοποίησαν Ἕλληνες, καὶ τὸν Ἀσκληπιόν, ὡς τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης εὐρετὴν γεγεννημένον, θεὸν τελευτήσαντα προσηγόρευσαν. Διὰ δὲ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ τὸν Ἄπιν Αἰγύπτιοι 3.27 θείας προσηγορίας ἠξίωσαν. Καίτοι φασὶν Ἕλληνες τὸν μὲν Ἡρακλέα διὰ τὴν ξυμβᾶσαν ἐκ τῆς Δηϊανείρας ἐπιβουλήν ἑαυτὸν καταπρῆσαι καὶ τοῦτον τὸν τρόπον καταλῦσαι τὸν βίον, τὸν δὲ Ἀσκληπιόν, ἀνθρωπῶν ὄντα καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης παμπόλλων ἀπαλλάξαντα παθημάτων, κε 3.28 ραυνῶ βληθῆναι ὑπὸ τοῦ Διὸς καὶ διαφθαρῆναι. Καὶ ταῦτα πρὸς ἑτέροις πολλοῖς ὁ Σικελιώτης Διόδωρος ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν βιβλιοθηκῶν ξυνέγραψεν. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲν ἦττον Ἕλληνες, καὶ ταῦτα μεμαθηκότες, καὶ τὸν Ἡρακλέα καὶ τὸν Ἀσκληπιόν θεοὺς ὀνομάζουσι, καὶ πρὸς τούτοις καὶ τοὺς Τυνδάρειω παῖδας Κάστορα καὶ Πολυδεύκην, οὓς Διοσκόρους προσαγορεύουσι, καίτοι οὐδὲ παλαιοτάτους ὄντας, ἀλλὰ τοῖς Ἀργοναύταις ξυμπλεύσαν 3.29 τας. Καὶ γὰρ καὶ οὗτοι καὶ Ἡρακλῆς καὶ πρὸς τούτοις Ὀρφεύς, τῇ κιθάρᾳ χρώμενος καὶ τοῖς κρούμασι τοὺς ἰχθύας καταθέλγων καὶ ἔπεσθαι τῇ τῆς ἠχῆς ἀρμονίᾳ καταναγκάζων, τὸν τῶν Ἄργοναυτῶν ἐπλήρουν κατάλογον· ὅτι δὲ μῖα γενεᾶ τῶν Τρωϊκῶν οὗτοί γε ἦσαν πρεσβύτεροι, ἐν τῇ πρὸ ταύτης ἀπεδειξαμεν δια 3.30 λέξει. Καὶ τὸν Διόνυσον δέ, ὡς πρῶτον ἄμπελον πεφυτευκότα καὶ τὸν ταύτης καρπὸν ἀποθλίψαντα καὶ δείξαντα τοῦ οἴνου τὴν χρεῖαν, τῷ τῶν ἄλλων θεῶν ξυνέταξαν ὄρμαθῶ. Τὴν δὲ γε Ἀφροδίτην, οὐδὲ εὐεργεσίας τινὸς ἄρξασαν, ἀλλὰ καὶ ἀκολασίας γεγεννημένην διδάσκαλον—χαμαιτύπην γὰρ αὐτὴν καὶ ἑταίραν 3.31 γεγενῆσθαι φασὶ καὶ ἐρωμένην

Κινύρου-θεάν ὠνομάκασιν. Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν· οἱ γὰρ δὴ καὶ τοῖς ἰοβόλοις τῶν ἔρπετων τήνδε τὴν προσηγορίαν προσνείμαντες σχολῆ γ' ἂν τὰς γυναῖκας τοῦδε τοῦ γέρωσ ἐστέρησαν. Καὶ μὲν δὴ καὶ τὸν Γανυμήδην, καθά φασιν οἱ ποιηταί, ... ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεῦειν. Καὶ τὴν Ἑλένην δέ, μετὰ τὴν πολυθρύλητον καὶ παμπόλλην μοιχείαν, τοῦ Μενέλεω χωρίσαντες, εἰς τὸν οὐρανόν, ἧ φησιν 3.32 Εὐριπίδης, ἀνήγαγον. Οὐκ οὐκ τοὺς ἀγαθόν τι δεδρακότας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀσελγεστάτους ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἐθεοποίησαν Ἕλληνες. Ταῦτα καὶ Ῥωμαῖοι παρὰ τούτων μεμαθηκότες, τοὺς σφετέρους βασιλέας μετὰ τὸ τέρμα τοῦ βίου θεοποιίας ἠξίουσαν, καὶ οὐ μόνον τοὺς ἐννόμως γε βεβασιλευκότας καὶ τοῦ δικαίου πεφρον τικότας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τυραννικῶς τε καὶ ἀδίκως καὶ παρανόμως 3.33 ἰθύναντας τὴν ἀρχήν. Καὶ γὰρ Νέρωνα, πᾶσαν ἰδέαν ἀκολασίας καὶ παρανομίας κατακόρως μετεληλυθότα, καὶ Δομετιανὸν καὶ Κόμοδον, καὶ μέντοι καὶ ἄλλους μαιφόνους ἄνδρας καὶ λαγνιστάτους τῶ τῶν σφετέρων θεῶν καταλόγῳ ξυνέταξαν. 3.34 Τοῦτο δεύτερον οἱ ἄνθρωποι θεοποιίας ἐπενόησαν εἶδος, τρίτον δὲ τοῖς μύθοις πεπιστευκότες τῶν ποιητῶν. Τούτοις δὲ καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ πιστεύειν παρεγγυᾷ· "Περὶ γὰρ τῶν ἄλλων δαιμόνων" φησὶν "εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν μείζον ἢ καθ' ἡμᾶς, πιστευτέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν, ἐκγόνοις μὲν οὐσι θεῶν, ὡς αὐτοὶ ἔφασαν, σαφῶς δὲ πως τοὺς ἑαυτῶν προγόνους εἰδόντων· ἀδύνατον οὖν θεῶν παισὶν ἀπιστεῖν, καίπερ ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσιν, ἀλλ' ὡς οἰκεῖα φασκόντων ἀπαγγέλλειν, ἐπομένους τῷ νόμῳ πιστευτέον." 3.35 Εἶτα τὸν Ἡσίοδον εἰς μέσον παράγει καὶ τὸ Χάος καὶ τὸν Ὀκεανὸν καὶ τὴν Τηθὺν καὶ τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν καὶ τούτοις τοὺς παῖδας, τὸν Κρόνον, τὴν Ῥέα, τὸν Ἰαπετὸν καὶ τοὺς ἄλλους· καὶ αὐτὸς πάλιν τοὺς ἐκ Κρόνου καὶ Ῥέας φύντας, τὸν Δία, 3.36 τὴν Ἥραν, τὸν Ποσειδῶνα, τὸν Πλούτωνα. Καὶ οὐκ ἐρυθρίῃ ὁ φιλόσοφος πιστεύειν κελεύων τοῖς τὰ τοιαῦτα μυθολογοῦσι καὶ ἀκολάστους ἡμῖν θεοὺς καὶ πατραλοῖας καὶ παιδοκτόνους εἰς ἄγουσιν. "Ὁ τε γὰρ Κρόνος Οὐρανοῦ τοῦ πατρὸς ἐξέτεμε τὰ αἰδοῖα καὶ τοὺς τικτομένους αὐτῷ κατέπινε παῖδας, ὃ τε Ζεὺς, τὸν πατέρα τὸν Κρόνον ἐξέλασας τῆς βασιλείας καὶ παραδούς 3.37 τῷ Ταρτάρῳ, τύραννος ἀνεφάνη καὶ λίαν ἀκόλαστος· οὐ γὰρ δὴ μόνην τὴν ἀδελφήν, ἀλλὰ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν θυγατέρα γαμετὰς ἐποίησατο, καὶ πρὸς ταύταις ἄλλαις καὶ θεαῖς καὶ γυναῖξι ξυνεμίγη μυρίαίς. Ἄλλ' ὅμως καὶ ταῦτα ὁ Πλάτων σαφῶς ἐπιστάμενος, πιστεύειν τοῖς ποιηταῖς παρεγγύησε, καὶ ταῦτα ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσι, διὰ μὲν 3.38 νον γε τὸν νόμον. Δῆλος οὖν ἐστὶ τὸν Ἀθηναίων ὄμιλον ὄρω δῶν καὶ τὸν ἐκεῖνον κατέχοντα πλάνον. Καὶ ὅτι γε τοῦτο ἀληθές, μάρτυς αὐτὸς, ὧδε λέγων ἐν Πολιτείᾳ· "Πρῶτον μὲν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ μέγιστον καὶ περὶ τῶν μεγίστων ψεῦδος ὁ εἰπὼν οὐκ ἀληθῶς ἐψεύσατο, ὅτι Οὐρανός τε εἰργάσατο, ἃ φησι δρᾶσαι αὐτὸν Ἡσίοδος, ὃ τε αὐτὸς Κρόνος ὡς ἐτιμωρήσατο αὐτόν. Ὅτι δὲ δὴ τὰ περὶ τοῦ Κρόνου ἔργα καὶ πάθη ὑπὸ τοῦ υἱέος, οὐδ' ἂν εἰ ἦν ἀληθῆ, δεῖν ῥαδίως οὕτω λέγεσθαι πρὸς ἄφρονάς τε καὶ νέους, ἀλλὰ μάλιστα μὲν σιγᾶσθαι, εἰ δὲ ἀνάγκη τις ἦν λέγειν, δι' 3.39 ἀπορρήτων ἀκούειν." Καὶ αὐτὸς πάλιν μετ' ὀλίγα καὶ τάδε ἔφη· "Καὶ γάρ, ἦ δ' ὅς, οἱ τε λόγοι χαλεποὶ καὶ οὐ λεκτέοι γε, ὧ Ἀδείμαντε, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει οὐδὲ λεκτέον νέω ἀκούοντι, ὡς ἀδικῶν τὰ ἔσχατα οὐδὲν ἂν θαυμαστὸν ποιοῖ, οὐδὲ ἀδικοῦντα τὸν πατέρα κολάζων παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ δρώη ἂν ἄπερ θεῶν οἱ 3.40 πρῶτοί τε καὶ μέγιστοι. Οὐδὲ αὐτῷ μοι δοκεῖ ἐπιτήδεια εἶναι λέγειν οὐδὲ ἄλλω, ἦν δ' ἐγώ, τὸ παράπαν, ὡς οἱ θεοὶ θεοῖς πολεμοῦσι καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ μάχονται· οὔτε γὰρ ἀληθῆ οὔτε ζύμφορα· εἴ γε δεῖ ἡμῖν τοὺς μέλλοντας τὴν πόλιν φυλάττειν αἰσχιστον νομίζειν τὸ ῥαδίως ἀλλήλοις ἀπεχθάνεσθαι. Πολλοῦ γε δεῖ γιγαντομαχίας τε μυθολογητέον αὐτοῖς καὶ ὑφαντέον καὶ ἄλλας ἐπιβουλάς παντοδαπάς θεῶν τε καὶ ἡρώων πρὸς ξυγγενεῖς 3.41 τε καὶ οἰκείους αὐτῶν." Ἐπειτα νομοθετήσας, τίνα χρῆ

προσ φέρειν τοῖς νέοις μαθήματα, προστέθεικε καὶ ταῦτα· "Ἦρας δὲ δεσμοὺς ὑπὸ υἱέος καὶ Ἥφαιστου ρίψεις ὑπὸ πατρός, μέλλοντος τῇ μητρὶ τυπτομένη ἀμύνειν, καὶ θεομαχίας, ὅσας Ὅμηρος πε ποίηκεν, οὐ παραδεκτέον εἰς τὴν πόλιν, οὔτε ἐν ὑπονοίαις οὔτε ἄνευ ὑπονοιῶν." 3.42 Ταῦτα ἐγὼ οἶμαι καὶ τοῖς πάμπαν λόγων ἀμυήτοις ἐπίδηλα εἶναι, ὡς ἀντικρυς ἐναντία τοῖς ἐν τῷ Τιμαίῳ γραφεῖσιν αὐτῷ. Ἐκεῖ γὰρ ἀδηρίτως τε καὶ ἀναμφισβητήτως τοῖς ποιηταῖς πι στεύειν προσέταξε, καὶ ταῦτα ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσιν· ἐνταῦθα δὲ ἀνέδην αὐτοὺς ἐκωμώδησεν, ὡς 3.43 ψευδῆ ἄττα καὶ βλάσφημα διαπλάσαντας. Ταύτη τοι καὶ ἄλλη γορεῖ τῶν θεῶν τὰ ὀνόματα καὶ τὴν τῶν μύθων αἰσχρότητα ζυ σκιάζειν πειράται. Τούτων δὲ τῶν λόγων ὁ Κρατύλος ἀνάπλεως· ἐν ἐκείνῳ γὰρ δὴ τῷ διαλόγῳ τὸν μὲν Κρόνον ποτὲ μὲν Κόρον ὡς τοῦ νοῦ λόγον ὠνόμασε, ποτὲ δὲ χρόνον, καὶ ῥοώδη φύσιν τὴν Ῥεάν καὶ ἄερα τὴν Ἥραν· "Ὁ γὰρ πολλάκις" φησὶ "τῆεὺθειά τῆς Ἥρας χρησάμενος τὸν ἄερα γε σαφῶς ἀντὶ τῆς 3.44 Ἥρας ἐρεῖ." Καὶ τὴν ὑγρὰν δὲ οὐσίαν Ποσειδῶνα ἐκάλεσεν, ὡς δέοντά τε καὶ δεσμοῦντα τῶν βαδιζόντων τοὺς πόδας καὶ προβαίνειν κωλύοντα. Δήμητρα δὲ τὴν γῆν καὶ αὐτὸς καὶ Ὀρφεὺς καὶ ἄλλοι προσονομάζουσιν, ὡς δὴ μητέρα οὖσαν καὶ τροφὸν τῶν ἐν αὐτῇ διαιωμένων ἀπάντων. Καὶ Αἰγύπτιοι δὲ τὴν Ἴσιν καὶ τὸν Ὅσιριν ἡλίον εἶναι καὶ σελήνην φασί, Δία δὲ τὸ διὰ πάντων χωροῦν πνεῦμα, Ἥφαιστον δὲ τὸ πῦρ, Δήμητρα δὲ τὴν γῆν, 3.45 τὴν δὲ ὑγρὰν οὐσίαν Ὀκεανόν. Ταῦτα δὲ καὶ ὁ Μανεθῶς καὶ ὁ Διόδωρος γράφει. Τῆς δὲ χθονίας δυνάμεως τὸ ἡγεμονικὸν ἜστIAN ὠνόμασαν, Ῥεάν δὲ τὴν πετρώδη καὶ ὄρειον, Δήμητρα δὲ τὴν πεδινήν, τὴν δὲ φυτικὴν δύναμιν Διόνυσον προσηγόρευσαν· τὴν δὲ γε σελήνην, παρὰ τὸ σέλας ὀνομαζομένην, Ἄρτεμιν ὠνόμασαν, οἷον ἀερότεμιν, ἅτε δὴ διὰ τοῦ ἀέρος ἰοῦσαν 3.46 καὶ τοῦτον τέμνουσαν. Ταύτη δὲ τὸν Ἄπιν, τὸν βοῦν δὴ λέγω, Αἰγύπτιοι τρέφουσι, τὸν δὲ Μνεῦιν τῷ ἡλίῳ. Οὕτως ἐρυθρίασαντες τῶν φιλοσόφων τινὲς τοὺς μύθους τῶν ποιητῶν εἰς ἄλλη γορίαν ἐτρέποντο. Τὴν δὲ μυθολογίαν ἐκείνην οὐδὲ Ῥωμαῖοι 3.47 προσεδέξαντο πώποτε· καὶ μάρτυς ἀξιοχρεῶς ὁ Ἀλικαρνασεὺς Διονύσιος ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ἀρχαιολογίᾳ τοιάδε περὶ Ῥωμαίωνξυγγράφας· "Οὔτε γὰρ Οὐρανὸς ἐκτεμνόμενος ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων παρὰ Ῥωμαίοις λέγεται, οὔτε Κρόνος ἀφανίζων τὰς ἑαυτοῦ γονάς, φόβῳ τῆς ἐξ αὐτῶν ἐπιθέσεως, οὔτε Ζεὺς καταλύων τὴν Κρόνου δυναστείαν καὶ κατακλείων ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τοῦ Ταρτάρου τὸν ἑαυτοῦ πατέρα." Καὶ τὰς ἄλλας δὲ τῶν Ἑλλήνων ὁμοίως μυθολογίας τε καὶ τελετὰς λέγει παρὰ Ῥωμαίων ἐκβάλλεσθαι. 3.48 Τοῦτο τρίτον εἶδος ἐπινοηθῆναι τοῖς Ἑλλησι θεοποιίας εἰρήκαμεν· ἔστι δὲ γε καὶ τέταρτον, ἐμβροντησίας καὶ παραπληξίας ἐσχάτης μεστόν. Ὁ γὰρ παθητικὸν τε καὶ ἄλογον τῆς ψυχῆς ὀνομάζουσι μόριον, τοῦτο θεοποιοῦσιν, ὅπερ τῷ λογισμῷ δου 3.49 λεύειν παρεγγυῶσιν. Καὶ τὴν μὲν ἐπιθυμίαν Ἀφροδίτην καλοῦσι καὶ Ἔρωτα, Ἄρεα δὲ τὸν θυμὸν ὀνομάζουσι, τὴν δὲ μέθην Διόνυσον· καὶ τὴν μὲν κλοπὴν Ἐρμῆν, τὸν δὲ λογισμὸν Ἀθηνᾶν· καὶ αὖ πάλιν Ἥφαιστον τὰς τέχνας, ὡς πυρὶ ζυνεργῶ κεχηρημένας. Καὶ οὐκ αἰσχύνονται τῆς μὲν ἀκολασίας κατηγοροῦντες καὶ τοὺς ταύτης ἐργάτας κολάζοντες, πάλιν δ' αὖ ταύτην γεραὶ 3.50 ροντες ὡς θεόν, καὶ νόμῳ μὲν τιμωροῦντες τοὺς ἔταιροῦντας καὶ τὰς πορνευομένας, τοὺς δὲ τὰς ἀλλοτρίας ἀποσυλῶντας εὐνάς κατασφάττοντες, καὶ μέντοι καὶ τοὺς ἀνδροφόνους ἀνασκολοπίζοντες καὶ ἀποτυμπανίζοντες, τὰ δὲ γε τούτων αἴτια τῶν ἀμαρτάδων, τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸν θυμὸν καὶ τὴν μέθην, θεοὺς οὐρανίους προσαγορεύοντες καὶ θεῖον αὐτοῖς ἀπονέμοντες σέβας, καὶ τοὺς μὲν νόμους ἅπαντας διὰ τάδε τιθέντες τὰ πάθη, αὐτὰ δὲ γε τὰ πάθη νόμῳ τιμᾶσθαι κελεύοντες, καὶ τὴν ἀρετὴν δι' ἐτέρων μὲν λόγων θαυμάζοντες, ἐν δὲ γε τούτοις ὡς περιττὴν 3.51 ἐξελάνοντες. Εἰ γὰρ δὴ κατὰ τὸν τούτων λόγον ἡ ἐπιθυμία θεός, ὁ ταύτη γε μὴ εἴκων παντάπασιν ἄθεος· καὶ εἰ ἡ μέθη

αὖ πάλιν καὶ ὁ θυμὸς ὡσαύτως θεοί, ὁ τούτων ἄρα κρατῶν ἀντίθεος ἄντι κρυς. Φευκτέον οὖν ἄρα τὴν ἀρετὴν ὡς ἐναντίαν οὖσαν θεοῖς, καὶ 3.52 ἀσπαστέον τὴν ἀκρασίαν ὡς ὠνομασμένην θεόν. Ἄλλα ταῦτα καὶ τῶν ποιητικῶν μύθων ἐστὶ ληρωδέστερά τε καὶ βλαβερώτερα· καὶ τὸν καπνὸν κατὰ τὴν παροιμίαν, ὡς ἔοικε, φεύγοντες, εἰς αὐτὸ δὴ τὸ πῦρ ἐμπεπτώκαμεν· τοιοῦτος γὰρ τοῦ ψεύδους ὁ πλάνος· κἄν ταύτην τις διαφύγη τὴν ἀτραπὸν, εἰς ἑτέραν ἔμπε 3.53 σείται χαλεπωτέραν. Τοιοῦτον μὲν δὴ τῆς θεοποιίας καὶ τὸ τέταρτον εἶδος. Αὐτίκα τοίνυν Ἀντισθένης, ὁ Σωκράτους ἑταῖρος καὶ Διογέ νους διδάσκαλος, τὴν σωφροσύνην περὶ πλείστου ποιούμενος καὶ τὴν ἡδονὴν μυσαιτόμενος, τοιάδε περὶ τῆς Ἀφροδίτης λέγεται φάναι· "Ἐγὼ δὲ τὴν Ἀφροδίτην κἄν κατατοξεύσαιμι, εἰ λάβοιμι, ὅτι πολλὰς ἡμῶν καλὰς κάγαθὰς γυναῖκας διέφθειρεν." Τὸν δὲ γε ἔρωτα κακίαν ἐκάλει τῆς φύσεως, ἧς ἦττους ὄντες οἱ κακο δαίμονες, θεὸν τὴν νόσον καλοῦσιν. Ταύτη τοι μανῆναι μᾶλλον ἢ ἡσθῆναι ἡρεῖτο. 3.54 Ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀλληγορίας διεφώνουν λόγον, ἴδοι τις ἂν ἀκριβῶς τοῖς τῶν φιλοσόφων συγγράμμασιν ἐντυχῶν. Πλάτων μὲν γὰρ ἄερα τὴν Ἥραν ὠνόμασε· Πλούταρχος δὲ ὁ Χαιρωνεὺς τὴν γῆν προσηγόρευσε Ἥραν, Λητῶ δὲ τὴν λήθην ἢ τὴν νύκτα, ἐν ἧ οἷόν τινα λήθην ἢ διάνοια δέχεται. Ὁ δὲ Ὀρφεύς· γῆ φησι μήτηρ πάντων, Δημήτηρ πλουτοδότειρα. 3.55 Ὅτι δὲ γε καὶ τὰς ἀλλήλων θεολογίας ἀνέτρεπον, ὁ Πλάτων ἐν Ἐπινομίδι δηλοῖ, λέγων ὡδί· "Θεολογίαν τοίνυν καὶ ζωογονίαν ἀναγκαῖον, ὡς ἔοικε, πρῶτον ἐμοί, κακῶς ἀπεικασάντων τῶν ἔμπροσθεν, βέλτιον ἀπεικάσαι κατὰ τὸν ὕστερον λόγον, ἀνα 3.56 λαβόντα καὶ πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς ἐληλυθότα λόγους." Περὶ δὲ γε τῶν θεοποιηθέντων ἀνθρώπων ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ συγγράμματι τῷ Περὶ τῶν ἐκλελειπότην χρηστηρίων ὡδέ φησιν· "Τὰ δὲ Γιγαντικά τε καὶ Τιτανικά παρ' Ἑλλήσιν ἀδόξενα καὶ πολλὰ τινες ἄθεστοι πράξεις καὶ Τυφῶνος ἀντιτάξεις πρὸς Ἀπόλλωνα φυγαί τε Διονύσου καὶ πλάνη Δήμητρος οὐδὲν ἀπολείπουσι τῶν Ὀσirikῶν καὶ Τυφωνικῶν, ὧν παρὰ πᾶσιν ἀνέδην ἔστι μυθολο 3.57 γουμένων ἀκούειν." Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς καὶ τάδε φησίν· "Ἐπεὶ καὶ Σολύμους πυνθάνομαι τοὺς Λυκίων προσοίκους ἐν τοῖς μάλιστα τιμᾶν τὸν Κρόνον· ἐπειδὴ ἀποκτείνας τοὺς ἀρχηγέτας αὐτῶν, Ἄρσαλον καὶ Ἄρυσον καὶ Τόσοβιν, ἔφυγε καὶ μετεχώρησεν ὅπουδῆποτε-τούτο γὰρ οὐκ ἔχουσιν εἰπεῖν-ἐκεῖνον μὲν ἀμεληθῆναι, τοὺς δὲ περὶ Ἄρσαλον σκιρροὺς θεοὺς προσαγορεύσαι, καὶ τὰς κατάρας ἐπὶ τούτων ποιῆσθαι ἰδία καὶ δημοσία 3.58 Λυκίους." Τοὺς δὲ Αἰγυπτίους φησὶν ὁ Πορφύριος ἐν τῇ Πρὸς Ἀνεβῶ τὸν Αἰγύπτιον ἐπιστολῇ ἄνθρωπον σέβειν ἐν Ἀναβὶ κώμη καὶ τούτῳ θύειν ἐπὶ τῶν βωμῶν, εἴτα προσφέρειν αὐτῷ κατὰ καιρὸν τὴν οἰκείαν τροφήν. 3.59 Ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ὁ τέταρτος αὐτοῖς ἀπέχρησε πλάνος, ἀλλὰ καὶ πέμπτου προσεπενόησαν καὶ τοὺς παμπονήρους ἐθεοποίησαν δαίμονας καὶ τὰς τῆς γοητείας παρ' αὐτῶν μαγανείας μεμαθη κότες τελεταῖς αὐτοὺς καὶ θυσίαις ἐτίμησαν. Καὶ τοῦτο δεδήλωκεν ὁ Πορφύριος ἐν τῷ Περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας συγγράμ 3.60 ματι· ἐγὼ δὲ αὐτοῦ τὰ ῥήματα παραθήσομαι· "Διὰ μέντοι τῶν ἐναντίων καὶ ἡ πᾶσα χρεία ἐπιτελεῖται. Τούτοις γὰρ μάλιστα τὴν τούτων προεστῶσαν τιμῶσιν οἱ τὰ κακὰ διὰ γοητειῶν διαπραττόμενοι. Πλήρεις γὰρ πάσης φαντασίας καὶ ἀπατηῆσαι ἱκανοὶ διὰ τῆς τερατουργίας καὶ διὰ τοῦ φίλτρα καὶ ἐρωτικά κατασκευάζειν οἱ κακοδαίμονες. Πᾶσα γὰρ καὶ πλούτων ἐλπίς καὶ δόξης διὰ τούτων, καὶ μάλιστα ἡ ἀπάτη. Τὸ γὰρ ψεῦδος τούτοις οἰκεῖον· βούλονται γὰρ εἶναι θεοί· καὶ ἡ προεστῶσα αὐτῶν δύναμις δοκεῖ θεὸς εἶναι μέγιστος. Οὗτοι οἱ χαίροντες λοιβῆ τε κνίσῃ τε, δι' ὧν 3.61 αὐτῶν τὸ σωματικὸν καὶ πνευματικὸν παίνεται." Εἰς καιρὸν δὲ μοι προσήκει τοῖς τοῦ Πορφυρίου παραθεῖναι ῥητοῖς τοὺς τῶν Ὀμηρικῶν θεῶν λόγους· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τὴν λοιβῆν καὶ τὴν κνίσαν οἰκεῖον λάχος καλοῦσιν. Τοιγάρτοι ὁ Πορφύριος δηλὸς ἐστὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ θεοὺς καλουμένους πονηροὺς δαίμονας ὀνομάζων. Καὶ γὰρ

ἐκεῖνος ἐκείνους, καὶ οὗτος τούτους λοιβῆ καὶ 3.62 κνίση χαίρειν ἀναφανδὸν ἰσχυρίσαντο. Ζητητέον μέντοι, τίνα προεστάναι τῶν πονηρῶν δαιμόνων δύναμιν ὁ Πορφύριος λέγει, ἢν ψευδομένην μέγιστον θεὸν ἑαυτὴν ἔφησεν ὀνομάζειν. Ἄλλὰ γὰρ οὐ δεῖ μοι πόνου πρὸς ζήτησιν· ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ συγγράμματι καὶ ταῦτά φησιν· "Τοὺς δὲ πονηροὺς δαίμονας οὐκ εἰκῆ ὑπὸ τὸν Σάραπιν ὑποπτεύομεν, οὐδ' ἐκ τῶν ζυμβόλων μόνον ἀναπειθόμενοι, ἀλλ' ὅτι τὰ μειλίγματα καὶ τὰ τούτων ἀποτρόπαια πρὸς τὸν Πλούτωνα γίνεται, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ ἐδείκνυμεν. Ὁ αὐτὸς δὲ τῷ Πλούτωνι οὗτος ὁ θεός, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα δαιμόνων 3.63 ἄρχων." Πάλιν δ' αὖ καὶ τάδε προστέθεικεν· "Μήποτε οὗτοί εἰσιν ὧν ἄρχει ὁ Σάραπις, καὶ τούτων ζύμβολον ὁ τρικάρανος κύων, τουτέστιν ὁ ἐν τοῖς τρισὶ στοιχείοις, ὕδατι, γῆ, ἀέρι, πονηρὸς δαίμων, οὗς καταπαύει ὁ θεὸς ἔχων ὑπὸ χεῖρα· ἄρχει δὲ αὐτῶν καὶ ἡ Ἐκάτη, ὡς ξυνέχουσα κατὰ τὸ τρίστοιχον." Ταῦτα 3.64 οὐ Μωϋσῆς ὁ νομοθέτης οὐδὲ Πέτρος ἢ Παῦλος ἢ Ἰωάννης οἱ τῆς ἀληθείας κήρυκες κατὰ τῶν πονηρῶν δαιμόνων ξυνέγραψαν, ἀλλὰ Πορφύριος ὁ τῆς ἀληθείας ἀντίπαλος· καὶ τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Ἐκάτην ἄρχοντας τῶν πονηρῶν δαιμόνων ὠνόμασε καὶ 3.65 ψευδόμενον ἔφησε μέγιστον ἑαυτὸν ὀνομάσαι θεόν. Καὶ ἔοικεν ἀτεχνῶς τοῦτο τὸ θαῦμα τῷ τοῦ γενναίου Σαμψῶν προβλήματι· "Ἐκ στόματος ἐσθίνοντος ἐξῆλθε βρῶσις, καὶ ἐξ ἰσχυροῦ γλυκύ." Ταῦτα γὰρ δὴ κατὰ τοῦ ψεύδους ὑπὸ τοῦ ξυνηγόρου ξυνεγράφη τοῦ ψεύδους· καὶ ὁ τῆς ἀληθείας κατήγορος ἄκων ὤφθη τῆς ἀληθείας ξυνήγορος. Ὁ γὰρ τοῦ Βαλαάμ τοῦ μάντεως τὴν γλῶτταν ἐπαράσασθαι βουλομένην εὐλογίαν ὠδῖναι καταναγκάσας, οὗτος δῆτα καὶ τοῦδε τὴν γλῶτταν κατὰ τῆς ἀληθείας λυττώσαν καὶ 3.66 ἄττουσαν κατὰ τοῦ ψεύδους ἄκουσαν μετατέθεικεν. Οὐ μόνον δὲ τῆδε τοιούσδε λόγους ξυνέγραψεν, ἀλλὰ καὶ τῇ Πρὸς Ἀνεβῶ τὸν Αἰγύπτιον ἐπιστολῇ τὰ παραπλήσια τέθεικεν. Λέγει δὲ οὕτως περὶ τῶν θεῶν μὲν καλουμένων, πονηρῶν δὲ ὄντων δαιμόνων· "Πάνυ με θράττει, πῶς ὡς κρείττους παρακαλούμενοι ἐπιτάττονται ὡς χεῖρους, καὶ δίκαιον εἶναι κατηγοροῦντες τὸν θεράποντα κολάζεσθαι τὰ ἄδικα πράττοντα, αὐτοὶ κελευσθέντες ἄδικα δρᾶν ὑπομένουσι, καὶ καθαρῶ μὲν μὴ ὄντι ἐξ ἀφροδισίων καλοῦντι οὐχ ὑπακούουσιν, αὐτοὶ δὲ ἄγειν εἰς παράνομα ἀφροδίσια τοὺς τυχόντας οὐκ ὀκνοῦσιν· ἀπὸ ἐμψύχων μὲν ἀποχῆς κελεύουσι δεῖν εἶναι τοὺς ὑποφήτας, ἵνα μὴ τοῖς ἀπὸ τῶν σωμάτων ἀτμοῖς χραίνωνται, αὐτοὶ δὲ ἀτμοῖς τοῖς ἀπὸ θυσιῶν μάλιστα δελεάζονται, καὶ νεκροῦ μὲν ἀθιγῆ δεῖν εἶναι τὸν ἐπόπτην, διὰ νεκρῶν δὲ ζῶων αἰ θεαγῶ 3.67 γίαι ἐκτελοῦνται. Πολλῶ δὲ τούτων ἀλογώτερον τὸ μὴ δαίμονι, εἰ τύχοι, ἢ ψυχῇ τεθνεῶτος, αὐτῷ δὲ τῷ βασιλεῖ ἡλίῳ ἢ σελήνῃ ἢ τινι τῶν κατ' οὐρανὸν ἄνθρωπον τῷ τυχόντι ὑποχείριον ἀπειλὰς προσφέροντα φοβεῖν, ψευδόμενον, ἵνα ἐκεῖνοι ἀληθεύσωσιν. Τὸ γὰρ λέγειν, ὅτι τὸν οὐρανὸν προσαράξει καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς Ἰσιδος ἐκφανεῖ καὶ τὸ ἐν Ἀβύδῳ ἀπόρρητον δείξει καὶ τὴν βάρην στήσει καὶ τὰ μέλη τοῦ Ὀσίριδος διασκεδάσει τῷ Τυφῶνι, τίνα οὐχ ὑπερβολὴν ἐμπληξίας μὲν τῷ ἀπειλοῦντι, ἃ μήτε οἶδε μήτε δύναται, καταλείπει, ταπεινότητος δὲ τοῖς δεδοικόσιν οὕτω κενὸν φόβον καὶ 3.68 πλάσματα, ὡς κομιδῇ παισὶν ἀνοήτοις; καίτοι καὶ Χαιρήμων ὁ ἱερογραμματεὺς γράφει, ὡς καὶ παρ' Αἰγυπτίοις θρυλούμενα, καὶ ταῦτά φησι καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι βιαστικώτατα." Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα προσθεῖς, ἐπήγαγε καὶ ταῦτα· "Περὶ δὲ εὐδαιμονίας οὐδὲν ἀσφαλὲς οὐδὲ ἐχέγγυον ἔχουσιν. Οὐκ ἦσαν οὖν ἄρα οὔτε θεοὶ οὔτε ἀγαθοὶ δαίμονες, ἀλλ' ἢ ἐκεῖνος ὁ λεγόμενος πλάνος." 3.69 Τίς τῶν τὰ θεῖα πεπαιδευμένων καὶ τὸν πλάνον ἐκεῖνον μυσάττο μὲνων ἐναργέστερον ἂν τῶν καλουμένων θεῶν τὸν πλάνον διήλεγξεν; ἀναφανδὸν γὰρ τούτους ἔφησεν ὁ τῆς ἀληθείας ἀντίπαλος μήτε θεοὺς μήτε ἀγαθοὺς δαίμονας εἶναι, ἀλλὰ τοῦ ψεύδους 3.70 διδασκάλους καὶ πονηρίας πατέρας. Τούτους ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ οὐδὲ φύσει ἀθανάτους φησὶν· τὸν γὰρ ποιητὴν εἰρηκέναι πρὸς αὐτοὺς λέγει· "Ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ οὐδ' ἄλυτοι τὸ πάμπαν· οὔτι μὲν δὴ

λυθήσεσθε, τῆς ἐμῆς βουλήσεως τυχόντες." Καίτοι γε Ὀμήρῳ τάναντία δοκεῖ ἀθανάτους γὰρ αὐτοὺς πανταχῇ προσονομάζει· οὐ γὰρ σίτον φησιν ἔδουσι, οὐ πίνουσι αἶθοπα οἶνον· τοῦνεκ' ἀναίμονές εἰσι καὶ ἀθάνατοι καλέονται. 3.71 Τοσαύτη παρὰ τοῖς ποιηταῖς καὶ φιλοσόφοις περὶ τῶν οὐκ ὄντων μὲν, καλουμένων δὲ θεῶν διαμάχη. Τούτοις καὶ νεὼς ἔδο μήσαντο καὶ βωμοὺς προσωκοδόμησαν καὶ θυσίαις ἐτίμησαν καὶ εἶδη τινὰ καὶ εἰκάσματα ἐκ ξύλων καὶ λίθων καὶ τῶν ἄλλων ὑλῶν διαγλύψαντες, θεοὺς προσηγόρευσαν τὰ χειρόκμητα εἶδωλα καὶ τὰ τῆς Φειδίου καὶ Πολυκλείτου καὶ Πραξιτέλους τέχνης ἀγάλματα 3.72 ματα τῆς θείας προσηγορίας ἠξιώσαν. Τούτου δὲ τοῦ πλάνου κατηγορῶν Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος τοιάδε φησίν· ἄλλ' οἱ βροτοὶ δοκοῦσι γεννᾶσθαι θεοὺς, καὶ ἴσθησι τ' αἴσθησιν ἔχειν φωνήν τε δέμας τε. Καὶ πάλιν· ἄλλ' εἴ τοι χεῖρας εἶχον βόες ἢ λέοντες ἢ γράψαι χεῖρεςσι καὶ ἔργα τελεῖν ἄπερ ἄνδρες, ἵπποι μὲν θ' ἵπποισι, βόες δὲ τε βουσίην ὁμοίας καὶ θεῶν ἰδέας ἔγραφον καὶ σώματ' ἐποίουν τοιαῦθ' οἷόνπερ καὶ αὐτοὶ δέμας εἶχον ὅμοιον. 3.73 Εἶτα σαφέστερον κωμωδῶν τήνδε τὴν ἐξαπάτην, ἀπὸ τοῦ χρώματος τῶν εἰκόνων διελέγχει τὸ ψεῦδος. Τοὺς μὲν γὰρ Αἰθίοπας μέλανας καὶ σιμοὺς γράφειν ἔφησε τοὺς οἰκείους θεοὺς, ὅποιοι δὴ καὶ αὐτοὶ πεφύκασι, τοὺς δὲ γε Θρακὰς γλαυκοὺς τε καὶ ἔρυθροὺς, καὶ μέντοι καὶ Μήδους καὶ Πέρσας σφίσι αὐτοῖς εἰκότας, καὶ Αἰγυπτίους ὡσαύτως αὐτοὺς διαμορφοῦν πρὸς τὴν οἰκείαν μορφήν. Ταῦτα ξυνορῶν καὶ Ζήνων ὁ Κιτιεὺς ἐν τῷ τῆς Πολιτείας ἀπαγορεύει βιβλίῳ καὶ ναοὺς οἰκοδομεῖν καὶ ἀγάλματα τεκταίειν· οὐδὲν γὰρ εἶναι τούτων φησὶ θεῶν ἄξιον κατασκευάσασθαι. Ὁ δὲ γε Πλάτων οὐ πάμπαν ἀπηγόρευσε τοῦτο ποιεῖν, τὴν Ἀθηναίων φιλοτησίαν, ὡς εἴκειν, ὀρρωδῆσας καὶ τὸ τῷ Σωκράτει 3.75 προσενεχθὲν ὑφορώμενος κώνειον· σκώπτει δὲ ὅμως καὶ αὐτὸς τῆς ἀγαματοποιίας τὰ πλεῖστα καὶ φησιν· "Μηδεὶς οὖν ἕτερος ἱερά καθιερούτω θεοῖς· χρυσὸς τε καὶ ἄργυρος ἐν ἄλλαις τε πόλεσιν ἰδίᾳ καὶ ἐν ἱεροῖς ἐστὶν ἐπιφθονὸν κτήμα· ἐλέφας δὲ, ἀπολελοϊπότης ψυχῆν σώματος, οὐκ εὐαγὲς ἀνάθημα· σίδηρος δὲ καὶ χαλκὸς πολέμων ὄργανα· ξύλινα δὲ, ὅτι ἂν ἐθέλη τις, 3.76 ἀνατιθέτω καὶ ἐκ λίθου πρὸς τὰ κοινὰ ἱερά." Ὅτι δὲ τὸν Ἀθηναίων δεδιὼς δῆμον οὐ παντελῶς ἀπηγόρευσε τῶν ἀγαλμάτων τὴν ποίησιν, αὐτόθεν καταμαθεῖν εὐπετέες. Πρῶτον μὲν γὰρ ἰδίᾳ κατασκευάζειν τινὰ θεῶν εἰκόνας ἐκώλυσε, ἔπειτα δὲ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ὡς ἐπιφθόνους ὕλας καὶ εἰς ἱεροσυλίαν ἐρεθιστάς, ἐξέβαλε· τὸν ἐλέφαντα δὲ δυσσαγή προσηγόρευσε· τὸν δὲ γε χαλκὸν καὶ τὸν σίδηρον πολέμῳ προσήκειν ἔφησε, οὐκ ἀγαματοουργία θεῶν· ἐκ ξύλων δὲ μόνον καὶ λίθων προσέταξε διαγλύφεσθαι, εἰδὼς οἶμαι τὴν ὕλην εὐκαταφρόνητον καὶ πείσαι ἱκανὴν τοὺς ὀρώντας μὴ θείαν νομίζειν μηδὲ σέβειν τὰ εὐτελεῖ τε καὶ εὐώνα. 3.77 Καὶ γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τῶν ταῦτα καὶ ποιούντων καὶ προσκυνούντων πεποίηται· "Ξύλον γάρ" φησιν "ἄσηπτον ἐκλέγεται τέκτων· καὶ σοφὸς ζητεῖ, πῶς στήσει αὐτῷ εἰκόνα, καὶ ἵνα μὴ σαλεύηται." Οὐ γὰρ μόνον τῆς ὕλης ἀφαιρεῖται τὰ περιττὰ καὶ τῆς ἀνθρωπείας μορφῆς ἐκτυποῖ τὴν εἰκόνα καὶ τῶν μορίων εὖ μάλα ἕκαστον διαγλύφει, ἀλλὰ καὶ τῆς ἔδρας καὶ τῆς στάσεως ὅτι μάλιστα προμηθεῖται καὶ ὑπερείσμασί τισι καὶ ἥλοις τὴν στάσιν αὐτῷ πραγματεύεται, καὶ 3.78 τὸ ἐξ ὕλης καὶ τέχνης ἐρανισθὲν θεὸς ὀνομάζεται. "Οὐ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ" φησὶ "κατέκαυσε ἐν πυρὶ, καὶ ὀπτήσας κρέας ἔφαγε καὶ εἶπεν· ἡδύ μοι, ὅτι ἐθερμάνθην καὶ εἶδον φῶς· τὸ δὲ ἥμισυ αὐτοῦ ἐποίησε γλυπτὸν καὶ προσκυνεῖ αὐτῷ καὶ προσεύχεται, λέγων· ἐξελοῦ με, ὅτι θεὸς μου εἶ σύ." Οὕτω σαφῶς αὐτῶν κωμωδῆσας τὴν ἄνοιαν, ἐπήγαγεν· "Γνώτε, ὅτι σποδὸς ἢ καρδία αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ πλανῶνται." 3.79 Ἐγὼ δὲ γε τῶν νῦν ἐλληνιζόντων ἐκπλήττομαι τὴν ἀναίδειαν. Αἰσχυρόμενοι γὰρ σωφρονοῦσαν τὴν οἰκουμένην καὶ τῆς προτέρας πλάνης ἀπηλλαγμένην, μύθους εἶναι ψευδεῖς λέγουσι τὰ παρὰ τῶν ποιητῶν περὶ τῶν θεῶν εἰρημένα καὶ οὐκ ἐρυθριῶσιν, ὅφ' ὧν δρῶσι, κατηγορούμενοι. Τὰ γὰρ δὴ κατὰ τοὺς μύθους κατε

σκευασμένα ξόανα προσκυνούσι· πάσης μὲν γὰρ ἑταίρας ἐπὶ τέ 3.80 γους ἐστῶσης ἀναιδέστερον τῆς Ἀφροδίτης τὸ σχῆμα. Τίς γάρ τοι χαμαιτύπην γυμνὴν ἐπ' ἀγορᾶς ἄτερ χιτῶνος καὶ διαζώματος ἐστῶσαν ἐθεάσατο πῶποτε; ἀλλὰ τὴν τούτων διδάσκαλον γυμνὴν καὶ οἱ ἀνδριαντοποιοὶ καὶ οἱ ἀγαματογλύφοι κατασκευάζουσι καὶ οὐδὲ τῷ χιτωνίσκῳ καλύπτουσιν. Καὶ τὴν Εὐρώπην δὲ ἐπὶ τοῦ ταύρου καθημένην καὶ οἱ ζωγράφοι γράφουσι, καὶ οἱ χαλκοτύποι διαπλάττουσι, καὶ διαγλύφουσιν οἱ τῶν ἀγαμάτων δημιουργοί· καὶ μέντοι καὶ ὁ Διόνυσος λυσιμελής τις καὶ γύννης ὑπὸ τούτων 3.81 κατασκευάζεται· καὶ τὸν Πάνα δὲ καὶ τοὺς Σατύρους ἵπποις καὶ ὄνοις παραπλησίως ὀχείας ὀριγνωμένους καὶ θορνυμένους δημιουργοῦσιν· οὕτω καὶ τὸν Δία ἐν ἀετοῦ σχήματι κατὰ τοῦ Γανυ μῆδους λυττῶντα καὶ τῇ Λήδᾳ ἐν εἴδει κύκνου μιγνύμενον, καὶ μέντοι καὶ εἰς τὸν Δανάης κόλπον χρυσοῦ δίκην φερόμενον· καὶ τᾶλλα δὲ ὡσαύτως κατὰ τὰς τῶν ποιητῶν ὑφηγήσεις διαμορφοῦ 3.82 σιν οἱ τῶν ἀγαμάτων δημιουργοί. Εἰ τοίνυν ψευδεῖς μύθους 3.82 φατέ διαπλάσαι τοὺς ποιητάς, τί δήποτε τῶν ἀνδριαντοποιῶν καὶ ἀγαματογλύφων καὶ ζωγράφων ἀνέχεσθε, κρατυνόντων τῇ τέχνῃ τὸ ψεῦδος; ἀνθ' ὅτου δὲ τοσοῦτο σέβας προσνέμετε τοῖς ὑπὸ τοῦ 3.83 των τεκταινομένοις ἀγάλμασιν; Ἔδει γάρ, εἴπερ ἀληθῆ ἄρα κατηγορεῖτε τῶν ποιητῶν, τὰ μὲν ἐκείνων ἐμπρῆσαι ποιήματα, νόμῳ δὲ τοὺς τεχνίτας κωλύσαι καὶ προσαπειλησαί γε θάνατον, ὥστε μηδένα ποτὲ μηδαμῆ τοιαύτας κατασκευάζειν εἰκόνας, τὸν δὲ παρὰ τὸν νόμον τι δρῶντα ζημιουῖσθαι θανάτῳ. Ἐχρῆν δὲ καὶ τὰ ἐφ' ὕβρει καὶ κωμῳδίᾳ τῶν καλουμένων θεῶν τεκταινόμενα ξυντρίβειν καὶ διαφθεῖρειν καὶ πείθειν ἅπαντας, ὡς ψευδῆ τὰ 3.84 περὶ τούτων παρὰ τῶν μύθων θρυλούμενα. Ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδὲν πῶποτε γεγένηται παρ' ὑμῶν, τάναντία δὲ τούτων δρῶμενα ἔστιν ἰδεῖν, θαυματομένους μὲν τοὺς ποιητάς ἐπὶ τοῖς ποιήμασιν, ἐπαινουμένους δὲ ἄγαν τοὺς ἀγαματογλύφους καὶ ἀνδριαντοποιοὺς καὶ ζωγράφους ἐπὶ τοῖς σφετέροις τεχνήμασι, προσκυνούμενα δὲ τὰ τῷ λόγῳ κατηγορούμενα ξόανα καὶ θυσίαις καὶ τελεταῖς γεραιρόμενα, καὶ τὸ σμικρὸν ἐκεῖνο ζώδιον, τὸν Πρίαπον λέγω, μετὰ τοῦ μεγίστου καὶ τεταμένου μορίου τιμώμενον, καὶ τὸν τοῦ Διονύσου φαλλὸν ἐν τῇ φαλλαγωγίᾳ παρὰ τῶν ὄργια ζόντων προσκυνούμενον, καὶ τὸν κτένα τὸν γυναικεῖον—οὕτω δὲ τὸ γυναικεῖον ὀνομάζουσι μόριον—ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις παρὰ τῶν τετελεσμένων γυναιῶν θείας τιμῆς ἀξιούμενον. 3.85 Αἰγύπτιοι δὲ τοσοῦτον ταῖς αἰσχροῖς ἐδουλώθησαν ἡδοναῖς, ὡς καὶ τὸν τράγον διὰ τὴν περὶ τὰς μίξεις μανίαν ὀνομάσαι θεόν. Μενδήσιοι δὲ τοῦτον διαφερόντως τιμῶσιν. Καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ζώοις αἱ ἄλλαι πόλεις θείας τιμὰς ἀφιέρωσαν· ἔσεβον γὰρ δὴ καὶ Μεμφίται τὸν ταῦρον, καὶ Λυκοπολίται τὸν λύκον, καὶ Λεοντοπολίται τὸν λέοντα, καὶ μέντοι καὶ Κυνοπολίται τὸν κύνα, καὶ ἰχθύν τινα λάτον ὀνομαζόμενον τῆς Λατοῦς οἰκίτορες, καὶ ἄλλοι τὴν ἴβιν, καὶ ἕτεροι τὸν κροκόδειλον· καὶ ἕκαστον δὲ τούτων ἐν τοῖς ἱεροῖς καθιέρωτο, καὶ τὴν κατάλληλον αὐτῷ προσέφερον ἐδωδὴν· εἶτα, ὡς θεοῖς δῆθεν, τὰς θυσίας ἐπετέλουν καὶ τελευτήσαντα δὲ ταφῆς ἠξίουσαν πολυτελοῦς. 3.86 Τοσαύτη πάλα ποτὲ κατεῖχε πλάνη τὴν οἰκουμένην· ἀλλὰ ταύτην ἄρδην ἠφάνισε καὶ πάμπαν ἐξήλασεν ὁ παρ' ἡμῶν προσκυνούμενος καὶ παρ' ὑμῶν ἀγνοούμενος, καὶ τὴν μεθύουσαν καὶ παραπαίουσαν τῶν ἀνθρώπων φύσιν σωφρονοῦσαν καὶ καθεστηκυῖαν ἀνέδειξεν. Ἀλλὰ γὰρ οἶμαι ὑμᾶς ἐρεῖν, ὡς καὶ ὑμεῖς ἀοράτους τινὰς 3.87 δυνάμεις φατέ, οὓς καὶ Ἀγγέλους καὶ Ἀρχαγγέλους ὀνομάζετε καὶ προσαγορεύετε καὶ Ἀρχὰς καὶ Ἐξουσίας καὶ Κυριότητας καὶ Θρόνους· καὶ ἄλλας αὖ πάλιν κατὰ τὴν Ἑβραίων γλώτταν Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ ἴστε προσαγορευόμενας. Ἀνθ' ὅτου τοίνυν ἡμῖν νεμεσᾶτε, μετὰ τὸν αἰεὶ ὄντα καὶ ὡσαύτως καὶ κατὰ ταῦτα ἔχοντα δευτέρους τινὰς θεοὺς, καὶ κομιδῆ γε ἐκείνου ἀποδέοντα, νομίζουσί τε καὶ γεραίρουσιν; 3.88 Ἐγὼ δὲ ὁμολογῶ μὲν τὴν θείαν ἡμᾶς διδάξαι γραφήν, εἶναι δὴ τινὰς ἀοράτους δυνάμεις, καὶ ὑμνούσας τὸν ποιητὴν καὶ

ὑπουρ γούσας αὐτοῦ τῷ θείῳ βουλήματι· οὐ μὴν θεοὺς τούτους ὀνομάζο μεν οὐδὲ θεῖον αὐτοῖς ἀπονέμομεν σέβας οὐδὲ μερίζομεν εἰς τὸν ὄντα Θεὸν καὶ τούτους τὴν θεῖαν προσκύνησιν, ἀλλὰ τούτους 3.89 τιμιωτέρους μὲν ἀνθρώπων, ὁμοδούλους δὲ εἶναί φαμεν. Καὶ οὐ διαιροῦμεν εἰς ἄρρεν καὶ θῆλυ τὴν ἀσώματον φύσιν· ταύτης γὰρ δὴ τῆς διαιρέσεως ἐνδείξ τῶν ὑπὸ τῷ θανάτῳ τελούντων ἢ φύσις, ἐπειδὴ γὰρ ἐξανδραποδίζει ταύτην ὁ θάνατος, ὁ γάμος διὰ τῆς παιδοποιΐας ἀντεισάγει τὸ δαπανώμενον· οἷον γὰρ τινα ἐπισκευα στὴν ἀθανασίαν ὁ ποιητὴς τῷ θνητῷ ζῶν τὴν παιδοποιΐαν ἐμηχα νήσατο. Ταύτη τοι ἀναγκαία τοῖς θνητῶν ἔχουσι φύσιν ἢ τοῦ θήλεος χρεια, τοῖς δὲ γε ἀθανάτοις γεγεννημένοις τὸ θῆλυ γένος παντάπασι περιττόν· οὔτε γὰρ αὔξης προσδέονται, μείωσιν οὐ 3.90 δεχόμενοι, οὔτε μίξεως, σωμάτων γε ὄντες ἐλεύθεροι. Μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ τούτων κάκείνων ἢ ποιήσις. Τοὺς μὲν γὰρ δὴ ἀνθρώπους οὐ παμπόλλους εὐθὺς ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἓνα ἄνδρα καὶ μίαν γυναῖκα διέπλασε καὶ διὰ τῆς τούτων κοινωνίας πᾶσαν γῆν καὶ θάλατταν τοῦδε τοῦ γένους ἐνέπλησε· τῶν ἀσωμάτων δὲ τὴν φύσιν οὐ κατὰ δύο πεποίηκεν, ἀλλ' ἀθρόαν ἐδημιούργησεν· ὅσας γὰρ τοι εἶναι αὐτῶν ἐδοκίμασε μυριάδας, ἐξ ἀρχῆς 3.91 ταύτας παρήγαγεν. Διὰ τοι τοῦτο περιττὴ τοῦ θήλεος ἐκείνοις ἢ χρήσις, ὡς μὲν ἀθανάτοις αὔξης οὐ δεομένοις, ὡς ἀσωμάτοις δὲ μίξιν οὐ δεχομένοις. Τῷ τοι καὶ ἀγίους αὐτοὺς ὀνομάζομεν ὡς γήινον οὐδὲν ἔχοντας, ἀλλὰ τῶν περιγεῖων παθημάτων ἀπηλ λαγμένους, ἔργον δὲ ἔχοντας τὴν ἐν οὐρανῷ χορείαν καὶ τοῦ πεποιοκότος τὴν ὑμνωδίαν, καὶ αὐτὸς πάλιν τὰς ὑπουργίας, ἃς κελευ ὄμενοι διακονοῦσι τῷ θείῳ βουλήματι, τῆς τῶν ἀνθρώπων εἵνεκα σωτηρίας παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων στελλόμενοι. Τοῦτο γὰρ δήπου αὐτῶν πέρι καὶ ὁ θεῖος εἶπεν ἀπόστολος· "Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς 3.92 μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;" Τὴν ἐκείνων μιμούμενοι πολιτείαν, ὅσοι τῶν ἀνθρώπων τὴν τοῦ Θεοῦ θεραπείαν ἠσπᾶσαντο, ἔφυγον μὲν τῶν σωμάτων καὶ τὴν ἔννομον κοινωνίαν ὡς τῶν θεῶν ἀφέλκουσαν, κατέλιπον δὲ καὶ πατρίδα καὶ γένος, ἵνα πᾶσαν εἰς τὰ θεῖα μεταθῶσι τὴν μέριμναν, καὶ μηδεὶς τὸν νοῦν ἐπέχη δεσμός, εἰς οὐρανὸν ἀναπτῆναι καὶ τὸ ἀόρατον καὶ ἄρρητον 3.93 τοῦ Θεοῦ κατοπεῦσαι γλιχόμενον κάλλος. Τούτων πλήρεις καὶ πόλεις καὶ κῶμαι καὶ τῶν ὄρων αἰ ἀκρωνυχίαί καὶ φάραγγες. Καὶ οἱ μὲν κατὰ ξυμμορίας οἰκοῦντες δημιουργοῦσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς τὰ τῆς φιλοσοφίας ἀγάλματα, οἱ δὲ, κατὰ δύο καὶ τρεῖς διάγοντες, οἱ δὲ καὶ μόνοι καθειργμένοι καὶ τῷ ὀφθαλμῷ τῷ κάλλει τῶν ὄρων μένων ἐπιτέρπεσθαι διακωλύοντες, σχολὴν τῷ νῷ παρέχουσιν 3.94 ἐπεντροφᾶν τῇ θεωρίᾳ τῶν νοητῶν. Εἰ δὲ οἱ σώμασι ξυνεζευγμένοι καὶ ὑπὸ πολλῶν καὶ παντοδαπῶν ἐνοχλούμενοι παθημάτων ἀσώματων καὶ ὑψηλῶν καὶ οὐρανίους πρέπουσαν ἀσπάζονται βιοτήν, τίς ἂν ἐκφράσαι λόγος τῶν ἀσωμάτων φύσεων τὴν ἀπαθῆ πολιτείαν καὶ φροντίδων ἀπηλλαγμένην; 3.95 Ταύτην ἔχειν ἡμᾶς τὴν δόξαν περὶ τῶν ἀοράτων μὲν, γενητῶν δὲ φύσεων τὰ θεῖα ἐξεπαίδευσεν λόγια· ὑμεῖς δὲ τοσαύτην αὐτῶν ἀκολασίαν τε καὶ ἀκрасίαν κατηγορεῖτε καὶ παντοδαπὴν αἰσχροουργίαν, καὶ μέντοι καὶ ἔριν καὶ πολέμους καὶ τυραννίδα, ὡς μηδὲ τοῖς πονηροτάτοις τῶν ἀνθρώπων ἀρμόττειν τὰ ἐκείνων 3.96 πέρι μυθολογούμενα. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' οἱ ἄγαν παμπόνηροι πάντα ἔχουσιν, ὅσα τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν καὶ πάντων ὑπάτου τε καὶ μεγίστου κατηγορεῖτε. Οἱ μὲν γὰρ τῇ περὶ τοὺς νέους ἀκολασία δουλεύσαντες ἀλλοτρίους οὐ διώρυσαν γάμους, οἱ δὲ τῆδε τῇ πάθῃ περιπεσόντες τῶν οἰκαιοτάτων ἐφείσαντο· εἰ δὲ τις καὶ ἀδελφῆς ἔρωτι περιέπεσεν, ἀλλ' οὐ κατὰ μητρός γε ἐλύττησεν οὐδ' ἐπεμάνη τῇ θυγατρὶ, ἀλλ' ἠδέσθη τὴν φύσιν καὶ τὴν τῶν 3.97 ἀλόγων οὐκ ἐζήλωσεν ἄνοιαν. Πέρσαι δὲ μόνοι τὰ τοιαῦτα δρῶσι, νόμῳ τινὶ παλαιῷ μυσαρωτάτῳ πειθόμενοι καὶ παρανομεῖν οὐχ ἠγούμενοι. Οὗτοσὶ δὲ, ὃν θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν πατέρα ὠνόμασεν Ὅμηρος, τὴν μὲν Ἥραν, ἀδελφὴν οὖσαν, ὁμόζυγον ἐποίησατο, τῇ δὲ Ῥέα, ἣν καὶ

Δηὼ καὶ Δήμητρα ὀνομάζουσι, μητρί γε οὔση, μανικῶς ἐπεμίγη, καὶ τὴν Φερέφατταν ἕξ αὐτῆς παιδο ποιησάμενος ξύνευνον ἔσχε καὶ γαμέτης ἐγένετο τῆς παιδός. Τὰ 3.98 δὲ Γανυμήδους πέρι καὶ Λήδας καὶ Δανάης καὶ Σεμέλης καὶ 3.98 Ἀλκμήνης καὶ τῶν ἄλλων τῶν παμπόλλων μυθολογούμενα καὶ λέγειν αἰσχύνομαι, καὶ περιττὸν οἶμαι ποιεῖν πρὸς εἰδότας τούσδε τοὺς μύθους διεξιῶν καὶ τὴν ποιητικὴν δυσσομίαν ἀνακινῶν, ὧν τὴν μυθολογίαν αἰσχυνόμενοι μὲν ἀποκαλεῖτε ψευδῆ, πάλιν δ' αὖ ὡς ἀληθῆ θεολογίαν ἀσπάζεσθε. 3.99 Παράθετε τοιγαροῦν τὰ παρ' ὑμῶν περὶ τῶν ἀσωμάτων μὲν, γενητῶν δὲ φύσεων μυθολογούμενα τοῖς παρ' ἡμῶν περὶ τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων λεγομένοις, καὶ ἀθρήσατε τὸ διάφορον· καὶ λογισμῶ γε σώφροني διακρίνατε, πότερα τούτοις ταῖς ἀοράτοις οὐσίαις ἀρμοδιώτερα. Εὐρήσετε γάρ, ὀρθῆ γε ψήφῳ διαγινώσκειν ἐθέλοντες, οὐχ ἀγίοις ἀγγέλοις, ἀλλὰ δαίμοσι πρόσφορα παμπο νήροις τὰ παρ' ὑμῶν θρησκευόμενα. 3.100 Ἐπειδὴ δὲ καὶ δαιμόνων ἐμνήσθην, προὔργου οἶμαι καὶ περὶ τούτων ἅ γε δοξάζομεν ἐπιδειξαι. Ἡμεῖς γὰρ τούτους καὶ τὸν τούτων γε ἄρχοντα, ὃν Σατανᾶν τὰ θεῖα προσαγορεύει λόγια-δηλοῖ δὲ τοῦνομα τὸν ἀποστάτην κατὰ τὴν Ἑβραίων φωνήν· καλεῖ δὲ αὐτὸν καὶ διάβολον, ὡς τὸν Θεὸν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις συκοφαντοῦντα καὶ αὐτοῖς γε τοῖς 3.101 ἀνθρώποις ἔριν πρὸς ἀλλήλους καὶ διαμάχην ἐμβάλλοντα-τού τους ἡμεῖς οὐ πονηροὺς ἕξ ἀρχῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων δημιουργηθῆναι φαμεν οὐδὲ τοιάνδε φύσιν λαχεῖν, ἀλλὰ τῇ παρα τροπῇ τῆς γνώμης ἀπὸ τῶν ἀμεινόνων εἰς τὰ χεῖρω μεταπεσεῖν καὶ τοῖς παρὰ τοῦ πεπονηκότος παρασχεθεῖσιν οὐκ ἀρκεσθέντας, ἀλλ' ὀρεχθέντας μειζόνων εἰσδέξασθαι μὲν τοῦ τύφου τὸ πάθος, ἐκπεσεῖν δὲ καὶ τῆς ἀρχῆθεν δοθείσης γυμνωθῆναι τιμῆς, εἶτα κατὰ τῶν ἀνθρώπων, ὡς εἰκόνι θεῖα τετιμημένων, λυττῆσαι καὶ τὸν κατ' αὐτῶν ἀναδέξασθαι πόλεμον· τὸν δὲ ποιητὴν, τῇ μὲν τῶν ἀγγέλων ἐπιστάσι φρουρῆσαι τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος, ὅπως μὴ βία καὶ τυραννίδι χρώμενος ὁ ἀοράτως ἐπιών, οὐς διὰ φθόνον ἐμίσησεν, ἀδεῶς διαφθεῖρη, τὴν δὲ ἀγωνιστικὴν οὐκέτι κωλύσαι διαμάχην, ἵνα δείξη τοὺς ἀρίστους ἢ πάλῃ, καὶ γένωνται ἄνδρα 3.102 γαθίας ἀρχέτυπα. Οὗ δὲ εἵνεκα τὴν βιαίαν ἐκείνου προσβολὴν διακωλύσας, τῇ τῶν ἀγγέλων φρουρᾷ τὴν τῶν λογισμῶν ξυνεχῶ ρησεν ἀγωνίαν, ὅπως τοὺς ἀξιονίκους ἀποφήνη τῶν στεφάνων ἀξίους, οὐκ αὐτὸς μὲν ἐκείνον εἰς ἀντιπάλου τάξιν ἀποκληρώσας, εἰς δέον δὲ γε τῇ ἐκείνου πονηρίᾳ χρυσάμενος, καθάπερ οἱ ἰατροὶ ταῖς ἐχίδναις εἰς νοσημάτων ἀπαλλαγὴν. 3.103 Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς τῆς ἐναντίας πέρι δοξάζειν δυνάμεως ἐδιδάχθημεν· ὁ δὲ γε Πλάτων ὅποια καὶ περὶ τῶνδε πεφρόνηκε, ῥᾶστα γνοιή τις ἂν ἐντυχῶν, οἷς ἐκεῖνος ἔγραψεν ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων· λέγει δὲ οὕτως· "Ψυχὴν δὲ διοικοῦσαν καὶ ἐνοὶ κοῦσαν πᾶσι τοῖς πανταχῆ κινουμένοις λέγοντας, οὐ καὶ τὸν οὐρα νὸν ἀνάγκη διοικεῖν φάναι; Τί μὴν; Μίαν ἢ πλείους; Ἐγὼ ὑπὲρ σφῶν ἀποκρινοῦμαι. Δυοῖν μὲν οὖν γέ που ἐλάττω μὴ τιθῶμεν. Τῆς τε εὐεργέτιδος καὶ τῆς τάναντία δυναμένης ἐξεργάσασθαι." 3.104 Τοιαῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνος γέγραπεν· ὅσης δὲ ταῦτα ἀτοπίας μεστά, αὐτίκα δὲ καταμαθεῖν εὐπετές. Ψυχὴν γὰρ δὴ κέκληκε τὴν τὰ ὀρώμενα πάντα καὶ μέντοι καὶ τὰ ἀόρατα ἰθύνουσαν δύναμιν· ταύτην δὲ οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν οἰκονομεῖν ἔφησεν. Εἶτα ἐρόμενος, εἰ μίαν ἢ πλείους χρὴ λέγειν, ἀπεκρίνατο, ὡς οὐ δεῖ λέγειν τῶν δύο ἐλάττους· καὶ τὴν μὲν ἐκάλεσεν εὐεργέτιν, τὴν δὲ τῶν ἐναντίων ἐργάτιν, καὶ τὴν ἴσην καὶ τῇ ἀγαθῇ καὶ τῇ πονηρᾷ προσεκλήρωσε δύναμιν· καὶ μέντοι καὶ τὸν οὐρανὸν οἰκονομεῖν ἔφησε τὴν τῆς κακίας δημιουργόν. 3.105 Ἡμεῖς δὲ τὸ μὲν πανάγιον Πνεῦμα, ὃν καὶ Παράκλητον οἱ θεῖοι προσαγορεύουσι λόγοι, ἰθύνειν καὶ κυβερνᾶν καὶ ἀγιάζειν οὐ μόνον ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ἄλλας τῶν ἐπουρανίων ξυμμορίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐσεβεῖν προαιρουμένους καὶ τὰ θεῖα περὶ πολλοῦ ποιουμένους φαμέν· τοὺς δὲ γε δαίμονας καὶ τὸν τούτων ἡγούμενον οὐ μόνον τῶν οὐρανίων ἀψὶ δῶν ἐξεληλάσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς ἀρετῆς

ἀθλητὰς ὀρρωδεῖν καὶ δεδιέναι καὶ φεύγειν, μόνους δὲ ἔχειν ὑποχειρίους τοὺς αὐτοὺς 3.106 μόλους καὶ αὐθαιρέτως τὴν ἐκείνου δουλείαν ἀσπαζομένους. Ἐν μόνοις γὰρ τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας ἐνεργεῖν αὐτὸν ὁ θεῖος ἀπὸ στολος εἶρηκεν. Περὶ τούτου πάλιν ὁ Πλάτων καὶ ταῦτα εἶρηκεν ἐν τῷ Φαίδρω· "Ἔστι μὲν οὖν καὶ ἄλλα κακὰ, ἀλλὰ τις δαίμων ἀνέμιξε τοῖς πλείστοις ἐν τῷ παραυτίκα ἡδονήν." Ταῦτη γὰρ τοι οἶον δελέατι κεχρημένος καὶ τὸ ἄγκιστρον τὸ ὀλέθριον κατακρύπτων, τοὺς μὲν εὐεξαπατήτους ἀποβουκολεῖ καὶ διόλλυσι τῶν ἀνθρώπων, οἱ δὲ γε τὸν νοῦν ἐρρωμένοι προορῶσι τὰς πάγας καὶ ταύτας ὑπερπηδῶσιν. 3.107 Ἀτὰρ οὖν καὶ τὰς περὶ τούτων δόξας ἐκ παραλλήλου θέντες, ἀθρήσατε, πότερα τούτων ἀρμοδιώτερα θεῶ· τὸ τὸν ἀγαθὸν πονηρᾶς φύσεως φάναι δημιουργὸν καὶ τούτῳ μὴ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν ἐγχειρίσαι καὶ ἐπιτρέψαι οἱ κυβερνᾶν, ἧ βούλεται· ἢ τοῦναντίον εἰπεῖν, ὡς ἀναίτιος μὲν κακῶν παντὰ πασιν ὁ θεός, αἰρέσει δὲ γνώμης οἱ δαίμονες γεγένηνται πο 3.108 νηροί, ὥσπερ δὴ καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ πλείστοι. Ἀλλὰ γὰρ οἶμαι καὶ ὑμᾶς ξυνομολογήσειν, ὡς ταῦτα ἐκείνων ἀμείνω τὰ δόγματα. Εἰ δὲ καὶ αὐτοῖς γε τοῖς θεοῖς λογίοις ἐντύχοιτε καὶ τὸν ἐκείνων σκοπὸν ἀκριβῶς καταμάθοιτε, σαφέστερον εἴσεσθε, πόσῳ τὰ θεῶ πνευστα λόγια τῶν ἀνθρωπίνων διενήνοχε λογισμῶν, καὶ ὅποια μὲν τὰ τοῦ θεοῦ Πνεύματος δόγματα, ὅποια δὲ τὰ τῶν πονηρῶν δαιμόνων παιδεύματα.

4.τ ΠΕΡΙ ΥΛΗΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΥ.

4.1 Δημόκριτον τὸν Δαμασίππου τὸν Ἀβδηρίτην φασὶ παραπλησίαν εἶναι τῇ φύσει λέγειν τὴν ἀρίστην διδασκαλίαν· μεταμορφοῦν γὰρ δὴ ταύτην καὶ μεταρρυθμίζειν πρὸς τὸ βέλτιον τὴν ψυχὴν καὶ τοὺς παλαιοὺς ἀνανεοῦσθαι χαρακτήρας, οὓς ἐξ ἀρχῆς ἢ 4.2 φύσις ἐνέθηκεν. Καὶ ἔγωγε μάλα τόνδε τὸν λόγον εὖ ἔχειν ὑπεὶ ληφα. Καὶ γὰρ τὸν Σωκράτην τὸν Σωφρονίσκου φησὶν ὁ Πορφύριος εἰς ἀκολασίαν, ἡνίκα νέος ἦν, ἀποκλίναντα, σπουδῆ καὶ διδαχῇ τούτους μὲν ἀφανίσαι τοὺς τύπους, τοὺς δὲ τῆς φιλοσοφίας ἐκμάξασθαι. Πολλὰ δὲ που τοιαῦτα καὶ τὰ θεῖα ἡμᾶς ἐξεπαίδευσε λόγια. Καὶ γὰρ καὶ τελῶνας ὁ Σωτὴρ ὁ ἡμέτερος πλεονεκτικὸν βίον ἀσπασαμένους καὶ ἄδικον καὶ χαμαιτύπην λαγνιστάτην καὶ παρανομώτατον ληστὴν καὶ ἄλλους πολλοὺς πονηρῶς ξυνεζηκότας εἰσηγήσει καὶ παραινέσει ἐκ μὲν τοῦ βαράθρου τῆς κακίας ἀνέσπασεν, ἀρετῆς δὲ τελεωτάτης ἀπέφηεν 4.3 ἐραστάς. Καὶ τί λέγω τρεῖς ἢ τέτταρας ἢ δέκα ἢ πεντεκαίδεκα; Πᾶσαν γὰρ που τὴν οἰκουμένην οὕτω διακειμένην δι' ἐκείνων γε τῶν ὀλίγων, οὓς αὐτὸς μετερῦθμισεν, ἀθρόως μετέβαλε καὶ τὴν πάλαι τοῖς ἐξεστηκόσι καὶ παραπαίουσιν εἰκουμένην σωφρονοῦσαν ἀπέφηεν. Τοῦτο σαφῶς εἰδότες ἡμεῖς τὴν σωτήριον ὑμῖν διδασκαλίαν προσφέρομεν· καὶ διαμαχομένους ὀρῶντες καὶ ἀντιλέγοντας καὶ τὴν θεραπείαν ἀπωθουμένους οὐκ ἀπαυδῶμεν, ἀλλὰ τῇ σπογγίᾳ τοῦ λόγου καταιονῶμεν τῆς ἀπιστίας τὸ πάθος. 4.4 Τρεῖς δὲ ἤδη τοῦτο δεδράκαμεν, καὶ ὅπως ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον τὸ τῆς πίστεως ἐπεδείξαμεν φάρμακον· τίνα τε χρὴ δοξάζειν τῆς οὐσίας περὶ τῆς θείας, καὶ ὅποια προσήκει φρονεῖν περὶ τῶν ἀοράτων μὲν, γεννητῶν δὲ φύσεων, ἐπεδείξαμεν, καὶ τὸ τῆς ποιητικῆς μυθολογίας ἀπογυμνώσαντες αἴσχος καὶ τὴν τερατώδη τῶν φιλοσόφων ἀλληγορίαν ἐλέγξαντες. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς ὀρατῆς περὶ κτίσεως οὔτε ἀληθῆ οὔτε μὴν ξυνωδὰ γε ἀλλήλοις ἐδόξασαν, ἀλλ' εἰς πολλὰς καθάπερ ἐν νυκτομαχίᾳ διεκρίθησαν μοίρας, ἀλλήλοις ὡς πολεμίοις ἀνέδην κεχρημένοι, πούργου οἶμαι καὶ τὰς τούτων ἐν μέσῳ προθεῖναι δόξας καὶ τῆς θείας γραφῆς παραθεῖναι τὰ δόγματα καὶ δεῖξαι γε ἄντικρυς, ὡς "λογισμοὶ ἀνθρώπων δειλοί, καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν", ἧ σοφός τις ἡμέτερος εἶρηκεν. 4.5 Ξενοφάνης μὲν οὖν ὁ Ὀρθομένους ὁ Κολοφώνιος, ὁ τῆς Ἐλεατικῆς αἰρέσεως

ήγησάμενος, ἔν εἶναι τὸ πᾶν ἔφησε, σφαι ροειδὲς καὶ πεπερασμένον, οὐ γενητόν, ἀλλ' αἴδιον καὶ πάμπαν ἀκίνητον· πάλιν δ' αὖ τῶνδε τῶν λόγων ἐπιλαθόμενος, ἐκ τῆς γῆς φῦναι ἅπαντα εἴρηκεν. Αὐτοῦ γὰρ δὴ τότε τὸ ἔπος ἐστίν· ἐκ γῆς γὰρ τάδε πάντα, καὶ εἰς γῆν πάντα τελευτᾷ. 4.6 Ἀξύμφωνοι δὲ ἄντικρυς οἶδε οἱ λόγοι. Εἰ γὰρ αἴδιος ὁ κόσμος, καὶ ἄναρχος· εἰ δὲ γε ἄναρχος, καὶ ἀναίτιος· εἰ δὲ ἀναίτιος, οὐκ ἔχει δῆπου μητέρα τὴν γῆν. Εἰ δὲ αἰτίαν ἔχει τὴν γῆν, οὐκ ἄρα ἀναίτιος· εἰ δὲ οὐκ ἀναίτιος, οὐδὲ ἄναρχος· εἰ δὲ οὐκ ἄναρχος, 4.7 οὐκ ἄρα αἴδιος. Καὶ Παρμενίδης δὲ ὁ Πύρρητος ὁ Ἐλεάτης, Ξενοφάνους ἑταῖρος γενόμενος, κατὰ μὲν τὸν πρῶτον λόγον ξύμφωνα τῷ διδασκάλῳ ξυγγέγραφεν· αὐτοῦ γὰρ δὴ τότε τὸ ἔπος εἶναι φασιν· οὐλον μουνογενές τε καὶ ἀτρεμὲς ἢ δ' ἀγένητον. Αἴτιον δὲ τῶν ὄλων οὐ τὴν γῆν μόνον, καθάπερ ἐκεῖνος, ἀλλὰ 4.8 καὶ τὸ πῦρ εἴρηκεν οὗτος. Μέλισσος δὲ ὁ Ἰθαγένους ὁ Μιλήσιος τούτου μὲν ἑταῖρος ἐγένετο, τὴν δὲ παραδοθεῖσαν διδασκαλίαν ἀκήρατον οὐκ ἐτήρησεν· ἄπειρον γὰρ οὗτος ἔφη τὸν κόσμον, 4.9 ἐκείνων φάντων πεπερασμένον. Δημόκριτος δὲ ὁ Ἀβδηρίτης ὁ Δαμασίππου τὴν τοῦ κενοῦ καὶ τῶν ναστῶν πρῶτος ἐπεισήγαγε δόξαν· ταῦτα δὲ Μητρόδωρος ὁ Χίος ἀδιαίρετα καὶ κενὸν προσηγόρευσε, ὥσπερ αὖ πάλιν Ἐπίκουρος ὁ Νεοκλέους ὁ Ἀθηναῖος, πέμπτη γενεᾷ μετὰ Δημόκριτον γεγονώς, τὰ ὑπ' ἐκείνων ναστὰ καὶ ἀδιαίρετα δὴ κληθέντα ἄτομα προσηγό 4.10 ρευσεν. Ἀδιαίρετον δὲ καὶ ἄτομον καὶ ναστὸν οἱ μὲν διὰ τὸ ἀπαθὲς ὠνομάσθαι φασίν, οἱ δὲ διὰ τὸ ἄγαν σμικρόν, ἅτε δὴ τομὴν καὶ διαίρεσιν δέξασθαι οὐ δυνάμενον. Καλοῦσι δὲ οὕτω τὰ σμικρότατα ἐκεῖνα καὶ λεπτότατα σώματα, ἃ διὰ τῶν φωταγῶ γῶν εἰσβάλλων ὁ ἥλιος δείκνυσιν ἐν ἑαυτῷ ἄνω καὶ κάτω παλ 4.11 λόμενα. Τούτοις καὶ Ἐκφαντος ὁ Συρακούσιος ὁ Πυθαγόρειος ἠκολούθησε. Πλάτων δὲ ὁ Ἀρίστωνος ἀρχὰς εἶναι τῶν ὄλων τὸν θεὸν καὶ τὴν ὕλην καὶ τὰς ἰδέας φησίν· Ἀριστοτέλης δὲ ὁ Σταγειρίτης ὁ Νικομάχου εἶδος καὶ ὕλην καὶ στέρησιν· στοιχεῖα δὲ οὐ τέσσαρα, ἀλλὰ πέντε· ἕτερον γὰρ εἶναι τὸ αἰθέριον εἶρη 4.12 κεν, ἄτρεπτόν τε καὶ ἀμετάβλητον. Ξενοκράτης δὲ ὁ Χαλκηδὸν νιος ἀέναον τὴν ὕλην, ἐξ ἧς ἅπαντα γέγονε, προσηγόρευσε. Ζήνων δὲ ὁ Κιτιεὺς ὁ Μνασέου, ὁ Κράτητος φοιτητής, ὁ τῆς Στωϊκῆς ἄρχας αἰρέσεως, τὸν θεὸν καὶ τὴν ὕλην ἀρχὰς ἔφησεν εἶναι. Ἴππασος δὲ ὁ Μεταποντῖνος καὶ Ἡράκλειτος ὁ Βλόσωνος ὁ Ἐφέσιος ἐν εἶναι τὸ πᾶν, ἀκίνητον καὶ πεπερασμένον, ἀρχὴν δὲ τὸ πῦρ ἐσχηκέναί. Ὁ δὲ Ἀπολλωνιάτης Διογένης ἐκ τοῦ 4.13 ἀέρος ἔφη ξυστῆναι τὸ πᾶν. Καὶ τὴν ὕλην δὲ γε Θαλῆς μὲν καὶ Πυθαγόρας καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Ἡράκλειτος καὶ ὁ τῶν Στωϊκῶν νόρμαθος τρεπτήν καὶ ἀλλοιωτὴν καὶ ῥευστὴν ἔφασαν εἶναι· Δημόκριτος δὲ καὶ Μητρόδωρος καὶ Ἐπίκουρος ἀπαθῆ τὰ ἄτομα καὶ τὸ κενὸν προσηγόρευσαν. Ὁ δὲ γε Πλάτων σωματοειδῆ τὴν ὕλην ἔφησεν εἶναι καὶ ἄμορφον καὶ ἀνείδεον καὶ ἀσημάτιστον καὶ ἄποιον παντελῶς. Ταῦτα γὰρ πάντα, φησίν, ὕστερον παρὰ τοῦ πεποιηκότος ἐδέξατο. Ἀριστοτέλης δὲ αὐτὴν σωματικὴν 4.14 κέκληκεν, οἱ Στωϊκοὶ δὲ σῶμα. Τὸ δὲ κενὸν οἱ περὶ Δημόκριτον τῶν ἀτόμων ὠνομάκασι τόπον, οἱ δὲ ἄλλοι ἅπαντες τοῦτον γε ἄντικρυς κωμωδοῦσι τὸν λόγον. Αὐτίκα τοίνυν Ἐμπεδοκλῆς οὕτω φησίν· οὐδέ τι τοῦ παντός κενὸν πέλει οὐδὲ περιπτόν. 4.15 Οἱ δὲ Στωϊκοὶ ἐντὸς μὲν τοῦ παντός μηδὲν εἶναι κενόν, ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ πάμπόλυ τε καὶ ἄπειρον. Ὁ δὲ Στράτων ἔμπαλιν ἐξ ὧθεν μὲν μηδὲν εἶναι κενόν, ἔνδοθεν δὲ δυνατὸν εἶναι. Οὐ μόνον δὲ ἐν τούτοις διαφωνία γε πλείστη, ἀλλὰ κὰν τοῖς ἄλλοις ἐχρήσαντο. Καὶ γὰρ δὴ τὸν κόσμον Θαλῆς μὲν καὶ Πυθαγόρας καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Παρμενίδης καὶ Μέλισσος καὶ Ἡράκλειτος καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Ζήνων ἓνα εἶναι ξυνωμολόγησαν· Ἀναξίμανδρος δὲ καὶ Ἀναξίμενης καὶ Ἀρχέλαος καὶ Ξενοφάνης καὶ Διογένης καὶ Λεύκιππος καὶ Δημόκρι 4.16 τος καὶ Ἐπίκουρος πολλοὺς εἶναι καὶ ἀπείρους ἐδόξασαν. Καὶ οἱ μὲν σφαιροειδῆ τοῦτον εἶναι, οἱ δὲ ἑτεροειδῆ· καὶ οἱ μὲν μυλοει δῶς, οἱ δὲ τροχοῦ δίκην περιδινεῖσθαι· καὶ οἱ μὲν ἔμψυχόν τε καὶ ἔμπνουν, οἱ δὲ παντάπασιν ἄψυχον· καὶ οἱ

μὲν κατ' ἐπίνοιαν γε νητόν, οὐ κατὰ χρόνον, οἱ δὲ ἀγέννητον παντελῶς καὶ ἀναίτιον· καὶ οὗτοι μὲν φθαρτόν, ἐκεῖνοι δὲ ἄφθαρτον. 4.17 Καὶ τοὺς ἀστέρας δὲ Θαλῆς μὲν γεώδεις καὶ ἐμπύρους ὠνόμασεν· ὁ δὲ γε Ἀναξαγόρας ἐκ τῆς τοῦ παντὸς περιδινήσεως πέτρους εἶπεν ἀνασπασθῆναι, καὶ τούτους ἐκπυρωθέντας τε καὶ ἄνω παγέντας ἀστέρας ὀνομασθῆναι. Καὶ Δημόκριτος δὲ τοῦτον κρατύνει τὸν λόγον· ὁ δὲ Διογένης κισηροειδεῖς λέγει εἶναι τούτους, διαπνοάς τινας ἔχοντας· ὁ δὲ Ἀναξίμανδρος ξυστήματα ἄττα τοῦ ἀέρος ἔφη, τροχοειδῶς πεπιλημένα, πυρὸς ἔμπλεα 4.18 εἶναι, ἀπὸ τινων στομιῶν ἀφιέντα τὰς φλόγας. Διογένης δὲ καὶ ἐμπίπτειν εἰς τὴν γῆν τινας τούτων ἔφησε καὶ σβεννυμένους ἐλέγχεσθαι, ὅτι λίθων ἔχουσι φύσιν, καὶ μάρτυρι χρῆται τῷ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς πυροειδῶς κατενεχθέντι ποτέ. Ὁ δὲ Πλάτων ὡς ἐπίπαν μὲν τούτους ἐκ τοῦ πυρὸς ξυνεστάναι, μετέχειν δὲ καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων φησίν. Ὁ δὲ γε Ἀριστοτέλης τοῦ πέμπτου σώματος 4.19 εἶρηκε ξυγγενεῖς. Ξενοφάνης δὲ ἐκ νεφῶν μὲν λέγει πεπυρωμένων ξυνίστασθαι, σβεννυμένους δὲ μεθ' ἡμέραν νύκτωρ 4. πάλιν ἀναζωπυρεῖσθαι, καθάπερ τοὺς ἄνθρακας. Ἡρακλείδης δὲ καὶ ἄλλοι τῶν Πυθαγορείων τινὲς ἕκαστον τῶν ἀστέρων κόσμον ὑπάρχειν φασί, γῆν περιέχοντα καὶ ἀέρα· καὶ οἱ μὲν σφαιροειδεῖς τούτους εἰρήκασιν, κωνοειδεῖς δὲ Κλεάνθης ὁ Στωϊκός. 4.21 Καὶ μέντοι καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ὁ Ξενοφάνης νέφη εἶναι πεπυρωμένα φησίν. Ἀναξαγόρας δὲ καὶ Δημόκριτος καὶ Μητρόδωρος μύδρον ἢ πέτρον διάπυρον· Θαλῆς δὲ γεώδη, κισηροειδῆ δὲ Διογένης· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης σφαῖραν εἶναι ἐκ τοῦ πέμπτου σώματος ξυνεστῶσαν· ὁ δὲ Πλάτων τὸ μὲν πλεῖστον ἔχειν ἐκ τοῦ πυρὸς, μετέχειν δὲ καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων· Φιλὸς λαὸς δὲ ὁ Πυθαγόρειος ὑαλοειδῆ, δεχόμενον μὲν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ πυρὸς τὴν ἀνταύγειαν, διηθοῦντα δὲ πρὸς ἡμᾶς τό τε φῶς καὶ τὴν ἀλέαν, εἰδώλου τάξιν ἐπέχοντα· καὶ ἕτεροι δὲ ἕτερα ἄττα περὶ τούτου ἐδόξασαν, ἃ περιττὸν οἶμαι λέγειν, ἵνα μὴ τῆς αὐτῆς 4.22 μεταλάχω τερθρείας. Καὶ μεγέθους δὲ πέρι καὶ σχήματος πολλὴ παρ' αὐτοῖς διαμάχη· οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν σφαιροειδῆ φασιν, οἱ δὲ σκαφοειδῆ, οἱ δὲ ἀρματιαίῳ τροχῷ παραπλήσιον· καὶ Ἀναξίμανδρος μὲν ἑπτακκαιεκοσαπλασίῳ τῆς γῆς τοῦτον ἔφησεν εἶναι, Ἐμπεδοκλῆς δὲ ἴσον τῇ γῆ, ὁ δὲ Ἀναξαγόρας Πελοποννήσου 4.23 μείζονα, Ἡράκλειτος δὲ ποδιαῖον. Καὶ περὶ σελήνης δὲ ὁμοίως ὑθλοῦσιν· γεώδη μὲν γὰρ αὐτὴν ὁ Θαλῆς φησιν, Ἀναξιμένης δὲ καὶ Παρμενίδης καὶ Ἡράκλειτος ἐκ μόνου ξυνεστάναι πυρὸς· Ἀναξαγόρας δὲ καὶ Δημόκριτος στερέωμα διάπυρον, ἔχον ἐν ἑαυτῷ πεδία καὶ ὄρη καὶ φάραγγας· ὁ δὲ Πυθαγόρας πετρῶδες σῶμα· Ἡρακλείδης δὲ γῆν ὁμίχλην περιεχομένην· καὶ οἱ μὲν μείζονα τῆς γῆς ἀποφαίνονται, οἱ δὲ ἰσόμετρον, οἱ δὲ γε ἐλάττονα, ἄλλοι δὲ σπιθαμῆς ἔχειν διάμετρον. 4.24 Καὶ τί δεῖ λέγειν, ὅσα ἐκεῖνοι σχημάτων πέρι καὶ ἐκλείψεων καὶ διαστημάτων μυθολογοῦσιν; οὐ γὰρ μόνον ὅσον ἀλλήλων διεστήκασιν, λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ ὅσον τῆς γῆς ἀφεστήκασιν· καὶ τετρακοσίας ἀριθμοῦσι καὶ μέντοι καὶ πλείους σταδίων μυριάδας, τὰς μὲν ἀπὸ γῆς μέχρι σελήνης, τὰς δὲ ἐκεῖθεν μέχρι ἡλίου· καὶ οὐκ αἰσχύνονται τῆς μὲν θαλάττης ἀγνοοῦντες τὸ βάθος, ἔνθα καὶ ὀρμιὰν καθεῖναι δύνανται καὶ ἰμονιάν, τὸ δὲ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ αἰθέρος μέτρον σαφῶς εἰδέναι φιλοτιμούμενοι καὶ οὐδὲ τὸ ἀκερδὲς τοῦ πράγματος ἐνθυμούμενοι οὐδὲ τῆς Αἰσχύλου παρὰ νέσεως ἐπαῖοντες· τὰ μὴδὲν ὠφελοῦντα μὴ ζητεῖ μάτην. 4.25 Τούτων δὲ ἕκαστον εἰ καὶ εὔρετόν ἦν, ἀνόνητον παντάπασιν ἦν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀνέφικτος ἀνθρώποις ἢ εὗρεσις, ἀτεχνῶς εἰκόασιν τοῖς καθ' ὕδατος γράφουσιν ἢ κοσκίνῳ ὕδωρ ἀντλοῦσιν. Καὶ οὗτοι γὰρ δὴ κάκεινοι μάταιον ἀναδέχονται πόνον καὶ εἰς 4.26 οὐδὲν δέον τὴν σχολὴν ἀναλίσκουσιν. Τοῦτο δὲ ξυνορῶν ὁ Σωκράτης, μετεωρολόγοις καὶ φυσιολόγοις ἐρρῶσθαι φράσας, τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν ἠσπάσατο. Καὶ τοῦτο δεδήλωκεν ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι, λέγων ὧδ'· "Ὅλως δὲ καὶ τῶν οὐρανίων ἕκαστα, ἃ ὁ θεὸς

μηχανᾶται, φροντιστὴν εἶναι τούτων ἀπέτρεπεν. Οὔτε γὰρ εὐρετὰ ἀνθρώποις αὐτὰ ἐνόμιζεν εἶναι, οὔτε χαρίζεσθαι θεοῖς ἠγεῖτο τὸν ζητοῦντα ταῦτα, ἃ ἐκεῖνοι σαφηνίσαι οὐκ ἠβουλήθησαν· κινδυνεῦσαι δ' ἂν καὶ παραφρονῆσαι τὸν ταῦτα μεριμνῶντα, οὐδὲν ἦττον ἢ Ἀναξαγόρας παρεφρόνησεν, ὁ μέγιστον φρονήσας ἐπὶ τῷ τὰς τῶν θεῶν μηχανὰς ἐξηγεῖσθαι." 4.27 Καὶ ταῦτα δ' αὖ πάλιν ὁ αὐτὸς τοῦ αὐτοῦ πέρι γέγραφεν· "Οὐ δεῖς δὲ πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβὲς οὔτε ἀνόσιον οὔτε πράττοντος εἶδεν οὔτε λέγοντος ἤκουσεν. Οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν ἀπάντων φύσεως ἢ περὶ τῶν ἄλλων, ὡς οἱ πλεῖστοι, διελέγετο, σκοπῶν ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει, καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίνεται τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ 4.28 τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα μωραίνοντας ἀπεδείκνυεν. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐσκόπει, πότερον ποτε νομίσαντες ἱκανῶς ἤδη τὰ ἀνθρώπινα εἰδέναι, ἔρχονται ἐπὶ τὸ περὶ τῶν τοιούτων φροντίζειν, ἢ τὰ μὲν ἀνθρώπινα παρέντες, τὰ δαιμόνια δὲ σκοποῦντες, ἠγοῦνται τὰ προσήκοντα πράττειν. Ἐθαύμαζε δέ, εἰ μὴ φανερόν αὐτοῖς ἐστίν, ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστίν ἀνθρώποις εὐρεῖν· ἐπεὶ καὶ τοὺς τὰ μέγιστα φρονοῦντας ἐπὶ τῷ περὶ τούτων λέγειν οὐ ταῦτα δοξάζειν ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοῖς μαινομένοις ὁμοίως διακεῖ 4.29 σθαι πρὸς ἀλλήλους· τῶν τε γὰρ μαινομένων τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι· καὶ τοῖς μὲν οὐδ' ἐν ὄχλῳ δοκεῖν ἀισχρὸν εἶναι λέγειν ἢ ποιεῖν ὅτιοῦν, τοῖς δ' οὐδ' ἐξιτητέον εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν· καὶ τοὺς μὲν οὐθ' ἱερὸν οὔτε βωμὸν οὐδὲ ἄλλο τῶν θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους καὶ ξύλα τυγχάνοντα καὶ θηρία σέβεσθαι. Τῶν δὲ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως μεριμνῶντων τοῖς μὲν δοκεῖν ἐν μόνον τὸ ὄν εἶναι, τοῖς δὲ ἄπειρα τὸ πλῆθος, καὶ τοῖς μὲν ἀεὶ τὰ πάντα κινεῖσθαι, τοῖς δὲ οὐδὲν ἂν ποτε κινήθηναι, καὶ τοῖς μὲν ἅπαντα γίνεσθαι τε καὶ ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ οὐτ' ἂν γενέσθαι 4.30 ποτὲ οὐδὲν οὐτ' ἀπολέσθαι." Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τοιαῦτα διέξεισι, τὴν πολλὴν ἐκείνων ἀδολεσχίαν ἐλέγχων. Ταῦτα τοὺς μετεωρολόσχας οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων ἐγράψατο, ἀλλὰ Ξενοφῶν καὶ Σωκράτης, τῶν Ἑλλήνων οἱ ἄριστοι. Καὶ ῥᾶστον τῷ βουλομένῳ τοῖς Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύμασιν ἐντυχεῖν καὶ γινῶναι σαφῶς, ὡς ταῦτά γε ἐκεῖνος περὶ τῶν πολυθρυλήτων φιλοσόφων γέγραφεν. 4.31 Εἰ δέ τις οἶεται κάμει συκοφαντῆσαι τοὺς ἄνδρας, τὴν παμπόλην αὐτῶν διαφωνίαν ἐλέγξαντα, ἀναγνώτω μὲν Ἀετίου τὴν Περὶ ἀρεσκόντων ξυναγωγὴν, ἀναγνώτω δὲ Πλουτάρχου τὴν Περὶ τῶν τοῖς φιλοσόφοις δοξάντων ἐπιτομήν· καὶ Πορφυρίου δὲ 4.32 ἢ Φιλόσοφος ἱστορία πολλὰ τοιαῦτα διδάσκει. Ἀπόχρη δὲ καὶ τὰ Ξενοφῶντος, ὧν ἀρτίως ἐμνήσθημεν, μαρτυρῆσαι τοῖς παρ' ἡμῶν εἰρημένοις ἀλήθειαν· μάλα γὰρ ἐκεῖνος καὶ τὴν πολλὴν αὐτῶν ἄγνοιαν καὶ ἦν πρὸς ἀλλήλους ἐσχήκασιν ἐκωμώδησε διαμάχην. Ἐγὼ δὲ τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας παραλείψω, Πλάτωνος δὲ τὰ μὲν ἐπαινέσομαι, τὰ δέ, ὡς οὐκ εὖ ἔχοντα, διελέγξω· ἐκεῖνα μὲν γὰρ αὐτοῦ λίαν ἐστὶν ἀξιεπαῖνα, ἅπερ ἐν 4.33 τῷ Τιμαίῳ γέγραφε· "Λέγωμεν δὴ δι' ἣντινα αἰτίαν γένεσιν καὶ τὸ πᾶν τότε ὁ ξυριστὰς ξυνεστήσατο." Εἶτα ἐπήγαγε τὴν ἀρίστην ἐκείνην καὶ θαύματος ἀξίαν ἀπόκρισιν· "Ἄγαθός ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς ἐγγίνεται φθόνος· τούτου δὲ ἐκτὸς ὧν, πάντα ὅτι μάλιστα ἐβουλήθη γενέσθαι παραπλήσια ἑαυτῷ." Παραπλήσια δὲ οὐ κατὰ τὴν φύσιν εἶρηκεν, ἀλλὰ κατ' αὐτὸ γε μόνον τὸ εἶναι. Ὡσπερ γὰρ αὐτὸς ἐστίν, οὕτως ἠβουλήθη καὶ τὰ μὴ ὄντα γενέσθαι τε καὶ εἶναι· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἔστι, παρ' οὐδενὸς τὸ εἶναι λαβῶν, τοῖς δὲ γενητοῖς αὐτὸς τὸ εἶναι δεδῶ 4.34 ρηται. Ξυγγενῆ δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τάδε· "Οὐ γὰρ χρείας ἔνεκεν ὁ θεὸς πεποίηκε τὸν κόσμον, ἵνα τιμᾶς τε πρὸς ἀνθρώπων καὶ πρὸς θεῶν ἄλλων καὶ δαιμόνων καρποῖτο, οἷον πρόσσοδόν τινα ἀπὸ τῆς γενέσεως ἀρνύμενος, παρὰ μὲν ἡμῶν καπνοῦς, παρὰ δὲ 4.35 θεῶν καὶ δαιμόνων τὰς οἰκείας λειτουργίας." Κάνταῦθα πάλιν ἀνευδεῖ τὸν θεὸν ἔφησεν εἶναι, καὶ δι' ἀγαθότητά γε μόνην τὰ πάντα πεποιηκέναι· θεοὺς δὲ καὶ δαίμονας κέκληκεν, οὓς ἡμεῖς ἀγγέλους

προσαγορεύομεν, καὶ τούτους γε λειτουργοὺς ἔφησεν 4.36 εἶναι τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ. Ἄξιέπαινα δὲ κὰν τῇ Πολιτείᾳ ξυγέγραφεν· "Τοῖς γενομένοις" γὰρ φησι "μὴ μόνον τὸ γενέσθαι φάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρεῖναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναί τε καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῖς ὑπ' ἐκείνου προσεῖναι, οὐκ οὐσίας ὄντος τὰγαθοῦ, ἀλλ' ἐπέκεινα οὐσίας, πρεσβεία καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος." Οὐ γὰρ τοι μόνον, φησί, κοινὸν τὸ εἶδος αὐτοῖς, καθάπερ δὴ χαλκο τύπος καὶ χρυσοχόος, ἐντέθεικεν, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῖς ἐδημιούργησέ τε καὶ δέδωκεν, οὐ τὴν αὐτὴν ἔχων αὐτὸς τοῖς γεγονόσι φύσιν· ὑπὲρ οὐσία γὰρ ἐστὶ καὶ οὐσίας ἐπέκεινα, οὐκ ἀϊδιότητι γε μόνη, ἀλλὰ καὶ δυνάμει τῶν ποιημάτων ὑπέρτερος 4.37 ὤν. Σαφῶς δέ γε διὰ τούτων δεδήλωκεν, ὡς οὐκ ἐξ ὑποκειμένης ὕλης τὰ πάντα πεποίηκεν ὁ Θεός, ἀλλὰ μὴ ὄντα παρήγαγεν ὡς ἠθέλησεν. Ἀγαστὰ δὲ αὐτοῦ κάκεῖνα καὶ θαύματος ἄξια· "Πό τερον ἦν αἰεὶ γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος;" Εἶτα ἀποκρίνεται καὶ φησι· "Γέγονεν." Καὶ παρέχεται τὴν ἀπόδειξιν· "'Ορατὸς γάρ" φησιν "ὦν, καὶ ἀπτὸς ἐστὶν· ἀπτὸς δὲ ὦν, καὶ σῶμα ἔχει· πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα αἰσθητὰ· τὰ δὲ αἰσθητὰ δόξη περιληπτὰ καὶ γενητὰ ἐφάνη. Τῷ δ' αὖ γενομένῳ φαμὲν ὑπ' αἰτίου τινὸς ἀναγκαῖον εἶναι γενέσθαι." 4.38 Ταῦτα περὶ τῶν γενητῶν εἰρηκῶς, ἄπερ δεῖ φρονεῖν περὶ τοῦ πεποιηκότος, σοφώτατα ἐξεπαίδευσεν. Ἔφη γάρ· "Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς εὐρεῖν τε ἔργον, καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἐξειπεῖν ἀδύνατον· ῥητὸν γὰρ οὐδαμῶς ἐστὶν 4.39 ὡς τὰ ἄλλα μαθήματα." Δείκνυσι δὲ ἡμῖν καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον τὰ πάντα δημιουργοῦντα. Ἐκ γὰρ τῆς Ἑβραίων καὶ ταῦτα ἐδιδάχθη γραφῆς καὶ βοᾶ λέγων· "'Εξ οὖν λόγου καὶ δια νοίας θεοῦ πρὸς χρόνου γένεσιν, ἵνα γενήθη χρόνος, ἡλιος καὶ σελήνη καὶ πέντε ἄλλα ἄστρα, ἐπὶ κλην ἔχοντα πλάνητες, εἰς διορισμὸν καὶ φυλακὴν ἀριθμῶν χρόνου γέγονεν. Σώματα δὲ 4.40 αὐτῶν ποιήσας ὁ θεὸς ἔθηκεν εἰς τὰς περιφοράς." Ἐν τούτοις δὲ ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὡς οὐ μόνον διὰ τοῦ Λόγου τὴν κτίσιν πεποίηκεν ὁ Θεός, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ ἡλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ

ἀστέρες σώματά τε εἰσι γενητὰ καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ εἶναι εἰλή φασι. Οὐδὲν δὲ τῶν τοιούτων, καὶ κατὰ γε τὸν τοῦ Πλάτωνος λόγον, Θεός· εἰς χρεῖαν γὰρ ἀνθρώπων γεγένηται. Καὶ τοῦτό γε ἐν ταῖς Φοινίσσαις Εὐριπίδης δεδήλωκε, λέγων ὠδί· εἶθ' ἡλιος μὲν νύξ τε δουλεύει βροτοῖς, σὺ δ' οὐκ ἀνέξει δωμάτων ἔχειν ἴσον; 4.41 Ἄλλ' ὁ μὲν Εὐριπίδης τὸν ἡλιον καὶ τὴν σελήνην δουλεύειν ἔφη βροτοῖς· ὑμεῖς δὲ δουλεύειν τοῖς ὑμετέροις γε δούλοις ἀνέχεσθε τε καὶ τὸ θεῖον αὐτοῖς ἀπονέμετε σέβας. Ἐγὼ δὲ αὐθις ἐπὶ τὸν Πλάτωνα μεταβήσομαι. Ἐπαινῶ γὰρ αὐτὸν καὶ περὶ τῆς 4.42 τοῦ παντὸς ξυντελείας παραπλήσια ἡμῖν λέγοντα. Εἰπὼν γάρ· "Εἰ μὲν δὴ καλὸς ἐστὶν ὁδε ὁ κόσμος ὃ τε δημιουργὸς ἀγαθός, δηλον ὡς πρὸς τὸ αἴδιον ἔβλεπεν", καὶ περὶ γε τοῦ οὐρανοῦ προστεθεικῶς· "'Ο μὲν γὰρ κάλλιστος τῶν γεγονότων, ὁ δὲ ἄριστος τῶν αἰτίων", καὶ πάλιν ἐπαγαγὼν· "ξυνεστήσατο οὐρα νὸν ὀρατὸν καὶ ἀπτὸν", ἐπήγαγε μετ' ὀλίγα· "Χρόνος οὖν μετ' οὐρανοῦ γέγονεν, ἴν' ἅμα γενηθέντες ἅμα καὶ λυθῶσιν, ἄν ποτε 4.43 λύσις τις αὐτῶν γένηται." Κὰν τῷ Πολιτικῷ δὲ τοιαῦτα ἔφη· "Τὸ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως ἔχειν αἰεὶ καὶ ταυτὸν εἶναι πάν τως τοῖς θειοτάτοις προσήκει μόνοις, σώματος δὲ φύσις οὐ τῆς τοιαύτης τάξεως. Καὶ δὴ ὃν οὐρανὸν καὶ κόσμον ἐπωνομάκαμεν, πολλῶν μὲν καὶ μακαρίων παρὰ τοῦ πεποιηκότος μετείληφεν, ἀτὰρ οὖν δὴ κεκοινώνηκέ γε καὶ σώματος· ὅθεν αὐτῷ μεταβολῆς 4.44 ἀμοίρω γενέσθαι διὰ παντὸς ἀδύνατον." Αὐτοῦ δὲ πάλιν καὶ ταῦτα· "Τότε δὴ τοῦ παντὸς ὁ κυβερνήτης, οἷον πηδαλίων οἶακας ἀφέμενος, εἰς τὴν αὐτοῦ περιωπὴν ἀπέστη, τὸν δὲ κόσμον πάλιν ἀνέστρεφεν εἰμαρμένη τε καὶ ξύμφυτος ἐπιθυμία. Πάντες οὖν οἱ κατὰ τοὺς τόπους ξυνάρχοντες τῷ μεγίστῳ δαίμονι θεοί, γνόντες ἤδη τὸ γινόμενον, ἀφίεσαν αὐτὰ μέρη τοῦ κόσμου τῆς ἑαυτῶν ἐπιμελείας· ὁ δὲ μεταστρεφόμενος καὶ ξυμβαλὼν, ἀρχῆς τε καὶ τελευτῆς ἐναντίαν ὀρμὴν ὀρμηθεῖς, σεισμὸν πολὺν ἐν αὐτῷ

ποιῶν, ἄλλην αὐτῷ φθορὰν ζῶων παντοίων ἀπειργάσατο." 4.45 Ἐν δὲ τούτοις ζυμφέρεται μὲν ἡμῖν, ἐν οἷς τὴν τοῦ παντὸς μεταβολὴν ἔφησε, καὶ ὅτι τοῦ Θεοῦ καταλιπόντος τοὺς οἶακας, ἀφίστανται μὲν ὅσαι τῶν ἀοράτων δυνάμεων οἰκονομεῖν τινα μέρη τῆς κτίσεως ἐκελεύσθησαν, ὑπομένει δὲ τὴν ἀλλοίωσιν τὰ ὀρώμενα· τὰ δὲ γε ἄλλα ἐκ τοῦ τηλικαύτου κατεσχηκός ὑπομεμένηκε πλάνου, ὅτι τῆς ὕλης ἡ ζύμφυτος ἐπιθυμία τὸν κόσμον ἀνέστρεφε, 4.46 κατὰ γε τὴν ζυγκληρωθεῖσαν ἐξ ἀρχῆς εἰμαρμένην. Ταῦτα γὰρ ἐστὶν ἄπερ ἐν τοῖς περὶ τῆς κτίσεως λόγοις τῷ φιλοσόφῳ μεμφοῦ μεθα· ζυνοπάρχειν γὰρ τῷ Θεῷ τὴν ὕλην καὶ οὗτος ἔφησε, καθὰ καὶ Πυθαγόρας καὶ Ἀριστοτέλης καὶ οἱ τῆς Ποικίλης ἐπώνυμοι. Καὶ τὴν ὕλην δὲ ἔστιν ὅτε πονηρὰν ὀνομάζει. Ἀκούομεν γὰρ αὐτοῦ περὶ τοῦ κόσμου λέγοντος· "Παρὰ μὲν τοῦ ζυνοθέντος πάντα καλὰ κέκτηται· παρὰ δὲ τῆς ἔμπροσθεν ἔξεως, ὅσα χαλεπὰ καὶ ἄδικα ἐν οὐρανῷ γίνεται, ταῦτα ἐξ ἐκείνης αὐτός τε 4.47 ἔχει καὶ τοῖς ζῷοις ἐναπεργάζεται." Προστέθεικε δὲ καὶ ταῦτα· "Τούτων δὲ αὐτῶν τὸ σωματοειδὲς αἴτιον, τὸ τῆς πάλαι φύσεως ζύντροφον, ὅτι πολλῆς ἦν μετέχον ἀταξίας, πρὶν εἰς τὸν νῦν κόσμον ἀφικέσθαι." Τούτοις νεμεσᾶν πάντα οἶμαι ἄνθρωπον, ὕγια γε τὸν νοῦν ἔχοντα. Διαβάλλει γὰρ ἀντικρυς τῆς ὕλης τὴν φύσιν· καὶ οὕτως αὐτῆς ἰσχυρὰν ἄγαν καὶ ἀήττητον λέγει τὴν κάκην, ὡς μηδὲ τὸν ποιητὴν δυνηθῆναι ταύτην ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβαλεῖν. Διέμεινε γὰρ τῇ καχεξία χρωμένη· καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ δεξαμένη τὸ εἶδος, τὴν προτέραν οὐκ ἐξέβαλε πονηρίαν. Οὐ δὲ χάριν οὐ μόνον ἐν γῆ, ἀλλὰ καὶ ἐν οὐρανῷ τὰ χαλεπὰ 4.48 καὶ ἄδικα δρᾶ καὶ τοῖς ζῷοις ἐναπεργάζεται. Ταῦτα τῶν ἤδη πρόσθεν εἰρημένων ἀνάξια καὶ τῆς ὑψηγορίας ἐκείνης καὶ θεολογίας ἀλλότρια καὶ τῶν χαμαιπετῶν τε καὶ περιγεῖων ἔκγονα λογισμῶν. Τὸ γὰρ δὴ φάναι κὰν τῷ οὐρανῷ διαμεῖναι τὴν ἀταξίαν, ὡς χαλεπὰ τινα καὶ ἐν αὐτῷ τολμαῖσθαι καὶ ἄδικα, τοπάζειν παρασκευάζει τὴν μὲν ὕλην ἰσχυροτάτην, ἀσθενῆ δὲ εἶναι τὸν ποιητὴν. Καίτοι φησὶν αὐτὸν τὸν οὐρανὸν πρὸς τὸ νοητὸν δη 4.49 μουργῆσαι παράδειγμα. Λέγει δὲ οὕτως ἐν τῷ Τιμαίῳ· "Πότερον οὖν ὀρθῶς ἕνα οὐρανὸν εἰρήκαμεν, ἢ πολλοὺς καὶ ἀπείρους ἦν λέγειν ὀρθότερον; ἕνα, εἴπερ κατὰ τὸ παράδειγμα δεδη μουργημένος ἔσται." Παράδειγμα δὲ οἶμαι λέγειν αὐτὸν ἢ τὸν Θεὸν ὡς ἕνα, ἢ τὴν ἰδέαν, ἢν ἔννοιαν εἶναι τοῦ Θεοῦ λέγει, ἢ τὸν νοητὸν οὐρανόν, ὃν ὑπέρτερον εἶναι τούτου ἢ θεία λέγει γραφή. Εἴτε δὲ τοῦτο εἴτε ἐκεῖνο λέγει παράδειγμα, ἥκιστα γε ἀρμόττει τῷ οὐρανῷ τῶν χαλεπῶν καὶ ἀδίκων ἢ πρᾶξις. 4.50 Ἀλλὰ τῶν μὲν καλουμένων φιλοσόφων τοσαύτην ἔχει διαμάχην τὰ δόγματα· ὥρα δὲ λοιπὸν ἐπιδείξει τῆς θείας γραφῆς τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν τῆς κοσμογενείας ἀλήθειαν. Τοὺς μὲν γὰρ περὶ τῆς ὕλης μύθους εἰς τὸ Ἡσιόδου ἀπέρριψε Χάος· δη μουργῆσαι δὲ τὰ ζύμπαντα ἔφησε τὸν Θεόν, οὐ καθάπερ οἶκο δόμοι καὶ ναυπηγοὶ καὶ χαλκοτύποι καὶ χρυσοχοοὶ, καὶ μέντοι καὶ ὑφάνται καὶ σκυτοτόμοι καὶ οἱ ἄλλοι τεχνῖται τὰς ὕλας ἔρανι ζόμενοι ταύτας εἰδοποιουσί τε καὶ διαγλύφουσι, καὶ τὰ ὄργανα παρ' ἀλλήλων ἀντιλαμβάνοντες, ἀλλ' ἅμα βουληθῆναί τε καὶ τὰ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντα παραγαγεῖν. Ἀπροσδεῖς γὰρ ὁ τῶν 4.51 ὄλων Θεός· αἱ δὲ ἀνθρώπινα τέχνη ἀλλήλων προσδέονται. Δεῖται μὲν γὰρ ὁ κυβερνήτης τοῦ ναυπηγοῦ, δεῖται δὲ ὁ ναυπηγὸς καὶ ὑλοτόμου καὶ χαλκέως καὶ πιττουργοῦ καὶ στυπαιοποιου, δεῖται δὲ γε καὶ ὁ δρυτόμος τοῦ φυτουργοῦ, καὶ αὐτὸς πάλιν ὁ φυτουργὸς καὶ γῆς καὶ ἀρδείας καὶ φυτῶν καὶ σπερμάτων καὶ χαλκέως ἐργαζομένου σμινύην καὶ δίκελλαν, δεῖται δὲ πού καὶ ὁ χαλκεὺς οἰκοδόμος καὶ οἰκίσκον οἰκοδομοῦντος καὶ ζυνοαμύζοντος τῷ ζύλῳ τὸν ἄκμονα καὶ ἐνεῖροντος τῷ ραιστηρί τὸν στελεόν, καὶ πάντες δὲ ὁμοίως καὶ σκυτοτόμου καὶ ὑφάντου καὶ γηπόνου προσδέονται, ἵνα τὸ σῶμα καὶ τρέφωσι καὶ καλύπτωσι, κἀκεῖνοι δ' αὐτὸς πάλιν τῆς τούτου γε ἐξήρτηνται τέχνης, ἴν' ἐκάστω τὰ 4.52 ὄργανα παράσχη τὰ πρόσφορα. Ὅ δὲ τοῦ παντὸς ποιητῆς οὔτε ὀργάνων οὔτε ὕλης δεδέεται· ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ τοῖς ἄλλοις τεχνίταις καὶ ὕλη καὶ ὄργανα, καὶ μέντοι

καὶ χρόνος καὶ πόνος καὶ ἐπιστήμη καὶ ἐπιμέλεια, τοῦτο τῷ Θεῷ τῶν ὄλων ἡ βούλησις· "Πάντα γάρ, ὅσα ἠθέλησεν, ὁ Κύριος ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ, ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις", 4.53 ἢ φασιν οἱ ἱεροὶ λόγοι. ἠθέλησε δὲ οὐχ ὅσα ἠδύνατο, ἀλλ' ὅσαπερ ἀρκεῖν ἔδοκίμασεν. Ῥάδιον μὲν γὰρ ἦν αὐτῷ καὶ μυρίους καὶ δισμυρίους δημιουργῆσαι κόσμους, εἴπερ δὴ ἄρα τὸ βουληθῆναι ῥᾶστον ἀπάντων τῶν ποιητέων ἐστίν. Καὶ γὰρ ἡμῖν τὸ βουληθῆναι πάντων ἐστὶν εὐμαρέστατον, ἀλλ' οὐ ξυμπαρομαρτεῖ τῇ γε ἡμετέρα βουλήσει ἡ δύναμις· τῷ δὲ Θεῷ τῶν ὄλων ὅσα βουλητὰ δυνατὰ· τῇ βουλήσει γὰρ ἡ δύναμις ἦνωται· ἀλλ' ὅμως οὐ τῇ δυνάμει τὴν κτίσιν ἐμέτρησεν, ἀλλ' ὅσαπερ ἠθέλησεν ἔδη 4.54 μιούργησεν. Καὶ ἐπειδὴ τῶν γεγονότων τὰ μὲν ἐστὶν αἰσθητὰ, τὰ δὲ νοητὰ, καὶ τὰ μὲν ἐπίγεια, τὰ δὲ ὑπερουράνια, ἀναγκαίως καὶ ζῶα πεποίηκε τὰ μὲν αἰσθητὰ, τὰ δὲ νοητὰ· καὶ τοῖς μὲν νοη τοῖς τὸν αἰθέρα καὶ τὸν οὐρανὸν ἀπεκλήρωσε, τοῖς δὲ αἰσθητοῖς 4.55 τὴν γῆν δέδωκε καὶ τὴν θάλατταν ἐνδιαίτημα. Ἐπειδὴ δὲ τῶν νοητῶν τινες εἰς κακίαν ἀπέκλιναν, ἐξηλάθησαν εἰκότως τῶν οὐρανίων χώρων, καὶ τὴν ἐν τῷ ἀέρι καὶ τῇ γῆ διατριβὴν αὐτοῖς ἀπεκλήρωσεν, οὐχ ἵνα ἐπιτελώσιν, ὅσαπερ ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἐπιβουλεύειν ἐπιχειρῶσιν—ἐπέχει γὰρ δήπου τοῦτο ποιεῖν ἡ τῶν ἀγγέλων φρουρά—, ἀλλ' ἵνα τῇ μεταστάσει μάθωσιν, ἡλίκων πρόξενος ἡ πονηρία κακῶν. 4.56 Ἐπειδὴ δὲ διχῆ τὰ αἰσθητὰ διέκρινε γένη καὶ τὰ μὲν λογικὰ πεποίηκε, τὰ δὲ ἄλογα, ὑπέταξε τῷ λογικῷ ζῶῳ τῶν ἀλόγων τὴν φύσιν. Τυραννεῖ δὲ ὅμως τινὰ τούτων καὶ στασιάζει πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ ἐπιβουλεύειν πειρᾶται· ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ τούτων ἄρχοντες ταῦτο τοῦτο δρῶσι, καὶ λόγῳ τιμηθέντες κατὰ τοῦ πεποικηκότος λυτῶσι, διὰ δὲ τοῦτο καὶ αὐτοὶ στασιάζονται, ὅπως δι' ὧν πάσχουσι μάθωσιν, ὡς σχέτλιον καὶ παμπόνηρον τὸ παραβαίνειν 4.57 τὴν τάξιν καὶ τοὺς κειμένους ὅρους ἀδεῶς ὑπερβαίνειν. Τούτους δὲ τοὺς ὅρους ἔστιν ἰδεῖν τὰ ἄψυχα στοιχεῖα φυλάττοντα. Καὶ γὰρ ἡ θάλαττα ταῖς καταιγίσιν ῥιπιζομένη καὶ κυκωμένη καὶ πρὸς τὴν χέρσον ὠθουμένη τὴν ψάμμον αἰσχύνεται καὶ τοὺς πεπηγότας ὅρους παρελθεῖν οὐκ ἀνέχεται· ἀλλὰ, καθάπερ ἵππος ὄρμῶν ἀνα χαιτίζεται χαλινῷ, οὕτως ἐκείνη, τὸν ἄγραφον τοῦ Θεοῦ νόμον ἐν ταῖς ἀκταῖς θεωμένη, εἰς τούπισω χωρεῖ, οἷόν τισιν ἡνίασι ἀγχο 4.58 μένη. Οὕτως οἱ ποταμοὶ τρέχουσιν ὡσπερ ἐτάχθησαν ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἀναβλύζουσιν αἰ πηγαί, καὶ τὰ φρέατα χορηγεῖ τοῖς ἀνθρώποις τὴν χρεῖαν, καὶ αἰ τοῦ ἔτους ὦραι ἀλλήλας εὐρύθμως διαδέχονται, 4.59 καὶ τὴν ἰσότητα τιμῶσαι τοῦ πλείονος οὐκ ἐφίενται. Τοῦτον τὸν νόμον καὶ ἡμέραι καὶ νύκτες διατηροῦσιν ἐνδελεχῶς, καὶ οὔτε μηκυνόμεναι μεγαλαυχοῦσιν οὔτε σμικρυνόμεναι δυσχεραίνουσιν, ἀλλὰ παρ' ἀλλήλων τὸν χρόνον κιχρῶμεναι πάλιν ἀναμφισβητῆ τως τὸ χρέος ἐκτίνουσιν, οὐ ζυγομαχοῦσαι πρὸς ἀλλήλας, ἀλλ' ἔριδος δίχα καὶ παρέχουσαι καὶ λαμβάνουσαι. 4.60 Κάκεινα δὲ ὁμοίως τοῦ δημιουργοῦ τὴν σοφίαν ἐπιδεικνύει καὶ δύναμιν. Οὔτε γὰρ ἡ γῆ ἐν τοσαύταις δὴ χιλιάσιν ἐτῶν ἀρουμένη καὶ σπειρομένη καὶ φυτευομένη καὶ τρέφουσα τοὺς καρποὺς καὶ πατουμένη καὶ μεταλλευομένη καὶ ὑομένη καὶ νιφομένη καὶ φλεγομένη, μείωσιν τινα πέπονθεν ἢ τοὺς καρποὺς ἐλάττους τοῖς γεωργούσι προσφέρει, οὔτε ἡ θάλαττα, τῶν νεφῶν διηνεκῶς ἐκεῖθεν ἀνιμωμένων τῶν ὑδάτων τὴν φύσιν, καὶ τὸν ὑετὸν ὠδινόντων καὶ παρεχόντων τῇ γῆ, ἐλάττων ὥφθη πώποτε ἢ κοιλοτέρα ἐγένετο ἢ τὰς ἡϊόνας κατέλιπεν, ἃς πάλαι κατέκρυπτεν, οὔτε μὴν ἠϋξήθη 4.61 πάλιν, τοὺς πανταχόθεν εἰσρέοντας ποταμοὺς δεχομένη. Καὶ οὔτι λέγω, πόθεν δὴ ἄρα τῶν ποταμῶν τὰ ρεύματα φέρεται—ἄρρητος γὰρ δὴ μοι πάμπαν καὶ οὔτος ὁ λόγος· ὅπως δὲ καὶ ὁ ἥλιος τὴν ὑγρὰν οὐσίαν πέφυκεν ἀναλίσκειν, εὐπετές μάλα τῷ βουλομένῳ καταμαθεῖν. Καὶ γὰρ δὴ ξηραίνει τὰ τέλματα καὶ τὰ τῶν ὑδάτων ἀναλίσκει ξυστήματα καὶ τὰ ἡμέτερα σώματα διαυαίνει, καὶ μέντοι τοὺς ποταμοὺς σμικρυνομένους ἔστιν ἰδεῖν, ὅταν οὔτος ἀφείξ τὰ 4.62 νότια ἐπὶ τὰ βόρεια μέρη τρέχη καὶ τὸ θέρος ἐργάζεται. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὸν Νεῖλόν

φασιν οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν τοῖς ἄλλοις ποταμοῖς πλημμυρεῖν καιρὸν, ἀλλὰ μεσοῦντος τοῦ θέρου ἐπικλύζειν τὴν Αἴγυπτον, ὡς τοῦ γε ἡλίου τὴν βορειοτέραν διαθέοντος ζώνην, καὶ τοῖς ἄλλοις μὲν ποταμοῖς ἐνοχλοῦντος, τούτου δέ γε πλεῖ στον ἀπέχοντος. Εἰ δὲ καὶ ἄλλας αἰτίας τῆς τούτου γε πλημῆ μύρας εἶναι φασί τινες, ἀλλ' οὐκ ἔμοιγε ἀρμόττειν τόνδε νῦν τὸν λόγον ὑπέιληφα. Καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις παρεγγυῶ τῆς μὲν θείας οἰκονομίας μὴ πολυπραγμονεῖν τὰς αἰτίας, θαυμάζειν δὲ τὰ γινόμενα καὶ τὸν ποιητὴν ἀνυμνεῖν. 4.63 Διὸ δὴ καὶ ἔγωγε θαυμάζω καὶ τοῦ ἀέρος μὴ δαπανωμένην τὴν φύσιν, τοσοῦτων μὲν ἀνθρώπων, τοσοῦτων δὲ ἀλόγων ζῶων διαπνεόντων τοῦτον διηνεκῶς, τοσαύτης δὲ ἀκτίνος καὶ οὕτως ἄγαν θερμῆς τοῦτον διαπερώσης, πρὸς δὲ τῷ ἡλίῳ καὶ τῆς σελήνης καὶ 4.64 τῶν ἀστέρων ταῦτό γε τοῦτο ποιοῦντων. Ἀλλὰ γὰρ ὑπὲρ θαῦμα τὸ θαῦμα· καὶ κινδυνεύω γε λέγειν, ὡς οὐδὲ θαῦμα τὸ θαῦμα. Θεοῦ γὰρ δημιουργοῦντος, προσήκει θαυμάζειν μὲν ὡς ἥκιστα, ὑμνεῖν δὲ ὡς μάλιστα· πάντα γὰρ αὐτῷ ῥάδιον ποιεῖν, ὅσα γε αὐτῷ πρόσφορα. Ἐναπέθετο δὲ καὶ οἷς δεδημιούργηκεν, εἰς ὅσον ταῦτα ξυνεστάναι βούλεται χρόνον, δύναμιν ἀποχρῶσαν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἡ γῆ μεμένηκεν, οἷαπερ ἐξ ἀρχῆς ἐγεγόνει, καὶ ἡ θάλαττα οὔτε σμικρύνεται οὔτε αὐξεται, καὶ ὁ ἀήρ ἦν ἐξ ἀρχῆς ἔλαχε φύσιν, ἄσυλον διετήρησε, καὶ ὁ ἥλιος δὲ τῆκεν οὐ δύναται καὶ διαλύειν, ὃ διαθέει στερέωμα, οὔτε μὴν τὸ στερέωμα, ὑγρὸν ὄν, θερμὸν ὄντα τὸν ἥλιον σβέννυσιν· ἕκαστον γὰρ, ὃν ἐξ ἀρχῆς ἔλαχε, διεφύλαξε κληῖρον. Τὰς γὰρ ἐναντίας φύσεις ὑγροῦ καὶ ξηροῦ, καὶ αὐτὸ πάλιν ψυχροῦ καὶ θερμοῦ, ξυνήγαγεν εἰς φιλίαν ὃ 4.65 ποιητής. Ὅταν τοίνυν τούτων ἕκαστον ἴδωμεν, καὶ τὸν μὲν ἥλιον νῦν μὲν τὰ βόρεια, νῦν δὲ τὰ νότια, ἄλλοτε δὲ τὰ μέσα τοῦ οὐρανοῦ διαθέοντα, καὶ τὴν σελήνην ἀυξομένην καὶ φθίνουσαν, καὶ τοὺς ἀστέρας κατὰ καιρὸν ἀνίσχοντάς τε καὶ δυομένους καὶ ἀμήτου καιρὸν καὶ σπόρου σημαίνοντας καὶ τοῖς ναυτιλλομένοις χειμῶνα καὶ γαλήνην μηνύοντας, μὴ ταῦτά γε, ὧ φίλοι ἄνδρες, θεοποιήσωμεν, ἀλλὰ τὸν τούτων ποιητὴν καὶ δημιουργὸν καὶ κυβερνήτην ἀνυμνήσωμεν καὶ διὰ τῶν ὀρωμένων πρὸς τὸν ἀόρατον ἐκδημῆ 4.66 σωμεν. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐκδημίας ἡμῖν ἀλλὰ πίστεως χρειαῖ· διὰ ταύτης γὰρ μόνης ἰδεῖν ἐκεῖνον δυνάμεθα. Ὅταν ἴδωμεν εἰς καιρὸν τὰς ὥρας μεταβαινούσας, καὶ τὸν ὑετὸν τῇ γῆ χορηγοῦμενον, καὶ ταύτην φύουσαν καὶ τῇ πόα καλυπτομένην, καὶ τὰ λήϊα κυμαίνοντα καὶ τοὺς λειμῶνας ἀνθοῦντας, καὶ κομῶντα τὰ ἄλση καὶ βριθόντα τῷ καρπῷ, κινήσωμεν εἰς ὑμνωδίαν τοῦ ταῦτα δεδωρημένου τὴν γλῶτταν, καὶ μήτε Νύμφας ὀρεστιάδας ἢ πηγαίας ἢ ποταμίας, μήτε τὰς Νηρέως θεοποιήσωμεν θυγατέρας, μήτε τῇ Διοῖ τὸν Ἴουλον ἄσωμεν ἢ τὸν λιτυέρσαν, μὴ Διονύσω τὸν διθύραμβον, μὴ τῷ Πυθίῳ μάντει τὸν παιᾶνα, μὴ τῇ Ἀρτέμιδι τὸν οὔπιγγον· ἀλλὰ τῷ ποιητῇ τῶν ὄλων τὴν Δαυιτικὴν προσενέγκωμεν μελωδίαν καὶ μετ' ἐκεῖνου βοήσωμεν· "Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίη 4.67 σας." Ὅταν ᾠδικῶν ὀρνίθων ἀκούσωμεν ποικίλα γε ἀδόντων ἄσματα καὶ διάφορα, καὶ τεττίγων τερετιζόντων, ἐρῶσθαι φράσαντες Σειρήσι καὶ Μούσαις, τὸν πάνσοφον καὶ παναλκῆ Θεὸν προσκυνήσωμεν, τὸν καὶ τοῖς μικροῖς πτηνοῖς τοσαύτην μέλους δωρησάμενον ἀρμονίαν καὶ διὰ πάντων καὶ τρέφοντα καὶ τέρποντα καὶ καταθέλγοντα τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος. 4.68 Ταῦτα ταῖς τῶν φιλοσόφων, ὧ φίλοι ἄνδρες, παρεξετάσατε δόξαις, καὶ σκοπήσατε, ὀρθῇ γε καὶ δικαίᾳ χρώμενοι ψήφῳ, τίνα τούτων περὶ Θεοῦ λέγειν πρόσφορα καὶ ἀρμόδια, τὸ ἀγένητον εἶναι τὸ πᾶν, ἢ ἀπὸ ταυτομάτου ξυστήναι, ἢ τὸ ἀπὸ τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ κενοῦ ξυναρμοσθῆναι, ἢ τὸ ὑπὸ Θεοῦ μὲν, ἐκ δὲ τῆς ὕλης γενέσθαι, ἢ τούτων μὲν ἕκαστον περὶ Θεοῦ λέγειν ἀνόσιον, ἐκεῖνο δὲ γε εἰκός τε καὶ ἀληθές, ὡς τῶν ὄλων ποιητής ὁ Θεός, οὐ τοῖς ἄλλοις τεχνίταις παραπλησίως ἐξ ὕλης τὰ πάντα δημιουργήσας, ἀλλ' αὐτὸς τὰ πάντα μὴ ὄντα παραγαγὼν καὶ 4.69 παρασχεῖν ἐθελήσας τοῖς μὴ οὔσι τὸ εἶναι. Ῥάδιον γὰρ αὐτῷ καὶ ἐκ μὴ ὄντων καὶ ἐξ ὄντων δημιουργεῖν· τοῦτο γὰρ δὴ καὶ

πάλαι πεποίηκε καὶ καθ' ἑκάστην, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἡμέραν ποιεῖ. Καὶ γὰρ ἔξ ὑποκειμένων σωμάτων διαπλάττει τῶν ζώων τὰ σώματα καὶ ἐκ μὴ ὄντων δημιουργεῖ τὰς ψυχὰς, οὐχ ἅπασι τοῖς ζώοις, ἀλλὰ μόνοις ἀνθρώποις· καὶ διὰ τῶν πτηνῶν δημιουργεῖ τὰ πτηνὰ καὶ διὰ τῶν νηκτῶν τὰ νηκτὰ καὶ τῶν ἄλλων γενῶν 4.70 ἕκαστον διὰ τῶν ὁμογενῶν διαπλάττει. Οὕτω δὴ καὶ τῆς γῆς τοὺς καρπούς διὰ τῶν σπειρομένων καὶ φυτευομένων τοῖς ἀνθρώποις προσφέρει· πάλαι δὲ ἡ γῆ καὶ ἄσπαρτος καὶ ἀνήροτος ἐβλάστησε πᾶσαν φυτῶν καὶ σπερμάτων ιδέαν καὶ τῶν ἔρπετων καὶ τετραπόδων τὰ γένη· καὶ τῶν ὑδάτων ἡ φύσις ἔφυσεν, ὡς ἐκελεύσθη, καὶ τὰ τοῖς ὕδασι ἐνδαιτώμενα ζῶα καὶ τὰ τὸν ἀέρα 4.71 διαπερᾶν πεφυκότα. Αὐτὴν μέντοι τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἀέρα καὶ τῶν ὑδάτων τὴν φύσιν καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς οὐ τῆ ὕλῃ ἀναδοῦναι προσέταξεν, ἀλλὰ μὴ ὄντα παρήγαγεν, αὐτὸς καὶ φυτουργός· καὶ ναυπηγὸς τοῦ μεγίστου σκάφους τῆς κτίσεως γεγονώς, αὐτὸς καὶ κυβερνήτῃ καὶ ἰθύνει, ὃ πανσόφως κατεσκεύασε 4.72 σκάφος. Ταῦτα οὐ μόνον ἡμᾶς εὐαγγελιστὰι παιδεύουσι καὶ ἀπόστολοι, ἀλλὰ καὶ προφηταὶ καὶ τῶν προφητῶν ὁ κορυφαῖος Μωϋσῆς, ὁ τὴν κοσμογονίαν συγγράψας, καὶ πρό γε τούτων Ἀβραάμ καὶ Μελχισεδέκ καὶ ἅπας τῶν πατριαρχῶν ὁ χορός. Ἐκαστος γὰρ τούτων οὐ πολλούς, ἀλλὰ τὸν τοῦ παντὸς ἔθεο λόγησε ποιητὴν. Καὶ τοῦτο εἴσεσθε, εἰ τοῖς θείοις λογίοις ἐντὺ χοιτε. 4.73 Ἐκ παραλλήλου τοίνυν μεμαθηκότες, ὅσον τῶν ἀνθρωπίνων ὑπέρεκειται λογισμῶν τῆς θείας γραφῆς τὰ παιδεύματα, φύγετε μὲν, ὦ φιλότις, τὸν πλάνον, ἀσπάζεσθε δὲ τὴν ἡλίου φανοτέραν ἀλήθειαν, ἵνα ὑπὸ ταύτης φωταγωγούμενοι καὶ τῶν θείων λο γίων τὸν νοῦν θεωρήσητε καὶ τοὺς τούτων διδασκάλους θαυμάσητε, καὶ "πεσόντες ἐπὶ πρόσωπον", ἀποστολικῶς εἰπεῖν, "προσκυνήσητε τῷ Θεῷ, λέγοντες ὅτι ὄντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἔστιν".

5.τ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

5.1 Ἔστι τις λίθου φύσις, ἣν μαγνήτιν ὀνομάζουσιν, ἣ πᾶσαν ἐῶσα τὴν ἄλλην ὕλην ἀκίνητον, τὸν σίδηρον ἐφέλκεται μόνον· ἔστι δὲ ὅτε καὶ δείκνυσιν αἰωρούμενον, οὔτε κάτωθεν ὑπὸ τινος ἐρειδόμενον οὔτε ἄνωθεν φαινομένῳ τῷ ξυνδεδεμένον, ἀφανῶς δὲ τῆς ὑπερκειμένης ἐκείνης ἢ ὑπερφαινομένης ἐνεργείας ἐξηρτη 5.2 μένον. Τοιόνδε τι γινόμενον ἐπὶ τῶν θείων λογίων ἴδοι τις ἄν. Πολλοὶ μὲν γὰρ δὴ τούτων, μᾶλλον δὲ ἅπαντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐπαίουσιν ἄνθρωποι· οἱ δὲ τῆς πίστεως μόνον θηρεύονται τρόφιμοι, οὔτε κάτωθεν ὑπὸ τινος εὐκληρίας ψυχαγωγούμενοι οὔτε ἄνωθεν ὀρωμένῳ τῷ ξυνδεδεμένοι, μόναις δὲ ταῖς ἀφανέσιν ἐλπίσι τὸν νοῦν ξυναρμόσαντες. Τῷ τοι καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος "τὸν περὶ τοῦ σταυροῦ λόγον τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις εἶναι μωρίαν, τοῖς δὲ 5.3 σωζομένοις Θεοῦ δύναμιν" ἔφησεν. Ἄλλ' ἐκείνη μὲν ἡ λίθος ιδιότητι φύσεως θέειν παρ' αὐτὴν τὸν σίδηρον ἐκβιάζεται· τῶν δὲ θείων λογίων ἡ χάρις οὐκ αὐτὴ τοὺς μὲν προσίεται, τοὺς δὲ ἀποπέμπεται (πᾶσι γὰρ τοῖς ἐμφορεῖσθαι βουλομένοις προχέει τὰ νάματα), ἀλλὰ τὸ τῶν ἀκρωμένων ἀυθαίρετον τοὺς μὲν προσάγει διψῶντας, τοὺς δὲ πόρρω ποιεῖ, τόνδε τὸν ἴμερον ἔχειν ἥκιστα 5.4 βουλομένους. Ὁ δὲ γε τῶν ψυχῶν ἰατρός τὴν τῶν οὐκ ἔθελόν των ἀπολαύειν τῆς θεραπείας οὐ βιάζεται γνώμην· αὐτοκράτορα γὰρ καὶ αὐτεξούσιον τὴν λογικὴν φύσιν δημιουργήσας, παραινέσει μὲν καὶ νόμοις καὶ τῶν χειρόνων ἀποτρέπει καὶ ἐπὶ τὰ κρείττω προτρέπει, οὐκ ἀναγκάζει δὲ μὴ βουλομένην τῶν ἀμεινόνων μεταλαχεῖν, ἵνα μὴ παρακινήσῃ τοὺς ὄρους τῆς φύσεως. 5.5 Ταύτη τοι καὶ διὰ τῶν προφητῶν βοᾷ· "Ἐὰν θέλητε καὶ εἰς ἀκούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε." Καὶ αὖ πάλιν· "Δεῦτε τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς· τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζῶην, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθά;" Εἶτα τῶν χειρόνων ἀποτρέπων, ἐπιδείκνυσι τὸ πρακτέον· "Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ

κακοῦ καὶ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλήσαι δόλον· ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν." Δῆλα δὲ τοῖς πειθομένοις ποιεῖ καὶ τῶν πόνων τὰ ἄθλα, ὅτι "ὄφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα 5.6 αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν". Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ φόβος τοῖς παιδαγωγούμενοις ἀρμόδιος, ἀναγκαίως καὶ ταῖς ἀπειλαῖς τοὺς ῥαστώνη ξυζῶντας δεδίδτεται καὶ φησιν· "Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιῶντας κακά, τοῦ ἐξολεθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐ τῶν." Ὁ δὲ ταύτην προσενεγκῶν διὰ τοῦ προφήτου τὴν παραί νεσιν ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις οὐκ ἄλλω τῷ χρώμενος ὑπουργῶ, ἀλλ' αὐτὸς διὰ τῆς σαρκὸς φθεγγόμενος, ἦν ἀνέλαβεν, ἔλεγεν· "Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω." Καὶ πάλιν· "Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ 5.7 ἀναπαύσω ὑμᾶς." Καὶ ἄλλα δὲ μυρία εὗροι τις ἂν κἂν τοῖς θείοις εὐαγγελίοις κἂν τοῖς τῶν ἀποστόλων συγγράμμασι, δηλοῦντα σαφῶς τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως τὸ αὐθαίρετον. Οὗ δὲ χάριν κἀγὼ πέμπτην ὑμῖν, ὧ ἄνδρες, τήνδε προσφέρω παραί νεσιν· οὐκ ἀξιῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄγαν γελιπαρῶν καὶ ποτνιῶ μενος τὸν τῆς ἰατρείας μὴ προέσθαι καιρὸν μηδὲ ἀναβάλλεσθαι τὴν σωτηρίαν εἰς αὖριον, ἦν οὐκ ἴσμεν εἶπερ δὴ πάντως ὀψόμεθα, ἀλλ' ἀναμνησθῆναι τῆς τοῦ Ἀσκραίου ποιητοῦ παραινέσεως· μηδ' ἀναβάλλεσθαι ἕξ τ' αὖριον ἕξ τε ἔνηφι, προσέχειν δὲ ἀκριβῶς καὶ τῇ ἄλλῃ τοῦδε τοῦ ποιητοῦ γνώμη, ξυνωδὰ φθεγγομένη· αἰεὶ δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτησι παλαίει. 5.8 Ἐπειδὴ τοίνυν τοῦ κόσμου πέρι καὶ τῆς ὕλης τίνα προσήκει φρονεῖν, μεμαθήκαμεν, καὶ ὅσον τὸ μέσον τῶν τε θείων καὶ τῶν φιλοσόφων δογμάτων, φέρε λοιπὸν ἐξετάσωμεν, τίνα περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ἡ θεία γραφή φρονεῖν ἡμᾶς ἐξεπαίδευσεν, καὶ τίνα οἱ τῆ εὐεπείᾳ τοὺς λόγους καλλύνοντες καὶ ὀνομάτων 5.9 ὥρα καὶ ῥημάτων ἠβρυσμένων προσενεγκόντες τὸ ψεῦδος. Ὅσα μὲν οὖν ποιηταὶ περὶ τούτου μυθολογοῦσιν, ἐατέον ἐπὶ τοῦ παρόντος, οὐ μύρω τούτους, κατὰ τὸν Πλάτωνα, χρίσαντας, ἀλλὰ τῇ φερομένη παρ' αὐτῶν δυσσομίᾳ τὰς αἰσθήσεις ἀποτείχισαντας. Ἐκεῖνοι γὰρ οὐ μόνον γηγενεῖς, ἀλλὰ καὶ σπαρτοὺς ἀνθρώπους γεγενῆσθαι φασὶ καὶ ἐκ δρακοντείων ἀναφῦναι ὀδόντων. Ἄ δε γε φιλόσοφοι θρυλοῦσι καὶ συγγραφεῖς, ταῦτα μόνον τῇ τῆς ἀληθείας 5.10 παραθετέον διδασκαλία. Ῥητέον δὲ γε πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὅσην περὶ τῆς τοῦδε τοῦ γένους συστάσεως ἔριν καὶ διαμάχην ἐσχῆκασιν. Οἱ μὲν γὰρ αἴδιον εἶναι τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν εἰρήκασιν καὶ τοῦδε τοῦ γένους αἰεὶ ἔμπλεων γεγενῆσθαι τὴν γῆν, οἱ δὲ ἐν τῇ Ἀττικῇ πρῶτον φῦναι ἀνθρώπους, ἄλλοι δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ τοῦτο γενέσθαι πρῶτον, ἕτεροι δ' αὖ πάλιν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἄλλαις δὲ πόλεσι πολλὴ περὶ τούτου φιλοτιμία γεγένηται. 5.11 Πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις οἱ μὲν ὄλβιον τότε τὸ ζῶον κεκλήκασιν, οἱ δὲ δειλαιὸν καὶ τρισάθλιον. Καὶ Ὅμηρος μὲν ἀκιδνὸν αὐτὸ καὶ οἰζυρὸν ὀνομάζει· Θέογνις δὲ ὁ Σικελιώτης ὁ Μεγαρόθεν βοᾷ· πάντων μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον μηδ' ἐσορᾶν ἀγᾶς ὀξέος ἡελίου· φύντα δ' ὅπως ὠκίστα πύλας Αἴδαο περῆσαι. 5.12 Συνωδὰ δὲ τούτοις καὶ τῆς Εὐριπίδου τραγωδίας τὰ ἰαμβεῖα· 5.12 ἐχρῆν γὰρ ἡμᾶς ξύλλογον ποιούμενους τὸν φύντα θρηνεῖν, εἰς ὅσ' ἔρχεται κακά, τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένον χαίροντας εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων. Καὶ Σόλων δὲ τὸν Ἀθηναῖον, τὸν νομοθέτην, Ἡρόδοτος εἰρηκέναι τῷ Κροίσῳ ἔφη· "Ἦ Κροῖσε, πᾶς ἄνθρωπός ἐστι 5.13 ξυμφορῆ." Πυθαγόρας δὲ καὶ Πλάτων δῆμόν τινα ψυχῶν ἄσωμάτων εἰσάγουσι καὶ τὰς ἀμαρτάδι τινὶ περιπεσοῦσας τιμωρίας χάριν εἰς σώματα καταπέμπεσθαι λέγουσιν. Τῷ τοι ὁ Πλάτων ἐν τῷ Κρατύλῳ τὸ σῶμα σῆμα κέκληκεν, ὡς ἐν τούτῳ τῆς 5.14 ψυχῆς οἶονεὶ τεθαμμένης. Σύμφωνον δὲ τούτῳ καὶ Φιλόλαος ὁ Πυθαγόρειος ἔφη· λέγει δὲ ὧδε· "Μαρτυρέονται δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ θεολόγοι τε καὶ μάντις, ὡς διὰ τινος τιμωρίας ἅ ψυχὰ τῷ σώματι ξυνέζευκται καὶ καθάπερ ἐν σάματι τούτῳ τέθαιπται." Ἀλλὰ τῶνδε τῶν λόγων ὁ Πλάτων ἐπιλησθεῖς, τούναντίον ἐν τῷ τρίτῳ τῆς Πολιτείας παραδηλοῖ· ἐπιμελεῖσθαι γὰρ σώματος δεῖν φησὶ ψυχῆς

ἔνεκα ἀρμονίας, δι' οὗ βιοῦν τε ἔστι καὶ ὀρθῶς 5.15 βιοῦν, καταγγέλλοντας τῆς ἀληθείας τὸ κήρυγμα. Εἰ δὲ διὰ τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ βιοῖ τε καὶ ὀρθῶς βιοῖ, οὐκ ἄρα ἦν ποτε πρὸ τοῦ σώματος· εἰ δὲ ἦν πρὸ γε τοῦ σώματος, καὶ ἔζη δῆπουθεν καὶ ἐβίου· ἀθάνατον γὰρ ἔχει φύσιν καὶ λογικὴν. Εἰ δὲ ἦν μὲν πάλαι, οὐκ ὀρθῶς δὲ ἐβίου κεχωρισμένη τοῦ σώματος, ἐν τῷ σώματι δὲ γενομένη καὶ τοῦτο ἄριστα παιδοτριβήσασα, τὸν ὀρθὸν κατώρθωσε βίον, διὰ τοῦ σώματος ἄρα τετύχηκε τῶν ἀγαθῶν, ὧν πρὸ τοῦ σώματος οὐ μετέλαχεν. Ἄνθ' ὅτου δὴ οὖν τεθάφθαι αὐτὴν ἐν τῷ σώματι καθάπερ ἐν σήματι ἔφη; Διὰ μὲν οὖν τούτων σαφῶς ἔγνωμεν, ὡς οὐ μόνον ἀλλήλοις, 5.16 ἀλλὰ καὶ σφίσιν αὐτοῖς περὶ τῶν αὐτῶν ἐναντία γεγραφήκασιν· ἵνα δὲ τὴν πολλὴν αὐτῶν καταμάθωμεν ἔριν, φέρε πάλιν ἐπιδείξωμεν, τίνα περὶ ψυχῆς οἱ πολυθρύλητοι τῶν φιλοσόφων ἐδόξασαν, καὶ ὅπως αὐτοὺς ἢ κενὴ δόξα, κατὰ τὸν Τίμαιον, "ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι". Ἄ δέ γε ξὺν Θεῷ λέξω, ἐκ τῶν Πλουτάρχου καὶ Πορφυρίου καὶ μέντοι καὶ Ἀετίου συγγεγραμμένων 5.17 ἐρῶ. Θαλῆς τοίνυν κέκληκε τὴν ψυχὴν ἀκίνητον φύσιν· Ἀλκμάν δὲ αὐτὴν αὐτοκίνητον εἴρηκεν· ὁ δέ γε Πυθαγόρας ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινουῦντα· ξυνεφώνησε δὲ τῷ λόγῳ καὶ Ξενοκράτης· ὁ δὲ Πλάτων οὐσίαν νοητὴν ἐξ ἑαυτῆς κινήτην· ὁ δὲ Σταγειρίτης ἐντελέχειαν πρώτην σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ, δυνάμει ζωὴν 5.18 ἔχοντος· ἐντελέχειαν δὲ τὴν ἐνέργειαν κέκληκεν· Κλέαρχος δὲ τῶν τεττάρων εἶναι στοιχείων τὴν ἀρμονίαν· Ἀναξιμένης δὲ καὶ Ἀναξίμανδρος καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Ἀρχέλαος ἀερῶδη τῆς ψυχῆς τὴν φύσιν εἰρήκασιν. Οἱ δέ γε Στωϊκοὶ πνευματικὴν, πλείστου μετέχουσιν τοῦ θερμοῦ. Παρμενίδης δὲ καὶ Ἴππασος καὶ Ἡράκλειτος πυρῶδη ταύτην κεκλήκασιν· ὁ δὲ Ἡρακλείδης φωτοειδῆ· Ἐπίκουρος δὲ ὁ Νεοκλέους τεττάρων τινῶν ποιότητων κρᾶμα, πυρῶδους καὶ ἀερῶδους καὶ πνευματικοῦ καὶ τετάρτου τινὸς ἀκατονομάστου· ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς μίγμα ἐξ αἰθερώδους καὶ ἀερῶδους οὐσίας. Κριτίας δὲ ἐξ αἵματος εἶπε καὶ ἐξ ὕγρου· 5.19 καὶ ἄλλοι δ' αὖ ἄλλα λεληρήκασιν ἐναντία. Καὶ μέντοι καὶ περὶ τὴν ταύτης διαίρεσιν πλείστη γε τούτοις γεγένηται διαμάχη. Πυθαγόρας μὲν γὰρ καὶ Πλάτων διμερῆ ταύτην εἰρήκασιν, καὶ τὸ μὲν αὐτῆς εἶναι λογικόν, τὸ δὲ ἄλογον. Διχῆ δ' αὖ πάλιν τὸ ἄλογον ἔτεμον, καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ θυμικὸν εἶναι, τὸ δὲ ἐπιθυμητικόν. Ὁ δὲ Ξενοκράτης, καὶ ταῦτα τρίτος ἀπὸ Πλάτωνος ὧν –Σπευσίππου γὰρ τοῦ Πλάτωνος ἀδελφιδοῦ γεγένηται φοιτητῆς– τὸ μὲν αἰσθητικὸν εἶναι τῆς ψυχῆς ἔφη, τὸ δὲ λογικόν. 5. Ὁ δὲ Νικομάχου πέντε εἶναι ταύτης ἔφησεν ἐνεργείας, τὴν ὀρεκτικὴν, τὴν θρεπτικὴν, τὴν αἰσθητικὴν, τὴν μεταβατικὴν, τὴν διανοητικὴν. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτον οἱ Στωϊκοὶ τὸν ἀριθμὸν ἔστερξαν· ἐξ ὀκτώ γὰρ μερῶν ἔφασαν τὴν ψυχὴν ξυνεστάναι, τῆς ὀπτικῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ἀκουστικῆς καὶ τῆς ὀσφρητικῆς καὶ τῆς γευστικῆς καὶ τῆς ἀπτικῆς· ἔκτον δὲ τὸ φωνητικὸν ἔφασαν καὶ τὸ σπερματικὸν ἑβδομον καὶ τὸ ἡγεμονοῦν ὄγδοον, ὑφ' οὗ τούτων ἕκαστον ἐνεργεῖται. Εἶπον δὲ αὐτὴν καὶ ταῖς τοῦ πολυπόδοι 5.21 εἰκέναι πλεκτάναις. Οἱ δέ γε Πυθαγόρου διάδοχοι ἐκ πέντε στοιχείων τὸ σῶμα κραθῆναι φάντες–τοῖς γὰρ τέτταρσι ξυνέτα ξαν τὸ αἰθέριον–ἰσαρίθμους εἶναι ἔφασαν ταύτη καὶ τῆς ψυχῆς τὰς δυνάμεις· καὶ ταύτας ὀνομάκασιν νοῦν καὶ φρόνησιν καὶ ἐπιστῆ 5.22 μὴν καὶ δόξαν καὶ αἴσθησιν. Ὅσα δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ ἡγεμονικοῦ χώρας διηνέχθησαν πρὸς ἀλλήλους, ῥάδιον διαγνῶναι. Ἴπποκράτης μὲν γὰρ καὶ Δημόκριτος καὶ Πλάτων ἐν ἐγκεφάλῳ τοῦτο ἰδρῦσθαι εἰρήκασιν· ὁ δὲ Στράτων ἐν μεσοφρύῳ· Ἐρασίστρατος δὲ ὁ ἰατρός περὶ τὴν τοῦ ἐγκεφάλου μήνιγγα, ἦν ἐπικρανίδα λέγει· Ἡρόφιλος δὲ ἐν τῇ τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίᾳ· Παρμενίδης δὲ καὶ Ἐπίκουρος ἐν ὄλῳ τῷ θώρακι· Ἐμπεδοκλῆς δὲ καὶ Ἀριστοτέλης καὶ τῶν Στωϊκῶν ἢ ξυμμορία τὴν καρδίαν ἀπεκλήρωσαν τούτῳ. Καὶ τούτων δ' αὖ πάλιν οἱ μὲν ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς καρδίας, οἱ δὲ ἐν τῷ αἵματι· καὶ οἱ μὲν ἐν τῷ περικαρδίῳ ὑμένι, 5.23 οἱ δὲ ἐν τῷ διαφράγματι. Καὶ Πυθαγόρας μὲν καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Διογένης καὶ Πλάτων

καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Ξενοκράτης ἄφθαρτον εἶναι τὴν ψυχὴν ἀπεφήναντο· ὁ δὲ Ἡράκλειτος τὰς ἀπαλλαττομένας τοῦ σώματος εἰς τὴν τοῦ παντὸς ἀναχωρεῖν ψυχὴν ἔφησεν, οἷα δὴ ὁμογενῆ τε οὔσαν καὶ ὁμοούσιον. Οἱ δὲ Στωϊκοὶ τὰς χωριζομένας τῶν σωμάτων ψυχὰς διαρκεῖν μὲν καὶ καθ' ἑαυτὰς ζῆν ἔφασαν, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀσθενεστέραν ἐπ' ὀλίγον, 5.24 τὴν δὲ ἰσχυροτέραν μέχρι τῆς τοῦ παντὸς ἐκφυρώσεως. Δημόκριτος δὲ καὶ Ἐπίκουρος καὶ Ἀριστοτέλης φθαρτὴν εἶναι ταύτην ἀνέδην εἰρήκασι· Πλάτων δὲ καὶ Πυθαγόρας τὸ μὲν λογικὸν αὐτῆς ἄφθαρτον εἶναι, φθαρτὸν δὲ τὸ ἄλογον. Καὶ ὁ μὲν Πλάτων καὶ τὰ φυτὰ κέκληκε, τοῦ τρίτου γε τῆς ψυχῆς εἴδους, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, μόνου μετέχοντα· ὁ δὲ γε Ἀριστοτέλης ζῶα μὲν αὐτὰ εἰπεῖν οὐκ ἠνέσχετο—τὸ γὰρ δὴ τῆς αἰσθητικῆς μετέχον ψυχῆς τοῦτο καλεῖσθαι ζῶον ἠξίωσε—τῆς φυτικῆς μὲντοι καὶ 5.25 θεραπευτικῆς ψυχῆς μετέχειν ὑπέλαβε τὰ φυτὰ. Ἀλλὰ τοῦτόν γε τὸν λόγον οἱ τῆς Ποικίλης οὐ προσεδέξαντο· τὴν γὰρ τοι φυτικὴν δύναμιν καλεῖν ψυχὴν οὐκ ἠνέσχοντο. Ζήνων δὲ ὁ Κιτιεύς, ὁ τῆσδε τῆς αἰρέσεως ἡγησάμενος, τοιάδε περὶ ψυχῆς δοξάζειν τοὺς οἰκείους ἐδίδαξε φοιτητάς· τὸν γὰρ τοι ἀνθρώπινον θορόν, ὑγρὸν ὄντα καὶ μετέχοντα πνεύματος, τῆς ψυχῆς ἔφησεν εἶναι μέρος τε καὶ ἀπόσπασμα καὶ τοῦ τῶν προγόνων σπέρματος κέρασμα τε καὶ μίγμα, ἐξ ἀπάντων τῶν τῆς ψυχῆς μορίων ξυναθροισθέν. Οὗ δὲ 5.26 χάριν αὐτὴν καὶ φθαρτὴν προσηγόρευσεν. Νουμήνιος δὲ ὁ Πυθαγόρειος πρὸς τούτους ἀποτεινόμενος ἔφη· "τὴν δὲ ψυχὴν γενεὴν τὴν τε καὶ φθαρτὴν λέγουσιν, οὐκ εὐθὺς δὲ τοῦ σώματος ἀπαλ λαγεῖσαν φθείρεσθαι, ἀλλ' ἐπιμένειν τινὰς χρόνους καθ' ἑαυτήν, τὴν μὲν τῶν σπουδαίων μέχρι τῆς εἰς πῦρ ἀναλύσεως τῶν 5.27 πάντων, τὴν δὲ τῶν ἀφρόνων πρὸς ποιούς τινὰς χρόνους." Καὶ ὁ Λογγίνος δὲ αὐτῶν ἀντικρυς κατηγορεῖ, ὧδε γράψας· "Ζῆνωνι μὲν γὰρ καὶ Κλεάνθει νεμεσήσειεν ἂν τις δικαίως, οὕτω σφόδρα ὑβριστικῶς περὶ τῆς ψυχῆς διαλεχθεῖσιν. Ἄμφω γὰρ τοῦ 5.28 στερεοῦ σώματος εἶναι τὴν ψυχὴν ἀναθυμίασιν ἔφασαν." Ἄντι κρυς δὲ τούτων ἐναντία τὰ Πυθαγόρα καὶ Πλάτωνι δόξαντα· θείαν γὰρ δὴ μοῖραν τὸν νοῦν ἔφασαν εἶναι. Συμφωνεῖ δὲ καὶ ὁ Νικομάχου τῶδε τῷ λόγῳ, καίτοι θνητὴν εἶναι ἀποφηνάμενος τὴν ψυχὴν· ἄλλο τι γὰρ εἶναι τὸν νοῦν παρὰ ταύτην ὑπέλαβεν. Καὶ οἱ περὶ Πλάτωνα δὲ καὶ Πυθαγόραν θύραθεν τοῦτον εἰσκρίνεσθαι λέγουσιν. Πάλιν δ' αὖ οἱ μὲν αὐτῶν αὐτοκράτορα τὸν νοῦν ἔφασαν εἶναι καὶ ἄγειν δύνασθαι, ἧ ἂν ἐθέλη, τὰ πάθη· οἱ δὲ ἀνάγκης αὐτὸν καὶ εἰμαρμένης ἀπεφήναντο δοῦλον καὶ πρὸς τὰ τῶν Μοιρῶν ἄγεσθαι νήματα, καὶ τῆς τοῦ οὐρανοῦ περιδινήσεως καὶ τῆς τῶν ἄστρον ξυνόδου τὰς τούτου πράξεις καὶ 5.29 ἐνεργείας ἠρτῆσθαι. Ὁ δὲ γε Πλάτων τὴν ἐναντίαν τούτοις περὶ ψυχῆς ἐξεπαίδευσε δόξαν· ἐλευθέραν γὰρ αὐτὴν εἶναι ἔφησεν καὶ δέσποιναν τῶν ἐνοχλούντων παθῶν καὶ ἐκοῦσαν ἢ τῆσδε ἢ ἐκεῖσε χωρεῖν καὶ ἐθελουσίως γε ἢ νικᾶν ἢ ἠττᾶσθαι. Καὶ τοῦτο σαφῶς ἐν τοῖς Νόμοις δεδήλωκε· λέγει δὲ οὕτως· "Κάνταῦθα, ὦ ξένη, τὸ νικᾶν αὐτὸν ἑαυτὸν πασῶν νικῶν πρώτη καὶ ἀρίστη· τὸ δὲ ἠττᾶσθαι αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ αἰσχιστόν τε καὶ κάκιστον· ταῦτα γὰρ ὡς πολέμου ἐν ἐκάστοις ἡμῶν ὄντος πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ση 5.30 μαίνει." Καὶ αὖ πάλιν μετ' ὀλίγα· "Τόδε δ' ἴσμεν, ὅτι ταῦτα τὰ πάθη ἐν ἡμῖν οἷον νεῦρα ἢ σμήρινθοί τινες ἐνοῦσαι σπῶσί τε ἡμᾶς καὶ ἀλλήλαις ἀνθέλκουσιν ἐναντία γε οὔσαι ἐπ' ἐναντίας πράξεις, οὗ δὴ διωρισμένη ἀρετὴ καὶ κακία κεῖται. Μίαν γὰρ φησιν ὁ λόγος δεῖν τῶν ἔλξεων ξυνεπόμενον αἰεὶ καὶ μηδαμῆ ἀπολειπόμενον ἐκείνης, ἀνθέλκειν τοῖς ἄλλοις μετρίοις ἕκα 5.31 στον· ταύτην δὲ εἶναι τὴν τοῦ λογισμοῦ ἀγωγήν." Ἄντικρυς δὲ διὰ τούτων δεδήλωκεν, ὡς οὔτε φύσιν ἐλάχομεν πονηράν, καὶ κατ' ἀνάγκην καὶ βίαν πλημμελοῦμεν οἱ ἄνθρωποι, οὔτε ὑπὸ τῶν τῆς Κλωθοῦς νημάτων ἀγόμεθα οὔτε μὴν ὑπὸ τῆς τῶν ἄστρον ξυνόδου πρὸς τὸ πρακτέον ὠθούμεθα· ἀλλ' ἀγωνίζεται μὲν πρὸς ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ, τοῦ δὲ νικᾶν ἔχει τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἐθελήσῃ νεῦσαι πρὸς ἀρετὴν· καὶ ἔλκει μὲν ἢ ἐπιθυμία πρὸς ἑαυτήν, ἀνθέλκει δὲ ὁ θυμὸς, ἔχει δὲ τοῦ

πειθεσθαι ἢ μὴ τὴν ἐξουσίαν ὁ λογισμός· ἠνιοχεῖν γὰρ ἐτάχθη καὶ ἄγειν, ἀλλ' οὐκ ἄγεσθαι 5.32 τε καὶ σύρεσθαι. Ἐκράτυνε δὲ τόνδε τὸν λόγον κὰν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων, ταῦτα εἰπὼν· "Τῆς δὲ γενέσεως τοῦ ποιοῦ τινος ἀφῆκε ταῖς βουλήσεσιν ἐκάστων ἡμῶν αὐτῶν τὰς αἰτίας· ὅπῃ γὰρ ἂν ἐπιθυμῆ, καὶ ὁποῖος ἂν ᾖ τὴν ψυχὴν, ταύτη σχεδὸν ἐκάστοτε καὶ τοιοῦτος ἡμῶν γίνεται ἅπας ὡς τὸ πολὺ." Καὶ μετὰ βραχέα δὲ καὶ ταῦτα προστέθεικεν· "Μεῖζω δὲ δὴ ψυχὴ κακίας καὶ ἄρε τῆς ὁπόταν μεταλάβῃ διὰ τὴν αὐτῆς βούλησιν τε καὶ ὁμιλίαν γενομένην ἰσχυράν, ὁπόταν μὲν ἀρετῇ θεῖα προσμίζασα γίνηται διαφερόντως τὰ τοιαῦτα, διαφέροντα καὶ μετέλαβε τόπον ἅγιον, ὅλη μετακοσμηθεῖσα εἰς ἀμείνω τινὰ τόπον ἕτερον· ὅταν δὲ 5.33 τάναντία, κατὰ τάναντία μεθιδρύσατο τὸν αὐτῆς βίον." Κὰν ταῦθα παραπλησίως ἐδίδαξεν, ὡς τῇ βουλήσει τῆς ψυχῆς ἀπ' ἐνεμμεν ὁ ποιητῆς τῶν κρειττόνων καὶ τῶν χειρόνων τὴν αἴρεσιν. Τὸ μὲν γὰρ τῆς γνώμης αὐθαίρετον τῆδε ῥέπειν ἢ ἐκεῖσε παρασκευάζει, ἢ δὲ ὁμιλία καὶ τὸ ἔθος ἰσχυράν τὴν ἕξιν ἐργάζεται. Ὅταν οὖν ἀρετῆς ἐραστειῖσα τὴν ταύτης ἰδέαν ἐκμάξηται, εἰς ἕτερόν τινα μεταβαίνει τόπον ἅγιόν τε καὶ πολλῶ τῶν παρόντων ἀμείνονα· τὴν δὲ κακίαν ἐλομένη καὶ τὸν ἐπονείδιστον βίον 5.34 ἀσπασαμένη, λαγχάνει πάλιν τὸν κατάλληλον χῶρον. Κὰν τῷ δευτέρῳ δὲ τῆς Πολιτείας ξυνῶδὰ τούτοις ξυνέγραψε· λέγει δὲ ταῦτα· "Οὐκοῦν ἀγαθὸς ὁ θεὸς τῷ ὄντι γε, καὶ λεκτέον οὕτω; {-} Τί μὴν; {-} Οὐδὲν δὲ τῶν ἀγαθῶν βλαβερὸν ἢ γὰρ; {-} Οὐ μοι δοκεῖ. {-} Ἄρα τὸ μὴ βλαβερὸν βλάπτει; {-} Οὐδαμῶς. {-} Ὅ δὲ μὴ βλάπτει κακόν τι ποιεῖ; {-} Οὐδαμῶς. {-} Οὐδ' ἂν τινος εἴη κακοῦ αἴτιον; {-} Πῶς γὰρ; {-} Τί δέ; ὠφέλιμον τὸ ἀγαθόν; {-} Ναί. {-} Αἴτιον ἄρα εὐπραγίας; {-} Ναί. {-} Οὐκ ἄρα γε πάντων αἴτιον τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τῶν μὲν εὖ ἔχόντων πάντων, τῶν δὲ 5.35 κακῶν ἀναίτιον. {-} Παντελῶς γε, ἔφη. {-} Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὁ θεός, ἐπεὶ ἀγαθός, πάντων ἂν εἴη αἴτιος, ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ἀλλ' ὀλίγων μὲν τοῖς ἀνθρώποις αἴτιος, πολλῶν δὲ ἀναίτιος· πολὺ γὰρ ἐλάττω τὰ ἀγαθὰ τῶν κακῶν ἡμῖν, καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα ἄλλον αἰτιατέον, τῶν δὲ κακῶν ἄλλα ἄττα δεῖ ζητεῖν αἴτια, ἀλλ' οὐ τὸν θεόν. {-} Ἀληθέστατα, ἔφη, δοκεῖς μοι λέγειν. {-} Οὐκ ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἀποδεκτέον οὔτε Ὀμήρου οὔτε ἄλλου ποιητοῦ ταύτην τὴν ἀμαρτίαν ἀνοήτως περὶ τοὺς θεοὺς ἀμαρτάνοντος καὶ λέγοντος, ὡς δύο πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει κηρῶν ἔμπλειοι, ὁ μὲν ἐσθλῶν, αὐτὰρ ὁ δειλῶν· καὶ ᾧ μὲν ἂν μίξας ὁ Ζεὺς ἀμφοτέρα δῶ, ἄλλοτε μὲν τε κακῶ ὁ γε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῶ." 5.36 Οὕτω δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα καὶ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου καὶ μέντοι καὶ Αἰσχύλου. Εἶτα ἐπάγει· "Κακῶν δὲ αἴτιον φάναι τὸν θεόν, ἀγαθὸν ὄντα, διαμαχητέον παντὶ τρόπῳ, μῆτε τινὰ λέγειν ταῦτα ἐν τῇ ἑαυτοῦ πόλει, εἰ μέλλει εὐνομήσεσθαι, μῆτε τινὰ ἀκούειν, μῆτε νεώτερον μῆτε πρεσβύτερον, μῆτε ἐν μέτρῳ μῆτε ἄνευ μέτρου μυθολογοῦντα, ὡς οὔτε ὅσα ἂν λεγόμενα, εἰ λέγοιτο, οὔτε ζύμφορα ἡμῖν οὔτε ζύμφωνα αὐτοῖς. Ζύμψηφός σου εἶμι, ἔφη, τούτου τοῦ νόμου, καὶ μοι ἀρέσκει. Οὗτος μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, εἷς ἂν εἴη τῶν περὶ θεοῦ νόμων τε καὶ τύπων, ἐν οἷς δεήσει τοὺς τε λέγοντας λέγειν καὶ τοὺς ποιοῦντας ποιεῖν, μὴ 5.37 πάντων αἴτιον τὸν θεόν, ἀλλὰ τῶν ἀγαθῶν." Ταῦτα καὶ περὶ τοῦ πεπονηκότος ἡμᾶς Θεοῦ καὶ περὶ ἡμῶν δέ γε αὐτῶν καὶ φρονεῖν καὶ δοξάζειν ὁ Πλάτων ἐδίδαξε καὶ τοὺς κακῶν αἴτιον εἶναι τὸν Θεὸν λέγοντας ἐξελαύνειν ἐκέλευσε· καὶ γὰρ ἀνόσιον εἶναι τόνδε τὸν λόγον φησὶ καὶ ἀξύμφορον ἡμῖν καὶ ἀξύμφωρον ἑαυτῶ. Εἰ γὰρ ἀγαθὸς ὁ Θεός, ὡσπερ οὖν ἀγαθός-κοινός γὰρ 5.38 οὗτος ὁ λόγος-οὐκ ἄρα κακῶν αἴτιος ὁ ἀγαθὸς γένοιτ' ἂν. Εἰ δὲ ἀναίτιος ὁ Θεὸς τῶν γινομένων κακῶν-κακὰ δὲ κυρίως ὀνομάζομεν οὐ τὰ παρὰ πολλῶν νομιζόμενα, πενίαν καὶ νόσον καὶ τᾶλλα, ὅσα τούτοις ἐστὶ παραπλήσια, ἅς ζυμφορὰς ὀνομάζειν φίλον τισίν, ἀλλὰ κακίαν καὶ ἀκολασίαν, καὶ τὰς ἄλλας παρανομίας-ὑφ' ἡμῶν δὲ ταῦτα τολμᾶται, ἡμεῖς ἄρα τούτων αἴτιοι, καὶ οὐχ ὁ τάναντία νομοθετήσας Θεός· ταῦτα γὰρ ἡμᾶς φρονεῖν 5.39 καὶ Σωκράτης καὶ Πλάτων ἐδίδαξαν. Οὗτοι καὶ τὸ

λογικὸν τῆς ψυχῆς θεοειδὲς προσηγόρευσαν, καὶ ἔστιν ἀκοῦσαι Σωκράτους τῷ Ἀλκιβιάδῃ λέγοντος-καὶ ταῦτά γε ὁ Πλάτων ξυνέγραψεν- "Ἐχομεν οὖν εἰπεῖν ὃ τι τῆς ψυχῆς ἐστὶ θεϊότατον ἢ τοῦτο περὶ ὃ εἰδέναι τε καὶ φρονεῖν ἔστιν; {-} Οὐκ ἔχομεν. {-} Τῷ θεῷ οὖν τοῦτο ἔοικεν αὐτῆς· καὶ τις εἰς τοῦτο βλέπων καὶ πᾶν τὸ θεῖον γνούς, θεὸν τε καὶ φρόνησιν, οὕτω καὶ ἑαυτὸν γνοίη μάλιστα." 5.40 Παραπλήσια δὲ κἀν τῷ Φαίδωνι λέγει· "Θῶμεν γάρ, ἔφη, δύο εἶδη τῶν ὄντων, τὸ μὲν ὄρατόν, τὸ δὲ ἀειδές. {-} Θῶμεν, ἔφη. {-} Καὶ τὸ μὲν ἀειδὲς ἀεὶ καὶ κατὰ ταῦτά ἔχον, τὸ δὲ ὄρατόν μηδέ ποτε κατὰ ταῦτά; {-} Καὶ ταῦτα θῶμεν, ἔφη. {-} Φέρε δὴ, ἦ δ' ὅς, ἄλλο τι ἡμῶν αὐτῶν τὸ μὲν σῶμά ἐστι, τὸ δὲ ψυχὴ; {-} Οὐ δὲν ἄλλο, ἔφη. {-} Πότερον οὖν ὁμοιότερον τῷ εἶδει φαμέν εἶναι καὶ ζυγγενέστερον τὸ σῶμα; {-} Παντί, ἔφη, τοῦτό γε δῆλον, ὅτι 5.41 τῷ ὄρατῷ. {-} Τί δὲ ψυχὴ; ὄρατόν ἢ ἀειδές; {-} Οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων γε, ὦ Σώκρατες, ἔφη. {-} Ἀλλὰ μὴν ἡμεῖς γε τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ μὴ τῆ τῶν ἀνθρώπων φύσει ἐλέγομεν, ἢ ἄλλη τινὶ οἴει; {-} Τῆ τῶν ἀνθρώπων. {-} Τί οὖν περὶ ψυχῆς λέγομεν; ὄρατόν ἢ ἀόρατον εἶναι; {-} Οὐχ ὄρατόν. {-} Ἀειδὲς ἄρα; {-} Ναί. {-} Ὅμοιότερον οὖν ἄρα ψυχὴ σώματός ἐστι τῷ ἀειδεῖ, τὸ δὲ σῶμα 5.42 τῷ ὄρατῷ; {-} Πᾶσα ἀνάγκη, ὦ Σώκρατες." Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα διεξελθὼν, ἐπήγαγεν· "Ποτέρῳ οὖν ἡ ψυχὴ ἔοικεν; {-} Δηλαδή, ὦ Σώκρατες, ὅτι ἡ μὲν ψυχὴ τῷ θεῷ, τὸ δὲ σῶμα τῷ θνητῷ." Καὶ αὖ πάλιν μετ' ὀλίγα· "Τί οὖν; Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἄρα οὐχὶ σῶματι μὲν ταχὺ διαλύεσθαι προσήκει, ψυχῇ δ' αὖ τὸ παράπαν ἢ ἀδιαλύτῳ εἶναι ἢ ἐγγύς τι 5.43 τούτων; {-} Πῶς γὰρ οὐ;" Εἶτα εἰπὼν, ὅπως τὸ σῶμα διαλύεται, ἐπήγαγεν· "Ἡ δὲ ψυχὴ εἰς τὸ ἀειδὲς ἢ εἰς τοιοῦτον ἕτερον τόπον τινὰ οἰχομένη γενναῖον καὶ ἄριστον καὶ ἀειδῆ, εἰς Ἄιδου φοιτᾷ ὡς ἀληθῶς παρὰ τὸν ἀγαθὸν καὶ φρόνιμον θεόν, οὗ ἂν θεὸς ἐθέλη, αὐτίκα καὶ τῆ ἐμῇ ψυχῇ ἰτέον, αὕτη δὲ ἡμῖν ἢ τοιαύτη καὶ οὕτω πεφυκυῖα ἀπαλλαττομένη τοῦ σώματος εὐθὺς διαπεφύσεται καὶ ἀπόλωλεν, ὡς φασιν οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι; Πολ' οὐ γὰρ δεῖ, ὦ φίλε Κέβη, τε καὶ Σιμίαι· ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ὧδε ἔχει." Καὶ τὰ ἐξῆς δὲ τῆς αὐτῆς ἔχεται διανοίας καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν δείκνυσι διαρρήδην. 5.44 Τοσαύτην καὶ ζυγγραφεῖς καὶ φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ καὶ ψυχῆς πέρι καὶ σώματος καὶ αὐτῆς γε τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζυστάσεως πρὸς ἀλλήλους ἐσχίκασι ἔριν καὶ διαμάχην, οἱ μὲν ταῦτα, οἱ δὲ ἐκεῖνα πρεσβεύοντες, οἱ δὲ τούτων τε κάκεινων ἐναντίαν δόξαν ὠδίνοντες. Οὐ γὰρ τάληθές μαθεῖν ἐπεθύμησαν, ἀλλὰ κενοδοξία καὶ φιλοτιμία δουλεύσαντες καινῶν εὑρεταὶ κληθῆναι δογμάτων 5.45 ἐπεθύμησαν. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὸν πολὺν ὑπομεμενήκασι πλάνον, τῶν ὕστερον ἐπιγενομένων ἀνατετροφῶν τῶν πρεσβυτέρων τὰς δόξας. Καὶ Ἀναξίμανδρος μὲν, τελευτήσαντος ἤδη τοῦ Θάλεω, τοῖς ἐναντίοις ἐχρήσατο δόγμασι· καὶ Ἀναξίμενης δὲ μετὰ τὸν Ἀναξίμανδρου γε θάνατον ταῦτο τοῦτο πεποίηκε· καὶ Ἀναξαγόρας 5.46 δὲ ὡσαύτως. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἔτι ζῶντι τῷ Πλάτωνι προφανῶς ἀντετάξατο καὶ τὸν κατὰ τῆς Ἀκαδημίας ἀνεδέξατο πόλεμον καὶ οὔτε τὴν διδασκαλίαν ἐτίμησεν, ἧς φιλοτιμῶς ἀπ' ἐλάυσεν, οὔτε τοῦ πολυθρυλήτου ἀνδρὸς ἠδέσθη τὸ κλέος οὔτε τὸ ἐν τοῖς λόγοις κράτος ἔδεισεν, ἀλλ' ἀνέδην πρὸς αὐτὸν παρετάξατο, οὐκ ἀμείνοσιν ἐκείνων, ἀλλὰ πολλῷ γε χείροσι χρησάμε 5.47 νος δόγμασιν. Καὶ γὰρ δὴ τὴν ψυχὴν ἐκείνου φάντος ἀθάνατον, οὗτος ἔφη θνητὴν· καὶ τὸν Θεὸν εἰρηκότος ἐκείνου προμηθεῖσθαι τῶν πάντων, οὗτος τὴν γῆν, ὅσον ἦκεν εἰς λόγους, τῆς θείας κηδεμονίας ἐστέρησε· τὰ γὰρ δὴ μέχρι σελήνης ἰθύνειν ἔφη τὸν Θεόν, τὰ δὲ γε ἄλλα ὑπὸ τὴν εἰμαρμένην τετάχθαι· καὶ ἄλλα δὲ πάμπολλα ἐνεόχμωσεν, ἃ λέγειν ἐπὶ τοῦ παρόντος παρέλκον 5.48 ὑπέιληφα. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τὰς ἀλλήλων εἰκότως καταλελύκασι δόξας· τὸ γὰρ δὴ ψεῦδος οὐ μόνον τῆ ἀληθείᾳ πολέμιον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἑαυτῷ· ἡ δὲ γε ἀλήθεια ζύμφωνος ἑαυτῇ καὶ μόνον 5.49 ἔχουσα τὸ ψεῦδος πολέμιον. Αὐτίκα τοίνυν ἔστιν εὑρεῖν καὶ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως καὶ Μωϋσέα τὸν νομοθέτην καὶ Δαυὶδ τὸν προφήτην καὶ τὸν γενναῖον Ἴωβ

καὶ Ἡσαΐαν καὶ Ἱερεμίαν καὶ ἅπαντα τὸν τῶν προφητῶν χορὸν καὶ Ματθαῖον καὶ Ἰωάννην καὶ Λουκᾶν καὶ Μάρκον καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ πάντα τῶν ἀποστόλων τὸν θίασον ξυνωδᾶ πάντας ἀνθρώπους διδάσκον 5.50 τας. Οὐ γὰρ ἔστιν ἀκοῦσαι τῶν μὲν τούτους, τῶν δὲ ἐκείνους λεγόντων αὐτόχθονας, οὐδὲ τῶν μὲν θνητὴν ἀποφαινομένων, τῶν δὲ ἀθάνατον τὴν ψυχὴν, οὐδὲ τούτων μὲν αὐτοκράτορα τῶν παθῶν καλούντων τὸν λογισμόν, ἐκείνων δὲ ἀνδραποδώδη καὶ δοῦλον ὀνομαζόντων· ἅπαντες γὰρ ξυμφώνως διδάσκουσιν, ἀπὸ γῆς μὲν καὶ ὕδατος καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων διαπλασθῆναι τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν οὐ προϋπάρχουσαν εἰς τοῦτο καταπεμφθῆναι, ἀλλὰ μετὰ τὴν τούτου δημιουργηθῆναι διάπλασιν· "Ἐπλασε" γὰρ φησὶν "ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς· καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς 5.51 ψυχὴν ζῶσαν." Νοητέον δὲ τὸ ἐμφύσημα οὐκ ἐκροῖν τινα πνεύματος ἐκ στόματος γενομένην-ἀσώματον γὰρ δὴ τὸ θεῖον καὶ ἀπλοῦν καὶ ἀξύνθετον-ἀλλὰ τὴν φύσιν αὐτῆς τῆς ψυχῆς, ὅτι 5.52 πνεῦμά ἐστι νοητόν τε καὶ λογικόν. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ νομοθέτης ἐν τῇ κοσμογονίᾳ ξυνέγραψε· τὰ παραπλήσια δὲ καὶ τοῖς νόμοις διδάσκει. Περὶ γὰρ δὴ τῆς ἐγκύμονος τῆς ἕκτινων πληγῶν ἀμβλωσκούσης διαλεγόμενος, διαμορφουῖσθαι πρότερον ἐν τῇ νηδύϊ λέγει τὸ βρέφος, εἶθ' οὕτω ψυχοῦσθαι, οὐ θύραθεν ποθεν τῆς ψυχῆς εἰσκρινομένης, οὐδέ γε ἐκ τῆς γονῆς φυομένης, ἀλλὰ τῷ θείῳ ὄρω κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἐντεθέντα ἐν τῇ φύσει νόμον 5.53 δεχομένης τὴν γένεσιν. Τοῦτο καὶ ὁ γενναῖος Ἰώβ ἐν τοῖς πολυθρυλήτοις ἀγῶσι πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην καὶ ποιητὴν διαλεγόμενος ἔφη· "Μνήσθητι, ὅτι πληθὸν με ἔπλασας, εἰς δὲ γῆν με πάλιν ἀποστρέφεις. Ἦ οὐχ ὡσπερ γάλα με ἠμελξας, ἔπηξας δέ με ἴσα τυρῶ; δέρμα καὶ κρέας ἐνέδυσάς με· ὀστέοις δὲ καὶ νεύροις ἐνείρας με· ζωὴν δὲ καὶ ἔλεον ἔθου παρ' ἐμοῦ· ἢ δὲ ἐπισκοπῆ 5.54 σου ἐφύλαττέ μου τὸ πνεῦμα." Διὰ δὲ τούτων ἔδειξε μὲν τὴν γαμικὴν ὁμιλίαν, ἔδειξε δὲ τῆς παιδοποιΐας τὰς ἀφορμὰς καὶ τὸν μικρὸν ἐκεῖνον θορόν εἰς μυρία ἰδέας μεταμορφούμενον καὶ τηνικαῦτα τὴν ψυχὴν δημιουργουμένην τε καὶ ξυναπτομένην τῷ σώματι, καὶ μέντοι καὶ μετὰ τὰς ὠδῖνας τὴν θεῖαν ἐπικουρίαν 5.55 φρουροῦσαν καὶ κυβερνῶσαν. Βοᾷ δὲ καὶ ὁ θεοσπέσιος Δαυΐδ· "Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με· συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς σου." Καὶ κατὰ ταῦτόν τε καὶ τῆς ποιήσεως ἀναμιμνήσκει τὸν ποιητὴν καὶ τυχεῖν παρ' αὐτοῦ ξυνέσεως ἵκε τευεῖ. Καὶ ἅπαντες δὲ οἱ προφήται ξύμφωνα τούτοις τῆς ἀνθρωπείας περὶ διδάσκουσι φύσεως. Ὡς ἂν δὲ μή τις ὑπολάβῃ ἄλλως μὲν Ἕλληνας φῦναι, ἄλλως δὲ Ῥωμαίους, καὶ Αἰγυπτίους ἑτέρως, καὶ Πέρσας καὶ Μασσαγέτας καὶ Σκύθας καὶ Σαυρομάτας ἄλλης οὐσίας μετεπιληχέναι, ἐδίδαξεν ὁ τὴν κοσμογονίαν ξυγγράψας τὴν ἡμετέραν, ὡς ἄνδρα ἓνα ἀπὸ γῆς ὁ ποιητὴς διαπλάσας καὶ ἐκ τῆς τούτου πλευρᾶς τὴν γυναικὰ δημιουργήσας, ἐκ τῆς τούτοις ὁμιλίας ἄπασαν τὴν οἰκουμένην ἀνθρώπων ἐπλήρωσε τῶν παίδων τῶν ἐκείνων καὶ τῶν ἐκγόνων κατὰ μέ 5.56 ρος ἀυξησάντων τὸ γένος. Ῥᾶστον μὲν γὰρ ἦν αὐτῷ προστάξαι καὶ αὐτίκα πᾶσαν γῆν καὶ θάλατταν τῶν οἰκητόρων ἐμπλήσαι· ἀλλ' ἵνα μὴ διαφόρους ὑπολάβωσιν εἶναι τῶν ἀνθρώπων τὰς φύσεις, ἐκ τοῦ ἐνὸς ἐκείνου ζεύγους τὰ μυρία φῦλα τῶν ἀνθρώπων γενέσθαι ἐκέλευσεν. Ταύτη τοι καὶ τὴν γυναικὰ οὐχ ἑτέρωθεν ποθεν διέπλασεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀνδρὸς τὰς τῆς γενέσεως λαβὼν ἀφορμὰς, ἵνα μηδὲ αὐτὴ φύσιν ἔχειν ἑτέραν ὑπολαμβᾷ 5.57 νουσα τὴν ἐναντίαν τοῖς ἀνδράσιν ὁδεύῃ. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τοὺς αὐτοὺς νόμους καὶ ἀνδράσι προσφέρει καὶ γυναιξίν, ἐπειδήπερ ἐν τῷ τοῦ σώματος σχήματι καὶ οὐκ ἐν τῇ ψυχῇ τὸ διάφορον. Λογικὴ γὰρ καὶ ἐκείνη ὡς οὗτος καὶ ξυνιέναι δυναμένη καὶ τὸ πρακτέον ἐπισταμένη, καὶ τί μὲν φυγεῖν, τί δὲ μετελθεῖν, παρὰ πλησίως εἰδυῖα, ἔστι δὲ ὅτε καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἄμεινον τὸ ξυνοίσειν μέλλον εὐρίσκουσα καὶ ἀγαθὴ ζύμβουλος γινομένη· ὅθεν οὐ μόνον ἀνδράσιν, ἀλλὰ καὶ γυναιξίν εἰσιτητὸν εἰς τοὺς θεῖους

νεώς, καὶ τῶν θείων μυστηρίων μεταλαχεῖν οὐ τοῖς μὲν ὁ νόμος ἐπιτρέπει, τὰς δὲ κωλύει, ἀλλὰ καὶ ταύτας τελεῖσθαι καὶ μυστα γωγεῖσθαι παραπλησίως ἐκείνοις παρακελεύεται, καὶ μέντοι καὶ τῆς ἀρετῆς τὰ ἄθλα καὶ ταύταις πρόκειται ὡς ἐκείνοις, ἐπειδὴ 5.58 τῆς ἀρετῆς οἱ ἀγῶνες κοινοί. Οὐ μὴν οὐδὲ τῶν γλωττῶν τὸ διάφορον τῆ φύσει λυμαίνεται· καὶ γὰρ καὶ ἐν Ἑλλησι καὶ ἐν βαρβάροις ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἀρετῆς φροντιστὰς καὶ κακίας ἐργάτας. Τῷδε μέντοι καὶ Ἑλληνες ζυμφωνοῦσι τῷ λόγῳ. Καὶ γὰρ Ἀνάχαρσιν θαυμάζουσιν, ἄνδρα Σκύθην, οὐκ Ἀθηναῖον οὐδὲ Ἀργεῖον οὐδέ γε Κορίνθιον οὐδὲ Τεγεάτην ἢ Σπαρτιάτην, καὶ τοὺς Βραχμᾶνας ὑπεράγανται, Ἴνδους ὄντας, οὐ Δωριέας οὐδὲ Αἰολέας οὐδέ γε Ἴωνας· ἐπαινοῦσι δὲ καὶ Αἰγυπτίους ὡς σοφωτάτους· πολλὰς 5.59 γὰρ τοι καὶ παρὰ τούτων ἔμαθον ἐπιστήμας. Οὐκ οὖν ἢ τῶν γλωττῶν ἑτερότης πημαίνει τὴν φύσιν. Καὶ γὰρ τοὺς Ἴππη μολγούς δικαιοτάτους ἐκάλεσεν Ὅμηρος· Θρακικὸν δὲ τοῦτο τὸ γένος· καὶ Κῦρον τὸν Καμβύσου, Πέρσην ὄντα πατρόθεν καὶ Μῆδον μητρόθεν, ἐπὶ φρονήσει καὶ σωφροσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ 5.60 ἀνδρείᾳ Ξενοφῶν ὁ Γρύλλου τεθαύμακεν. Τοιγάρτοι ξυνομολογοῦσι καὶ οἱ Ἑλληνες, καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις εἶναι τινα ἐπιμέλειαν ἀρετῆς, καὶ μὴ κωλύειν τήνδε τὴν κτήσιν τῆς φωνῆς τὸ διάφορον. Καὶ γὰρ ἅπαντες τῆς ἀληθείας οἱ κήρυκες, προφήται φημι καὶ ἀπόστολοι, τῆς μὲν Ἑλληνικῆς οὐ μετέλαχον εὐγλωττίας, ἔμπλεοι δὲ τῆς ἀληθινῆς ὄντες σοφίας, πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ Ἑλληνικοῖς καὶ βαρβαρικοῖς, τὴν θείαν διδασκαλίαν προσήνεγκαν καὶ πᾶσαν γῆν καὶ θάλατταν τῶν ἀρετῆς πέρι καὶ εὐσεβείας 5.61 ζυγγραμμάτων ἐνέπλησαν. Καὶ νῦν ἅπαντες τῶν φιλοσόφων τοὺς λήρους καταλιπόντες τοῖς τῶν ἀλιέων καὶ τελωνῶν ἐντροφῶσι μαθήμασι καὶ τὰ τοῦ σκυτοτόμου ζυγγράμματα περιέπουσι· καὶ τῆς μὲν Ἰταλικῆς καὶ Ἴωνικῆς καὶ Ἑλεατικῆς ζυμμορίας οὐδὲ τὰς προσηγορίας ἐπίστανται—ἐξήλειψε γὰρ αὐτῶν ὁ χρόνος τὴν μνήμην—τῶν δὲ γε προφητῶν, πλείοσιν ἢ χιλίοις καὶ πεντακοσίοις ἔτεσι τούτων πρόσθεν γεγενημένων, τὰς προσηγορίας 5.62 ρίνας ἐν τῷ στόματι περιφέρουσιν. Καὶ μέντοι καὶ τοὺς ἔτι τούτων παλαιότερους, τὸν Ἀβραάμ φημι καὶ τοὺς τούτου παῖδας, καὶ τοὺς ἐκείνων ἀρχαιότερους, τὸν Ἄβελ, τὸν Ἐνώχ, τὸν Νῶε καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσους ἀριδῆλους ὁ ἀξιέπαινος ἀπέφηνε βίος· τῶν δὲ μετὰ τοὺς προφήτας γεγενημένων ἑπτὰ σοφῶν καὶ τῶν ἐκείνους διαδεξαμένων οὐδὲ οἱ τὴν Ἑλληνικὴν ἀσπαζόμενοι 5.63 γλώτταν ἴσασιν τὰ ὀνόματα. Καὶ τί λέγω τοὺς νῦν; καὶ γὰρ τοῖς πάλαι πολλὴ περὶ τούτων ἀμφιλογία γεγένηται. Οἱ μὲν γὰρ τούτοις Περίανδρον ζυντάττουσι τὸν Κορίνθιον, οἱ δὲ Ἐπιμενίδην τὸν Κρήτα, οἱ δὲ Ἀκουσίλαον τὸν Ἀργεῖον, οἱ δὲ Ἀνάχαρσιν τὸν Σκύθην, ἄλλοι δὲ Φερεκύδην τὸν Σύριον, ὁ δὲ γε Πλάτων 5.64 Μύσωνα τὸν Χηνέα. Τούτους μὲν οὖν καὶ οἱ πέλας ὄντες ἡγνοήκασι· τὸν δὲ Ματθαῖον καὶ τὸν Βαρθολομαῖον καὶ τὸν Ἰάκωβον, καὶ μέντοι καὶ τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Ἡσαΐαν καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους τε καὶ προφήτας οὕτως ἴσασιν ὡς τὰς τῶν παίδων προσηγορίας. Αὐτίκα τοίνυν καὶ κωμωδοῦσιν ὡς βάρβαρα τὰ ὀνόματα· ἡμεῖς δὲ αὐτῶν τὴν ἐμπληξίαν ὀλοφυρόμεθα, ὅτι δὴ ὀρώντες βαρβαροφώνους ἀνθρώπους τὴν Ἑλληνικὴν εὐγλωττίαν νενικηκότας, καὶ τοὺς κεκομψευμένους μύθους παντελῶς ἐξεληλαμένους, καὶ τοὺς ἀλιευτικούς σολοικισμούς τοὺς Ἀττικούς καταλελυκότας ζυλλογισμούς, οὐκ ἐρυθριῶσιν οὐδ' ἐγκαλύπτονται, ἀλλ' ἀνέδην ὑπερμαχοῦσι τῆς πλάνης, καὶ ταῦτα ὀλίγοι ὄντες καὶ ἀριθμηθῆναι ῥαδίως δυνάμενοι καὶ οὐδὲ τῆς Ἑλληνικῆς εὐστομίας μετέχοντες, ἀλλὰ τοσαῦτα, ὡς ἔπος εἰπεῖν, βαρβαρίζοντες ὅσα φθέγγονται, παίδευσιν δὲ ἄκραν καὶ λαμπρότητα λόγων ὑπολαμβάνοντες, εἰ ὀμνύντες εἶποιεν "Μὰ τοὺς θεοὺς" καὶ "Μὰ τὸν ἥλιον", καὶ τοιούτους τινὰς τοῖς 5.65 λόγοις ἐπιπλάττειεν ὄρκους. Εἰ δὲ οὐκ ἀληθῆ λέγω, εἶπατε, ὦ ἄνδρες, τίνα Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος ἔσχε διάδοχον τῆς αἰρέσεως; τίνα δὲ Παρμενίδης ὁ Ἑλεάτης; τίνα Πρωταγόρας καὶ Μέλισσος; τίνα Πυθαγόρας ἢ Ἀναξαγόρας; τίνα

Σπεύσιππος ἢ Ξενοκράτης; τίνα Ἀναξίμανδρος ἢ Ἀναξιμένης; τίνα Ἀρκεσίλαος ἢ Φιλόλαος; τίνες τῆς Στωϊκῆς αἵρέσεως προστατεύου σιν; τίνες τοῦ Σταγειρίτου τὴν διδασκαλίαν κρατύνουσιν; τίνες κατὰ τοὺς Πλάτωνος πολιτεύονται νόμους; τίνες τὴν ὑπ' ἐκείνου 5.66 συγγραφείσαν πολιτείαν ἠσπάσαντο; Ἀλλὰ τούτων μὲν τῶν δογμάτων οὐδένα διδάσκαλον ἡμῖν ἐπιδείξει δυνήσεσθε, ἡμεῖς δὲ τῶν ἀποστολικῶν καὶ προφητικῶν δογμάτων τὸ κράτος ἐναργῶς ἐπιδείκνυμεν· πᾶσα γὰρ ἡ ὑφήλιος τῶνδε τῶν λόγων ἀνάπλεως. Καὶ ἡ Ἑβραίων φωνὴ οὐ μόνον εἰς τὴν Ἑλλήνων μετεβλήθη, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ῥωμαίων καὶ Αἰγυπτίων καὶ Περσῶν καὶ Ἰνδῶν καὶ Ἀρμενίων καὶ Σκυθῶν καὶ Σαυροματῶν καὶ ξυλλήβδην εἰπεῖν εἰς ἀπάσας τὰς γλώττας, αἷς ἅπαντα τὰ ἔθνη 5.67 κεχρημένα διατελεῖ. Καὶ ὁ μὲν σοφώτατος Πλάτων, περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς παμπόλλους λόγους διεξελθὼν, οὐδ' Ἀριστοτέλην τὸν φοιτητὴν ἔπεισε τόνδε στέρξει τὸν ὄρον· οἱ δὲ ἡμέτεροι ἀλιεῖς καὶ τελῶναι καὶ ὁ σκυτοτόμος καὶ Ἑλληνας ἔπεισαν καὶ Ῥωμαίους καὶ Αἰγυπτίους καὶ ἀπαξιαπλῶς ἅπαν ἔθνος ἀνθρώπων, ὅτι καὶ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ καὶ λόγῳ τετιμημένη καὶ κρατεῖν τῶν παθῶν δυναμένη καὶ ὀλιγωροῦσα, οὐ βιαζομένη, παραβαίνει τοὺς νόμους· καὶ αὖ πάλιν πρὸς τὸ βέλτιον νεύουσα, τῆς προτέρας ἀπαλλάττεται κακίας καὶ τοὺς θεῖους πάλιν ἀνα 5.68 μάττεται χαρακτῆρας. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν ταῦτα εἰδόμενος τὰ δόγματα οὐ μόνους γε τῆς ἐκκλησίας τοὺς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ σκυτοτόμους καὶ χαλκοτύπους καὶ ταλασιουργοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἀποχειροβιώτους· καὶ γυναῖκας ὡσαύτως οὐ μόνον τὰς λόγων μετεσχηκυίας, ἀλλὰ καὶ χερνητίδας καὶ ἀκεστρίας, καὶ μέντοι καὶ θεραπαίνας· καὶ οὐ μόνον ἀστοί, ἀλλὰ καὶ χωριτικοὶ τήνδε τὴν γνῶσιν ἐσχήκασιν· καὶ ἔστιν εὐρεῖν καὶ σκαπανέας καὶ βοηλά τας καὶ φυτουργοὺς καὶ περὶ τῆς θείας διαλεγόμενος Τριάδος καὶ περὶ τῆς τῶν ὄλων δημιουργίας καὶ τὴν ἀνθρωπιαν φύσιν 5.69 εἰδόμενος Ἀριστοτέλους πολλῶ μᾶλλον καὶ Πλάτωνος, καὶ μέντοι καὶ ἀρετῆς ἐπιμελουμένους καὶ κακίαν ἐκκλίνοντας καὶ τὰ κολα στήρια δεδιότας τὰ προσδοκώμενα καὶ τὸ θεῖον δικαστήριον ἀνεν δοιάστως προσμένοντας καὶ τῆς αἰωνίου πέρι καὶ ἀνωλέθρου φιλοσοφούντας ζωῆς καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν ἔνεκα βασιλείας πάντα πόνον ἀσπαστῶς αἰρουμένους, καὶ ταῦτα οὐ παρ' ἄλλου του μεμαθηκότας, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων, οὓς ὑμεῖς βαρβαροφώνους ἀποκαλεῖτε· καὶ οὐδὲ Ἀναχάρσιδος ἐπαίετε λέγοντος· "Ἐμοὶ 5.70 πάντες Ἑλληνες σκυθίζουσιν." Τοῦτο γὰρ ἀτεχνῶς ἔοικε τοῖς εἰρημένοις ὑπὸ τοῦ σκυτοτόμου τοῦ ἡμετέρου· "Ἐὰν γὰρ μὴ γνῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντί μοι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν ἐν ἔμοι βάρβαρος." Τῷ ὄντι γὰρ ὡσπερ τοῖς Ἑλλήσιν Ἰλλυριοὶ καὶ Παῖονες καὶ Ταυλάντιοι καὶ Ἀτιντᾶνες βαρβαρίζουν δοκοῦσιν, οὕτως αὖ ἐκείνοις καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσοι τῆς Ἑλλάδος φωνῆς ἐπαίειν οὐ δύνανται, ἢ Ἀθθίς καὶ Δωρίς 5.71 καὶ Αἰολίς καὶ Ἰὰς βάρβαροι εἶναι δοκοῦσιν. Ὅτι γὰρ τὴν αὐτὴν ἔχει πᾶσα γλῶττα διάνοιαν—μία γὰρ δὴ πάντων ἀνθρώπων ἡ φύσις—ἢ πείρα διδάσκαλος. Ἔστι γὰρ εὐρεῖν καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις καὶ τέχνας καὶ ἐπιστήμας καὶ τὰς ἐν πολέμοις ἀνδραγαθίας· ἔνιοι δὲ τούτων καὶ σοφώτερα Ἑλλήνων πολλάκις ἐξευρίσκουσι μηχανήματα καὶ λόχους ἀμείνους καὶ πανουργοτέ 5.72 ρας ἐνέδρας. Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ τὴν Ἑλλήνων εὐέπειαν βραχυλογία νικῶσιν. Τοῦτο γὰρ δὴ καὶ Πέρσαις μαρτυροῦσιν καὶ οἱ παλαιοὶ συγγραφεῖς, καὶ εἴ τις νῦν πρεσβεύων ἢ στρατηγῶν ἢ ἐμπορίαν τινὰ μετιῶν αὐτοῖς ξυνεγένετο. Φασὶ γὰρ αὐτοὺς ὀξέως φωρᾶν τὰς τῶν λόγων κλοπὰς καὶ ὀλίγα φθειρομένους τοὺς προσδιαλεγόμενους νικᾶν, καὶ ξυλλογιστικούς ἄγαν εἶναι καὶ διαλύειν ἱκανοὺς τὰ παρ' ἐτέρων πλεκόμενα καὶ παροιμίαις σοφωτάταις καὶ αἰνίγμασι κεχρησθῆναι, οὐκ ἐπειδὴ τοὺς Χρυσίππου καὶ Ἀριστοτέλους ἀνέγνωσαν λαβυρίνθους, οὐδὲ ὅτι Σωκράτης αὐτοὺς καὶ Πλάτων τότε τὸ εἶδος ἐπαιδευσάτην· οὔτε γὰρ ῥητορικοῖς οὔτε φιλοσόφοις ἐνετράφησαν λόγοις, ἀλλὰ μόνην ἔσχον τὴν φύσιν 5.73 διδάσκαλον. Τοὺς δὲ γε Ἰνδοὺς καὶ τούτων πολλῶ σοφωτέρους εἶναι

φασιν. Καὶ οἱ Νομάδες δέ, οἱ ἡμέτεροι πρόσχωροι-τοὺς Ἰσμαηλίτας λέγω, τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις βιοτεύοντας καὶ μηδὲν τῶν Ἑλληνικῶν ξυγγραμμάτων ἐπισταμένους-ἀγχινοῖα καὶ ξυνέσει κοσμοῦνται καὶ διάνοιαν ἔχουσι καὶ ξυνιδεῖν τάληθές δυ 5.74 ναμένην καὶ διελέγξει τὸ ψεῦδος. Περὶ δὲ Αἰγυπτίων περιττὸν οἶμαι λέγειν· καὶ γὰρ αὐτοὶ τῶν φιλοσόφων οἱ πρῶτοι κρείττους εἶναι τούτους ἔφασαν τῶν ὀνομαστοτάτων γεγενημένων παρ' Ἑλλήσιν. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ ποιητὰς ἔσχον καὶ ξυγγραφέας καὶ ῥήτορας· καὶ φασιν οἱ ταύτην γε κάκείνην ἠσκημένοι τὴν γλῶτταν καὶ πυκνότερα τῶν Ἑλληνικῶν τὰ τούτων ἐνθυμήματα εἶναι καὶ 5.75 ξυντομωτέρας τὰς γνώμας. Καὶ ταῦτα λέγω οὐ τὴν Ἑλλάδα σμικρύνων φωνήν, ἧς ἀμηγέπη μετέλαχον, οὐδὲ ἐναντία γε αὐτῇ ἐκτίνων τροφεία, ἀλλὰ τῶν ἐπὶ ταύτῃ μεγαλαυχουμένων ξυστέλλων τὴν γνάθον καὶ τὴν ὄφρυν καταστέλλων καὶ διδάσκων μὴ κωμωδεῖν γλῶτταν τῇ ἀληθείᾳ λαμπρυνομένην μηδέ γε βρενθῦε σθαι ἐπὶ λόγοις κομμωτικῇ τέχνῃ πεποικιλμένοις, τῆς δὲ ἀληθείας γεγυμνωμένοις, ἀλλὰ θαυμάζειν τοὺς τῆς ἀληθείας ὑποφήτας, κομμοῦν μὲν καὶ δαιδάλλειν εὐεπεία τοὺς λόγους οὐ διδαχθέντας, γυμνὸν δὲ δεικνύοντας τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος καὶ τῶν ἀλλοτρίων καὶ ἐπεισάκτων ἀνθέων ἠκιστα δεηθέντας. 5.76 Παράθετε τοίνυν, ὦ φίλοι ἄνδρες, τῷ ὕθλω τῶν φιλοσόφων τὴν ἀπλήν τῶν ἀλιέων διδασκαλίαν, καὶ ἀθρήσατε τὸ διάφορον· καὶ τὰς πολλὰς τῶν ὑμετέρων βίβλων ἀριθμήσαντες μυριάδας, τὴν τῶν λόγων ἀσθένειαν καταμάθετε. Οὐδεὶς γὰρ οὔτε τοῖς ποιητικοῖς μύθοις οὔτε ταῖς τῶν φιλοσόφων ἠκολούθησε δόξαις· τῶν δὲ θείων λογίων καὶ τὴν ξυντομίαν θαυμάσατε καὶ τὴν δύναμιν ἀνυμνήσατε καὶ μάθετε θείων δογμάτων ἀλήθειαν, σώματος θείαν διάπλασιν, ψυχῆς φύσιν ἀθάνατον καὶ τὸ ταύτης λογικὸν ἠγούμενον τῶν παθῶν καὶ τὰ πάθη ἀναγκαῖα τῇ φύσει καὶ 5.77 χρήσιμα. Ἦ τε γὰρ ἐπιθυμία προυργιαίτατη, καὶ ὁ θυμὸς ὡσαύτως, ὁ ταύτης ἀντίπαλος. Δι' ἐκείνην μὲν γὰρ καὶ τῶν θείων ὀριγνώμεθα καὶ τῶν ὀρωμένων ὑπερορῶντες τὰ νοητὰ φανταζόμεθα καὶ ἐπὶ γῆς βαδίζοντες τὸν ἐν οὐρανοῖς δεσπότην ἰδεῖν ἰμειρόμεθα καὶ ἀρετῆς ἐφιέμεθα, καὶ μέντοι καὶ διαζῶμεν καὶ ἐδωδῆς μεταλαγχάνομεν καὶ ποτῶν, καὶ πρὸς τούτοις αὖξεται 5.78 διὰ τῆς ἐννόμου παιδοποιΐας τὸ γένος. Ὁ δὲ γε θυμὸς ξυνεργὸς ἐδόθη τῷ λογισμῷ, ἵνα τῆς ἐπιθυμίας κωλύῃ τὴν ἀμετρίαν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ πέρα τῶν κειμένων ὄρων ἄττειν ἐπιχειρεῖ, ξυνέζευξεν αὐτῇ οἷόν τινα πῶλον τὸν θυμὸν ὁ ποιητὴς ἀνθέλκοντα, ὅταν γε ἐκείνη πέρα τῆς χρείας προβαίνειν βιάζεται. Καὶ καθὰ περ ἀντίπαλον μὲν τῷ ψυχρῷ τὸ θερμόν, κεραυνύμενα δὲ ἀλλήλοισι κρᾶσιν ἀρίστην ἐργάζεται, οὕτως ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμὸς, ἀλλήλοισι κεραυνύμενα καὶ ὑπ' ἀλλήλων κολαζόμενα, τῆς ἀρετῆς 5.79 τὴν ἀρίστην ἀπεργάζεται κρᾶσιν. Ἐχει δὲ τῶν δρωμένων τὸ κράτος ὁ λογισμὸς, ὥστε καὶ ταύτην ἐπέχειν καὶ τοῦτον αὐτὸν νύττειν, ἢ τοῦτόν γε ἄγχειν καὶ διεγείρειν ἐκείνην. Καὶ γὰρ ἡ ἐπιθυμία τοῦ θυμοῦ παύει τὴν ἀμετρίαν, καὶ ὁ θυμὸς αὐτὴν πάλιν κολάζει τῆς ἐπιθυμίας τὴν ἀπλησίαν. Ταῦτα μὲν οὖν ἀποτελεῖται, τοῦ λογισμοῦ τὰς ἡνίας ἐπιστημόνως κατέχοντος· ἦν δὲ οὗτος, ἢ τῷ χαλαρῷ καὶ λείῳ τῆς ἐπιθυμίας καταθελχθεὶς ἢ τῷ θυμῷ ἄττοντι παρὰ καιρὸν ξυνεξορμήσας, χαυνοτέρας ἢ προσῆκε τὰς ἡνίας ἐάσει, οἱ μὲν ἀτάκτως καθάπερ ἵπποι θέουσι ἐνδακόντες τὸν χαλινόν, ὁ δὲ συρόμενος φέρεται, καταγέλαστος τε καὶ ἐπ' 5.80 ονείδιστος τοῖς ὀρώσι γινόμενος. Ταύτην τοι καὶ δίκας εἰσπράττεται, ὡς ἐθελοντῆς ὑπομείνας τὸ πάθος. Καὶ γὰρ τοι καὶ οἱ ἀνθρώποι νόμοι τοὺς πλημμελοῦντας κολάζουσι, καὶ ὁ Θεὸς τοῖς ἀμαρτάνουσι τὸ ἄσβεστον ἠπέιλησε πῦρ. Οὐκ ἂν δὲ οὔτε ὁ Θεός, ἀγαθὸς γε ὢν καὶ δίκαιος, ποινήν τοὺς παράνομον βίον ἀσπαζομένους εἰσέπραξεν, εἴπερ ἄρα κατ' ἀνάγκην ἡμάρτανον, οὔτε τῶν ἀνθρώπων οἱ σοφώτατοι τοιοῦτους ἂν ἔθεσαν νόμους, εἴπερ ἤδεσαν οὐ γνώμη τὰ ἀνθρώπεια τελούμενα πλημμελήματα, οὔτε μὴν οἱ τὸ ἄρχειν λαχόντες τὰς ὠμοτάτας ἂν βασάνους τοῖς τὰ πονηρὰ τολμῶσι προσέφερον, εἴπερ ἐγνώκεσαν οὐχ αἰρέσει

γνώμης, ἀλλ' εἰμαρμένης ἢ φύσεως ἀνάγκη παραβαθέντας τοὺς νόμους. Εἰ δὲ ζυγνῶμην τοῖς πλημμελοῦσιν οὐ νέμουσι, διδάσκουσιν ἄντικρυς, ὡς γνώμης ἔργον ἢ πονηρία. 5.81 Ταῦτα καὶ περὶ τῆς τάνθρώπου φύσεως φρονεῖν καὶ ἐδιδάχθημεν καὶ διδάσκομεν· καὶ ἀγάμεθα ὀρώντες τὴν ἐν ἡμῖν φαινομένην τοῦ ποιητοῦ σοφίαν, τὰς διαφοροὺς τῶν αἰσθήσεων ἐνεργείας ἐξ ἑνὸς μὲν ἐγκεφάλου προφερομένης, ἄλλην δὲ αὐτῷ καὶ ἄλλην προσφερούσας ἀντίληψιν, τὴν μὲν ὀράσεως, τὴν δὲ ἀκροάσεως, καὶ ἄλλην ὀσφρήσεως, καὶ ἑτέραν γεύσεως, καὶ ἄλλην ἀφῆς· καὶ αὖ πάλιν τῶν μορίων ἀπάντων τὴν χρεῖαν, καὶ τῶν φαινομένων καὶ τῶν κεκρυμμένων, καὶ τὴν μνήμην πάμπολλα καὶ διάφορα δεχομένην καὶ μὴ ζυγχεύουσαν, ἀλλ' ἀκήρατα ταῦτα διατηροῦσαν καὶ προφέρουσαν, ὅποιά περ ἐδέξατο πάλαι καὶ πρόπαλαι, καὶ τὰς πολλὰς ἐπιστήμας οὐ λυμαινομένας ἀλλήλαις, ἀλλ' ἐκάστην εἰς 5.82 καιρὸν δεικνυμένην. Ὅταν δὲ ταῦτα καὶ τὰ τούτοις προσόμοια καταμάθωμεν, μετὰ τοῦ προφήτου βοῶμεν· "Ἐθαυμαστώθῃ ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθῃ· οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν." Τίς γὰρ ἰκανὸς ἐξικέσθαι λόγος ἢ τῆς ἐν τῷ σώματι φαινομένης ἀρμονίας ἢ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ θεωρουμένης σοφίας; πολλῶν γὰρ δὴ τούτων πέρι καὶ Ἰπποκράτει καὶ Γαληνῷ ζυγγραφέντων, καὶ μέντοι καὶ Πλάτωνι καὶ Ξενοφῶντι καὶ Ἀριστοτέλει καὶ Θεοφράστῳ καὶ μυρίοις ἑτέροις, τῶν εἰρημένων πολλαπλάσια παραλέλειπται, τῶν ὑπὸ τῆς θείας γεγονότων σοφίας τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἐφικέσθαι μὴ δυναμένης. Οὗ δὴ χάριν καὶ ὁ προφήτης ἐφ' οἷς μὲν κατέλαβεν, ὕμνησεν, ἐφικέσθαι δὲ τῶν ἐν ἡμῖν θεωρουμένων ἀπάντων οὐ δυνηθεῖς, τὴν ἦτταν σαφῶς ὡμολόγησεν, ἀρκεῖν νομίσας εἰς ὑμνωδίαν ἀξίαν τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν.

6.τ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ.

6.1 Τῶν τὸν θαλάττιον βίον ἀσπαζομένων οἱ μὲν τὰς φορτίδας ἐρέττουσιν, οἱ δὲ ταύτας τοῖς οἶαξι διευθύνουσιν, καὶ μέντοι καὶ πᾶς ἀλιευτῆς ἐφ' ἀλιάδος ὀχούμενος χαλᾶ δίκτυον καὶ θηρεύει τοὺς τῶν ὑδάτων τροφίμους, καὶ ἄλλος ἐπὶ πέτρας ἰδρυμένος καθίησιν ὀρμιὰν καὶ δελεάζων περιπεῖρει τῷ ἀγκίστρῳ τῶν ἰχθύων τινὰς· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ ναυαγία χρώνται καὶ ὑποβρύχιοι γίνονται, ἢ ἐξ ἀβουλίας παρὰ καιρὸν ἀναχθέντες ἢ διὰ θράσος τῆς ζάλης 6.2 κατατολμήσαντες. Ταῦτα δὲ οὐ τηνάλλως ὑθλῶν διεξήλθον, ἀλλὰ τῶν τῆ κτίσει προσπαιόντων καὶ τῶν ἐν ταύτῃ πρυτανευομένων ἀνέδην κατηγορούντων ἐπιδειξάτω τὴν ἄνοιαν διὰ τινος εἰκόνας πειρώμενος. Καὶ γὰρ τὴν κτίσιν οἱ μὲν ὀρώσι καὶ τὸν ποιητὴν ἀνυμνοῦσιν, οἱ δὲ πλεῖον ἢ δεῖ θαυμάζοντες ἠλιθίως θεοποιοῦσι· καὶ οἱ μὲν τῶν γινομένων ἕκαστον ὑπεράγανται καὶ τὸν τῶν ὄλων ὀρώσι κυβερνήτην ἄριστα γε ἰθύνοντα καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς οἶαξι φαινομένην εὐφημοῦσι σοφίαν, οἱ δὲ τοῖς γινομένοις ἅπασιν νε μεσῶσι, καὶ τῶν δρωμένων αὐτοῖς οὐδὲν τὸ παράπαν ἀρέσκει, ἀλλὰ καὶ πλούτου κατηγοροῦσι καὶ κωμωδοῦσι πενίαν καὶ μέμφονται νόσῳ καὶ τοὺς ὑγιαίνοντας δυσχεραίνουσι, καὶ ζυλλήβδην εἰπεῖν οὐδὲν αὐτοῦς ἡδεῖ τῶν γινομένων, οὐκ εὐκκληρία, οὐ δυσκκληρία, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐετηρίαν καὶ τὴν τῆς γῆς δυσκολαίνουσιν ἀκαρπίαν, καὶ ὁμοίως αὐτοῦς ἀνιᾶ καὶ πολυπαιδία καὶ ἀπαιδία καὶ εἰρήνη καὶ πόλεμος. 6.3 Οὗ δὴ εἵνεκα τῶν τῆς προνοίας πηδαλίων κατηγοροῦσι· μᾶλλον δὲ παντελῶς αὐτήν, ὅσον ἦκεν εἰς αὐτούς, ἐξελαύνουσι· καὶ εἰμαρμένην καὶ πεπρωμένην καὶ τύχην καὶ μοίρας εἰσάγουσι καὶ τὴν βίαιαν ἀνάγκην ἐφιστῶσιν ἐκάστῳ καὶ ταύτην φασὶ παρὰ γνώμην ποιεῖν καὶ τοὺς ἀνδροφόνους καὶ τοὺς τοιχωρύχους καὶ τῶν 6.4 γάμων τοὺς ἐπιβούλους. Φέρε τοίνυν πάλιν τὰς Ἑλληνικὰς ἐξετάσωμεν δόξας, καὶ τοῖς ἀποστολικοῖς ταύτας καὶ προφητικοῖς παραθῶμεν δόγμασιν. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ποιητὰς

μετὰ τῶν δυσσε βῶν καταλίπωμεν μύθων· καὶ γὰρ τούτων ὁ κορυφαῖος τὸν τῶν θεῶν κορυφαῖον ὀλοφυρόμενον δείκνυσιν, ὡς ἐπαμῦναι τῷ παιδί μὴ δυνάμενον, ἀλλὰ τῶν τῆς Κλωθοῦς νημάτων ἠττώμενον καὶ ἀναλῦσαι ταῦτα βουλόμενον μὲν, ὑπὸ δὲ τῆς Ἀτρόπου καὶ τῆς Λαχέσεως κωλυόμενον καὶ τούτου χάριν ὀλοφυρόμενον καὶ κω 6.5 κύοντα καὶ γόνον πολὺν ἀναμιγνύντα τοῖς λόγοις. Οὗτος καὶ τὸν Ποσειδῶνα δέδειχε τίσασθαι μὲν βουλόμενον τῶν Κεφαλλήνων τὸν στρατηγόν, ὅτι τυφλὸν εἰργάσατο τὸν Πολύφημον, οὐ δυνάμενον δὲ νικῆσαι τὴν εἰμαρμένην, ἐπειδὴ περ εἴμαρτο τῷ Λαέρτου τὴν Ἰθάκην ἰδεῖν. Τούτους τοῖνυν καταλιπόντες, τὸν τῶν φιλοσόφων ἔσμον παραγάγωμεν. 6.6 Τοὺς μὲν οὖν ἀμφὶ τὸν Διαγόραν φασὶν ἀθέους ἐπὶ κλην ὄνομασθῆναι διὰ τὸ πάμπαν ἀρνηθῆναι τὸ θεῖον· Πρωταγόραν δὲ ἀμφίβολον περὶ γε τούτων ἐσχηκέναι λέγουσι δόξαν· φάναι γὰρ αὐτὸν εἰρήκασιν οὐκ εἰδέναι, οὔτε εἶπερ εἰσὶ θεοί, οὔτε εἰ παντάπασιν οὐκ εἰσίν. Ἐπικούρος δὲ ὁ Νεοκλέους καὶ ἡ ἐκείνου ξυμμορία εἶναι μὲν ἔφασαν τὸν Θεόν, πρὸς αὐτὸν δὲ ἀπεστράφθαι 6.7 καὶ μήτε ἔχειν πράγματα μήτε παρέχειν ἄλλοις ἐθέλειν. Ὁ δὲ γε Νικομάχου μέχρι σελήνης ὑπέιληφε τὸν Θεὸν πρυτανεύειν, τῶν δὲ μετὰ ταύτην ἀπάντων ἡμεληκέναι καὶ τῇ τῆς εἰμαρμένης ἀνάγκῃ παραδεδωκέναι τὴν τούτων ἐπιτροπείαν, καὶ οὐ μόνον πλοῦτον καὶ πενίαν καὶ ὑγίειαν καὶ νόσον καὶ δουλείαν καὶ ἔλευθερίαν καὶ πόλεμον καὶ εἰρήνην διανέμειν ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ 6.8 ἀρετὴν καὶ κακίαν ἀποκληροῦν. Τούτων Οἰνόμαος ὁ Κυνικός ἐναργῶς κατηγορήσε, καὶ τὸν Πύθιον μάντιν, ὡς τὰ παραπλήσια χρησιμωδοῦντα, τοῖς κατηγορουμένοις ξυνέζευξε· καὶ τὸ μὲν ξύγγραμμα Φώραν γοήτων ὠνόμασε· λέγει δὲ ὧδε· "Ἀπόλωλε γὰρ, τό γε ἐπὶ τοῖς σοφοῖς, ἐκ τοῦ ἀνθρωπέου βίου, ἀπόλωλεν, εἴτε οἴακά τις αὐτό, εἴτε ἔρμα, εἴτε κρηπίδα ὀνομάζων χαίρει, τῆς ἡμετέρας ζωῆς ἢ ἐξουσία, ἣν ἡμεῖς μὲν αὐτοκράτορα τῶν ἀναγκαιοτάτων τιθέμεθα· Δημόκριτος δέ, εἰ μὴ τι ἡπάτημαι, καὶ Χρῦσιππος, ὁ μὲν δοῦλον, ὁ δὲ ἡμίδουλον ἐπινοεῖ τὸ κάλλιστον τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιδειξάι. Ἀλλὰ τούτων ὁ μὲν λόγος τοσοῦτος, ὅσον ἂν τις ἀξιῶν, ἄνθρωπος ὢν, ἀνθρώπους. Εἰ δὲ δὴ καὶ τὸ 6.9 θεῖον ἡμῶν καταστρατεύεται, παπαί, οἷα πεισόμεθα." Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα εἰπὼν, προστέθεικε καὶ ταῦτα· "Φέρε καὶ ἡμεῖς ἀνταγανακτήσωμεν. Τί δὴ ποτε; Ἐνθα ἂν ἡμῖν δοκῇ, ἔσται τοῦτο καὶ πιστότατον καὶ πρεσβύτατον· ἔνθα δ' ἂν μὴ δοκῇ, ἐκεῖ καταδυναστεύει τι λεληθὸς αὐτοῦ, εἰμαρμένη καὶ πεπρωμένη, διάφορα ἐκάστω ἡμῶν ἔχουσα, τῷ μὲν ἐκ θεοῦ, τῷ δὲ ἐκ τῶν μικρῶν ἐκείνων σωμάτων τῶν φερομένων ἄνω καὶ παλλομένων κάτω καὶ περιπλεκομένων καὶ διαλυομένων καὶ διίσταμένων καὶ 6.10 παρατιθεμένων ἐξ ἀνάγκης;" Καὶ αὖ πάλιν μετ' ὀλίγα· "Τούτων δὲ εἵνεκα ταῦτα προσήνεγκα τῷ λόγῳ, ὅτι σε ἐκπέφευγεν, ὦ μάντι, ὦν κύριοι ἔσμεν ἡμεῖς· καὶ ὁ τὰ πάντα εἰδὼς ταῦτα οὐπω ἔγνω, ὦν τὰ πείσματα ἀνήπται ἐκ τῆς ἡμετέρας βουλήσεως." 6.11 Ταῦτα ὁ Κυνικός κατὰ ταύτῃ τοῦ Πυθίου καὶ Δημοκρίτου καὶ Χρῦσιππου κατηγορήσεν, εἰκότως ἀγανακτῶν, ὅτι τοῦ ἡμετέρου νοῦ τὴν ἐλευθέραν ἐξανδραποδίσαντες φύσιν, τῇ τῆς εἰμαρμένης καὶ πεπρωμένης ἀνάγκῃ παρέδωσαν. Τὴν δὲ πεπρωμένην ὁ Χρῦσιππος πεπερασμένην ἔφησεν εἶναι καὶ ξυντετελεσμένην διοίκησιν· τὴν δὲ εἰμαρμένην εἰρομένην τινά, εἴτε ἐκ θεοῦ βουλήσεως, εἴτε ἐξ οἰασδήποτε αἰτίας· τὰς δὲ Μοίρας ὠνομάσθαι ἀπὸ τοῦ μεμερίσθαι καὶ κατανενεμῆσθαι τινὰ ἡμῶν ἐκάστω· οὕτω δὲ καὶ χρεῶν παρὰ τὸ χρέος εἰρησθαι, τὸ ἐπιβάλλειν 6.12 καὶ καθῆκον κατὰ τὴν εἰμαρμένην. Τὸν δὲ ἀριθμὸν τῶν Μοιρῶν τοὺς τρεῖς χρόνους παραδηλοῦν, ἐν οἷς κυκλεῖται τὰ πάντα καὶ δι' ὧν ἐπιτελεῖται· καὶ Λάχεσιν μὲν κεκλησθαι παρὰ τὸ λαγχάνειν ἐκάστω τὸ πεπρωμένον, Ἄτροπον δὲ κατὰ τὸ ἄτρεπτον καὶ ἀμετάθετον τοῦ μερισμοῦ, Κλωθῶ δὲ παρὰ τὸ ξυγκλώθεσθαι καὶ ξυνεῖρεσθαι τὰ πάντα, καὶ μίαν αὐτῶν τεταγμένην εἶναι δόξαν. Τὴν δὲ Πρόνοιαν τοῦτο κεκληκασί, διότι πρὸς τὸ χρησίμιον οἰκονομεῖ ἕκαστα· Ἀδράστειαν δὲ τὴν αὐτὴν, ὅτι 6.13 οὐδὲν αὐτὴν

ἀποδιδράσκει. Οὐ μόνον δὲ οἱ ἀμφὶ τὸν Δημόκριτον καὶ Χρύσιππον καὶ Ἐπίκουρον πάντα κατ' ἀνάγκην ἔφασαν γίνεσθαι, ἀνάγκην καλοῦντες τὴν εἰμαρμένην, ἀλλὰ καὶ Πυθαγόρας ὁ πολυθρύλητος ἀνάγκην εἶπε περικεῖσθαι τῷ κόσμῳ. Ὁ δὲ Παρμενίδης τὴν ἀνάγκην καὶ Δαίμονα κέκληκε καὶ Δίκην καὶ Πρόνοιαν· καὶ ὁ Ἡράκλειτος δὲ πάντα κατ' εἰμαρμένην εἶρηκε γίνεσθαι· ἀνάγκην δὲ τὴν εἰμαρμένην καὶ οὗτος ὠνόμασεν. 6.14 Καὶ Χρύσιππος δὲ ὁ Στωϊκὸς μηδὲν διαφέρειν εἶπε τοῦ εἶμαρ μένου τὸ κατηναγκασμένον, εἶναι δὲ τὴν εἰμαρμένην κίνησιν ἀίδιον ξυνεχῆ καὶ τεταγμένην. Ζήνων δὲ ὁ Κιτιεὺς δύναμιν κέκληκε τὴν εἰμαρμένην κινήτικὴν τῆς ὕλης, τὴν δὲ αὐτὴν καὶ Πρόνοιαν καὶ Φύσιν ὠνόμασεν. Οἱ δὲ τοῦτον διαδεξάμενοι τὴν εἰμαρμένην λόγον ἔφασαν εἶναι τῶν ἐν τῷ κόσμῳ προνοία διοικουμένων, καὶ πάλιν ἐν ἑτέροις συγγράμμασιν εἰρμόν αἰτιῶν τὴν 6.15 εἰμαρμένην κεκλήκασιν. Καὶ τὴν τύχην δὲ ὡσαύτως οἱ μὲν θεὸν ὑπέλαβον καὶ ὡς θεὸν ἐσεβάσθησαν· ὁ δὲ Πλάτων αἰτίαν εἶναι εἶπε κατὰ τι συμβεβηκὸς γινομένην, καὶ πάλιν ζύμπτωμα φύσεως ἢ προαιρέσεως κέκληκεν. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης δὲ ὡσαύτως αἰτίαν ἔφη κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τοῖς κατ' ὄρμην ἔνεκέν τινος γινομένοις ἄδηλόν τε καὶ ἄστατον. Ἀναξαγόρας δὲ καὶ Δημόκριτος καὶ οἱ ἐκ τῆς Ποικίλης ὠνομασμένοι ἄδηλον αἰτίαν ἀνθρωπίνῳ λόγῳ. 6.16 Φιλήμων δὲ γε ὁ κωμικὸς, καὶ ταῦτα γέλωτος ὦν ποιητής, ἀντικρυς κατηγορεῖ τῶν θεῶν τὴν τύχην ὑπειληφότων καὶ διαρρήδην βοᾷ· οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδεμία Τύχη θεός· οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ταυτόματον ὃ γίνεται, ὡς ἔτυχ' ἐκάστῳ, προσαγορεύεται Τύχη. Οὗτος καὶ τοὺς οἰωνοὺς ἢ κληδόσι χρωμένους κωμῶδων ἔφη· ὅταν ἴδω φησὶ παρατηροῦντα, τίς ἔπτарεν, ἢ τίς ἐλάλησεν, ἢ τίς ἐστιν ὁ προῖών, ἀπολῶ σκοποῦντα τοῦτον εὐθύς ἐν ἀγορᾷ. Αὐτῷ βαδίζει καὶ λαλεῖ καὶ πτάρνυται ἕκαστος ἡμῶν, οὐχὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει. Τὰ πράγμαθ' ὡς πέφυκεν, οὕτω γίνεται. 6.17 Καὶ ὁ Μένανδρος δὲ ἐν Δεισιδαίμονι παραπλησίως τοὺς τὰ τοιαῦτα παρατηροῦντας γελᾷ, λέγων ὡδί· ἀγαθὸν τι γένοιτό μοι, ὦ πολυτίμητοι θεοί. Ὑποδούμενος τὸν ἱμάντα τῆς δεξιᾶς ἐμβάδος διέρρηξ'. Εἰκότως, ὦ φλήναφε· σαπρὸς γὰρ ἦν· σὺ δὲ σμικρολόγος, οὐκ ἐθέλων καινὰς πρίασθαι. 6.18 Οὕτως ἤδεσαν καὶ οἱ τὸν ἐν γέλῳτι καὶ θεάτροις ἀσπασάμενοι βίον, ὡς τὰ τοιαῦτα δείματα καὶ παρατηρήματα λίαν ἐστὶ κατα γέλαστα. Καὶ Ἀντιφῶν δὲ, τινὸς δυσχεραίνοντος καὶ οἰωνὸν χαλεπὰ τινα σημαίνειν νομίσαντος, ὅτι ἢ ὕς τὰ οἰκεία κατέφαγεν ἔκγονα· "Χαῖρε" εἶπεν "ἐπὶ τῷ σημείῳ, ὅτι πεινώσα τὰ σὰ 6.19 οὐ κατέφαγε τέκνα." Ἔοικε δὲ τούτῳ καὶ τὸ παρὰ τοῦ Βίωνος εἰρημένον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὰ τοιαῦτα γελῶν· "Τί θαυμαστόν" ἔφη, "εἰ καὶ ὁ μῦς τὸν θύλακον διέτραγεν, οὐκ ἔχων ὃ τι φάγη; τοῦτο δὲ ἦν θαυμαστόν, εἰ, ὡσπερ Ἀρκεσίλαος παίζων ἐνεχεί 6. ρει, τὸν μῦν ὁ θύλακος κατέφαγεν". Καὶ ὁ Διογένης δὲ, ὄψεως ὑπέρῳ ἑαυτὸν ἐνειλήσαντος, καὶ τινος τοῦτο θαυμάσαντος καὶ τέρας εἶναι νομίσαντος· "Μὴ θαύμαζε" εἶπεν· "ἦν γὰρ παραδοξότερον, εἰ τὸ ὑπερον περὶ ὀρθῷ τῷ ὄφει κατειλημένον ἐθεάσω". Οὕτω πάλιν οὗτος αὐτὸς ἐν οἰκίᾳ τινὸς μοχθηροῦ ἐπιγεγραμμένον εὐρών· ὁ τοῦ Διὸς παῖς καλλίνικος Ἡρακλῆς ἐνθάδε κατοικεῖ· μηδὲν εἰσὶτω κακόν. "Καὶ πῶς" ἔφη "ὁ κύριος εἰσελεύσεται τῆς οἰκίας;" 6.21 Οὕτως ἐκωμῶδουν καὶ οἱ τῷ τῆς δεισιδαιμονίας πλάνῳ δεδου λευκότες τοὺς οἰωνοὺς καὶ τὰς κληδόνας καὶ τὰ παρὰ τῶν πολλῶν ἔτι καὶ νῦν νομιζόμενα τέρατα· καὶ πτάρνυσθαι μὲν τοὺς πταίροντας ἔλεγον, οὐκ ἄλλοις τι προσημαίνοντας, ἀλλὰ τὸ ξύνηθες ὑπομένοντας πάθος· καὶ τοὺς διαλεγόμενους οὐκ ἄλλοις τι προ δηλοῦν, ἀλλὰ περὶ τῶν αὐτοῖς προκειμένων ποιεῖσθαι τοὺς λόγους· καὶ τὸν μῦν ὑπὸ τῆς πείνης ὠθούμενον διατρήσαι τὸν θύλακον, οὐ χρησμόν τινα τῷ τοῦ θυλάκου δεσπότη προλέγοντα· καὶ τοῦ ὑποδήματος τοὺς δεσμοὺς ὡς παλαιοὺς διαρραγεῖν, οὐχ ὡς χρησμολόγους χαλεπὸν τι προαγορεῦσαι. 6.22 Ταῦτα σαφῶς ἐπιστάμενος καὶ Ἐπίχαρμος ὁ Πυθαγόρειος τούτων μὲν ἀπάντων κελεύει καταφρονεῖν, τὸν δὲ τῶν ὄλων ὀπτῆρα δεδιέναι παρεγγυᾷ· λέγει δὲ οὕτως· οὐδὲν διαφεύγει τὸ θεῖον· τοῦτο

γινώσκεις σε δεῖ. Αὐτός ἐσθ' ἀμῶν ἐπόπτης, ἀδυνατεῖ δ' οὐδὲν θεῶ. 6.23 Καὶ Δίφιλος δὲ ὁ κωμικός, ἀληθῆ φιλοσοφίαν τῇ κωμωδίᾳ προσμίξας, τάδε φησίν· οἶε σὺ τοὺς θανόντας, ὦ Νικήρατε, τρυφῆς ἀπάσης μεταλαμβάνοντας ἐν βίῳ, πεφευγέναι τὸ θεῖον ὡς λεληθότας; Ἔστιν Δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ πάνθ' ὀρᾷ. Καὶ δὴ καθ' Ἄιδην δύο τρίβους νομίζομεν, μίαν μὲν δικαίων, ἑτέραν δὲ ἀσεβῶν. Καὶ μετ' ὀλίγα· μηδὲν πλανηθῆς· ἔστιν ἐν Ἄιδου κρίσις, ἣνπερ ποιήσει θεὸς ὁ πάντων δεσπότης. 6.24 Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ἅπαντες οἱ πλημμελοῦντες τῆδε τίνουσι δίκην, οὔτε μὴν οἱ ἀξιόνικοι τῆς ἀρετῆς ἀθληταὶ τὰ τῶν ἀγῶνων ἄθλα πάντες πρὸς ἀξίαν ἐνθάδε κομίζονται, μάλα εἰκότως οὗτος τὸν πάντα ἐφορῶντα ἐπέδειξεν ὀφθαλμὸν καὶ τὴν ἐσομένην προηγόρευσε κρίσιν, ἵνα κάκεῖνα δειμαίνοντες καὶ τοῦτον ὀρᾷ πιστεύοντες, ἅπαντες τοὺς ἀξιεράστους τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας ἀσπάσωνται καὶ μὴ δυσχεραίνωσι μὴ ὀρῶντες τῶν πόνων τάπῃ 6.25 χεῖρα. Καὶ Πίνδαρος δὲ ὁ Θηβαῖος, ἐρρώσθαι φράσας εἰμαρμένη καὶ τύχη καὶ πεπρωμένη, τὴν παναλκῆ δύναμιν τοῦ Θεοῦ δι δάσκει τοὺς ἀγνοοῦντας· θεῶ γὰρ φησι δυνατὸν ἐκ μελαίνας νυκτὸς ἀμίαντον ὄρσαι φάος, κελαινεφεῖ δὲ σκότει καλύψαι καθαρὸν ἀμέρας σέλας. 6.26 Ὁ δὲ γε Ἀρίστωνος σαφέστερον ἐπιδείκνυσιν ἡμῖν τῶν ὄλων τὸν πρῦτανιν τῶν τοῦ παντὸς οἰάκων ἐπιλημμένον· λέγει δὲ ταῦτα ἐν τοῖς Νόμοις· "Ὁ μὲν δὴ θεός, ὡς καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχὴν καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἀπάντων ἔχων, εὐθείᾳ περαίνει κατὰ φύσιν περιπορευόμενος· τῷ δὲ αἰεὶ ξυνέπεται Δίκη, τῶν ἀπολειπομένων τοῦ θεοῦ νόμου τιμωρός, ἣς ὁ μὲν εὐδαιμο νήσειν μέλλων ἐχόμενος ξυνέπεται ταπεινὸς καὶ κεκοσμημένος· ὁ δὲ τις ἐξαρθεὶς ὑπὸ μεγαλαυχίας ἢ χρήμασιν ἐπαιρόμενος ἢ τιμαῖς ἢ καὶ σώματος εὐμορφίᾳ ἅμα νεότητι καὶ ἀνοίᾳ φλέγεται τὴν ψυχὴν μετ' ὕβρεως, ὡς δὴ γε οὔτε ἄρχοντος οὔτε αὐτῆς ἡγε μόνος δεόμενος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις ἰκανὸς ὢν ἡγεῖσθαι, καταλείπεται ἔρημος θεοῦ· καταλειφθεὶς δὲ καὶ ἔτι ἄλλους τοιοῦτους προσλαβὼν, σκιρτᾷ ταρατῶν πάντα ἅμα, καὶ πολλοῖς τισιν ἔδοξεν εἶναί τις, μετὰ δὲ χρόνον ὑποσχῶν τιμωρίαν οὐ μεμπτὴν τῇ δίκῃ, ἑαυτὸν τε καὶ οἶκον καὶ πόλιν ἄρδην ἀνάστατον ἐποίησεν." 6.27 σεν." Διὰ τούτων ὁ φιλόσοφος καὶ τὸν τοῦ παντὸς ἔδειξε κηδε μόνον καὶ τὴν ἐπὶ τινῶν ἔσθ' ὅπῃ μακροθυμίαν καὶ τὴν ἐντεῦθεν τοῖς ἀνοήτοις προσγινομένην λώβην καὶ τὴν εἰς ὕστερον αὐτοῖς 6.28 ἐπιφερομένην πανωλεθρίαν. Ἐν δὲ γε τῷ Γοργία καὶ τὰς τῆς τιμωρίας αἰτίας δηλοῖ, λέγων ὡδί· "Προσῆκει δὲ παντὶ τῷ ἐν τιμωρίᾳ ὄντι, ὑπὸ ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένῳ, ἢ βελτίονι γίνεσθαι καὶ ὀνίνασθαι ἢ παράδειγμα ἄλλοις γίνεσθαι, ἵν' ἐκεῖνοι ὀρῶντες πάσχοντα, ἃ ἂν πάσχη; φοβούμενοι βελτίους γίνωνται. Εἰσὶ δὲ οἱ μὲν ὠφελούμενοί τε καὶ δίκην διδόντες ὑπὸ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων οὔτοι, οἳ ἂν ἰάσιμα ἀμαρτήματα ἀμαρτάνωσιν. Ὅμως δὲ δι' ἀλγηδόνων καὶ ὀδυνῶν γίνεται αὐτοῖς ἡ ὠφέλεια, καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Ἄιδου· οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἄλλως ἀδικίας ἀπαλλάττεσθαι. Οἳ δ' ἂν τὰ ἔσχατα ἀδικήσωσι καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα ἀδικήματα ἀνίατοι γένωνται, ἐκ τούτων τὰ παραδείγματα γίνονται· καὶ οὔτοι αὐτοὶ μὲν οὐκέτι ὀνίνανται οὐδὲν, ἅτε ἀνίατοι ὄντες, ἄλλοι δὲ ὀνίνανται, οἳ τούτους ὀρῶντες διὰ τὰς ἀμαρτίας τὰς μεγίστας καὶ ὀδυνηρότατα καὶ φοβερώτατα πάθη πάσχοντες καὶ τὸν αἰεὶ χρόνον ἀτεχνῶς παραδείγματα ἀνηρτημένους." 6.29 Ταῦτα δὲ ἔοικεν ὁ φιλόσοφος ἐκ τῶν θείων σεσυληκέναι λογίων. Ἦκουσε γὰρ πάντως, τίνα Μωϋσῆς ὁ θεσπέσιος εἰρηκέναι ξυ νέγραψε τῷ Φαραῶ τὸν Θεόν, ὅτι "εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελῆ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῆ." Παμπονήρῳ γάρ τοι γεγενημένῳ ἐκείνῳ παντοδαπὰς κολάσεις ἐπήνεγκεν ὁ Θεός, οὐχ ὥστε ἐκεῖνον ἀποφῆναι βελτίονα—ἦδει γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸν νοῦν ἀντίτυπον καὶ τὸ πάθος ἀνήκεστον—ἀλλ' ὅπως τὰ περὶ ἐκείνου διηγήματα πᾶσιν ὠφελείας γένηται παραδείγματα. 6.30 Καθάπερ γὰρ αἱ πόλεις τρέφουσι τοὺς δημίους, ὥστε τοὺς ἀνδροφόνους καὶ τοιχωρύχους καὶ τοὺς ἄλλα ἄττα

παρανομοῦντας διὰ τούτων κολάζειν, οὐκ ἐπαινοῦσαι μὲν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ λίαν μισοῦσαι τὴν τοῦ βίου προαίρεσιν, ἀνεχόμενα δὲ τῆς τούτων ὑπηρεσίας διὰ τὴν χρείαν, οὕτως ὁ τοῦ κόσμου πρύτανις, οἷα δημίους τινὰς γίνεσθαι ξυγχωρεῖ τοὺς τυράννους, ὥστε διὰ τούτων ποινήν τοὺς ἀσεβοῦντας καὶ παρανομοῦντας εἰσπράττειν· ὕστερον δὲ καὶ τούτους αὐτοὺς παντελεῖ παραδίδωσι τιμωρία, ἐπειδὴ περ οὐχ ὡς Θεῶ διακονοῦντες, ἀλλ' οἰκεία πονηρία δουλεύοντες τὰ 6.31 δεινὰ ἐκεῖνα δεδράκασιν. Οὕτως ἡμαρτηκότα τὸν Ἰσραὴλ τῇ τῶν Ἀσσυρίων ὠμότητι παραδέδωκεν· ἐπειδὴ δὲ οὗτοι τῆς τιμωρίας οὐ διέγνωσαν τὸν σκοπὸν, τηνικαῦτα καὶ τούτων καταλύσας τὴν δυναστείαν, ἐτέροις δουλεύειν ἠνάγκασεν. Καὶ ταῦτα Ἡσαΐας καὶ Ἰεζεκιήλ καὶ πάντες οἱ προφῆται διαρρήδην διδάσκουσι· παρ' ὧν, οἶμαι, ὁ Πλάτων τὰς ἀφορμὰς κεκλοφώς, ἔφη τοὺς ἀνιάτως 6.32 διακειμένους εἰς ὠφέλειαν ἐτέρων παιδεύεσθαι. Κὰν τῷ Φιλήβῳ δὲ πάλιν τὸν περὶ τῆς προνοίας ἐκράτνε λόγον· "Πάντες γάρ" φησι "ξυμφωνοῦσιν οἱ σοφοί, ὄντως ἑαυτοὺς σεμνύνοντες, ὡς νοῦς ἐστι βασιλεὺς ἡμῖν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς· καὶ ἴσως εὖ λέγουσιν· διὰ σμικροτέρων δέ, εἰ βούλει, τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ τοῦ γένους ποιησώμεθα." Εἶτα ξυλλογισμοῖς παμπόλλοις χρησάμενος, ἐπήγαγε ταῦτα· "Βούλει δὲ καὶ ἡμεῖς τοῖς πρόσθεν ὠμολογη μένοις ξυμφωνήσωμεν, ὡς ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ μὴ μόνον οἰώμεθα δεῖν τὰ ἀλλότρια ἄνευ κινδύνου λέγειν, ἀλλὰ καὶ ξυγκινδυνεύσωμεν καὶ μετασχῶμεν τοῦ φόγου, ὅταν ἀνὴρ δεινὸς 6.33 φῆ ταῦτα μὴ οὕτως, ἀλλ' ἀτάκτως ἔχειν;" Καὶ ἐτέροις δὲ πλείστοις λόγοις χρησάμενος, καὶ ταῦτα προστέθεικεν· "Οὐκοῦν εἰ μὴ τοῦτο, μετ' ἐκείνου τοῦ λόγου ἂν ἐπόμενοι βέλτιον λέγοι μὲν ὡς ἔστιν, ὃ πολλακίς εἰρήκαμεν, ἄπειρόν τε ἐν τῷ παντὶ πολὺ, καὶ πέρας ἰκανόν, καὶ τις ἐπ' αὐτοῖς αἰτία οὐ φαύλη, κο σμοῦσά τε καὶ ξυνάπτουσα ἐνιαυτοὺς τε καὶ μῆνας καὶ ὥρας, σοφία καὶ νοῦς λεγομένη." Καὶ ταῦτα δὲ ἐκ τῶν Ἑβραϊκῶν ναμάτων ἀρυσάμενος ἔχει. Ἐκεῖνα γὰρ διδάσκει σαφῶς, ὡς "ὁ Θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἠτοίμασε δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει", καὶ τᾶλλα τὰ τούτων ἀκόλουθα. 6.34 Ἐν δὲ γε τοῖς Νόμοις οὗτος αὐτὸς ὁ φιλόσοφος καὶ διαιρεῖ τῶν ἀγαθῶν τὴν φύσιν καὶ δείκνυσι τὰ μὲν ἀνθρώπινα, τὰ δὲ θεῖα· λέγει δὲ οὕτως· "Διτὰ δὲ ἀγαθὰ ἐστὶ, τὰ μὲν ἀνθρώπινα, τὰ δὲ θεῖα· ἥρτηται δὲ ἐκ τῶν θείων θάτερα, κὰν μὲν δέξηται τις τὰ μείζονα, κτᾶται καὶ τὰ ἐλάττονα, εἰ δὲ μὴ, στέρεται ἀμφοῖν." Ἔστι δὲ τὰ μὲν ἐλάττονα ὧν ἡγεῖται ὑγεία, κάλλος δὲ δεύτερον, τὸ δὲ τρίτον ἰσχύς εἰς τε δρόμον εἰς τε τὰς ἄλλας πάσας κὶ νήσεις τῷ σώματι, τέταρτον δὲ πλοῦτος, οὐ τυφλός, ἀλλ' ὄξυ βλέπων, ἂν περ ἔπηται φρονήσει· ὃ δὲ πρῶτον τῶν θείων ἡγε μονοῦν ἐστὶν ἀγαθῶν, ἢ φρόνησις, δεύτερον δὲ μετὰ νοῦ σώφρων ψυχῆς ἔξις, ἐκ δὲ τούτων μετ' ἀνδρείας κραθέντων τρίτον ἂν εἶη δικαιοσύνη, τέταρτον δὲ ἀνδρεία. Ταῦτα δὲ πάντα ἐκείνων ἔμπροσθεν τέτακται φύσει, καὶ δὴ τῷ νομοθέτῃ τακτέον οὕτως. Μετὰ δὲ ταῦτα τὰς ἄλλας προστάξεις τοῖς πολίταις εἰς ταῦτα βλεπούσας αὐτοῖς εἶναι διακελευστέον, τούτων δὲ τὰ μὲν ἀνθρώπινα εἰς τὰ θεῖα, τὰ δὲ θεῖα εἰς τὸν ἡγεμόνα νοῦν ζύμπαντα 6.35 βλέπει." Εἶτα διδάσκει διὰ πλειόνων, ὡς φύσει μὲν ἀγαθὸν ἀρετὴ μόνη, τὰ δὲ ἄλλα ὁμωνύμως καλεῖται, ὀνόματος μόνου μετέχοντα. "Τὰ γὰρ ὑπὸ τῶν πολλῶν" φησι "λεγόμενα ἀγαθὰ οὐκ ὀρθῶς λέγεται. Λέγεται γάρ, ὡς ἄριστον μὲν ὑγιαίνειν, δεύτερον δὲ κάλλος, τρίτον δὲ πλοῦτος· καὶ ἕτερα δὲ μυρία ἀγαθὰ λέγεται· καὶ γὰρ ὄξυ ὄραν καὶ ἀκούειν καὶ πάντα ὅσα ἔχεται τῶν αἰσθήσεων εὐαίσθητως ἔχειν, ἔτι δὲ καὶ τὸ ποιεῖν τυραννοῦντα ὅ τι ἂν ἐπιθυμῆ, καὶ τὸ μὲν τέλος πάσης μακαριότητος εἰς τὸ πάντα ταῦτα κεκτημένον ἀθάνατον εἶναι γενόμενον ὅτι τάχιστα. Ὑμεῖς δὲ καὶ ἐγὼ πη τάδε λέγομεν, ὡς ταῦτα ἐστὶ ζύμπαντα δικαίοις μὲν καὶ ὀσίοις ἀνδράσιν ἄριστα κτήματα, ἀδίκους δὲ κάκιστα ζύμπαντα, ἀρξάμενα ἀπὸ τῆς ὑγείας· καὶ δὴ καὶ τὸ ὄραν καὶ τὸ ἀκούειν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ παράπαν ζῆν μέγιστον μὲν κα κὸν τὸν ζύμπαντα χρόνον ἀθάνατον ὄντα, κεκτημένον πάντα τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ πλὴν

δικαιοσύνης τε καὶ ἀρετῆς ἀπάσης, ἔλαττον 6.36 δέ, ὡς ἂν ὀλίγιστον ὁ τοιοῦτος χρόνον ἐπιζῶη." Καὶ μετ' ὀλίγα· "Ἐγὼ μὲν γὰρ λέγω σαφῶς τὰ μὲν κακὰ λεγόμενα ἀγαθὰ τοῖς δικαίοις εἶναι, τοῖς δὲ ἀδίκοις κακὰ· τὰ δὲ ἀγαθὰ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἀγαθὰ, τοῖς δὲ κακοῖς κακὰ." Κἀγὼ δὲ κομιδῇ τήνδε ἄγαμαι τὴν διαίρεσιν. Μέγιστον γὰρ ἀληθῶς ἀγαθὸν τό γε εἶδέναι, τί μὲν κυρίως ἀγαθόν, τί δὲ τοῦτο λέγεται μὲν, γίνεται δὲ πῆ μὲν τοιοῦτο, πῆ δὲ τούναντίον, ὑπὸ τῶν ἢ εὖ καὶ καλῶς μετιόντων ἢ τὴν ἐναντίαν γνώμην ἀσπαζο 6.37 μένων. Καὶ γὰρ ὑγεία καὶ κάλλος καὶ ῥώμη σώματος, καὶ μὲν τοι καὶ πλοῦτος τοὺς μὲν ὤνησέ τε καὶ ἔδειξε τῶν κτημάτων ἀξίους, τοῖς δὲ ὄργανα πονηρίας καὶ ἀκρασίας ἐγένετο· σωφροσύνη δὲ καὶ δικαιοσύνη καὶ τάλλα ὅσα τούτοις παραπλήσια, τῆς ψυχῆς ἐστὶ κτήματα, ἃ πᾶσιν ἐστὶ τοῖς ἔχουσιν ὀνησιφόρα καὶ οὐδένα σίνεται τῶν κεκτημένων, τοῖς δὲ τοιούτοις καὶ τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ ξύμφορα κτήματα· δικαίων γὰρ καὶ σωφρόνων οἰκονόμων τυγχά νει, τὰ δὲ γε διὰ τούτων ἄριστα γινόμενα κάκιστα φαίνεται, πονηροῖς περιπεσόντα καὶ παρανόμοις· καὶ γὰρ ὀρώσιν ἃ μὴ δεῖ, καὶ ἀκούουσιν ὧν οὐ δεῖ, καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις εἰς ἀκολασίαν παιδεύουσιν. 6.38 Μὴ τοίνυν, ὦ φίλοι ἄνδρες, ξυγχέωμεν τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, ἀλλὰ διαγνώμεν, τί μὲν ἀληθῶς ἀγαθόν, τί δὲ κακόν, τί δὲ γε τὴν μέσην τούτων κάκεινων εἴληχε τάξιν· καὶ μὴ καλῶμεν εὐδαίμονας τοὺς πλουτοῦντας καὶ ῥωμαλέους καὶ δυναστείαν περιβεβλημένους τινά· κακοδαίμονας γὰρ ἀληθῶς καὶ τρισαθλίους προσαγορεύειν προσήκει τοὺς τούτων μὲν μετειληχότας, ὕλην δὲ 6.39 ἀποφάναντας αὐτὰ κακίας καὶ πονηρίας. Ὅταν οὖν ἴδωμεν παμ πόνηρον ἄνθρωπον πλούτῳ περιερόμενον, μὴ τρισόλβιον ὀνομά ζωμεν, ἀλλὰ δείλαιον, ὅτι τοῦ παρανόμως βιοῦν ἔχει πολλὰς ἀφορμάς· καὶ ὅταν ἕτερον ἐπιεικῆ εἶναι δοκοῦντα θεασώμεθα δυσκληρίᾳ τινὶ καὶ πενία ξυνεζυγμένον, μήτε ἄθλιον ὑπολάβωμεν 6.40 μήτε ἄδικον τὴν τοῦ Θεοῦ προμήθειαν νομίσωμεν. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ πάντως τῷ ὄντι δίκαιος ὁ δοκῶν εἶναι δίκαιος· ἐτέρως γὰρ καὶ ταῦτα ὄρα καὶ διακρίνει ὁ πάντα γε ὀρῶν ὀφθαλμός. Καὶ τοῦτο Σαμουήλ τὸν προφήτην αὐτὸς ἐδίδαξεν ὁ τῶν ὄλων ὀπτῆρ· "Οὐχ ὡς ἄνθρωπος" γὰρ φησιν "ὄρα, οὕτως ὄρα ὁ Θεός· 6.41 ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν." Ἴνα δὲ καὶ θῶμεν ἀληθῶς εἶναι δίκαιον τὸν δυσποτμία τινὶ κατεχόμενον, ἐκεῖνό γε πᾶσιν ἐπίδηλον, ὡς οὐδεμίαν ἐκ τῆς δυσσημερίας εἰσδέξεται βλάβην, φέρειν ὡς ἀρετῆς ἀθλητῆς πεπαιδευμένος τὰ δυσχερῆ. Ὡσπερ γὰρ οἱ πονηρία ξυζῶντες καὶ τὰ καλούμενα ἀγαθὰ πονηρίας ἀποφαίνουσιν ὄργανα, οὕτως οἱ τῆς ἀρετῆς ἐρῶν τες καὶ τὰ κακὰ νομιζόμενα φιλοσοφίας τῆς ἀληθοῦς κατα σκευάζουσιν ὕλας. 6.42 Οὕτω δὴ τούτων ἕκαστον διακρίνοντες, οὐποτε τὸν Θεὸν ἄδικον ὀνομάσομεν, ἀλλὰ ξυνομολογήσομεν ὀρθῶς ἔχειν, ἅπερ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Θεαιτήτῳ ξυνέγραψεν, ὅτι "ὁ θεὸς οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἄδι κος, ἀλλ' ὡς οἷόν τε δικαιοτάτος, καὶ οὐκ ἔστιν ὀμοιότερον οὐδὲν ἢ ὅς ἂν ἡμῶν γένηται ὅτι δικαιοτάτος περὶ τούτου." Πάλιν δὲ κἀν τῷ δεκάτῳ τῶν Νόμων ἰᾶσθαι πειρᾶται τοὺς τῆς θείας προ 6.43 νοίας οὐ προσιεμένους τὸν λόγον· λέγει δὲ ταῦτα· "Τὸν δὲ ἡγού μενον θεοὺς μὲν εἶναι, μὴ φροντίζειν δὲ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, παραμυθητέον ὧδε· ὦ ἄριστε, δὴ φῶμεν, ὅτι μὲν ἡγῆ θεοὺς εἶναι, ξυγγενεῖά τις θεία πρὸς τὸ ξύμφυτόν σε ἄγει τιμᾶν καὶ νομίζειν εἶναι· κακῶν δ' ἀνθρώπων καὶ ἀδίκων τύχαι, ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, ἀληθείᾳ μὲν οὐκ εὐδαίμονες, δόξη δὲ εὐδαιμονιζόμεναι 6.44 σφόδρα ἀλλ' οὐκ ἐμμελῶς, ἄγουσί σε πρὸς ἀσέβειαν." Εἶτα διεξεληθὼν τὴν νομιζομένην τῶν ἀδίκων εὐκληρίαν, ἐπιφέρει καὶ ταῦτα· "Ἄλλ' οὐδὲν τάχα ἂν εἴη χαλεπὸν ἐνδείξασθαι τοῦτό γε, ὡς ἐπιμελεῖς σμικρῶν εἰσι θεοὶ οὐχ ἦττον, μᾶλλον δὲ ἢ τῶν μεγέθει διαφερόντων. Ἦκουε γὰρ που καὶ παρῆν τοῖς νῦν δὴ λεγομένοις, ὡς ἀγαθοὶ γε ὄντες πᾶσαν ἀρετὴν τὴν ἀπάντων ἐπι 6.45 μέλειαν, οἰκειοτάτην αὐτῶν οὔσαν, κέκτηνται." Εἶτα ξυλλογισμοῖς κρατύνας τὸν λόγον ἐπήγαγεν· "Μὴ τοίνυν τὸν Θεὸν ἀξιῶμέν ποτε θνητῶν

δημιουργῶν φαυλότερον, οἷ τὰ προσήκοντα αὐτοῖς ἔργα, ὅσῳ περ ἂν ἀμείνους ὦσι, τοσοῦτῳ ἀκριβέστερα καὶ τελεώτερα μιᾷ τέχνῃ σμικρὰ καὶ μεγάλα ἀπεργάζονται· τὸν δὲ θεόν, ὄντα τε σοφόν, βουλόμενόν τε ἐπιμελεῖσθαι, δυνατὸν εἶναι, καὶ δυνάμενον μὲν ῥᾶον ἐπιμεληθῆναι, σμικρῶν δὲ ὄντων μηδαμῆ ἐπιμελεῖσθαι δυνατὸν εἶναι, καθάπερ ἀργὸν ἢ δειλόν τινα διὰ 6.46 πόνους ῥαθυμοῦντα." Ἐπειτα ἐπιφέρει· "Μηδαμῶς δόξαν τοιαύτην περὶ θεοῦ, ὧ ξένε, ἀποδεχώμεθα· οὐδαμῆ γὰρ οὔτε ὅσιον οὔτε ἀληθές τὸ διάνοημα διανοοῖτ' ἄν." Καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· "Πᾶς γὰρ ἰατρὸς καὶ πᾶς ἔντεχνος δημιουργὸς παντὸς μὲν ἔνεκα πάντα ἐργάζεται πρὸς τὸ κοινῆ ξυντεῖνον βέλτιον· μέρος μὲν εἵνεκεν ὄλου, καὶ οὐχ ὄλον εἵνεκεν μέρους ἀπεργάζεται· σὺ δ' ἀγανακτεῖς, ἀγνοῶν ὅπῃ τὸ περὶ σὲ ἄριστον τῷ παντὶ ζυμβάι 6.47 νει." Καὶ μετὰ πλείστους λόγων ἐλιγμούς ἐπήγαγεν· "Ὁ αὐτὸς δὲ λόγος σοι καὶ περὶ ἐκείνων ἂν εἴη, τῶν οὐς σὺ κατιδῶν ἐκ σμικρῶν μεγάλους γεγονότας ἀνοσιουργήσαντας ἢ τι τοιοῦτο πράξαντας ὡήθης ἐξ ἀθλίων εὐδαίμονας γεγονέναι, καὶ ὡς ἐν κατόπτροις αὐτῶν ταῖς πράξεσιν ἠγήσω καθεωρακέναί τὴν πάντων ἀμέλειαν θεῶν, οὐκ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ξυντέλειαν, ὅπῃ πώποτε τῷ 6.48 παντὶ ζυμβάλλεται." Διὰ δὴ τούτων ἀπάντων καὶ τῆς προνοίας τὸ δίκαιον ἔδειξε, καὶ ὡς ἕκαστον τῶν γινομένων τῷ παντὶ κατέστηκε ζύμφορον. Οὐ γὰρ τοῦ σμικροτάτου γεμορίου χάριν τὸ ὄλον γεγένηται, ἀλλὰ τὰ μόρια ζυμπληροῖ τὴν τοῦ παντὸς ἀρμονίαν· οὐδὲ διὰ μίαν δακτύλου ἐνὸς σκυταλίδα ὄλον διεπλάσθη τὸ σῶμα, ἀλλὰ διὰ τὸ σῶμα καὶ οἱ δάκτυλοι καὶ αἱ τούτων ξυνηρημόσθησαν σκυταλίδες. 6.49 Ἐπειδὴ τοίνυν θνητὴ μὲν γέγονε τῶν ἀνθρώπων ἢ φύσις, θνητὴ δὲ οὐσα πολλῶν ἐστὶν ἐνδεής, καὶ γεωργίας καὶ φυτουργίας καὶ ναυτιλίας, καὶ μέντοι καὶ οἰκοδομικῆς καὶ χαλκευτικῆς καὶ ὑφαντικῆς καὶ σκυτοτομικῆς καὶ ναυπηγικῆς τέχνης καὶ τῶν ἄλλων ὅσαι ξυνεργοῦσι πρὸς τὴν ἀναγκαίαν τοῦ σώματος θεραπείαν, μάλα γε εἰκότως ὁ τοῦ παντὸς κηδεμὼν τοῖς μὲν πενίαν, τοῖς δὲ ξυνεκλήρωσε πλοῦτον, ἵνα οἱ μὲν τὰς ὕλας παρέχωσιν, 6.50 οἱ δὲ τὰς χεῖρας ἠσκημένας πρὸς τὰς τέχνας. Ἐξήρτησε δὲ τῆς πενίας διὰ τῆς χρείας τοὺς ἐπὶ πλούτῳ βρενθυομένους τῶν ὄλων ὁ πρῦτανις. Δέονται γὰρ οὐκ ἀρτοποιῶν οὐδὲ ὀψοποιῶν μόνον καὶ οἰνοχόων, ἀλλὰ καὶ οἰκοδόμων καὶ γεωργῶν καὶ ταλασιουργῶν καὶ σκυτέων, οἱ δὲ γε φιλότιμοι καὶ ζωγράφων καὶ πλαστουργῶν καὶ τῶν ἄλλων, οἱ περιφανεστέρας ἀποφαίνουσι τῶν πλουτούντων τὰς οἰκίας· δέονται δ' αὖ πάλιν καὶ οἱ χειρώννακτες τῶν εὐπόρων καὶ χρήματα χορηγούντων καὶ ὠνουμένων τὰ παρ' ἐκείνων δη 6.51 μιουργούμενα. Οἱ δὲ τήνδε τὴν διαφορὰν δυσχεραίνοντες καὶ χαλεπαίνοντες, ὅτι μὴ πάντες τῶν αὐτῶν μετεσχέκαμεν, ἐγκαλείωσαν καὶ τοῖς ζωγράφους, ὅτι μὴ ἐνὶ χρώματι γράφουσιν, ἀλλ' ἐκ διαφόρων τὰς εἰκόνας δαιδάλλουσι· κατηγορεῖτωσαν δὲ καὶ τῶν λυροποιῶν, καὶ μέντοι καὶ αὐτῶν γε τῶν μουσικῶν, ὅτι μὴ ἴσην ἀφιασιν ἅπασαι ἠχὴν αἱ χορδαί, ἀλλ' ἄλλην μὲν ἢ νήτην, ἄλλην δὲ ἢ ὑπάτην, καὶ ἢ μὲν ὀξεῖαν, ἢ δὲ βαρεῖαν, ἢ δὲ μέσον 6.52 ἔχει τὸν φθόγγον. Νεμεσᾶν δὲ αὐτοὺς προσήκε καὶ τοῖς γεωμέτραις, ὅτι οὐχ ἔν τοῖς τὴν γραμμικὴν μανθάνουσιν ἐπιστήμῃν ἐπιδεικνύουσι σχῆμα, ἀλλὰ τρίγωνα καὶ τετράγωνα καὶ μηνοειδῆ καὶ κύκλους καὶ τραπέζια καὶ ἄλλα ἄττα τῶν εἰρημένων πολυλαπλάσια. Ἐπιμεμψέσθησαν δὲ καὶ τοῖς τὴν ἀριθμητικὴν διδάσκουσιν ἐπιστήμῃν, ὅτι τῶν ἀριθμῶν οἱ μὲν εἰσὶν ἄρτιοι, οἱ δὲ περιττοί, οἱ δὲ ἄρτιοπέριττοι, οἱ δὲ περισσάρτιοι, καὶ οἱ μὲν κύβοι, οἱ δὲ κυβεπίκυβοι. 6.53 Εἰ δὲ ἀναγκαῖαι καὶ τῶν ἀριθμῶν αἱ ἰδέαι καὶ τῶν σχημάτων τὸ ποικίλον καὶ τῶν χορδῶν τὸ διάφορον καὶ τὰ παντοδαπὰ τῶν χρωμάτων γένη, τί δήποτε δυσχεραίνετε, ὅτι μὴ πάντες Κροῖσοι καὶ Μίδαι καὶ Δαρεῖοι γεγένησθε; οὐδὲν γὰρ ἕτερον βούλεσθε, τήνδε τὴν ἰσότητα ποθοῦντες, ἢ λιμῶ καὶ σπᾶναι τῶν ἀναγκαίων 6.54 ἄρδην ἅπαν ἀφανισθῆναι τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος. Τίς γὰρ ἠνέσχετο ἄν, ἰσοτιμίας πάντων μετελιχότων, τὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ πέλας θεραπείας ἀναδέξασθαι πόνον ἢ ἀρόσαι γῆν καὶ σπεῖραι καὶ τοὺς

ἀστάχους ἀμῆσαι ἢ φυτεῦσαι καὶ τρυγῆσαι καὶ ἀποθλίψαι οἴνου καὶ ἐλαίας καρπόν; Ἄλλω δὲ διακονεῖν ἄλλον τῆς ὁμοτι μίας οὐ ξυγχωρούσης, πῶς ἂν ἤρκεσεν ἕκαστος, βουκόλος ὁμοῦ καὶ αἰπόλος καὶ προβατεὺς καὶ συβώτης γινόμενος, καὶ μέντοι καὶ ὑφάντης καὶ σκυτοτόμος, καὶ οἰκοδόμος καὶ χαλκοτύπος, καὶ ἄρτοποιός καὶ ὀψοποιός, καὶ γεωργός καὶ φυτουργός, καὶ ναυπηγός καὶ ναύτης καὶ κυβερνήτης; τούτων γὰρ ἀπάντων καὶ ἐτέρων γε πολλαπλασιῶν ἕκαστος ἐνδεής. 6.55 Τί δήποτε τοίνυν οὐχ ὑμνεῖτε τὴν ἀρίστην διανομήν, ἀλλ' ὑμεῖς μάλιστα χαλεπαίνετε, οἱ θεραπευτῶν καὶ οἰκετῶν, καὶ μὲν τοὶ καὶ γεωργῶν ἀπολαύοντες ὅτι μάλιστα πλείστων; Ὁ μὲν γὰρ γεωργὸς στέργει τὴν τάξιν ἣν ἔλαχε καὶ ὁ οἰκέτης ὡσαύτως καὶ μέντοι καὶ ὁ χειροτέχνης ἀγαπᾷ τὴν τέχνην καὶ τοὺς πόνους οἷς ξυγκεκλήρωται, ὑμεῖς δὲ τρυφῶντες καὶ ὑπερμαζῶντες καὶ διὰ τῆς ἐτέρων διακονίας παντοδαπῆς χλιδῆς ἀπολαύοντες, λόγοις 6.56 βλασφήμοις τὸν τούτων κατατοξεύετε χορηγόν· τούτους δὲ τοὺς λόγους ὠδίνετε, ἀκрасία μὲν δουλεύειν αἰρούμενοι, πρόφασιν δὲ ἀπολογίας εὐρίσκειν ἠγούμενοι, πρῶτον μὲν τὸ μὴ τῇ θεῖᾳ προνοίᾳ κινεῖσθαι τῶν ὄλων τοὺς οἴακας, ἔπειτα δὲ τὸ νομίζειν ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης ἀνάγκην οὐ μόνον τὸ σῶμα καὶ τὰ περὶ 6.57 τοῦτο τελεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν αἴρεσιν τῆς ψυχῆς. Ἄλλ' ὁ Πλάτων τὰναντία διδάσκει, ὡς "ἀρετὴ ἀδέσποτον, ἦν τιμῶν τις καὶ ἀτιμάζων πλέον ἢ ἔλαττον ἔξει". Καὶ ἄλιν· "Αἰτία ἐλομέ νου, θεὸς ἀνάιτιος· κακῶν γὰρ ὁ θεὸς οὔποτε αἴτιος." Καὶ ἐν αὐτοῖς δὲ τοῖς χαλεποῖς κινδύνοις τὸν Σωκράτην δείκνυσιν ὁ Πλάτων φιλοσοφοῦντα καὶ προνοίας πέρι καὶ τοῦ μὴ δεδιέναι θάνατον· καὶ ταῦτα γὰρ ἐν τῇ Ἀπολογία τέθεικεν· "Ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς χρῆ, ὧ ἄνδρες δικασταί, εὐέλπιδας εἶναι πρὸς θάνατον καὶ ἐν τῷ τοῦτο διανοεῖσθαι ἀληθές, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνδρὶ ἀγαθῷ κακὸν οὐδέν, οὔτε ζῶντι οὔτε τελευτήσαντι, οὐδὲ ἀμελεῖται ὑπὸ θεῶν τὰ τούτου πράγματα." 6.58 Οὐκ οὖν τῶ ὄντι κακὰ πενία καὶ νόσος καὶ δουλεία καὶ θάνατος, ἀλλὰ καλεῖται μὲν ὑπὸ τῶν ἀνοήτων κακά, ἀγαθὰ δὲ γίνεται τοῖς εὖ καὶ καλῶς κεχημένοις. Ὅτι δὲ αὖξει τῶν ἀνθρώπων τὴν πονηρίαν τὸ μὴ πιστεύειν ἰθύνεσθαι προνοίᾳ τὰ ξύμπαντα, Ἄττι κὸς ὁ Πλατωνικὸς βοᾷ· "Ὅστε ἔτοιμόν τι χρῆμα πρὸς ἀδικίαν 6.59 ἢ τῆς προνοίας ἀπόγνωσις." Καὶ Πλωτῖνος δέ-περιφανῆς δὲ καὶ οὗτος ἐν φιλοσόφοις ξυγγράμμασι-τόδε τὸ προοίμιον τοῖς περὶ προνοίας ἐντέθεικε λόγοις· "Τὸ μὲν τῶ αὐτομάτῳ καὶ τύχῃ διδόναι τοῦδε τοῦ παντός τὴν αἰτίαν καὶ ξύστασιν ὡς ἄλογον καὶ ἀνδρὸς οὔτε νοῦν οὔτε αἴσθησιν κεκτημένου, δήλον που καὶ πρὸ ἔργου καὶ πολλοὶ καὶ ἱκανοὶ πρὸ τούτου καταβέβληνται δεικνύντες λόγοι." Εἶτα πολλοὺς τοιοῦτους ἀνελίξας λόγους ἐπήγαγεν· "Οὕτω δὲ ἐξ ἐνὸς νοῦ καὶ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ λόγου ἀνέστη τόδε τὸ 6.60 πᾶν καὶ διέστη." Ταῦτα δὲ καὶ οὗτος ἐκ τῶν ἱερῶν λογίων σεσύληκεν. Ἦκουσε γὰρ πάντως τῆς τῶν θείων εὐαγγελίων διδασκούσης θεολογίας, ὡς "διὰ τοῦ λόγου πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν." Παμπόλλοις γὰρ ἔτεσιν οὗτός γε τῶν ἀποστόλων νεώτερος. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐπὶ Τιβερίου Καίσαρος τῶν σωτηρίων ἠψαντο κηρυγμάτων, Τιβέριον δὲ διεδέξατο Γάιος, ἐκεῖνον δὲ Κλαύδιος, εἶτα Νέρων καὶ Οὐεσπασιανὸς καὶ Τίτος καὶ Δομετιανὸς καὶ Νερούας καὶ Τραϊανὸς καὶ Ἀδριανὸς καὶ Ἀντωνῖνος ὁ πρῶτος καὶ Οὔηρος καὶ Κόμοδος· ἐπὶ τούτου δὲ Ἀμμώνιος ὁ ἐπίκλην Σακκάς, τοὺς σάκκους καταλιπὼν, οἷς με τέφερε τοὺς πυρούς, τὸν φιλόσοφον ἠσπάσατο βίον. Τούτῳ φοιτῆσαί φασιν Ὀριγένην τὸν ἡμέτερον, τῷ δὲ Πλωτῖνον τουτονί· τῆς δὲ 6.61 Πλωτίνου διδασκαλίας τετύχηκεν ὁ Πορφύριος. Τὸν δὲ χρόνον οὐ τηνάλλως ἀδολεσχῶν ἐπεσημνάμην, ἀλλὰ δεικνύς, ὡς οὐ μόνον τὰ τῶν Ἑβραίων οὗτος, καθάπερ ὁ Πλάτων, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἀλιέων καὶ τὰ τοῦ σκυτοτόμου παιδευθεὶς, μεμάθηκεν ἐκεῖθεν, ὡς ἐκ τοῦ νοῦ καὶ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ λόγου τὰ πάντα καὶ ξυνέστη καὶ διέστη καὶ τῆς προσηκούσης τετύχηκεν ἀρμονίας. 6.62 Εἶτα τῶν διαβάλλειν τινὰ τῆς κτίσεως μόρια πειρωμένων διελέγει τὴν ἄνοιαν, λέγων ὡδί· "Ὅλον γάρ τι ἐποίησε ἀγκαλον καὶ αὐταρκές καὶ φίλον

αὐτῶ καὶ τοῖς μέρεσι τοῖς αὐτοῦ, τοῖς τε κυριωτέροις καὶ τοῖς ἐλάττοσιν, ὡσαύτως προσφόροις. Ὁ τοίνυν ἐκ τῶν μερῶν τὸ ὅλον αἰτιώμενος ἄτοπος ἂν εἴη τῆς αἰτίας· τὰ τε γὰρ μέρη πρὸς αὐτὸ τὸ ὅλον δεῖ σκοπεῖν, εἰ ζύμφωνα καὶ ἀρμότ τοντα ἐκείνῳ, τό τε ὅλον σκοπούμενον μὴ πρὸς μέρη ἄττα σμικρὰ βλέπειν· τοῦτο γὰρ οὐ τὸν κόσμον αἰτιωμένου, ἀλλὰ τινα τῶν αὐτοῦ χωρὶς λαβόντα, οἷον εἰ παντὸς ζῶου τρίχα ἢ τῶν χαμαὶ δακτύλων, ἀμελήσας τὸν πάντα ἄνθρωπον, δαιμονίαν τινὰ ὄψιν βλέπειν, ἢ νῆ Δία τὰ ἄλλα ζῶα ἀφείς τὸ εὐτελέστατον λαμβάνοι, ἢ τὸ ὅλον γένος παρείς, οἷον τὸ ἄνθρώπου, θερσίτην εἰς μέσον ἄγοι. Ἐπεὶ οὖν τὸ γενόμενον ὁ κόσμος ἐστὶν ὁ ζύμπαρ, τοῦτον θεωρῶν τάχα ἂν ἀκούσαι παρ' αὐτοῦ, ὡς ἐμὲ πεποιήκει ὁ θεός, κάγῳ ἐκεῖθεν ἐγενόμην τέλειος ἐκ πάντων ζῶων καὶ ἰκανὸς ἐμαυτῶ καὶ αὐτάρκης οὐδενὸς δεόμενος, ὅτι πάντα ἐν ἐμοί, καὶ τὰ φυτὰ 6.63 καὶ τὰ ζῶα καὶ ζυμπάντων τῶν γενητῶν ἢ φύσις." Διὰ δὲ τούτων δεδήλωκεν ἑτέραν κλοπὴν, ὣν σεσύληκεν. Ἀκηκοῆναι γὰρ μοι δοκεῖ τοῦ θεσπεσίου Δαυὶδ λέγοντος· "Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα." Καὶ μετ' ὀλίγα δὲ δείκνυσι τὸ τῶν γεγενημένων διάφορον, καὶ φησιν· "Τὰ μὲν τοῦ εἶναι μετέχειν δοκεῖ μόνον, τὰ δὲ τοῦ ζῆν, τὰ δὲ μᾶλλον ἐν τῷ αἰσθάνεσθαι, τὰ δὲ ἤδη λόγον ἔχει, τὰ δὲ πᾶσαν ζωὴν. Οὐδὲ γὰρ τὰ ἴσα ἀπαιτεῖν δεῖ τοῖς μὴ ἴσοις· οὐδὲ γὰρ δακτύλων τὸ βλέπειν, ἀλλ' ὀφθαλμῶν τοῦτο· δακτύλου δὲ 6.64 ἄλλο, τὸ εἶναι οἶμαι δακτύλω καὶ τὸ αὐτοῦ ἔχειν." Μετέχειν δὲ τοῦ εἶναι μόνον τοὺς λίθους ἔφη καὶ τὰ προσόμοια τούτοις, τὰ δὲ γε φυτὰ μεταλαχεῖν καὶ τοῦ ζῆν, αἴσθησιν δ' ἔχειν μετὰ τοῦ ζῆν τὰ ἄλογα εἶρηκε, λόγου δὲ μετεληχέναι τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος, τελειάν δὲ ζωὴν ἔχειν τῶν ἀσωμάτων τὴν φύσιν, τούτοις δὲ ἐπήγαγεν· "Πῦρ δὲ εἰ ὑπὸ ὕδατος σβέννυται καὶ ἕτερον εἰ ὑπὸ πυρὸς φθείρεται, μὴ θαυμάσης· καὶ γὰρ εἰς τὸ εἶναι ἄλλος αὐτὰ ἤγαγεν." 6.65 Καὶ ἀρετῆς δὲ πέρι καὶ κακίας ἐν τῇ αὐτῇ διαλέξει τοιαῦτα διέξεισιν· "Πολλὰ δὲ καὶ ὑπ' ἄλλων πάσχει καὶ ἀκόντων τῶν ποιούντων καὶ πρὸς ἄλλο ἰεμένων. Τὰ δὲ δι' αὐτὰ ἔχοντα κίνησιν αὐτεξούσιον ζῶα ῥέποι ἂν ὅτε μὲν πρὸς τὰ βελτίω, ὅτε δὲ πρὸς τὰ χείρω· τὴν δὲ πρὸς τὰ χείρω τροπὴν παρ' αὐτοῦ ζητεῖν, ἴσως οὐκ ἄξιον· ὀλίγη γὰρ κατ' ἀρχὰς τροπὴ γενομένη προϊούσα αὕτη πλέον καὶ μείζον τὸ ἁμαρτανόμενον ἀεὶ ποιεῖ· καὶ σῶμα δὲ ζύνεστι καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐπιθυμία· καὶ παροφθὲν τὸ πρῶτον καὶ τὸ ἐξαίφνης καὶ μὴ ἀναληφθὲν αὐτίκα, καὶ αἴρεσιν εἰς ὃ τις ἐξέπεσεν ἐνειργάσατο. Ἐπεταί γε μὴν δίκη· καὶ οὐκ ἄδικον τοιόνδε γενόμενον ἀκόλουθα πάσχειν τῇ διαθέσει, οὐδὲ ἀπαιτη τέον τούτοις τὸ εὐδαιμονεῖν ὑπάρχειν, οἷς μὴ εἴργασται εὐδαιμο νίας ἄξια. Οἱ δὲ ἀγαθοὶ μόνον εὐδαίμονες· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ θεοὶ εὐδαίμονες. Εἰ τοίνυν καὶ ψυχαῖς ἐν τῷδε τῷ παντὶ ἕξεστιν εὐδαίμονεῖν, εἴ τινες οὐκ εὐδαίμονες, οὐκ αἰτιατέον τὸ πᾶν, ἀλλὰ τὰς ἐκείνων ἀδυναμίας μὴ δυνηθείσας καλῶς ἐναγωνίσασθαι, οὗ δὲ ἄθλα ἀρετῆς πρόκειται· καὶ μὴ θεῖους δὲ γενομένους θεῖον βίον 6.66 μὴ ἔχειν τί δεινόν;" Εἶτα καὶ τὰς δυσκληρίας ἀπαριθμεῖται καὶ λέγει ταύτας ἀναγκαίας εἶναι τοῖς ἁμαρτάνουσι· "Πενία γάρ" φησι "καὶ νόσοι τοῖς μὲν ἀγαθοῖς οὐδέν, τοῖς δὲ κακοῖς ζυμφορά, καὶ ἀνάγκη νοσεῖν σώματα ἔχουσιν· καὶ οὐκ ἀχρεῖα δὲ οὐδὲ ταῦτα 6.67 παντάπασιν εἰς ζύνταξιν καὶ ζυμπλήρωσιν τοῦ ὅλου." Ἔπειτα διδάσκει, ὡς ἐκ τῶνδε τῶν παραδειγμάτων πλεῖστοι τῶν ἄλλων ὀνίνανται, καὶ φησιν· "Ἡ δὲ κακία εἰργάσατό τι χρήσιμον εἰς τὸ ὅλον παράδειγμα δίκης γενομένη καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῆς χρήσιμα παρασχομένη. Καὶ γὰρ ἐγρηγορότας ἐποίησε καὶ νοῦν καὶ ζύνεσιν ἐγείρει πονηρίας ὁδοῖς ἀντιταττομένων, καὶ μανθάνειν δὲ ποιεῖ οἷον ἀγαθὸν ἀρετῆ παραθέσει κακῶν ὧν οἱ πονηροὶ ἔχουσιν. Καὶ οὐ γέγονε τὰ κακὰ διὰ ταῦτα, ἀλλ' ὅτι χρῆται καὶ αὐτοῖς εἰς δέον, ἐπεὶ περ ἐγένετο, εἴρηται. Τοῦτο δὲ δυνάμεως μεγίστης, καλῶς καὶ τοῖς κακοῖς χρήσασθαι δύνασθαι καὶ τοῖς ἀμόρφοις γενομένοις εἰς ἑτέρας μορφὰς χρήσασθαι ἰκανὴν εἶναι. Ὅλως δὲ 6.68 τὸ κακὸν ἔλλειψιν ἀγαθοῦ θετέον." Καὶ μετὰ πολλοὺς δὲ τοιοῦτους

λόγους παραινεί μὴ ἀκριβῶς ἐν τῷ μικτῷ ζῶω μηδὲ ἀκραι φνῶς τὸ ἀγαθὸν ἀπαιτεῖν, καί φησιν· "Πρῶτον τοίνυν λεκτέον ὡς τὸ καλὸν ἐν τῷ μικτῷ ζητοῦντας χρῆ μὴ πάντῃ ἀπαιτεῖν, ἀλλ' ὅσον τὸ καλῶς ἐν τῷ μικτῷ ἔχει, μηδὲ ἐν δευτέροις ζητεῖν τὰ πρῶτα, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ σῶμα ἔχει, ξυγχωρεῖν καὶ παρὰ τούτου ἰέναι εἰς τὸ πᾶν, ἀπαιτεῖν δὲ παρὰ τοῦ λόγου, ὅσον ἡδύνατο δέ 6.69 ξασθαι τὸ μίγμα εἰ μηδὲν τούτῳ ἑλλείπει." Εἶτα νεμεσᾶ τοῖς ἀγωνίζεσθαι μὲν ὑπὲρ ἀρετῆς μὴ βουλομένοις, σώζεσθαι δὲ ἀξιοῦσι παρὰ Θεοῦ, καί φησιν· "Νῦν δὲ οἱ μὲν ἄοπλοι, οἱ δὲ ὀπλισθέντες κρατοῦσιν, ἔνθα οὐ θεὸν ἔδει ὑπὲρ τῶν ἀπολέμων αὐτὸν μάχεσθαι· σώζεσθαι γὰρ ἐκ πολέμων φησὶ δεῖν ὁ νόμος ἀνδριζομένους, ἀλλ' οὐκ εὐχομένους· οὐδὲ γὰρ κομίζεσθαι καρπούς εὐχομένους, ἀλλὰ γῆς ἐπιμελουμένους· οὐδὲ ὑγιαίνειν μὴ ὑγείας ἐπιμελουμένους, οὐδ' ἀγανακτεῖν δέ, εἰ τοῖς φαύλοις πλείους γίνοντο οἱ καρποί, ἢ ὅλως αὐτοῖς γεωργοῦσιν ἢ ἄμεινον." Ἐπειτα γελοῖον τὰ μὲν ἄλλα πάντα τὰ κατὰ τὸν βίον γνώμη τῇ ἑαυτῶν πράττειν, κἂν μὴ ταύτῃ πράττωσιν ἢ θεοῖς φίλα, σώζεσθαι δὲ μόνον παρὰ θεῶν οὐδὲ ταῦτα ποιήσαντας, δι' ὧν κελεύουσι τούτους οἱ θεοὶ σώζεσθαι. Καὶ τοίνυν οἱ θάνατοι αὐτοῖς βελτίους ἢ τὸ οὕτω ζῶντας εἶναι, ὅπως ζῆν αὐτοὺς οὐκ ἐθέλουσιν οἱ ἐν τῷ παντὶ νόμοι· ὥστε τῶν ἐναντίων γινομένων, εἰρήνης ἐν ἀνοίαις καὶ κακίαις πάσαις φυλαττομένης, ἀτόπως ἂν ἔσχε τὰ προνοίας, ἐώσης κρατεῖν οὕτω τὰ χεῖρω. Ἄρχουσι δὲ οἱ κακοὶ ἀρχομένων ἀνανδρία· τοῦτο γὰρ δίκαιον, καὶ οὐκ ἐκεῖνο. Οὐ γὰρ δὴ οὕτω τὴν πρόνοιαν εἶναι δεῖ, ὥστε μηδὲν ἡμᾶς εἶναι· πάντα δὲ οὔσης προνοίας καὶ μόνης αὐτῆς οὐδ' ἂν εἴη· τίνας γὰρ ἂν ἔτι εἴη; ἀλλὰ μόνον ἂν εἴη τὸ θεῖον." 6.70 Καὶ μετ' ὀλίγα δὲ δείκνυσι τῶν ἀγαθῶν τὰ ἄθλα· "Τοῖς μὲν γὰρ ἀγαθοῖς" φησι "γενομένοις ἀγαθὸν βίον ἔσεσθαι καὶ κεῖσθαι καὶ εἰς ὕστερον· τοῖς δὲ κακοῖς τᾶναντία. Κακοὺς δὲ γενομένους ἀξιοῦν ἄλλους αὐτῶν σωτήρας εἶναι ἑαυτοὺς προεμένους οὐ θεμι 6.71 τὸν εὐχὴν ποιουμένων." Εἶτα καὶ περὶ τῶν ἄλλων ζῶων ὠδέ φησιν· "Ἐπεὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα ἐλάττω ζῶα αὐτοῦ κόσμον γῆ φέροντα μέμφεται οὐδεὶς νοῦν ἔχων. Γελοῖον γὰρ εἶ τις μέμφοιτο ὅτι τοὺς ἀνθρώπους δάκνοι, ὡς δέον αὐτοὺς ζῆν κοιμωμένους. Ἀνάγκη δὲ καὶ ταῦτα εἶναι· καὶ αἱ μὲν πρόδηλοι παρ' αὐτῶν ὠφέλεια, τὰς δὲ οὐ φανεράς ἀνεῦρε πολλὰς ὁ χρόνος, ὥστε μηδὲν αὐτῶν μάτην μηδὲ ἀνθρώποις εἶναι. Γελοῖον δὲ ὅτι καὶ ἄγρια πολλὰ αὐτῶν μέμφεσθαι, γινομένων καὶ ἀνθρώπων 6.72 ἀγρίων." Καὶ μεθ' ἕτερα δὲ πλεῖστα καὶ ταῦτα ἔφη· "Ἡμεῖς δέ, ὡς περ οἱ ἄπειροι γραφικῆς τέχνης αἰτιῶνται, ὡς οὐ καλὰ χρώματα πανταχοῦ, ὁ δὲ ἄρα τὰ προσήκοντα ἀπέδωκεν ἐκάστῳ τόπῳ, ἢ εἴ τις δρᾶμα μέμφοιτο, ὅτι μὴ πάντες ἦρωες ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ οἰκέτης καὶ τις ἄγροικος καὶ φαύλως φθειγγόμενος· τὸ δὲ οὐ καλὸν ἐστίν, εἴ τις τοὺς χεῖρους ἐξέλοι, καὶ ἐκ 6.73 τούτων συμπληρούμενον." Καὶ πᾶσα δὲ ἡ διάλεξις, καὶ ἡ προτέρα καὶ ἡ δευτέρα, τούτων τῶν λόγων ἀνάπλευς. Ἐγὼ δὲ τὸ μῆκος φεύγων τὰ πλείονα παραλείψω· καὶ Ξενοφῶντι τῷ Σωκρατικῷ καὶ Ἐπικτήτῳ τῷ Στωϊκῷ καὶ ἄλλοις πλείοσι μάρτυσι δυνάμενος χρήσασθαι καὶ φυσικαῖς ἀποδείξεσιν οἷός τε ὧν διελέγξαι τῶν ἀπιστούντων τῷδε τῷ λόγῳ τὴν ἀνοιαν, ἀποχρῆν οἶμαι τὰ ξυνηλεγμένα εἰς γε τὴν τῆς ἀληθείας βεβαίωσιν. 6.74 Ἐκεῖνο δὲ μόνον τοῖς εἰρημένοις προύργου προσθεῖναι νερόμικτα, ὡς δήλου γε ὄντος, ὅτι προνοεῖ τῶν ὅλων ὁ ποιητής, ἅμα χος δήπουθεν καὶ ἀναμφισβήτητος δέδεικται τῆς τοῦ Σωτήρος οἰκονομίας ὁ λόγος· ἔπρεπε γὰρ τῷ τὰ πάντα τεκτηναμένῳ καὶ τοῖς μὴ οὔσι τὸ εἶναι δωρησαμένῳ μὴ παριδεῖν διολλυμένην τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν, ἥς ἔνεκεν τὰ ὀρώμενα κατεσκεύασεν ἅπαντα. 6.75 Ἡ τε γὰρ γῆ τούτων ἐστὶν ἐνδιαίτημα, καὶ τὸν οὐρανὸν ὄροφον ἔχουσι· καὶ ἄηρ καὶ θάλαττα καὶ ποταμοὶ καὶ πηγαὶ καὶ νεφῶν ὠδῖνες καὶ δρόσοι καὶ αὔραι, καὶ μέντοι καὶ φυτὰ κάρπιμά τε καὶ ἄκαρπα καὶ ζῶα χερσαῖά τε καὶ πτηνὰ καὶ νηκτὰ καὶ ἀμφίβια καὶ βοτανῶν γένη μυρία καὶ ὕλαι μεταλλικὰ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων 6.76 πῶν τὴν χρεῖαν προσφέρουσιν. Καὶ μὲν δὴ καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ τῶν ἀστέρων τὸ

πλήθος, διχῆ τὸν χρόνον διελόντες, ἴσως αὐτὸν διενείμαντο· καὶ ὁ μὲν φωτίζει τὴν ἡμέραν καὶ πρὸς ἔργα σίαν καλεῖ, ἡ δὲ μετὰ τῶν ἄστρον τὴν νυκτερινὴν ἔλαχε δαδου 6.77 χίαν. Οὐ τοίνυν παριδεῖν ὁ τοῦ παντὸς Κύριος ὑπέλαβε δίκαιον τὸν οὗ χάριν ταῦτα πάντα ἐγένετο ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας πολιορκού μενον καὶ ὡς δορίληπτον τῷ θανάτῳ παραδιδόμενον, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀνθρωπεῖαν ὑπέδου μορφήν καὶ τὴν ἀόρατον τῆ ὀρωμένη κα τεκάλυψε φύσιν, καὶ τὴν τε ὀρωμένην ἀναμάρτητον διεφύλαξε 6.78 καὶ τὴν κεκρυμμένην ἀκήρατον διετήρησεν· οὔτε γὰρ αὕτη τῶν τῆς σαρκὸς μετέλαχε παθημάτων, οὔτε ἡ σὰρξ τῶν τῆς ἀμαρτίας κηλίδων μετέσχηκεν. Ῥᾶστον μὲν γὰρ ἦν αὐτῷ καὶ δίχα τοῦ τῆς σαρκὸς προκαλύμματος πραγματεῦσασθαι τῶν ἀνθρώπων τὴν σωτηρίαν καὶ βουλήσει μόνη καταλῦσαι τοῦ θανάτου τὴν δυναστεῖαν καὶ τὴν τούτου μητέρα, τὴν ἀμαρτίαν, φροῦδον παντελῶς ἀποφῆναι καὶ τὸν παμπόνηρον δαίμονα, τὸν ταύτην ὠδίναντα, ἐξελάσαι τῆς γῆς καὶ παραπέμψαι τῷ ζόφῳ, ᾧ γε μικρὸν ὕστερον αὐτὸν παραδώσειν ἠπέιλησεν· ἀλλ' οὐκ ἐβουλήθη τὴν ἐξουσίαν, 6.79 ἀλλὰ τῆς προνοίας ἐπιδειξαι τὸ δίκαιον. Ὡσπερ γὰρ οὐρανόθεν διαλεχθῆναι τοῖς ἀνθρώποις δυνάμενος καὶ τοὺς ῥαστώνη ξυ ζῶντας δεδίξασθαι, τοῦτο μὲν οὐ πεποίηκεν, εἰδῶς οὐ χωροῦσαν τοῦτο τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν, ἀλλ' ὀλιγάκις μὲν ἐπεφάνη, ξυμέτρους τοῖς ὀρώσι τὰς ἐπιφανείας ποιούμενος, ἀεὶ δὲ δι' ἀνθρώπων ἀνθρώποις καὶ νομοθετῶν καὶ παραινῶν διετέλεσεν, ὑπουργοῖς τῶν λόγων καὶ διακόνους χρώμενος τοῖς προφήταις, Οὔτω δὲ ὕστερον πᾶσιν ἀνθρώποις προσενεγκεῖν ἐθελήσας τὰ σωτήρια φάρμακα, οὐκ ἀγγέλοις ὑπηρέταις οὐδ' ἀρχαγγέλοις ἐχρήσατο οὐδ' οὐρανόθεν γεγωνοτάτην καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ξύμμετρον ἀφήκε φωνήν, ἀλλ' ἐν μήτρᾳ παρθενικῇ τὴν ἀνθρωπεῖαν ἑαυτῷ περιπέξας σκηνήν, προῆλθεν ἐκεῖθεν ἀνθρωπος ὀρώμενος καὶ Θεὸς προσκυνούμενος, ἐκ μὲν τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας πρὸ τῶν αἰῶνων γεγεννημένος, ἐκ δὲ τῆς παρθένου λαβῶν 6.80 τὸ φαινόμενον, πρόσφατος ὁ αὐτὸς καὶ αἰώνιος. Οὐ γὰρ ξυνέχεε τὰς φύσεις ἢ ἔνωσις οὐδὲ πεποίηκεν ὑπὸ χρόνον τῶν χρόνων τὸν ποιητὴν οὐδέ γε τὸ ἐν χρόνῳ γενόμενον ἀπέφηνε προαιώνιον, ἀλλ' ἑκατέρα φύσις μεμένηκεν ἀκραιφνῆς, ἡ μὲν τῶν τῆς φύσεως παθημάτων ἀνεχομένη, πείνης λέγω καὶ δίψης, ὕπνου καὶ κόπου καὶ σταυροῦ καὶ θανάτου, ἡ δὲ ἐνεργοῦσα τὰ θεῖα καὶ ξυνήτως θαυματουργοῦσα, βαδίζειν ἐπὶ θαλάττης σώματος πόδας παρασκευάζουσα καὶ πέντε ἄρτους κόρω πολλῶν χιλιάδων ἐξαρκέσαι κελεύουσα καὶ τὸν τότε πρῶτον γενόμενον οἶνον δωρουμένη τῷ γάμῳ καὶ τὰ πεπηρωμένα θεραπεύουσα σώματα, καὶ οὓς μὲν ἡ φύσις ἐν τῇ μήτρᾳ διαπλάττουσα παρέλιπεν ὀφθαλμοὺς πηλῷ δημιουργοῦσα, λόγῳ δὲ τὰ παρειμένα μέλη σφίγγουσα καὶ τοὺς τάφους ἀνοίγουσα καὶ τοὺς κειμένους καλοῦσα καὶ τρέχειν παρασκευάζουσα καὶ τᾶλλα ποιοῦσα, ὅσα αἰ τῶν θεῶν εὐαγγελίων ἱστορία διδάσκουσιν. 6.81 Εἰ δὲ ταῦτα μὲν θαυμάζετε καὶ Θεῷ γε πρόσφορὰ φατε εἶναι, ἀνάρμοστον δὲ τῆς οἰκονομίας καλεῖτε τὸν τρόπον, πρῶτον μὲν πάντολμόν τε καὶ μανικὸν τὸ τῆς τὰ πάντα τεκτηναμένης σοφίας σοφωτέρους ἑαυτοὺς ἀποφαίνειν καὶ μὴ στέργειν τὰ ὑπ' ἐκείνης γινόμενα, ἀλλ' ὑπολαμβάνειν ἄμεινον ἐκείνης τὸ πρακτέον εὐρίσκειν. Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο εὖ οἶδα, ὡς εἰ καὶ ἕτερον ἐμηχανήσατο θεραπείας τρόπον, κάκείνῳ ἐνεμεσᾶτε ἂν δήπουθεν· δυσὰ ρεστοὶ γὰρ ὑμεῖς καὶ σκώπτειν μόνον εἰδότες τὰ τῆς θεῖας οἴκου 6.82 νομίας μυστήρια. Ἐπειδὴ δὲ τῆς σοφίας τὴν ἄβυσσον νικᾶν ταῖς ἐπινοίαις νεανιεύεσθε, δείξατε δὲ ὑμεῖς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἀμείνονα μηχανήν. Ἀλλ' οὐκ ἂν ἐπιδειξαι δυνησασθε. Τοσαύτη γὰρ ἐχρήσατο φιλανθρωπίας ὑπερβολῆ, ὡς ἀπιστεῖσθαι παρ' ὑμῶν καὶ τῶν παραπλησίων ὑμῖν, ὅτι δὴ ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ υἱός, ὁ πρὸ τῶν αἰῶνων Θεὸς Λόγος, ὁ τῶν ὄλων δημιουργός, τὴν ἀνθρωπεῖαν φύσιν λαβῶν ἐνηνθρώπησε καὶ τὴν ἡμετέραν 6.83 ἐπραγματεύσατο σωτηρίαν. Καίτοι καὶ τοὺς ἱατροὺς ἐκείνους θαυμάζετε, οἳ οὐκ ἄλλοις προσφέρειν τὴν θεραπείαν κελεύουσιν,

ἀλλ' αὐτοὶ τῆς ἀμπεχόνης γυμνούμενοι καὶ τὸν χιτωνίσκον διαζωσάμενοι τὸν σίδηρον μεταχειρίζουσι καὶ τὴν τομὴν ἐπιφέρουσι καὶ δυσσομίας ἀνέχονται καὶ τοῦ ἰχώρος δέχονται τὰς βάνιδας καὶ καταιονῶσι τῇ σπογγίᾳ καὶ τὰ φάρμακα ἐπιπάττουσι καὶ ἄλλα 6.84 δρῶσιν, ὅσα τῆς ἰατρικῆς τέχνης ὁ νόμος διαγορεύει. Καὶ μέντοι καὶ τοὺς βασιλέας ἐκείνους θαυμάζειν τε καὶ εὐφημεῖν φίλον ὑμῖν, οὐ τοὺς ἐν τοῖς βασιλικοῖς τρεφομένους θαλάμοις καὶ χλι δῆς παντοίας ἀπολαύοντας, ἀλλὰ τοὺς προκινδυνεύειν τῶν ὑπὲρ κῶν ἀνεχομένους καὶ στρατιωτικὴν περιβαλλομένους σκευὴν καὶ πρὸ τῆς φάλαγγος ἀριστεύοντας. 6.85 Εἰ δέ φατε· τί δήποτε μὴ πάλαι τοῦτο δέδρακε τῶν ὄλων ὁ ποιητής; ἐπιμέμψασθε καὶ τοῖς ἰατροῖς, ὅτι ἔσχατα φυλάττουσι τῶν φαρμάκων τὰ ἰσχυρότερα· τοῖς γὰρ ἡπίοις πρότερον κεχηρμέ 6.86 νοι, τὰ δυνατώτατα προσφέρουσιν ὕστατα. Τοῦτο δὴ καὶ ὁ πάν σοφος πεποίηκε τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἰατρός. Πολλὰ γὰρ δὴ καὶ διάφορα προσενεγκῶν φάρμακα, διὰ μὲν τῆς κτίσεως καὶ τῆς φύσεως πᾶσιν ἀνθρώποις, διὰ δὲ νόμου καὶ προφητῶν Ἑβραίοις, ὕστερον τὸ παναλκὲς τοῦτο καὶ σωτήριον προσεσήνοχε φάρμακον 6.87 καὶ τὴν νόσον ἐξήλασεν. Καὶ μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ τὰ πράγματα, γῆ καὶ θάλαττα τῆς προτέρας ἀγνοίας ἀπηλλαγμένοι, πεπαυμέ νος τῶν εἰδώλων ὁ πλάνος, τῆς ἀγνοίας ὁ ζόφος ἐληλαμένος, τοῦ τῆς γνώσεως φωτὸς αἱ ἀκτῖνες τὴν οἰκουμένην ἐμπλήσασαι, Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι καὶ βάρβαροι τὸν ἐσταυρωμένον θεολογοῦντες καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ σημεῖον γεραίροντες καὶ ἀντὶ τῶν πολλῶν καὶ ψευδωνύμων θεῶν τῇ Τριάδι λατρεύοντες, τὰ τῶν δαιμόνων τεμένη φροῦδα γεγενημένα, οἱ βωμοὶ τῶν εἰδώλων ἐκ βάθρων ἀνεσπασμένοι, ἐκκλησίαι περιφανεῖς πανταχῇ δεδομημέ ναι, ἐν πόλεσιν, ἐν κώμαις, ἐν ἀγροῖς, ἐν ἐσχατιαῖς σηκοὶ μαρτύρων εἰς κάλλος ἐξειργασμένοι, ἀσκητῶν καταγωγαὶ τὰς τῶν ὀρέων κορυφὰς ἀγιάζουσαι καὶ τὰς ἀοικήτους ἐρήμους οἰκίζουσαι. 6.88 Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας τὸ θεοπρεπὲς ἐπιδείκνυσι, μαρτυροῦσι δὲ καὶ αἱ παλαιαὶ προ φητεῖαι τοῖς εὐαγγελίοις ἀλήθειαν· Αἱ μὲν γὰρ τὴν τούτων ἔχουσι πρόρρησιν, τὰ δὲ τῆς προρρήσεως ἐπιδεικνύει τὸ τέλος. Καὶ οἱ μὲν προεῖπον τῆς παρθένου τὴν γέννησιν, οἱ δὲ διδάσκουσι τὴν τῆς προφητείας ἀλήθειαν· οἱ μὲν προεθέσπισαν τὸν σταυρόν, οἱ δὲ δεικνύουσι τὸν σταυρόν· οἱ μὲν προεῖπον τὰ θαύματα, οἱ 6.89 δὲ ἱστοροῦσι τὰ θαύματα· οἱ μὲν ἐχρησώδησαν τῆς οἰκουμένης τὴν σωτηρίαν, ἡμεῖς δὲ τῶν χρησμῶν ἐκείνων θεωροῦμεν τὸ τέλος· ἐκείνοι τὴν Ἰουδαίων καὶ ἀπιστίαν καὶ πανωλεθρίαν προ ἀπήγγειλαν, ἡμεῖς δὲ αὐτῶν καὶ τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν διασπορὰν καὶ τὴν δουλείαν ὀρώμεν. Ἐγὼ δέ, εἰ μὴ τῷ μήκει τοῦ λόγου 6.90 καὶ ὑμᾶς καὶ τοὺς εἰς ὕστερον ἐντευξομένους ἀποκναίσειν ἐτό παζον, καὶ αὐτὰς ἂν ὑμῖν τῶν θεσπεσίων προφητῶν τὰς προρρήσεις παρέθηκα, ἵνα ἀκριβέστερον διὰ τῶν πραγμάτων ἐμάθετε τὴν τῶν ῥημάτων ἀλήθειαν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτό με ποιεῖν οὐκ ἔᾱ τῶν εἰρημένων τὸ πλῆθος, ἀξιῶ ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, καὶ ταῖς προφητεῖαις πιστεῦσαι καὶ τῶν πραγμάτων ἐπακοῦσαι βούωντων καὶ πεισθῆναι δέ γε Εὐριπίδῃ τῷ τραγωδοποιῷ ἐν Οἰνομάῳ λέγοντι· τεκμαιρόμεσθα τοῖς παροῦσι τάφανές, καὶ πάλιν ἐν Φοίνικι· τάφανές τεκμηρίοισιν εὐοκίως ἀλίσκεται. 6.91 Εἰ δὲ οὐκ ἀξιόχρεως ὑμῖν εἰς μαρτυρίαν τῆς τραγωδίας ὁ ποιητής, Ὑπερίδου τοῦ ῥήτορος ἐπακούσατε λέγοντος· "Ἄ δ' ἐστὶν ἀφανῆ, ἀνάγκη τοὺς διδάσκοντας τεκμηρίοις καὶ τοῖς εἰκόσι ζητεῖν." Καὶ Ἰσοκράτης δὲ τῶν ἐνδόξων δὲ καὶ οὗτος ὁ ῥήτωρ –ζύμφωνα περὶ τούτου γέγραφε· "Δεῖ" γὰρ φησι "τὰ μέλ λοντα τοῖς προγεγενημένοις τεκμαίρεσθαι". Ἀλλὰ γὰρ καὶ Ἀνδοκίδης, εἰς δὲ τῶν δέκα καὶ οὗτος· "Χρή" φησι "τεκμηρίοις 6.92 κεχηρῆσθαι τοῖς προγεγενημένοις περὶ τῶν μελλόντων." Ἐπειδὴ γὰρ τῆς τῶν λόγων εὐεπείας ἐξήρτησθε, ἐντεῦθεν ὑμῖν τὰς ἀποδείξεις προσενηνόχαμεν, ἵνα καὶ δι' ἐκείνων ποδηγηθέντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ διὰ τῶν πραγμάτων κηρυττομένην ὀρώντες τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν, καὶ τὸν περὶ

τῆς οἰκονομίας ἀσπάσησθε λόγον καὶ τῆς ἀξιεράστου καὶ τριποθήτου μὴ διαμάρτητε σωτηρίας.

7.† ΠΕΡΙ ΘΥΣΙΩΝ.

7.1 Φιλοπαίγμονες ὡς ἐπίπαν καὶ φιλογέλωτες τῶν ἀνθρώπων οἱ πλείστοι· καὶ θυμῆρης αὐτοῖς οὐχ ὁ σπουδαῖος καὶ ξύντονος, ἀλλ' ὁ ὑγρὸς καὶ ἀνειμένος βίος. Ὅθεν δὴ καὶ ῥᾶστα κεκράτηκεν αὐτῶν ὁ παμπόνηρος δαίμων. Οὐ γάρ τοι τὴν ὄρθιον ἐκείνην καὶ στενήν καὶ τραχεῖαν καὶ δύσπορον καὶ προσάντη βαίνειν ἐκέλευσεν, ἀλλὰ τὴν πρηνῆ καὶ κατάντη καὶ λείαν καὶ εὐπορον. 7.2 Οὐδὲ γὰρ σωφροσύνης αὐτοὺς καὶ δικαιοσύνης ἐπιμελεῖσθαι προσέταξεν, ἀλλ' ἀκολασταίνειν αὐτοὺς ἀδεῶς καὶ ἀσελγαίνειν καὶ πᾶσαν τολμᾶν ἀνέδην παρανομίαν ἐπέτρεψεν. Τῷ τοι καὶ μάλα ῥαδίως τοὺς πλείστους ἐξηνδραπόδισεν. Τό τε γὰρ ἐπίπονον τῆς ἀρετῆς ἀποφυγγάνοντες καὶ τῶν θείων νόμων τοὺς ἰδρώτας διαδιδράσκοντες, ἠὺτομόλησαν εὐπετῶς πρὸς τὸν τὰ ῥᾶστα καὶ 7.3 θυμῆρη νομοθετοῦντα. Τόνδε δὴ οὖν τὸν τρόπον αὐτοὺς δουλωσάμενος, πρῶτον μὲν τὰς περὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων, ἃς ἡ φύσις αὐτοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐνέγραψεν, ἐξήλειψε δόξας· ἔπειτα δὲ τὰ πονηρὰ τῶν ψευδωνύμων θεῶν ἐξεπαίδευσεν δόγματα καὶ τὸν πολὺν τῶν οὐκ ὄντων ὄμιλον ἀντὶ τοῦ ὄντος ἐδίδαξε προσκυνεῖν, ταύτην ὑποβάθραν καὶ κρηπίδα τῆς διεφθαρμένης προκαταβαλλόμενος 7.4 βιοτῆς. Ἐπειδὴ γὰρ πλημμελοῦντες οἱ ἄνθρωποι δάκνονται –κεντεῖ γὰρ αὐτοὺς ὁ λογισμὸς ἔνδοθεν καὶ οὐκ ἔξ τῆς ἀμαρτίας ἀκραιφνῆ μείναι τὴν ἡδονήν, ἀλλ' ὀδύνη ταύτην πικροτάτη κεράννυσι· καὶ τοῦτο ἴδοι τις ἂν πάσχοντα καὶ τὸν νεκροσυλίαν καὶ τὸν μοιχείαν τολμῶντα, καὶ μέντοι καὶ τοιχωρύχον καὶ λωποδύτην καὶ τὸν προδότην καὶ τὸν ἄλλο τι τῶν ἀπειρημένων δρῶντα, –τοιόνδε φάρμακον αὐτοῖς ἀναλγησίας ὁ τῆς κακίας 7.5 ἐμμηχανήσατο σοφιστής. Περὶ γὰρ δὴ τῶν καλουμένων θεῶν πονηρὰς αὐτοὺς ἐξεπαίδευσεν δόξας· ἀκολάστους γὰρ αὐτοὺς ἀπέφηνε καὶ λαγνιστάτους καὶ παιδοπίπας καὶ γάμων ἐπιβούλους καὶ πατραλοίας καὶ μητραλοίας καὶ μητράσι καὶ ἀδελφαῖς, καὶ μέντοι καὶ θυγατράσιν ἀνέδην μιγνυμένους καὶ τὰς εὐνάς τὰς ἀλλήλων ληστεύοντας καὶ ἀλισκομένους, καὶ παρὰ μὲν τῶν ἡδικομένων δεσμουμένους, παρὰ δὲ τῶν ἄλλων ἀνέδην γελωμένους, καὶ ταῦτα παρὰ μὲν τῶν οὐρανίων, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, ἐν οὐρανῷ τολμᾶσθαι καὶ γῆ, παρὰ δὲ τῶν ἐναλίων ἐν θαλάττῃ καὶ γῆ, παρὰ δὲ τῶν καλουμένων νυμφῶν ἐν ὄρεσι καὶ νάπαις καὶ φάραγξιν. 7.6 Τούτους δὲ τοὺς αἰσχροτάτους καὶ βδελυρωτάτους μύθους οὐ μόνον ποιηταῖς, ἀλλὰ καὶ θεολόγοις καὶ φιλοσόφοις ἐνήχησε, ποικίλως μάλα κατασκευάζων τὸν πλάνον καὶ πλείοσι τῆς ἕξι πάτης χρώμενος διδασκάλοις. Ἐπειδὴ δὲ οὐχ ἅπαντές εἰσι γραμμάτων ἐπιστήμονες οὐδέ γε ποιητικῶν καὶ φιλοσόφων λόγων μεταλαχεῖν ἱκανοί, ἕτερα ἄττα τοῖς ταῦτα μαθεῖν οὐ δυναμένοις 7.7 κατεσκεύασε θήρατρα. Τοὺς γὰρ τοι ζωγράφους καὶ χαλκοτύπους καὶ τοὺς τῶν λιθίνων καὶ ξυλίνων ἀγαλμάτων δημιουργοὺς τοιαύτας τῶν καλουμένων θεῶν γράφειν καὶ γλύφειν καὶ διαπλάττειν εἰκόνας ἐδίδαξεν, ὁποίας οἱ μυθολόγοι τοῖς λόγοις διέγραψαν, ἵνα ἔχωσιν ἀκολασίας ἀρχέτυπα καὶ τῆς ἐπαράτου διδασκαλίας μὴ διαμάρτωσιν οἱ λόγων μεταλαχεῖν οὐκ οὐκ δυναμένοι· καὶ τῶνδε τῶν ἰνδαλμάτων οὐ μόνον τὰ τούτων τεμένη πεπλήρωκεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς ἀγυῖας, καὶ μέντοι καὶ τῶν εὐπόρων τὰς 7.8 οἰκίας. Πανταχῆ γὰρ ἔστιν εὐρεῖν τοὺς καλουμένους θεοὺς ἐρῶντας καὶ λυττῶντας καὶ θορνυμένους, καὶ τὸν μὲν πατέρα τῶν θεῶν ἀετῷ καὶ ταύρω καὶ κύκνῳ προσεικασμένον καὶ τόνδε τὸν τρόπον ταῖς ἐρωμέναις μιγνύμενον, τὸν δὲ λόγιον Ἑρμῆν τράγον γινόμενον καὶ τὸν τραγοσκελῆ καὶ αἰγόκερων Πάνα παιδο 7.9 ποιοῦντα. Καὶ τί δεῖ λέγειν τοῦ Πυθίου τὸν ἔρωτα καὶ τῆς παρθένου τὴν

σωφροσύνην καὶ τὴν τοῦ φυτοῦ λυσσώδη περιπλοκὴν καὶ τὴν τῆς Κόρης ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος ἀρπαγὴν καὶ τῆς Διοῦς τὸν πλάνον; ταῦτα γὰρ ἅπαντα καὶ ποιηταὶ μυθολογοῦσι καὶ θεολόγοι κρατύνουσι καὶ φιλόσοφοι σεμνολογοῦσι καὶ σεμνότητα μὲν αὐτοῖς τινα περιτιθέμενοι φιλονεικοῦσι, καταγελαστοτέραν δὲ τῶν μύθων ἀλληγορίαν προσφέρουσιν. Τούτοις καὶ ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις 7.10 καὶ δημοθoinίας ἐπιτελεῖν ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀλάστωρ ἐνομοθέτησε· Πάνδια μὲν τῷ Διῖ καὶ Διάσια, καὶ Ἑραία τῇ Ἑρᾷ, καὶ τῇ Ἀθηνᾶ Παναθήναια, καὶ Διονύσω Διονύσια, καὶ Ἐλευσίνα καὶ Θεσμοφορία τῇ Διοῖ, καὶ Δήλια καὶ Πύθια τῷ Ἀπόλλωνι· καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ἅπασιν πολὺς γὰρ ὁ τούτων ὄμιλος—ἀπε κλήρωσε πανηγύρεις, ἐκάστῳ τῶν δαιμόνων ἐκ τῆς προσηγορίας ὀνομάσας τὴν ἑορτήν, Ἑρμαία καὶ Κρόνια καὶ Ποσειδῶνια καὶ Ἑράκλεια καὶ Ἀσκλήπια καὶ Ἀνάκια. Οὐ γὰρ τοὶ μόνον τοῖς καλουμένοις θεοῖς, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώποις τόδε τὸ σέβας ἀπένειμαν. 7.11 Ἐν δὲ ταύταις ταῖς ὁμηγύρεσι πᾶν εἶδος ἀκολασίας ἀδεῶς ἐτολμᾶτο. Καὶ γὰρ αἱ τελεταὶ καὶ τὰ ὄργια τὰ τούτων εἶχεν αἰνίγματα, τὸν κτένα μὲν ἢ Ἐλευσίς, ἢ Φαλλαγωγία δὲ τὸν φαλλόν. Ἀτὰρ δὴ καὶ δίχα τῶν αἰνιγμάτων τὰ παρὰ τῶν ὀργιαστῶν δρώ 7.12 μενα εἰς πᾶν εἶδος ἀσελγείας τοὺς ὀρώντας ἠρέθιζεν. Τίς γὰρ τῶν ἄγαν λαγνιστάτων ἔνδον ἐν τῷ θαλάμῳ τετόλμηκε τοιαῦτα, ὅποια τῶν Σατύρων ὁ χορὸς ἠσέλησε δημοσίᾳ πομπεύων, ἔχων ἐν μέσῳ τὸν Σιληνὸν καὶ τὸν Πάνα, τὸν μὲν ἐπιλυττῶντα ταῖς Βάκχαις, τὸν δὲ λελυμένον ὑπὸ τῆς μέθης, τὸν τοῦ θηλυδρίου 7.13 παιδὸς παιδαγωγὸν καλούμενον; τούτοις ἐκατόμβας καὶ χιλιόμβας κατέθουον καὶ ποιμνία κατέσφαζον καὶ βουκόλια καὶ λιβανωτὸν προσέφερον καὶ οἶνον ἔσπενδον ὅτι μάλιστα πλεῖστον καὶ ἕτερα 7.14 ἄττα, ἅπερ οἱ τούτων ἱεροφάνται προσέταττον. Σφόδρα γὰρ αὐτοὺς χαίρειν οἱ ποιηταὶ φασι τῇ λοιβῇ καὶ τῇ κνίσῃ καὶ τοῦτο ἔχειν γέρας αὐτοὺς εἰρηκέμαι λέγουσι· διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὰς τῶν Αἰθιοπῶν θυσίας ἀποδημεῖν καὶ τὸν Ἑκτορα πάσης ἀξιοῦν τημελείας, ὅτι δὴ οὐποτε αὐτῶν τὸν βωμὸν ἐνδεᾶ θυσίας κατέλιπεν. Καὶ ὁ Χρῦσης δὲ τὸν Ἀπόλλω οὐ δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης, ἀλλὰ τῶν πίωνων ἀναμιμνήσκει μηρῶν καὶ τῶν αἰγῶν καὶ τῶν ταύρων καὶ τῶν στεμμάτων, οἷς που τὸν νεῶν κα 7.15 τεκόσμησεν. Οὕτως αὐτοῖς ἠδιστος ἦν ὁ καπνὸς καὶ τῆς κνίσῃς ἢ δυσσομία, καὶ ἀτεχνῶς τοῖς μαγεῖροις ἐώκεσαν. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ὀρθῶς αὐτοὺς τοῖς ὀψοποιοῖς ἀπεικάσαμεν. Οὗτοι μὲν γὰρ τῶν ἄριστα ἐσκευασμένων καὶ ὀσφραίνονται καὶ ἀπογεύονται ὄψων, ἐκεῖνοι δὲ ὀστῶν ἐμπιπραμένων τὴν δυσσομίαν ἐδέχοντο. Καὶ ἡμῶν μὲν ἕκαστος, εἰ βραχὺ τι τούτων εἰς ἐσχάραν ἐμπέσοι, δυσχεραίνει καὶ τὰς ῥίνας ἐμφράττει καὶ τὴν δυσώδη ὀδμὴν ἀπο πέμπεται· οἱ δὲ, τῆς ἀμβροσίας καὶ τοῦ νέκταρος ἀπολαύοντες, τῆς τῶν καιομένων ὀστῶν δυσσομίας ἐξήρτηντο. 7.16 Ταῦτα δὲ τυχὸν καὶ αὐτοὶ περὶ τοῦ ὄντος Θεοῦ καὶ αἰε γε ὄντος φάναι τολμήσουσιν, ἐπειδὴ τῶν μὲν περὶ θυσίων ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κειμένων ἐπαῖουσι νόμων, τὸν δὲ τοῦ νομοθέτου παντε λῶς ἀγνοοῦσι σκοπόν. Ἐν γὰρ δὴ τῇ Αἰγύπτῳ πλεῖστον ὅσον τὸν Ἰσραὴλ διατρίψαντα χρόνον καὶ τὰ πονηρὰ τῶν ἐγχωρίων εἰσδεξάμενον ἔθη καὶ θύειν εἰδώλοις καὶ δαίμοσι παρ' ἐκείνων μεμαθηκότα καὶ παίζειν καὶ χορεύειν καὶ ὀργάνοις μουσικοῖς ἐπιτέρπεσθαι, τούτων ἐν ἔξει γενόμενον ἐλευθερῶσαι θελήσας, θύειν μὲν ξυνεχώρησεν, ἀλλ' οὐ πάντα θύειν, οὐδέ γε τοῖς ψευδωνύμοις Αἰγυπτίων θεοῖς, ἀλλ' αὐτῷ μόνῳ τοὺς Αἰγυπτίων προσφέρειν θεοῦς· ἐθεοποίησαν γὰρ τοὶ πάλαι ποτὲ καὶ τὸν βουὸν Αἰγύπτιοι καὶ τὸ πρόβατον καὶ τὴν αἶγα καὶ τὴν περιστερὰν καὶ τὴν τρυγὸνα καὶ ἄλλα ἄττα τῶν οὐκ ἐδωδύμων, ἀλλ' ἀκαθάρτων 7.17 καλουμένων. Ἴνα τοίνυν μὴ δυσχεραίνωσιν, ὡς τῶν ἐθῶν ἐκεῖνων ἀμπαν κεκωλυμένοι, τὸ μὲν τοῖς οὐκ οὔσι θεοῖς ἀπηγόρευσε θύειν, αὐτῷ δὲ θύειν ἐνομοθέτησε τὰ πρῶην παρ' αὐτῶν προσκυνούμενα, ἐκ μὲν τῶν χερσαίων τὴν αἶγα καὶ τὸν βουὸν καὶ τὸ πρόβατον, ἐκ δὲ τῶν πτηνῶν τὴν τρυγὸνα καὶ τὴν περιστερὰν· ἡμερὰ δὲ δήπου καὶ φιλάνθρωπα καὶ ταῦτα κάκεῖνα τὰ 7.18 ζῶα. Τόδε τὸ φάρμακον ὁ πάνσοφος ἰατρὸς

τῆ Αἰγυπτία προσ ἐνήνοχε νόσω, θύειν μὲν διὰ τὴν τῶν θυόντων ἀσθένειαν ξυγχαρήσας, τὰ δὲ σεβόμενα παρ' αὐτῶν ἱερατεύειν κελεύσας, ἵνα τῷ 7.19 θύειν μάθωσι μὴ θεοὺς νομίζειν τὰ ὡς ἱερεῖα θυόμενα. Διὰ τοι τοῦτο καὶ χοιρείων αὐτοὺς μεταλαγχάνειν κρεῶν διεκώλυσεν, ἐπειδὴ τούτων μόνων Αἰγύπτιοι μετελάμβανον, τῶν ἄλλων ὡς θεῶν ἀπεχόμενοι. Ἀκάθαρτα γὰρ νομίζειν ταῦτα νομοθετήσας, ἐσθίειν ἐκέλευσε τὰ θεοποιούμενα, ἵνα εὐκαταφρόνητα φαίνηται ὡς παρ' αὐτῶν ἐσθιόμενα καὶ μὴ τὸ θεῖον σφετερίζηται σέβας. 7. Δεισιδαίμονας γὰρ αὐτοὺς καὶ γαστριμάργους εἰδώς, πάθει πάθος ἀντέταξε καὶ τῆ δεισιδαιμονία τὴν γαστριμαργίαν ἀντέστησεν. Τῶν γὰρ τοι ὑείων ὡς ἀκαθάρτων κελεύσας ἀπέχεσθαι, τῶν δὲ γε ἄλλων ὡς καθαρῶν ἀπολαύειν νομοθετήσας, τῆ τῆς κρη φαγίας ἐπιθυμία τῶν θεῶν νομιζομένων μεταλαβεῖν κατηνάγ καζεν. 7.21 Οὐ τοίνυν ἱερείων δεόμενος οὐδὲ κνίσης ὀριγνόμενος, θύειν προσέταξεν ὁ Θεός, ἀλλὰ τῶν ἀρρωστούντων θεραπέων τὰ πάθη. Οὕτω δὴ καὶ τὰ τῶν εὐήχων ὀργάνων ἠνέσχετο, οὐ τῆ τούτων ἀρμονία τερπόμενος, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ παύων τῶν εἰδώλων τὸν πλάνον. Εἰ γὰρ εὐθύς τῆς Αἰγυπτίων ξυνουσίας ἀπαλλαγείσι τοὺς τελείους προσενηνόχει νόμους, πάντως ἂν ἀπεσκίρτησαν καὶ τὸν χαλινὸν ἀπώσάμενοι πρὸς τὸν πρότερον ἐπαλινδρόμησαν ὄλεθρον. Εἰ γὰρ καὶ τούτων οὕτω πρυτανευθέντων, ἐπειράθησαν τοῦτο δρᾶσαι πολλάκις, τί οὐκ ἂν ἐτόλμησαν, εἰ τὴν εὐαγγελί κὴν αὐτοῖς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς φιλοσοφίαν ἐνομοθέτησεν; Ὅτι δὲ καὶ θυσιῶν καὶ μουσικῶν ὀργάνων ἀνευδής ὁ Θεός, 7.22 ἀκούσατε αὐτοῦ διὰ τῶν προφητῶν λέγοντος· "Οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους. Ἐμὰ γὰρ ἐστὶ πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ, κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ βόες. Ἐγνώκα πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ὠραιότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστίν." Ἐν γὰρ δὴ τούτοις πάντα τὰ νενομοθετημένα προσφέρειν ἐξέβαλεν, οὐ τὰ χερσαῖα μόνον ζῶα καὶ τὰ πτηνά, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀποθλιβόμενον οἶνον καὶ τὸ μετὰ σεμιδάλεως 7.23 καὶ ποπάνων προσφερόμενον ἔλαιον. Ὁραιότητα γὰρ ἀγροῦ ταῦτα δὴ προσηγόρευσε καὶ ἔδειξεν αὐτοῦ γε ὄντα καὶ ταῦτα κάκεῖνα ποιήματα, ταύτη πη διδάσκων, ὡς ἡ θεία φύσις ἀνευδής. Εἶτα μετὰ τινος εἰρωνείας χαριστάτης καὶ πάσης ὠφελείας μεστῆς καὶ τὴν ἐκείνων ἄγνοιαν διελέγχει καὶ τὴν οἰκείαν ἐπι 7.24 δείκνυσι δύναμιν· ἔφη γάρ· "Ἐὰν πεινάσω, οὐ μὴ σοι εἶπω· ἐμὴ γὰρ ἐστὶν ἡ οἰκουμένη καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς," Οὕτω διὰ τούτων καὶ τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν δεσποτείαν ἐναργῶς ἐπιδείξας, ἐκεῖνο τὸ εἰρωνικῶς ῥηθὲν ἐθεράπευσεν, εἰπὼν· "Μὴ φάγομαι κρέα ταύρων ἢ αἷμα τράγων πίομαι;" Καὶ διὰ πάντων περιττὰ δείξας τὰ θύματα καὶ τῆς θείας ἀνάξια φύσεως, καινόν τινα θυσίας ὑποτίθεται τρόπον, οὐ βωμὸν αἱματτοῦσης, ἀλλὰ γλώττη καὶ χεῖλεσι τελουμένης· "Θῦσον" γὰρ ἔφη "τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς σου· καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου· καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις 7.25 με". Ἄρκει γὰρ αὐτῷ λόγος εὐλόγος τε καὶ πρόσφορος ὑπὲρ πάντα τὰ ποίμνια καὶ αἰπόλια καὶ βουκόλια· καὶ τοῦτον δεχόμενος ἀμείβεται τοὺς προσφέροντας, ἐπικουρίαν ὀρέγων καὶ εἰς καιρὸν ἐπαμύνων καὶ τῶν λωβᾶσθαι πειρωμένων ἐλευθερῶν. Ταῦτο δὴ τοῦτο κὰν τῷ τέλει τῆς μελωδίας προστέθεικεν· "Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με· καὶ ἐκεῖ ὁδός, ἧ δείξω αὐτῷ τὸ σωτήριον τοῦ 7.26 Θεοῦ." Οὐ γὰρ ἀπόχρη τὸ μόνον τὸν εὐεργέτην ὑμνεῖν· προσήκει γὰρ καὶ τὴν ὁδὸν ἐκείνην ὀδεύειν, ἧς τὸ τέλος ἀληθῶς σωτηρία. Τοῦτο κὰν ἐτέρῳ ψαλμῷ πρὸς τὸν Θεὸν εἶπεν ὁ προφήτης· "Θυσίαν" γὰρ ἔφη "καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας· ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἐζήτησας." Κὰν ἄλλη δὲ μελωδία τοῦτο παραδέδωκεν· "Αἰνέσω" γὰρ εἶπε "τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ' ὠδῆς· μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει· καὶ ἀρέσει 7.27 τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον, κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὀπλάς." Ὡς ἂν δὲ μὴ τις ὑπολάβῃ ταῦτα μόνον τὸν Δαυὶδ γεγραφέναι, ἀκούσατε, ὦ ἄνδρες, ὅποια καὶ διὰ τῆς τοῦ Ἡσαΐου φωνῆς αὐτὸς πάλιν εἶρηκεν ὁ Θεός· αὐτοῦ γὰρ δὴ ταῦτα τὰ ῥήματα· "Τί μοι πλῆθος τῶν

θυσιῶν ὑμῶν; λέγει Κύριος. Πλήρης εἰμί· ὀλοκαυτώματα κριῶν καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων καὶ τρά γων οὐ βούλομαι, οὐδ' ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι. Τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;" Ἄντικρυς δὲ διὰ τούτων δεδῆ 7.28 λωκεν, ὡς οὐκ ἀναγκαίως ταῦτα νενομοθέτηκεν, ἀλλὰ τῇ ἐκείνων ζυγκατιῶν ἀσθενείᾳ. Τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ "Τίς ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;" Εἶτα ἐπήγαγεν· "Πατεῖν μου τὴν αὐλὴν οὐ προσθήσεσθε· ἐὰν γὰρ προσφέρητέ μοι σεμίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα βδέλυγμά μοί ἐστι· τὰς νεομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι· νηστείαν καὶ ἀργίαν καὶ τὰς ἐορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου. Ἐγενήθητέ μοι εἰς 7.29 πλησμονήν." Ἀτεχνῶς δὲ ταῦτα τῇ δαυιτικῇ ἔοικε μελωδία. Κάνταῦθα γὰρ παραπλησίως οὐ μόνον τοὺς ταύρους καὶ τοὺς τράγους καὶ τοὺς ἄρνας ἐξέβαλεν, ἀλλὰ καὶ τὴν σεμίδαλιν καὶ τῶν ἀρωμάτων τὴν εὐοσμίαν καὶ τῶν μεγάλων πανηγύρεων τὸν κατάλογον. Ὡσπερ δὲ διὰ τοῦ Δαυὶδ ἀπαγορεύσας τὰς τοιαύτας ἱερουργίας τὴν τῆς αἰνέσεως θυσίαν προσφέρειν ἐκέλευσεν, οὕτω κάνταῦθα τούτων ἕκαστον ἐκβαλὼν, τὸ τῆς ἀφθαρσίας αὐτοῖς καὶ παλιγγενεσίας ἐπιδείκνυσι βάπτισμα καὶ φησιν· "Λούσασθε, 7.30 καθαροὶ γένησθε." Καὶ ἵνα μὴ νομίσωσι προστεταχέναι αὐτὸν τοῖς περιρραντηρίοις τοῖς ζυνήθεσι χρῆσασθαι, ἀναγκαίως προσ τέθεικεν· "Ἀφέλετε τὰς πονηρίας ὑμῶν ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου." Τοῦτο δὲ σαφῶς τὴν τοῦ παναγίου βαπτίσματος αἰνίττεται δωρεάν. Κάν τῷ μέσῳ δὲ τῆς προφητείας 7.31 πάλιν ὁ τοῦ προφήτου Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου φησίν· "Οὐ νῦν ἐκάλεσά σε, Ἰακώβ, οὐδὲ κοπιάσαι σε ἐποίησα, Ἰσραήλ. Οὐκ ἤνεγκάς μοι πρόβατα τῆς ὀλοκαρπώσεώς σου οὐδὲ ἐν ταῖς θυσίαις σου ἐδόξασάς με· οὐκ ἐδούλευσάς μοι ἐν δώροις, οὐδὲ ἔγκοπόν σε ἐποίησα ἐν λιβάνῳ; οὐδὲ ἐκτήσω μοι ἀργυρίου θυμίαμα, οὐδὲ στέαρ τῶν θυσιῶν σου ἐπεθύμησα, ἀλλ' ἐν ταῖς ἀμαρτίαις 7.32 σου καὶ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου προέστην σου." Οὕτω πάλιν δείξας ἀνόνητα τῆς νομικῆς ἱερουργίας τὰ εἶδη, ὑπισχνεῖται τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν, ἣν διὰ τοῦ παναγίου βαπτίσματος ἐδωκὴν· "Ἐγὼ εἰμι, ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου ἕνεκεν ἐμοῦ, καὶ τὰς ἀμαρτίας σου οὐ μὴ μνησθήσομαι." Οὐ γὰρ δὴ δι' ἔργων ἀξιωμαίων, ἀλλὰ διὰ μόνης πίστεως τῶν 7.33 μυστικῶν τετυχήκαμεν ἀγαθῶν. Τῷ τοι καὶ ὁ θεὸς ἀπόστολος κέκραγεν· "Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι· καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον, ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι." Τοῦτο κάνταῦθα δηλῶν, τὸ "ἕνεκεν ἐμοῦ" τέθεικεν. Ταῦτα καὶ διὰ Ἱερεμίου διαμαρτύρεται λέγων· "Τὰ ὀλοκαυτώματα ὑμῶν συναγάγετε μετὰ τῶν θυσιῶν ὑμῶν καὶ φάγετε κρέα. Ὅτι οὐκ ἐλάλησα πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν οὐδὲ ἐνετειλάμην αὐτοῖς ἐν ἡμέρᾳ, ἐν ἧ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐξ Αἰγύπτου, περὶ ὀλοκαυτωμάτων καὶ θυσίας." 7.34 Ἄ γὰρ δὴ περὶ τούτων ἐν τῷ νόμῳ προσετέταχαι, τῆς ἐκείνων ἦν ἀναισθησίας, οὐ τῆς αὐτοῦ χρείας τε καὶ βουλήσεως. Ταῦτα καὶ ἐτέρωθι λέγει· "Τὰ ὀλοκαυτώματα ὑμῶν οὐκ ἔστι δεκτά, καὶ αἱ θυσίαι ὑμῶν οὐχ ἡδυνάν μοι." Καὶ αὖ πάλιν βοᾷ· "Ἀπόσ τησον ἀπ' ἐμοῦ ἧχον ὕδων σου, καὶ φωνῆς ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι." Καὶ ἄλλα δὲ πάμπολλα τοιαῦτα ἔστιν εὐρεῖν, 7.35 δηλοῦντα σαφῶς, ὡς οὐ δεόμενος θυσιῶν ὁ Θεὸς οὐδὲ καπνῶ καὶ κνίσῃ καὶ τοῖς μουσικοῖς ὀργανοῖς ἐπιτερπόμενος ταῦτα τελεῖσθαι προσέταξεν, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων προμηθούμενος ἰατρείας. 7.36 Μὴ τοίνυν τῆς τῶν ὑμετέρων θυμάτων κατηγορίας ἀπολογίαν τὴν ἀντικατηγορίαν ἔχειν νομίζετε. Δῆλον γὰρ τοι τὸν τοῦ νόμου σκοπὸν διὰ τῶν προφητῶν ὁ νομοθέτης πεποίηκεν. Τού τοις ἀκριβῶς ἐντυχῶν ὁ Πορφύριος-μάλα γὰρ αὐτοῖς ἐνδιέτριψε, τὴν καθ' ἡμῶν τυρεῶν γραφήν-, καὶ ἀλλότριον εὐσεβείας καὶ αὐτὸς ἀποφαίνει τὸ θύειν, παραπλήσιόν τι τοῖς πιθήκοις 7.37 καὶ δρῶν καὶ πάσχων. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι μιμοῦνται μὲν τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιτηδεύματα, εἰς δὲ γε τὴν τῶν ἀνθρώπων οὐ μεταβάλλονται φύσιν, ἀλλὰ μένουσι πίθηκοι, οὕτως οὕτως τὰ θεῖα λόγια κεκλοφῶς καὶ ἐνίων τὴν διάνοιαν τοῖς ζυγγραμμάσιν ἐντεθεικῶς τοῖς οἰκείοις, μεταμαθεῖν

οὐκ ἠθέλησε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ μεμένηκε πίθηκος, μάλλον δὲ κολοῖός, ἀλλοτρίοις πτίλοις 7.38 καλλυνόμενος. Οὗτος περὶ τοῦ δεῖν ἐμψύχων ἀπέχεσθαι πολλοὺς λόγους ξυγγεγραφώς, εἰσήγαγε τὸν Θεόφραστον λέγοντα, ὅτι οἱ πάσαι ἀνθρωποὶ οὔτε λιβανωτὸν οὔτε ἄλλο θῦμα προσέφερον, "ἀλλὰ χλόης οἶόν τινα τῆς γονίμου φύσεως χνοῦν ταῖς χερσὶν ἀράμενοι κατέκασον", ταύτη τοὺς φαινομένους οὐρανίους θεοὺς 7.39 τῇ θυσίᾳ δεξιούμενοι. Εἶτα πολλὰ ἄττα τοιαῦτα διεξεληθὼν, ἐπήγαγεν· "Πόρρω δὲ τῶν περὶ τὰς θυσίας ἀπαρχῶν τοῖς ἀνθρώποις προΐουσῶν παρανομίας, ἢ τῶν δεινοτάτων θυμάτων παράληψις ἐπεισήχθη ὡμότητος πλήρης, ὡς δοκεῖν τὰς πρότερον λεχθείσας καθ' ἡμῶν ἀρὰς νῦν τέλος εἰληφέναι, σφαξάντων τῶν 7.40 ἀνθρώπων καὶ τοὺς βωμοὺς αἵμαξάντων." Εἶτα πολλοὺς λόγους διεξεληθὼν, ἔφη μὴ χρῆναι θεοὺς ὑπολαμβάνειν τοὺς ταῖς διὰ ζώων θυσίαις χαίροντας· εἶναι γὰρ ἀδικώτατον τὸ ζωοθυτεῖν καὶ ἀνόσιον καὶ μυσαρὸν καὶ βλαβερὸν καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ θεοῖς προσφιλές. Προστέθεικε δὲ καὶ ταῦτα· "Εἰκότως ὁ Θεόφραστος ἀπαγορεύει μὴ θύειν τὰ ἔμψυχα τοὺς τῷ ὄντι εὐσεβεῖν ἐθέλοντας, 7.41 χρώμενος καὶ τοιαύταις ἄλλαις αἰτίαις." Εἶτα δείκνυσι, τίνα θύειν προσήκει, καὶ φησιν· "Καὶ μὴν θύειν δεῖ ἐκεῖνα, ἃ θύοντες οὐδένα πημανοῦμεν· οὐδὲν γὰρ ὡς τὸ θύειν ἀβλαβὲς εἶναι χρή πᾶσιν." Καὶ αὖ πάλιν· "Ἀφεκτέον ἄρα τῶν ζώων ἐν ταῖς θυσίαις." Ἀναμιμνήσκει δὲ καὶ τῶν πάσαι τολμηθεισῶν ἀνδροφονιῶν· "Ἐθύετο γάρ" φησιν "ἐν Ῥόδῳ μὴνι Μεταγεινιῶν ἔκτη ἰσταμένου ἀνθρωπος τῷ Κρόνῳ· ὁ δὲ ἐπὶ πολὺ κρατῆσαν εἰς ἔθος μετεβλήθη. Ἐνα γὰρ τῶν ἐπὶ θανάτῳ δημοσίᾳ 7.42 κατακριθέντων μέχρι τῶν Κρονίων ξυνεῖχον." Εἶτα λέγει, ὡς καὶ ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου ἀνθρωπος ἐθύετο τῇ Ἀγραύλῳ τῇ Κέκροπος, καὶ ἐν Ἡλιουπόλει τῆς Αἰγύπτου ἀνθρωποὶ κατεσφάζοντο τρεῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Καὶ Λακεδαιμονίους δὲ φησὶ τῷ Ἄρει θύειν ἀνθρωπον, καὶ ἐν Λαοδικείᾳ δὲ τῆς Συρίας καὶ ἐν Καρχηδόνι τῆς Λιβύης τοιαύτας πάσαι θυσίας προσενεχθῆναι, καὶ τοὺς Ἕλληνας εἰς πόλεμον ἐξιόντας ἀνθρωποθυ 7.43 τεῖν, καὶ ἄλλα δὲ ἀμύπολλα τοιαῦτα διέξεισιν. Καὶ Φίλων δὲ ὁ ἱστοριογράφος φησὶν Ἀριστομένη τὸν Μεσσήνιον τῷ Ἰθωμήτῃ Διὶ τριακοσίους ἀποσφάζει. Καὶ ὁ Πλούταρχος δὲ ξυνωδᾷ τοῦ τοῖς ἰστορήσει, καὶ ἕτεροι ξυγγραφεῖς πολλὰ τοιαῦτα ξυνέγραψαν· καὶ τραγωδοποιοὶ τοιάσδε ξυμφορὰς ἐτραγώδησαν, Μενοικέως μὲν ἐν Θήβαις, Κόδρου δὲ ἐν Ἀθήναις καὶ τῶν Λεῶ θυγατέρων. 7.44 Καὶ ῥάδιον ἐντυχεῖν τῷ βουλομένῳ ταῖς παλαιαῖς ἱστορίαις καὶ 7.44 γνῶναι, ὡς τῶν καλουμένων θεῶν ταῦτα κελευόντων ἐθύετο. Ὁ δὲ γε ποιητὴς καὶ δεσπότης πανταχῇ τῆς τοιαύτης παρανομίας κατηγορεῖ, καὶ διὰ τοῦ Δαυὶδ μὲν βοᾷ· "Καὶ ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις· καὶ ἐξέχεαν αἷμα ἀθῶον, αἷμα υἱῶν αὐτῶν καὶ θυγατέρων, ὧν ἔθυσαν τοῖς γλυπτοῖς Χαναάν", διὰ δὲ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ πάλιν ἐπιμεμώμενος λέγει· "Καὶ ἔλαβες τοὺς υἱοὺς σου καὶ τὰς θυγατέρας σου, ἃς ἐγέννησάς μοι, καὶ προσήγαγες αὐτοὺς τοῖς ἐρασταῖς σου. Τοῦτο ὑπὲρ πᾶσαν τὴν πορνείαν σου." 7.45 Ταῦτα μὲν οὖν πάσαι παρ' Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων καὶ Αἰγυπτίων, καὶ μέντοι καὶ Ἑβραίων καὶ τῶν ἄλλων ἐτολμᾶτο βαρβάρων· μετὰ δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν ἐκεῖνα μὲν ἔσβεσται ἅπαντα, οἱ δὲ θεῖοι τῶν εὐαγγελίων πολιτεύ 7.46 ονται νόμοι. Ἐκεῖνας τραγωδῶν τὰς μαιφονίας Σοφοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος ἄριστα μὲν ἐθεολόγησεν, ἄγαν δὲ σοφῶς ἐκωμώδησε τὰ τῶν δαιμόνων ἀγάλματα καὶ τῶν θυσιῶν τὰς παρανόμους σφαγὰς· λέγει δὲ οὕτως· εἰς ταῖς ἀληθείαισιν, εἷς ἐστὶν θεός, ὃς οὐρανόν τ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακρὴν πόντου τε χαροπὸν οἶδμα κἀνέμων βίας. Θνητοὶ δὲ πολλοὶ καρδίαν πλανώμενοι ἰδρυσάμεσθα πημάτων παραψυχὴν, θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λίθων ἢ χαλκῶν ἢ χρυσοτεύκτων ἢ ἔλεφαντίνων τύπους· θυσίας τε τούτοις καὶ καλὰς πανηγύρεις στέφοντες, οὕτως εὐσεβεῖν νομίζομεν. 7.47 Τοιγάρτοι οὐ μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑμέτεροι ποιηταὶ καὶ ξυγγραφεῖς καὶ φιλόσοφοι ταῦτα γελῶσιν, ἃ θεῖα νομίζετε. Ἐγὼ δὲ οἶμαι καὶ

Σωκράτην τὸν Σωφρονίσκου τὸν ἀλεκτρυόνα θῦσαι κελεύειν, ἵνα τὴν κατ' αὐτοῦ γεγενημένην διελέγξῃ γραφήν· ἐγραψάτην γὰρ αὐτὸν Ἄνυτός τε καὶ Μέλητος, ὡς εἶναι θεοὺς οὐ νομίζοντα. Ὅτι γὰρ ἀνενδεῆς τὸ θεῖον ἡπίστατο, σαφῶς ἐν 7.48 ἑτέροις δεδήλωκεν. Αὐτοῦ γὰρ δὴ καὶ ταῦτα, εἶπερ δὴ ἄρα ὁ Πλάτων τὰ ἐκείνου ζυνέγραψε δόγματα· "Οὐ γὰρ χρείας ἔνεκα ὁ θεὸς πεποίηκε τὸν κόσμον, ἵνα τιμὰς τε πρὸς ἀνθρώπων καὶ πρὸς θεῶν ἄλλων καὶ δαιμόνων καρποῖτο, οἷον πρόσδοδόν τινα ἀπὸ τῆς γενέσεως ἀρνύμενος, παρὰ μὲν ἡμῶν καπνοῦς, παρὰ δὲ θεῶν καὶ δαιμόνων οἰκείας λειτουργίας." Ἄντικρυς δὲ διὰ τούτων των δεδήλωκεν, ὡς οὐδενὸς μὲν δεῖται τὸ θεῖον, καπνοῦ δὲ πλέον οὐδὲν ἔχουσιν αἱ τοιαῦται θυσίαι, καὶ καπνοῦ δυσσομίας μεστοῦ. 7.49 Ταῦτα δὴ οὖν καὶ παρὰ τῶν ὑμετέρων διδασκάλων μεμαθη κότες καὶ παρὰ τῶν θείων λογίων, παρ' ὧν ταῦτα σεσύληται, τὴν διδασκαλίαν κρατύναντες, τὰ μὲν ὀψοποιοῖς καὶ κρεοπώλαις ἀρμόττοντα μισήσατε θύματα, τὴν δὲ τῆς αἰνέσεως θυσίαν τῷ ποιητῇ προσενέγκατε. Πειθέτω δὲ ὑμᾶς τοῦτο ποιεῖν, μὴ τῶν βασιλευόντων οἱ νόμοι μηδὲ τῆς τιμωρίας τὸ δέος, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας τὸ κράτος, ὃ πάση γῆ καὶ θαλάττῃ γεγένηται γνῶριμον.

8.1 ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΤΙΜΗΣ.

8.1 Πυθαγόραν ἐκεῖνον, οὗ κλέος εὐρὺ παρ' ὑμῖν, εἰρηκέναι φασὶν οἱ τὰ ἐκείνου ζυγγωγραφότες, ὡς χρὴ τῶν Σειρήνων προτιθέναι τὰς Μούσας. Ἐγὼ δέ, εἰ μὲν ἀπλοῖς ἐκεῖνος καὶ διαφανέσιν εἰώθει κεχρηῆσθαι λόγοις, ὥσπερ δὴ καὶ ἄλλοι τῶν φιλοσόφων τινές, ἔφην ἂν αὐτὸν ὡς ἡδίω τὴν τῶν Μουσῶν προκεκρικέναι φωνήν· ἐπειδὴ δὲ αἰνιγματώδεις οἱ ἐκείνου γε λόγοι καὶ ὕφαλοι –συμβολικῶς γὰρ τοὶ τὰς παραινέσεις προσέφερε· τοιοῦτο γὰρ δὴ τὸ "μαχαίρη πῦρ μὴ σκαλεύειν" καὶ "ἐπὶ χοίνικος μὴ καθῆσθαι" καὶ "μελάνουρον μὴ ἐσθίειν" καὶ "ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν" καὶ ἄλλα τὰ τούτοις ζυντεταγμένα–, οἷμαι αὐτὸν Σειρήσι μὲν ἀπεικάσαι τοὺς κεκομψευμένους καὶ κατεγλωττισμένους λόγους, Μούσαις δὲ τοὺς ἐπέισακτον μὲν οὐδὲν ἔχοντας, γυμνὸν δὲ τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος ἐπιδεικνύοντας. Ὅσω γὰρ ἢ παρὰ τῆς φύσεως ὥρα τῆς ὑπὸ κομμωτικῆς τέχνης διεσκευασμένης ἀμείνων, τοσοῦτω κρείττων τῆς τῶν λόγων εὐπειρίας τε καὶ 8.2 δεινότητος ἢ τῆς ἀληθείας εὐπρέπεια. Πιστευτέον οὖν ἄρα, ὧ ἄνδρες, εἰ καὶ μὴ ἄλλω, τῷ γοῦν πολυθρυλήτῳ φιλοσόφῳ ταῦτα νομοθετοῦντι, καὶ τὰ θεῖα λόγια μὴ παροπτεῖα νομίζειν, ὅτι δὴ τῷ περιττῷ τῶν λόγων οὐ κατακέχρηται φύσει, ἀλλὰ γυμνὸν ἡμῖν προσφέρουσι καὶ ἀποστίλβον τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος. Εὐπετὲς μὲν γὰρ ἦν καὶ μάλα ῥάδιον τῇ τῆς σοφίας πηγῇ, ἢ καὶ δυσσεβέσιν ἀνθρώποις τὴν καλουμένην εὐστομίαν δεδώρηται, καὶ Πλάτωνος εὐγλωττοτέρους καὶ δεινότερους Δημοσθένους καὶ ὄγκω τὸν Ὀλόρου κατακρύπτοντας καὶ τὸν Νικομάχου καὶ Χρῦσιππον τοῖς τῶν ζυλλογισμῶν ἀλύτοις δεσμοῖς ἀποφῆναι τῆς 8.3 ἀληθείας τοὺς κήρυκας. Ἄλλ' οὐκ ἐβουλήθη πέντε ἢ δέκα ἢ πεντεκαίδεκα ἢ ἑκατὸν ἢ δις τοσοῦτους τῶν σωτηρίων ἀπολαῦσαι ναμάτων, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους, καὶ Ἕλληνας καὶ βαρβάρους, καὶ τοὺς λόγοις ἐντεθραμμένους καὶ τοὺς λόγων οὐ γεγευμένους, καὶ σκυτέας καὶ ὑφάντας καὶ χαλκοτύπους καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι τὰς τέχνας μεταχειρίζουσι, καὶ πρὸς τούτοις καὶ οἰκέτας καὶ προσάιτας καὶ γηπόνους καὶ ἀλσοκόμους καὶ γυναικας ὡσαύτως, τὰς τε πλοῦτω περιρρομένας καὶ τὰς πόνω ζυνεζευγμένας 8.4 καὶ ἐκ χειρῶν βιοτεύειν ἠναγκασμένας. Τούτου δὴ εἵνεκα ἀλιεῦσι καὶ τελώναις καὶ σκυτοτόμῳ χρησάμενος ὑπουργοῖς, προσεσήνοχε τοῖς ἀνθρώποις τὰ σωτήρια καὶ θεῖα μαθήματα, τὰς μὲν γλώττας αὐτῶν, ἅς ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον, οὐκ ἀμείψας, τὰ δὲ γε διειδῆ καὶ διαυγῆ τῆς σοφίας νάματα διὰ τούτων προχέας· παραπλήσιον ποιῶν, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐστιάτωρ οἶνον ἀνθοσμῖαν καὶ εὐώδη καὶ ἄριστον προσενέγκοι τοῖς δαιτυμόσι, κύλιξι καὶ φιάλαις ἐγχεάς οὐκ ἠσκημέναις

εἰς κάλλος, ἀλλ' οἳ γε διψῶντες ἐπεμφοροῦνται τοῦ νάματος, οὐκ εἰς τὰς κύλικας ἀφορῶντες, ἀλλὰ τὸν οἶνον θαυμάζοντες. 8.5 Τοῦτο πάντες ἄνθρωποι δρῶντες διατελοῦσι· καὶ τῶν θείων ἀπολαύοντες ρείθρων, οὐ μόνον οὐ κωμωδοῦσι τῶν ἀποστόλων τὰς γλώττας, ἀλλὰ καὶ ἄγαν θαυμάζουσιν, ὅτι δὴ λόγων στωμύλων ὄντες ἀμύητοι, καὶ οἳ μὲν ἀλιεύειν παιδόθεν μεμαθηκότες, οἳ δὲ τελωνικοῖς ἐργαστηρίοις προσηδρευκότες, ἄλλοι δὲ σκυτο τομικὴν μεταχειρίσαντες τέχνην, ἀπεφάνθησαν ἐξαίφνης θείων λόγων διάκονοι καὶ δωρεῶν ἐπουρανίων διανομεῖς, καὶ σωτῆρες ἀλεξίκακοι καὶ φωστῆρες φανότατοι, οὐχ ἓν ἔθνος φωτίζοντες, 8.6 ἀλλ' ὅσαπερ ὁ ὀρώμενος ἥλιος. Ἄγανται δὲ διαφερόντως ἅπαντες καὶ θαυμάζουσιν, ὅτι δὴ καὶ τεθνεώτες ἐπιτελοῦσιν, ἅπερ δὴ καὶ περιόντες εἰώθεσαν ἐνεργεῖν, μᾶλλον δὲ πολλῶν μείζονα καὶ λαμπρότερα τὰ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν παρ' ἐκείνων τελοῦμενα. Ἦνίκα μὲν γὰρ μετὰ τῶν σωμάτων ἐπολιτεύοντο, νῦν μὲν παρὰ τούτους, νῦν δὲ παρ' ἐκείνους ἐφοίτων, καὶ ἄλλοτε μὲν Ῥωμαίοις, ἄλλοτε δὲ Ἰσπανοῖς ἢ Κελτοῖς διελέγοντο· ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἐκεῖνον ἐξεδήμησαν, ὑφ' οὗ κατεπέμφθησαν, ἅπαντες αὐτῶν ἐνδελεχῶς ἀπολαύουσιν, οὐ μόνον Ῥωμαῖοι, καὶ ὅσοι γε τὸν τούτων ἀγαπῶσι ζυγὸν καὶ ὑπὸ τούτων ἰθύνονται, ἀλλὰ καὶ Πέρσαι καὶ Σκύθαι καὶ Μασσαγέται καὶ Σαυρομάται καὶ Ἰνδοὶ καὶ Αἰθίοπες, καὶ ξυλλήβδην εἰπεῖν ἅπαντα τῆς οἰκουμένης τὰ 8.7 τέρματα. Τὰ γὰρ δὴ τούτων συγγράμματα, ἀπλᾶ γε ὄντα καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γεγυμνωμένα λαμπρότητος, καὶ μὲν δὴ καὶ σμικρὰ καὶ ὀλίγα, πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστὶν ἀξιέραστα, πλὴν ὑμῶν καὶ εἴ τις ὑμῖν παραπλησίως τὴν τῆς ἀπιστίας κατακεχυμένην ἔχων ἀχλὺν, ἰδεῖν οὐκ ἐθέλει τῆς ἀληθείας τὴν αἴγλην. Οὐ μόνον δὲ τῆς Ἑλληνικῆς ταῦτα κομψείας γεγύμνωται, ἀλλὰ καὶ τῶν πραγμάτων, ὧν περὶ διδάσκει, τὴν φύσιν οὐ σεμνὴν τινα ἔχει καὶ περιφανῆ καὶ περιβλεπτον. 8.8 Οὐ γὰρ ὀρωμένην τινὰ τοῖς θιασώταις ἐπιδείκνυσι βασιλείαν, ἀλουργίδι κοσμουμένην καὶ στεφάνῳ λαμπρυνομένην καὶ τῷ τῶν ἀσπιδηφόρων καὶ δορυφόρων καὶ πλήθει καὶ μεγέθει σεμνυνομένην καὶ τόσῃν ἔχουσαν στρατιάν καὶ στρατηγούς ἀριστεύειν ἐν πολέμοις δεδιδαγμένους καὶ τᾶλλα, ὅσα πολυθρυλήτους τοὺς κεκτημένους ποιεῖ, ἀλλὰ σπήλαιον καὶ φάτνην καὶ παρθένον χερνήτιν καὶ βρέφος εὐτελεσί σπαργάνοις ἐνειλημένον καὶ ἐπὶ κενῆς ἐρριμμένον τῆς φάτνης καὶ χωρίον ἄδοξον καὶ σμικρὸν, ἐν ᾧ ταῦτα ἐγένετο, καὶ αὖ πάλιν πενίαν ἀυξηθέντος τοῦ βρέφους καὶ πείναν καὶ δίψος καὶ τὸν ἐξ ὀδοιπορίας πόνον καὶ μετὰ ταῦτα τὸ παρὰ πάντων ἀδόκον πάθος, τὰς ἐπὶ κόρρης πληγὰς, τὰς κατὰ νώτου μαστιγὰς, τὸ ἰκρίον, τοὺς ἥλους, τὴν χολήν, τὸ ὄξος, 8.9 τὸν θάνατον. Ἄλλ' ὅμως ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα διηγούμενα τῶν ἀποστόλων τὰ συγγράμματα ἔπεισεν ἅπαντας ἀνθρώπους, ὅτι υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς προαιώνιος καὶ τῶν ἀπάντων ποιητὴς καὶ δημιουργὸς ὁ τὴν ἀνθρωπεῖαν ὑποδὺς φύσιν καὶ διὰ ταύτης τὴν τῶν ἀνθρώπων πραγματευσάμενος σωτηρίαν. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ἔπεισεν, ἀλλὰ τοσαύτην γε πίστιν τοῖς πλείστοις ἐντέθεικεν, ὡς ἥδιστα τὸν ὑπὲρ τῶνδε τῶν δογμάτων καταδέξασθαι θάνατον καὶ τοῖς ἀρνηθῆναι κελεύουσιν ἥκιστα μὲν προσέσθαι τὰς γλώττας, προτείνει δὲ τὰ νῶτα τοῖς ἐθέλουσι μαστιγοῦν καὶ λαμπάσι καὶ ὄνου τὰς πλευρὰς καὶ τοὺς ἀχένας ὑποθεῖναι τοῖς ξίφεσι καὶ ἀποτυμπανισθῆναι προθύμως καὶ ἀνασκινδυλευθῆναι, καὶ μέντοι καὶ ἐμπρησθῆναι καὶ θῆρας ἀγρίους ἰδεῖν θοινωμένους τὰ σώματα. 8.10 Τῷ τοι καὶ ἄσβεστον αὐτοῖς ὁ ἀγνωθῆτης ἐδωρήσατο κλέος καὶ μνήμην νικῶσαν τοῦ χρόνου τὴν φύσιν· μαραίνειν γὰρ δὴ οὗτος ἅπαντα πεφυκῶς, τὴν τούτων ἀμάραντον διετήρησε δόξαν. Καὶ αἱ μὲν γενναῖαι τῶν νικηφόρων ψυχὰι περιπολοῦσι τὸν οὐρανόν, τοῖς ἀσωμάτων χοροῖς συγχορεύουσαι· τὰ δὲ σώματα οὐχ εἰς ἐνὸς ἐκάστου κατακρύπτει τάφος, ἀλλὰ πόλεις καὶ κῶμαι ταῦτα διανεμιάμεναι σωτῆρας καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων καὶ ἰατροὺς ὀνομάζουσι καὶ ὡς πολιούχους τιμῶσι καὶ φύλακας· καὶ χρώμενοι πρεσβευταῖς πρὸς τὸν τῶν ὄλων δεσπότην, διὰ τούτων 8.11

τάς θείας κομίζονται δωρεάς. Καί μερισθέντος τοῦ σώματος, ἀμέριστος ἡ χάρις μεμένηκεν, καί τὸ σμικρὸν ἐκεῖνο καὶ βραχὺ τατον λείψανον τὴν ἴσην ἔχει δύναμιν τῷ μηδαμῇ μηδαμῶς διανεμηθέντι μάρτυρι· ἡ γὰρ ἐπανθοῦσα χάρις διανέμει τὰ δῶρα, τῇ πίστει τῶν προσιόντων τὴν φιλοτιμίαν μετροῦσα. Ὑμᾶς δὲ οὐδὲ ταῦτα πείθει τὸν τούτων ὑμῆσαι Θεόν, ἀλλὰ γελᾶτε καὶ κωμωδεῖτε τὸ τούτοις παρὰ πάντων προσφερόμενον γέρας καὶ μύσος ὑπολαμβάνετε τὸ πελάζειν τοῖς τάφοις. 8.12 Εἰ δὲ καὶ πάντες ἄνθρωποι τούτοις προσέπταιον, ἀλλ' οὖν Ἕλληνας μόνους νεμεσᾶν τοῖς οὕτω δρωμένοις οὐκ ἔδει· τούτων γάρ τοι αἰ χοαὶ καὶ τὰ ἐναγίσματα καὶ οἱ ἥρωες καὶ οἱ ἡμίθεοι καὶ οἱ θεοποιούμενοι ἄνθρωποι. Καὶ γὰρ τὸν Ἡρακλέα, ἄνθρωπον γεγονότα καὶ Ἀλκμήνης παῖδα καὶ Ἀμφιτρύωνος, καὶ θεὸν ἀπέφηναν, ὡς ἐνόμισαν, καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ξυνηρίθμισαν. 8.13 Ὅτι δὲ καὶ ὁ Πλάτων Ἀμφιτρύωνος αὐτὸν οἶδεν υἴον καὶ οὐ τοῦ Διός, ἀκούσατε δὴ αὐτοῦ ἐν τῷ Θεαιτήτῳ λέγοντος· "Ἄλλ' ἐπὶ πέντε καὶ εἴκοσι καταλόγῳ προγόνων σεμνυνομένων καὶ ἀναφερόντων εἰς Ἡρακλέα τὸν Ἀμφιτρύωνος ἄτοπα αὐτῷ φαίνεσθαι τῆς σμικρολογίας, ὅτι δὲ Ἀμφιτρύωνος εἰς τὸ ἄνω πέμπτος καὶ εἰκοστός ἦν, οἷα ξυνέβαινε αὐτῷ τύχη, καὶ ὁ πεντηκοστός ἀπ' αὐτοῦ, γελᾷ οὐ δυναμένων λογίζεσθαι τε καὶ χαννότητος 8.14 ἀνοήτου ψυχῆς ἀπαλλάττεσθαι." Καὶ Ἰσοκράτης δὲ ὁ ῥήτωρ ὧδέ φησιν· "Ζεὺς γὰρ Ἡρακλέα καὶ Τάνταλον γεννήσας, ὡς οἱ μῦθοι λέγουσι, καὶ πάντες πιστεύουσιν." Οὕτως ἐγέλων οἱ ξυνορᾶν ἱκανοὶ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων μυθολογούμενα· ἀλλ' ὅμως ἀνθρώπῳ γε ὄντι καὶ Εὐρυσθεῖ δουλεύειν ἠναγκασμένῳ, καὶ νεῶς ἐδείμαντο καὶ βωμοὺς ἐδομήσαντο καὶ θυσίαις ἐτίμησαν καὶ ἑορτὰς ἀπεκλήρωσαν, οὐ Σπαρτιάται μόνοι καὶ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ καὶ 8.15 ζύμπασα ἢ Ἑλλάς καὶ τῆς Εὐρώπης τὰ πλεῖστα. Διέβη δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν τῆς ἑξαπάτης ἢ νόσος· καὶ γὰρ καὶ ἐν Τύρῳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι παμπόλλους καὶ μεγίστους αὐτῷ σηκοὺς ὥκο δόμησαν. Καὶ οὐ μόνον ἐτησίους ἀπένειμαν πανηγύρεις, ἀλλὰ καὶ τετραετηρικοῖς ἀγῶσιν ἐτίμησαν, καὶ ταῦτά γε ἄνδρα εἰδότες, καὶ ἄνδρα οὐ σώφρονα οὐδὲ φιλοσοφίαν ἠγαπηκότα, ἀλλ' ἀκολα 8.16 σία καὶ λαγνεῖα ξυνεζηκότα. Ἴνα γὰρ τὴν ἄλλην αὐτοῦ πᾶσαν ἀκρασίαν παρῶ, φασὶν αὐτὸν ἐν μιᾷ νυκτὶ πεντήκοντα μιγῆναι παρθένους, τὸν τρίτον καὶ δέκατον ἴσως ἀγωνισάμενον ἄθλον· ἀπόχρη δὲ καὶ τοῦτο δηλῶσαι πᾶσαν τὴν τοῦ βίου προαίρεσιν. Καὶ μέντοι καὶ τοῦ βίου τὸ τέλος διὰ τοιαύτην ἀκρασίαν πρὸ τῆς ὥρας ὑπέμεινε. Ὁμόζυγα γὰρ ἔχων τὴν Δηϊάνειραν, ξυνήφθη μὲν ἄλλη δι' ἔρωτα, ὑπὸ δὲ τῆς προτέρας παρὰ γνώμην ἐπέβου 8.17 λεύθη· ἔρωτικὸν γὰρ αὕτη κατασκευάσασα φάρμακον καὶ χρίσασα τοῦ ἀνδρὸς τὸν χιτῶνα, πέπομφεν ἠτηκότι, καὶ ἤλπισε γε ἀγρεύσειν πρὸς ἑαυτήν, διήμαρτε δὲ ὧν ἤλπισεν· ἐκθερμήναν γὰρ ἐκεῖνο τὸ φάρμακον τοῦ Ἡρακλέους τὸ σῶμα παγχαλέπῳ περιέβαλε νόσῳ· ὁ δὲ ἀλγυνόμενος καὶ μὴ φέρων τὸ πάθος, πυρὰν νήσας καὶ ἑαυτὸν γε καταθείς, τοῦ βίου τὸ τέλος ἐδέξατο ἄξιόν γε, οὐ γὰρ <ἄξια> τῆς θεοποιίας τὰ τοῦ παρ' ὑμῶν θεο 8.18 ποιηθέντος ἐπιτηδεύματα. Ἄλλ' ὅμως καὶ ταῦτα εἰδότες-ταῦτα γὰρ τὰ παλαιὰ διδάσκει ξυγγράμματα-, οὐδὲν ἦττον κάκεῖνον σωτήρα ἐκάλουν καὶ ἀλεξίκακον προσηγόρευον καὶ τὸ "Ἡράκλεις ἄναξ" τοῖς λόγοις προσέπλαττον· καὶ ὑμεῖς δὲ ὡσαύτως τοῖς τοιούτοις σεμνύνεσθε λόγοις, ἀποχρῆν εἰς παιδείας ἠγούμενοι περιφάνειαν τὸ τὰ τοιαῦτα ἐπιλέγειν ῥηματίσκια. 8.19 Καὶ τὸν Ἀσκληπιὸν δὲ φησὶν Ἀπολλόδωρος κατὰ μὲν τινὰς Ἀρσινόης εἶναι υἴον, κατὰ δὲ ἄλλους Κορωνίδος, λάθρα μὲν Ἀπόλλωνι ξυνελεθῆναι βιασθείσης, κησάσης δὲ καὶ τεκούσης καὶ ἐκθεμένης τὸ βρέφος, τοῦτο δὲ κυνηγέτας τινὰς εὐρηκότας ὑπὸ κυνὸς τρεφόμενον λαβεῖν καὶ κομίσει λέγει Χείρωνι τῷ Κεν ταύρῳ, εἶτα ἐκεῖ τραφῆναι τε καὶ ἀσκηθῆναι τὴν ἰατρικὴν ἐπιστῆμην, ἐν Τρίκκῃ δὲ πρῶτον καὶ Ἐπιδαύρῳ δοῦναι πεῖραν τῆς 8. τέχνης. Οὕτω δὲ ἄκρως, φησὶν, ἐπαιδεύθη καὶ μάλα γε σπουδαίως, ὡς μὴ μόνον τοὺς ἀρρωστοῦντας ἰᾶσθαι, ἀλλὰ καὶ τινὰς τῶν τετελευτηκότων ἐγείρειν·

διὸ δὴ τὸν τερπικέραυνον χαλεπήναντα πρηστήρησι βαλεῖν καὶ ἐξαγαγεῖν τῆς ζωῆς. Τοιγαροῦν καὶ ἄνθρωπος ἦν, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις παραπλησίως τραφεῖς, ἀλλὰ καὶ παρὰ κυνὸς τῆς πρώτης ἀπολαύσας τροφῆς καὶ τῷ τῶν θηρευόντων οἴκτῳ διασωθεῖς, καὶ οὐκ ἐκ θείας σοφίας καὶ ἐπιστήμης τὸ ἰατρεύειν ἔχων, ἀλλὰ παρὰ Χείρωνος τήνδε 8.21 τὴν τέχνην ἐκπαιδευθεῖς. Οὗτος δὲ ὁ Χείρων καὶ Ἀχιλλέως ἐγένετο παιδευτής. Ὅθεν δῆλον ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τὸν αὐτὸν ἐγενέσθην, ἢ μικρῶ τι νῦν οὗτος Ἀχιλλέως πρεσβύτερος, ἐπειδήπερ καὶ τοῖς Ἀργοναύταις ξυνέπλευσε, καὶ ὁ τούτου γε παῖς ὁ Μαχάων ξυνεπολέμησεν Ἀχιλλεῖ. Καὶ ὁ κεραυνὸς δὲ γε καὶ ὁ 8.22 γενόμενος ἐμπρησμὸς δηλοῖ τῆς φύσεως τὸ ἐπίκηρον. Ἀλλὰ καὶ οὕτω γε φύντα, ὡς εἴρηται, καὶ σωθέντα γε καὶ τραφέντα καὶ ἐμπρησθέντα, τοῖς ἄλλοις θεοῖς κατέλεξαν καὶ τεμένη γε καθωσίωσαν καὶ καθιέρωσαν βωμούς, καὶ λοιβῆ καὶ κνίση, πάλαι μὲν προφανῶς, νῦν δὲ ἴσως ἐν παραβύστῳ, γεραίρετε καὶ τὰ τούτου ἀγάλματα θείας ἀξιοῦτε τιμῆς καὶ τὸν ἐνείλημένον αὐτῷ θαυμάζετε δράκοντα καὶ ζύμβολον εἶναι τῆς ἰατρικῆς φατε, ὅτι καθάπερ ἐκεῖνος ἀποδύεται τὸ γῆρας, οὕτως ἡ ἰατρικὴ τῶν νόσων ἔλευθε 8.23 ροῖ. Ὅτι δὲ ἐπὶ τῶν Ὀμήρου χρόνων οὐδέπω οὗτος τῆς θεοποιίας ἐτετυχήκει, μάρτυς ὁ ποιητής, οὐ τὸν Ἀσκληπιόν, ἀλλὰ τὸν Παιήονα δεῖξας τὰ τοῦ Ἄρεως θεραπεύσαντα τραύματα· δεῖ γὰρ τουτουσί τοὺς θεοὺς καὶ τραύματα ἔχειν καὶ ἰατρούς· Καὶ τὸν Μαχάονα δὲ οὐ θεοῦ λέγει υἱὸν οὐδέ γε ἡμιθέου, ἀλλ' ἰατροῦ· ἔφη γάρ· φῶτ' Ἀσκληπιοῦ υἱὸν ἀμύμονος ἰητήρος. 8.24 Καὶ τὸν Διόνυσον δὲ Σεμέλης υἱὸν γεγενῆσθαι καὶ Ὀμηρος ἔφη καὶ Εὐριπίδης καὶ ἄλλοι γε πλείστοι· Σεμέλη δὲ Κάδμου θυγάτηρ. Ἀλλ' ὅμως καὶ οὗτος θείας ἠξιώθη τιμῆς, καὶ ταῦτα γύννις ὦν καὶ θηλυδρίας καὶ ἀνδρόγυνος· καὶ γὰρ τοῖς ἐπικούρου ροῦσι μισθὸν ὑπέσχετο δώσειν οὐ χρυσοῦν ἢ ἄργυρον, ἀλλὰ τὴν ὕβριν τοῦ σώματος· καὶ οὕτως περὶ τὴν βδελυρὰν ἐκείνην ὑπὸς χεσιν ἐγένετο φιλαλήθης, ὡς τῶν βεβοηθηκότων τετελευτηκότων πρὶν ἢ δέξασθαι τὸν πολυάρατον ἐκείνον μισθόν, ἐτέρως ἐπινοῆσαι τὴν τῆς ἐπαγγελίας ἐκπλήρωσιν. Καὶ σιωπῶ τὸ σύκινον πέος καὶ τὰ ἐπὶ τούτῳ τελούμενα· αἰσχύνομαι γὰρ λέγειν, ἐφ' οἷς ἐπανηγύριζον Ἕλληνες. 8.25 Καὶ μέντοι καὶ τοὺς Τυνδαρίδας θεοὺς ἐκάλεσαν Ἕλληνες καὶ Διοσκούρους ὠνόμασαν καὶ Ἐφεστίους καὶ Ἄνακας· καὶ τεμενῶν οὐκ ἐν Σπάρτῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἀθήνησι τούτους ἠξίωσαν. Καὶ τούτοις μὲνηται Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ, οὕτως 8.26 λέγων· "Ἐν τῷ πανδοκείῳ τῷ πρὸ τοῦ Διοσκορείου." Καὶ τὸ Λεωκόριον δὲ τῶν Λεῶν θυγατέρων ἐστὶν ἱερόν. Καὶ ἄλλους δὲ γε παμπόλλους ἀθλίους καὶ τρισαθλίους ἐθεοποίησαν ἀνθρωπίσκους καὶ δημοθoinίας ἐτίμησαν. Καὶ γὰρ ὁ Πύθιος μάντις Κλεομήδη τὸν Ἀστυπαιαίαν τὸν πύκτην θείου γέρως ἀπολαύειν ἐκέλευσε καὶ τόνδε ἀνείλε τὸν χρησμὸν ἢ Πυθία· ὕστατος ἡρώων Κλεομήδης Ἀστυπαιαίεύς, ὃν θυσίαις τιμᾶσθ' ὡς οὐκέτι θνητὸν ἔόντα. 8.27 Ἴνα δὲ γνῶτε καὶ ὑμεῖς, ὦν δὴ εἵνεκα τῷ Διὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ξυνετάχθη καὶ οὗτος, ἐγὼ τὰ περὶ τοῦδε ἔρῳ διηγήματα. Οὗτος τὸν ἀνταγωνιστὴν μιᾶ πατάξας πληγῆ, ἀνέφξε μὲν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν, ἐμβάλων δὲ εἴσω τὴν χεῖρα τῶν ἐγκάτων ἐλάβετο, εἶτα τῶν ἀθλοθετῶν διὰ τὴν τῆς ὠμότητος χαλεπηνάντων ὑπερβολὴν καὶ τίμημα ἐπιθέντων, ἀνεχώρησε μὲν βαρυθυμῶν, παριῶν δὲ διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἕνα τῶν ἐρειδόντων τὸν ὄροφον ἐφελκυσάμενος κίονα, ξυμμορίαν μειρακίων κατέχωσεν, ἦν τῷ διδασκάλῳ προσεδρεύειν 8.28 αὐτόθι ξυνέβαινε. Τούτων αὐτὸν εἵνεκα τῶν κατορθωμάτων ὁ Πύθιος ξυνέταξε τοῖς θεοῖς. Καὶ Ἀδριανὸν δὲ τὸν Ῥωμαίων βασιλέα φασὶν Ἀντίοον, παιδικὰ γενόμενον αὐτοῦ, θεὸν ἀναγορεῦσαι καὶ νεῶν οἰκοδομῆσαι καὶ θείας ἀξιοῦσθαι παρὰ τῶν ὑπηκόων προστάξαι τιμῆς. Καὶ τὰ Ἰακίνθια δὲ οἱ Σπαρτιάται ἐορτὴν μεγίστην καὶ δημοθoinίαν ἐνόμιζον. 8.29 Τί δήποτε τοίνυν οἱ τοσοῦτους νεκροὺς ὠνομακότες θεοὺς νεμεσᾶτε ἡμῖν, οὐ θεοποιούσιν, ἀλλὰ τιμῶσι τοὺς μάρτυρας, ὡς θεοῦ γε μάρτυρας καὶ εὖνους θεράποντας; ἀνθ' ὅτου δὲ μολυσμοῦ τινος μεταλαμβάνειν νομίζετε τὸν ταῖς θήκαις

τῶν τεθνεώτων 8.30 πελάζοντα; ἀνοίας γὰρ ταῦτα καὶ ἀμαθίας ἐσχάτης. Καὶ γὰρ Ἀθήνησιν, ὡς Ἀντίοχος ἐν τῇ ἐνάτῃ γέγραφεν ἱστορίᾳ, ἄνω γε ἐν τῇ ἀκροπόλει Κέκροπός ἐστι τάφος παρὰ τὴν Πολιοῦχον αὐτὴν· καὶ ἐν Λαρίσση τῇ γε Θετταλικῇ πάλιν ἐν τῷ ναῶ τῆς Ἀθηνᾶς τὸν Ἀκρίσιον τεθάφθαι φησὶν· ἐν δὲ Μιλήτῳ τὸν Κλεόμαχον ἐν τῷ Διδύμῳ κεῖσθαι εἴρηκε Λέανδρος· τὴν δὲ Λυκο φρόνην ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Μαγνησίᾳ ταφῆναι Ζήνων ὁ Μύνδιος ἔφη· τὸν ἐν Τελμισσῷ δὲ βωμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος μνήμα εἶναι Τελμισσέως τοῦ μάντεως ἱστοροῦσιν. Ἄλλ' ὅμως οὔτε οἱ τηνικάδε θάψαντες μαιίνειν ὑπέλαβον τοὺς βωμούς, οὔτε οἱ ὕστερον θύοντες ἄγους ἐκεῖθεν μεταλαγχάνειν ἐνόμιζον. Τοπάζετε 8.31 δὲ τοῦτο μόνοι ὑμεῖς, οἱ δὲ παλαιοὶ τούτων οὐδὲν ὑπελάμβανον. Καὶ γὰρ δὴ καὶ Ὅμηρος δείκνυσιν ἐν τοῖς ἔπεσι τὸν Ἀχιλλέατὸν Πηλέως, τὸν Αἰακίδην, τὸν ἐκ Θέτιδος, τὸν ἐκ Διὸς καθ' ὑμᾶς, περιπτυσσόμενον νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου τὸ σῶμα, καὶ ἠνίκα τοῦτο τῇ πυρᾷ προσέφερον οἱ Μυρμιδόνες, τὴν κεφαλὴν φέροντα, εἶτα τὴν πυρὰν κατασβεννύντα καὶ τὰ ὀστά γε ξυλλέγοντα καὶ ταῦτα ἐν χρυσῇ φιάλῃ τιθέντα καὶ ἔνδον εἰς τὴν σκη 8.32 νὴν κομίζοντα τὴν αὐτοῦ. Καὶ ὁ Θουκυδίδης τῶν ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ τετελευτηκότων διηγεῖται τὸ γέρας, καὶ ὅπως μὲν τὰ εὐρεθέντα σώματα τῶν προσηκόντων ἕκαστος ἡξίου ταφῆς, ἡλικίην δὲ τοῖς ἡκιστα εὐρεθεῖσιν ἐμχανῶντο τιμὴν, κυπαρισσίνας μὲν κατασκευάζοντες λάρνακας, κοινῇ δὲ πάντες, οἱ μὲν ἡγούμενοι τούτων, οἱ δὲ ἐπόμενοι καὶ παρεπόμενοι, καὶ τάφον κατασκευάζοντες μέγιστον τοῖς ὑπὸ οἰωνῶν ἢ κυνῶν ἢ θῶων δαπανηθεῖσιν. Οὕτω καὶ τῶν ἐν Μαραθῶνι παραταξαμένων τοὺς τετελευτηκότας ἐτίμησαν. 8.33 Ὅτι δὲ καὶ χοᾶς τοῖς τεθνεῶσι προσέφερον, ἴστε μὲν καὶ ὑμεῖς οἱ νύκτωρ ταύτας παρὰ τοὺς νόμους τολμῶντες· μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ὅμηρος τὸν Λαέρτου δεικνὺς κατὰ γε τὰς ὑποθημοσύνας τῆς Κίρκης καὶ τὸν βόθρον ὀρύξαντα καὶ τὰς χοᾶς ἐπιτετελεκότα καὶ ταῦτά γε διηγούμενον τῷ Ἀλκινόῳ· ἐγὼ γὰρ φησὶν ἄορ ὄξυ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ βόθρον ὄρυξ' ὅσον τε πυγούσιον ἔνθα καὶ ἔνθα· ἀμφ' αὐτῷ δὲ χοῆν χεομένην πᾶσιν νεκύεσσι, πρῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δὲ ἡδέϊ οἴνω, τὸ τρίτον αὐθ' ὕδατι· ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνα, πολλὰ δὲ γουνοῦμην νεκῶν ἀμενηνὰ κάρηνα, ἐλθὼν εἰς Ἰθάκην στεῖραν βοῦν, ἢ τις ἀρίστη, ῥέξειν ἐν μεγάροισι πυρὴν τ' ἐμπλησέμεν ἐσθλῶν, Τειρεσίη δ' ἀπάνευθεν οἶνον ἱερευσέμεν οἴω παμμέλαν', ὃς μῆλοισι μεταπρέπει ἡμετέροισιν. Τοὺς δ' ἐπεὶ εὐχολῆσι λιτῆσί τε, ἔθνεα νεκρῶν, ἐλλισάμην, τὰ δὲ μῆλα λαβὼν ἀπεδειροτόμησα ἐς βόθρον· ῥέε δ' αἶμα κελαινεφές· αἰ δ' ἀγέροντο ψυχαὶ ὑπέξ Ἐρέβους νεκῶν κατατεθνηώτων. 8.34 Εἶτα ἐξηγεῖται, ὅπως ὁ τῶν ψυχῶν ξυνέθεεν ὄμιλος καὶ μεταλαβεῖν ἠπιέγετο τῶν χοῶν. Καὶ τί λέγω τὸν ποιητὴν; Ἄριστο κλῆς γὰρ ὁ Περιπατητικὸς Λύκωνα φάναι τὸν Πυθαγορικὸν ἔφη, ὡς Ἄριστοτέλης ὁ Νικομάχου θυσίαν τετελευτηκυῖα τῇ γυναικὶ τοιαύτην εἰώθει προσφέρειν, ὅποιαν Ἀθηναῖοι τῇ Δήμητρι. Ἡμεῖς δέ, ὦ ἄνδρες, οὔτε θυσίας, οὔτε μὴν χοᾶς τοῖς μάρτυσιν ἀπονέμομεν, ἀλλ' ὡς θεῖους καὶ θεοφιλεῖς γεραίρομεν ἄνδρας. Οὕτω γὰρ τοῦ πεποιηκότος καὶ σεσωκότος ἡράσθησαν, ὡς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ σφαγὴν ὑπολαβεῖν ἀξιέραστον. Εἰ δὲ ἀναισθητῶς αὐτοὺς ἔχειν τῶν γινομένων νομίζετε καὶ 8.35 μὴ θείας τινὸς καὶ τρισολβίας ὄντως λήξεως ἀπολαῦσαι, Πίνδαρος ὁ λυρικὸς ταύτην ὑμῶν ἐκβαλέτω τὴν δόξαν, λέγων ὠδί· ψυχαὶ δ' ... εὐσεβῶν, ἐν οὐρανοῖς ναίουσαι, μολπαῖς μάκαρα μέγαν αἰείδουσ' ἐν ὕμνοις. 8.36 Εἰ δὲ τῶν εὐσεβῶν βεβιωκότων οὐρανὸς ἐνδιαίτημα, ταύτην ἔχουσι τὴν λῆξιν οἱ μάρτυρες· τούτων γὰρ οὐδὲν εὐσεβέστερον· καὶ Ἐμπεδοκλῆς δὲ ὁ Ἀκραγαντῖνος οὕτω φησὶν· εἰς δὲ τέλος μάντις τε καὶ ὕμνοπόλοι καὶ ἱητροὶ καὶ πρόμοι ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισι πέλονται· ἔνθεν ἀναβλαστοῦσι θεοὶ τιμῆσι φέριστοι. 8.37 Εἰ δὲ μάντις καὶ ἰατροὺς τοσαύτης ἔφησεν ἐκεῖνος ἀξιοῦσθαι 8.37 τιμῆς, τί ἂν εἴποι τις περὶ τῶν τοσαύτην ἐπιδειξαμένων ὑπὲρ εὐσεβείας ἀνδρείαν, οἷς τοῦργον οὐ μόνον ἀνδρείαν, ἀλλὰ καὶ

δικαιοσύνην καὶ σωφροσύνην καὶ σοφίαν καὶ φρόνησιν μαρτυρεῖ; τί γὰρ σωφρονέστερον τῶν οὐκ ἀνασχομένων ἐκείνων ἐκστῆναι, ἅπερ ἐξ ἀρχῆς εὖ ἔχειν ὑπέλαβον; τί δὲ δικαιότερον τῶν τὰς θείας εὐεργεσίας ἀμειψαμένων σφαγῆ καὶ τὰ σώματα ἐκδεδωκότων 8.38 ὑπὲρ τοῦ τὸ σῶμα παραδεδωκότος σταυρῶ; τί δὲ φρονιμώτερον ἢ σοφώτερον τῶν οὕτω ταῦτα βουλευσαμένων καὶ τῶν μὲν τῆδε καταπεφρονηκότων, ὡς βέβαιον οὐδὲν ἐχόντων καὶ μόνιμον, ἔρα σθέντων δὲ ἐκείνων, ἃ λόγος ἐρμηνεύειν οὐ δύναται; τί δὲ ἀνδρικώτερον τῶν ἀνταγωνισαμένων πρὸς πολλὰ παθήματα καὶ διάφορα καὶ τοὺς κολάζοντας νενικηκότων τῆ καρτερίᾳ τῆς γνώ 8.39 μης; Τοιγάρτοι οὗτοί γε εἰσιν ἀτεχνῶς πρόμοι ἀνθρώπων καὶ πρόμαχοι καὶ ἐπίκουροι καὶ τῶν κακῶν ἀποτρόπαιοι, τὰς ὑπὸ τῶν δαιμόνων ἐπιφερομένας ἀποδιοπομπούμενοι βλάβας. Ὁ δὲ γε Ἡράκλειτος καὶ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ἀναιρεθέντας πάσης ἀξίους ὑπολαμβάνει τιμῆς: "Ἀρηϊφάτους" γὰρ φησιν "οἱ θεοὶ τιμῶσι καὶ ἄνθρωποι", καὶ πάλιν· "μόνοι γὰρ μείζονες μείζο 8.40 νος μοίρας λαγχάνουσιν". Ἀλλὰ τόνδε τὸν λόγον ἔγωγε οὐ προσίεμαι· πλείστοι γὰρ δὴ παμπόνηρον ἀσπασάμενοι βίον τὸν βίαιον ὑπέμειναν θάνατον. Εἰ τοίνυν τοὺς ἀρηϊφάτους ἅπαντας προσήκει τιμᾶν, ὥρα ὑμῖν καὶ τοῖς Οἰδίπου παισὶ τόδε ἀπονεῖμαι τὸ γέρας, οἱ τὸν πατέρα μὲν κατέλιπον ἀτημέλητον, ἔνεκα δὲ τυραννίδος κατ' ἀλλήλων λυττήσαντες τῷ ἀλλήλων αἵματι τὰς 8.41 οἰκείας ἐφοίνιζαν δεξιάς· τιμητέον δ' ἄρα καὶ τοὺς Πεισιστρατίδας ὑπὸ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος ἐνδίκως ἀναιρεθέντας. Ἀλλὰ τούναντίον ἔδρασαν Ἀθηναῖοι· τοὺς γὰρ ἀνελόντας χαλκαῖς εἰκόσιν ἐτίμησαν καὶ τῷ γένει τῷ τούτων ἀτέλειαν ἐδωρήσαντο. Οὐκ οὐκ πάντας ἀρηϊφάτους κατὰ τὸν Ἡράκλειτον τιμητέον, ἀλλ' ἐκείνους, οἱ τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀσπασίως κατεδέξαντο θάνατον· ἐκείνοι γὰρ ἀληθῶς, κατὰ γε τοῦτον αὐτόν, μόνοι μείζονες. Οὐ δὴ εἴνεκα καὶ μείζονος ἀπολαύουσι μοίρας, καὶ νῦν τὸ παρὰ πάντων ἀνθρώπων κομιζόμενοι γέρας καὶ τοὺς αἰώνιους στεφάνους προσμένοντες. Ἐκεῖνο δὲ τοῦ Ἡρακλείτου μάλα θαυμάζω, ὅτι "μένει τοὺς ἀνθρώπους ἀποθνήσκοντας, ὅσα οὐκ ἔλπονται οὐδὲ δοκέουσιν". 8.42 Ὅτι δὲ καὶ θείας λήξεως ἀπολαύουσιν αἱ τῶν ὀσίων ψυχαί, καὶ ὁ Πλάτων δεδήλωκεν ἐν τῷ Φαίδωνι, λέγων ὡδί: "Οἱ δὲ δὴ ἂν δόξωσι διαφερόντως πρὸς τὸ ὀσίως βιῶναι προκεκρίσθαι, οὗτοί εἰσιν οἱ τῶνδε μὲν τῶν ἐν τῇ γῆ ἀπαλλαττόμενοι ὡσπερ δεσμοτηρίου, ἄνω δὲ εἰς καθαρὰν οἴκησιν ἀφικνούμενοι." Προστέθεικε δὲ μετ' ὀλίγα καὶ ταῦτα· "Καὶ εἰς οἰκήσεις ἔτι τούτων καλλίους ἀφικνοῦνται, ἅς οὔτε ῥάδιον δηλῶσαι, οὔτε ὁ χρόνος ἰκανὸς ἐν 8.43 τῷ παρόντι." Ἴνα δὲ μή τις τούτων ἀκούσας καὶ τῆς θείας ἐκείνης διαγωγῆς ἐρασθεῖς, εὐαγὲς ὑπολάβοι τὸ βίᾳ τινὶ καὶ ἀνάγκῃ ἑαυτὸν ἐντεῦθεν ἐξαγαγεῖν, ἀναγκαίως ἐπήγαγεν· "Οὐ δεῖ δ' ἑαυτὸν ἐκ ταύτης λύειν οὐδὲ ἀποδιδράσκειν" καὶ ξυνελόντι 8.44 εἰπεῖν κακὴν λογίζεσθαι τὴν ὕλην. Λέγει δὲ καί, ὡς αὐτὴ κατ' ἑαυτὴν ἢ ψυχὴ γενομένη δύναται τῆς ἀληθινῆς σοφίας καὶ κρείττονος τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως μεταλαβεῖν, ὅταν αὐτὴν ὁ ἐνθὲνδε ἔρως εἰς οὐρανὸν πτερῶση, διὰ τῆς φιλοσόφου ἀγωγῆς εἰς τὸ τῆς ἐλπίδος τέλος ἀφικομένην, ἄλλου βίου αἰδίου ἀρχὴν 8.45 λαμβάνουσαν. Καὶ αὐθις ἐν τῷ αὐτῷ διαλόγῳ φησίν· "μετ' ἀγαθῆς μὲν ἐλπίδος" τὰς καλὰς ψυχὰς ἐνθὲνδε ἀπιέναι· οἱ πονηροὶ δὲ ζῶσί, φησί, "μετὰ κακῆς ἐλπίδος." Οὗτος καὶ τὴν φιλοσοφίαν θανάτου μελέτην ἐκάλεσε· "Κινδυνεύουσι γάρ" φησιν "ὅσοι τυγχάνουσιν ὀρθῶς ἀπτόμενοι φιλοσοφίας λεληθέναι τοὺς ἄλλους, ὅτι οὐδὲν ἄλλο αὐτοὶ ἐπιτηδεύουσιν ἢ ἀποθνήσκειν καὶ 8.46 τεθνάναι." Ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα ἐν τῷ Φαίδωνι γέγραφεν· ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ τῆς Πολιτείας οὕτω φησίν· "Τῶν δὲ δὴ ἀποθα νόντων ἐπὶ στρατείας, ὅς ἂν εὐδοκιμήσας τελευτήσῃ, ἄρ' οὐ πρῶτον μὲν τοῦ χρυσοῦ γένους εἶναι φήσομεν; {-} Πάντων μάλιστα." Καὶ μετ' ὀλίγα· "Τί δέ; οὐ μέλλομεν τὸν λοιπὸν χρόνον, ὡς δαίμονας γεγονότας, οὕτω θεραπεύειν τε καὶ προσκυνεῖν αὐτῶν τὰς θήκας; τὰ αὐτὰ δὲ

νομοῦμεν, ὅταν τις γήρα ἢ τινι ἄλλω τρόπῳ τελευτήσῃ τῶν ὅσοι ἂν διαφερόντως ἐν τῷ 8.47 βίῳ ἀγαθοὶ κριθῶσιν." Κάν τῷ Κρατύλῳ δὲ τόνδε τὸν λόγον διεύρυνεν· ἐπαινεῖ γὰρ τὸν Ἡσίοδον καὶ τοὺς ἄλλους γε ποιητὰς εἰρηκότας· "ὥς ἐπειδάν τις ἀγαθὸς ὢν τελευτήσῃ, μεγάλην μοῖραν καὶ τιμὴν ἐκεῖ ἔχει, καὶ γίνεται δαίμων κατὰ τὴν τῆς φρονήσεως ἐπωνυμίαν· ταύτη οὖν τίθεται κάγῳ τὸν δαίμονα ἄνδρα." Ὁ δὲ γε Ἡσίοδος περὶ τοῦ χρυσοῦ γένους ταῦτα ἔφη· αὐτὰρ ἐπειδὴ τοῦτο γένος κατὰ μοῖρ' ἐκάλυψεν, οἱ μὲν δαίμονες ἀγνοοῦντες ἐπιχθόνιοι καλέονται, ἐσθλοὶ, ἀλεξικάκοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων. 8.48 Εἰ τοίνυν καὶ ὁ ποιητὴς καὶ ἐσθλοὺς καὶ ἀλεξικάκους καὶ φύλακας θνητῶν ἀνθρώπων τοὺς ἄριστα βεβιωκότας, εἶτα τελευτήσαντας, προσηγόρευσεν, ἐκράτνε δὲ τοῦ ποιητοῦ τὸν λόγον τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος καὶ χρῆναι ἔφη καὶ θεραπεύειν τούτων καὶ προσκυνεῖν τὰς θήκας, τί δήποτε μέμφεσθε τοῖς παρ' ἡμῶν γινομένοις, ὧ βέλτιστοι; Τοὺς γὰρ ἐν εὐσεβείᾳ λάμπσαντας καὶ ὑπὲρ ταύτης τὴν σφαγὴν δεξαμένους, ἀλεξικάκους ἡμεῖς καὶ ἰατροὺς ὀνομάζομεν, οὐ δαίμονας καλοῦντες—μὴ οὕτω λυττῆσαι—ἀλλὰ Θεῶ φίλους καὶ εὖνους θεράποντας, παρρησίᾳ χρωμένους καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν ἐπαγγέλλοντας τὴν φορὰν. 8.49 Τοῦτο γὰρ δὴ καὶ τῶν φιλοσόφων ὁ κορυφαῖος ἐν τῇ Ἐπινομίδι δεδήλωκεν· ἔφη γάρ· "Οὐ φημι εἶναι δυνατὸν ἀνθρώποις μακαρίους τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι πλὴν ὀλίγων. Μέχρι περ ἂν ζῶμεν, τοῦτο διορίζομαι· καλὴ δὲ ἐλπίς τελευτήσαντι τυχεῖν ἀπάντων." Ἀτεχνῶς δὲ γε τοῦτο ἔοικε τοῖς ὑπὸ τῆς θεῆς εἰρημένοις γραφῆς· "Μὴ μακαρίσης ἄνδρα πρὸ τελευτῆς αὐτοῦ" καὶ "φῶς δικαίοις διαπαντός", καὶ "ψυχὰς δικαίων ἐν χειρὶ Θεοῦ" καὶ τὰ τούτοις προσόμοια. 8.50 Ὅτι δὲ τοῖς δικαίοις ὕβρεις καὶ λοιδορίας καὶ αἰκίας καὶ μάστιγας κατὰ τὸν παρόντα βίον ξυνεκλήρωσε τῶν ὄλων ὁ πρῦτανις, καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ συγγέγραψεν· "Οὕτω" γὰρ φησι "διακείμενος ὁ δίκαιος αἰκισθήσεται, στρεβλωθήσεται, δεθήσεται, ἐκκοπήσεται τῷ ὀφθαλμῷ, τελευτῶν πάντα κακὰ παθὼν ἀνασκινδυλευθήσεται." Οὐκοῦν τρισάθλιοι μὲν οἱ ταῦτα ποιῶντες, τρισόλβιοι δὲ οἱ πάσχοντες; 8.51 Ὅτι δὲ καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἀνθρωπείων δύνανται πραγματῶν αἱ τῶν ὀσίων ψυχὰς καὶ τοῦ σώματος ἐκτὸς γενόμεναι, ὁ Πλάτων καὶ τοῦτο ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ τῶν Νόμων ἐδίδαξε· λέγει δὲ οὕτως· "Εἴς τινα γὰρ οὖν μοι καιρὸν φαινόμεθα τοὺς ἔμπροσθεν λόγους διεξελεῖν, ὥς ἄρα αἱ τῶν τελευτησάντων ψυχὰς δύναμιν ἔχουσι τινα τελευτήσασαι καὶ τῶν κατ' ἀνθρώπους πραγμάτων ἐπιμελοῦνται. Ταῦτα δὲ ἀληθεῖς μὲν, μακροὶ δὲ εἰσι περιέχοντες λόγοι· πιστεύειν δὲ ταῖς ἄλλαις φήμαις χρεῶν περὶ τὰ τοιαῦτα, οὕτω πολλαῖς καὶ σφόδρα γε παλαιαῖς οὔσαις· πιστεύειν δὲ αὐτῶν 8.52 τοῖς νομοθετοῦσι ταῦθ' οὕτως ἔχει." Ἄλλ' ὁ μὲν φιλόσοφος κελεύει καὶ ταῖς φήμαις πιστεύειν· ὑμεῖς δὲ οὐ μόνον ἡμῖν ἀπιστεῖτε καὶ τῆς τῶν πραγμάτων βρώσεως ἀληθείας ἐπαίειν οὐ βούλεσθε, ἀλλ' οὐδὲ τῷ ὑμετέρῳ φιλοσόφῳ πιστεύειν ἐθέλετε ἀντικρυς λέγοντι, ὥς αἱ τῶν ὀσίων ψυχὰς τῶν σωμάτων ἀπαλ' ἀνθρώπους ἐπιμελοῦνται πραγμάτων. Τῷ δὲ οὕτως ἀρμόττει τοῦδε τοῦ γέρως τυχεῖν, ὥς τοῖς ἡγαπηκόσι μὲν ἐκθύμως τὰ θεῖα, μεμενηκόσι δὲ μέχρι τέλους οἷς ἐξ ἀρχῆς προείλοντο καὶ τὴν τάξιν ἐν ἧ σφᾶς ἔταξαν οὐκ ἀνασχομένοις κατα 8.53 λιπεῖν; Τοῦτον δὲ γε καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῇ Ἀπολογία κρατύνει τὸν λόγον· φησὶ δὲ οὕτως· "Οὕτω γὰρ ἔχει, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῇ ἀληθείᾳ· οὐ γὰρ τις ἑαυτὸν τάξῃ, ἡγησάμενος βέλτιστον εἶναι, ἢ ὑπ' ἄρχοντος ταχθῆ, ἐνταῦθα δεῖ, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, μένοντα κινδυνεύειν, μηδὲν ὑπολογιζόμενον μήτε θάνατον μήτε ἄλλο 8.54 μηδὲν πρὸ τοῦ αἰσχροῦ." Καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· "Τὸ γὰρ τοι θάνατον δεδιέναι, ὧ ἄνδρες, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ δοκεῖν σοφὸν εἶναι, μὴ ὄντα." Καὶ αὖθις μετὰ βραχεῖα· "Πρὸ γοῦν τῶν κακῶν, ὧν οἶδα ὅτι κακά ἐστιν, ἂ μὴ οἶδα εἰ καὶ ἀγαθὰ ὄντα τυγχάνει, οὐ φοβηθήσομαι οὐδὲ φευξομαι." Καὶ πάλιν· "Τὰ τε γὰρ ἄλλα εὐδαιμονέστεροί εἰσιν οἱ ἐκεῖ τῶν ἐνθάδε, καὶ ἤδη καὶ 8.55 τὸν λοιπὸν χρόνον ἀθάνατοὶ εἰσιν." Αὐτοῦ δὲ, ὧ φίλοι ἄνδρες, καὶ ταῦτα· "Ἐμὲ

γὰρ οὐδὲν βλάψειεν ἂν οὔτε Μέλητος οὔτε Ἄνυτος. Οὐδὲ γὰρ ἂν δύναιντο· οὐ γὰρ οἶμαι θεμιτὸν εἶναι βελτίονι ἀνδρὶ ὑπὸ χείρονος βλάπτεσθαι. Ἀποκτείνειε μὲντ' ἂν ἴσως ἢ ἐξελάσειεν ἢ ἀτιμάσειεν· ἀλλὰ ταῦτα οὗτος μὲν ἴσως οἶεται εἶναι καὶ ἄλλος τίς που μεγάλα κακά· ἐγὼ δὲ οὐκ οἶμαι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ποιεῖν ἢ οὗτος νυνὶ ποιεῖ, ἄνδρα ἀδίκως ἐπι χειρῶν ἀποκτινύναι." 8.56 Τοιαῦτα μὲν οὖν ὁ Σωκράτης καὶ ἐν αὐτῷ γε τῷ ἀγῶνι πεφίλοσόφηκεν, ὡς ὁ Πλάτων μεμαρτύρηκεν, ἀλλ' ὅμως τῆς τῶν μαρτύρων τιμῆς οὐ τετύχηκεν· οὔτε γὰρ σηκὸν ἐκείνῳ ἐδείμαντο οὔτε τέμενος ἀφιέρωσαν οὔτε πανήγυριν ἀπεκλήρωσαν οἱ τῶν ἐκείνου λόγων μετείληχότες, ἀλλὰ καὶ σοφὸν γενόμενον καὶ ἀνδρεῖον, ἀγέραςτον εἶασαν, καίτοι ἄδικόν γε κάκεῖνος ὑπομεμενῆκει σφαγῆν. Ἄλλ' οὐκ ἀρίστην γε εἶχε καὶ ἀκραιφνή τὴν εὐσέβειαν· ἀνεμέμικτο γὰρ αὐτῇ τοῦ τηνικάδε κατεσχηκότος πλά 8.57 νου πολλά. Ὅθεν δὴ οὐδὲ τῆς μετὰ τὴν τελευταίαν ἡξιώθη τιμῆς· οὐδὲ γε Ἀνάξαρχος ἐκείνος, ὃς ὑπέροις πτισσόμενος σιδηροῖς ἔλεγεν, ὡς φασι, "πίσσε, πίσσε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον· Ἀνάξαρχον γὰρ οὐ πίσσεις", οὐδὲ Ζήνων ὁ Ἐλεάτης, ὃς ἀναγκαζόμενος κατεπειπὶν τι τῶν ἀπορρήτων, ἀντέσχε πρὸς τὰς βασάνους οὐδὲν ἐξομολογούμενος· ὡς δὲ φησὶν Ἐρατοσθένης ἐν τοῖς Περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, δεῖσας οὗτος, μὴ τῇ τῶν παθῶν ὑπερβολῇ βιασθεῖς ἐξείπη τι τῶν ξυγκειμένων καὶ τοὺς στασιώτας μηνύσῃ, τὴν γλῶτταν τοῖς ὁδοῦσι τεμῶν προσέπτυσσε τῷ τυράννῳ. 8.58 Ταῦτο δὲ τοῦτο καὶ Θεόδοτον φασι ποιῆσαι τὸν Πυθαγόρειον καὶ Παῦλον τὸν Λακύνου γνῶριμον, ὡς ὁ Περγαμηνὸς Τιμόθεος ἐν τῷ Περὶ τῆς τῶν φιλοσόφων ἀνδρείας ξυνέγραψε· ξυμμαρτυρεῖ δὲ τούτῳ καὶ Ἀχαϊκὸς ἐν τοῖς Ἠθικοῖς. Ἄλλ' ὅμως τούτων οὐδεὶς τῆς τῶν μαρτύρων ἡξιώθη τιμῆς· 8.59 οὐδὲ μὴν ἐκεῖνοι οἱ τὰ λαμπρὰ καὶ πολυθρύλητα στήσαντες τρόπαια, οὐ Μιλτιάδης, οὐ Κίμων, οὐ Περικλῆς, οὐ Θεμιστοκλῆς, οὐκ Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου· καίτοι οὗτος οὐκ ἀνδρεῖος μόνον, ἀλλὰ καὶ δίκαιος ἐνενομίστο· ἀλλ' ὅμως οὔτε οὗτος οὔτε Βρασίδας ὁ Σπαρτιάτης, οὐκ Ἀγησίλαος, οὐ Λύσανδρος ὁ τὴν δυναστείαν καταλύσας τῶν Ἀθηναίων, οὐ Πελοπίδας ὁ Βοιωτάρχης, οὐκ Ἐπαμεινώνδας ὁ τὴν Λακωνικὴν ληϊσάμενος καὶ τῇ Σπάρτῃ προσενεγκεῖν τὴν στρατιὰν τολμήσας, οὐχ οἱ Ῥωμαίων περιφανέστατοι στρατηγοί, ὁ Σκιπίων ὁ πρῶτος, ὁ ἐκείνου ὁμώνυμος, ὁ Κάτων, ὁ Σύλλας, ὁ Μάριος, ὁ Πομπήϊος, ὁ Καῖσαρ αὐτός. 8.60 Τούτων γὰρ ἕκαστος ἐν μὲν ταῖς στρατηγίαις καὶ ταῖς ἐν πολέμοις ἀνδραγαθίαις διέπρεψε, τοῦ δὲ τῶν μαρτύρων οὐ μετέλαχε γέρω. Καὶ τί λέγω τοὺς στρατηγούς; οὐδὲ γὰρ οἱ τῆς οἰκουμένης βεβασιλευκότες ταύτης ἀπέλασαν τῆς τιμῆς, οὐ Κῦρος, οὐ Δαρεῖος, οὐ Ξέρξης, οὐκ Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου· τοὺς γὰρ ἐπισήμους καταλέγω μόνους·, οὐκ Αὔγουστος, οὐκ Οὐέσπασιανός, οὐ Τραϊανός, οὐκ Ἀδριανός, οὐκ Ἀντωνίνος· ἀλλ' οὔτοι πάντες ζῶντες μὲν ἦσαν περίβλεπτοι καὶ τοὺς βαρβάρους ἐνίκων καὶ μετὰ τὰς νίκας πομπὰς ἐπετέλουν καὶ ἑορτάς, ἐπειδὴ δὲ 8.61 ἐτελεύτησαν, οὐδὲν τῶν πολλῶν διαφέρουσιν· οὔτε γὰρ τάφους ἔχουσιν ἐπισήμους οὔτε δημοθιναῖς ἐτησίαις γεραίρονται. Τίς γὰρ δὴ οἶδε τὸν Ξέρξου γε τάφον ἢ τὸν Δαρείου; τίς δὲ τὸν Ἀλεξάνδρου, τοῦ τοσοῦτων ἐθνῶν ἐν ὀλιγίστῳ γε χρόνῳ κρατήσαντος; Καὶ τί λέγω τοὺς παλαιούς; οὐδὲ γὰρ τὸ Αὔγουστου σῆμα δῆλόν ἐστιν ἢ τῶν ἄλλων, ὅσοι μετὰ τοῦτον τὴν Ῥωμαίων ἰθύναντες βασιλείαν ἠγνόησαν τὸν ταύτης δοτῆρα καὶ χορηγόν, μόνων δὲ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων οἱ τάφοι δῆλοι καὶ γνῶριμοι, οἱ δὲ τῶν μεταξὺ δυσσεβῶς βεβασιλευκόντων φαίνονται μὲν, τιμῆς δὲ οὐδὲ σμικρὰς ἀπολαύουσιν· οὐ μόνον γὰρ τῆς βασιλικῆς ἀπεστέρηται, ἀλλὰ καὶ ἥς οἱ τῶν ἰδιωτῶν μετεσχῆκασιν. 8.62 Καίτοι τινὲς τῶν ἀνοήτων καὶ θεοὺς σφᾶς ἀνηγόρευσαν καὶ νεῶς ἑαυτοῖς ἐδομήσαντο. Καὶ γὰρ Ἀντίοχος ἐπεκλήθη θεός, καὶ Γάιος ὁ Τιβερίου διάδοχος, καὶ Οὐέσπασιανός καὶ Ἀδριανός μεγίστους ἑαυτοῖς νεῶς ὠκοδόμησαν, ἀλλὰ ξὺν τῇ ζωῇ καὶ τὴν δυσσεβῆ τιμὴν ἀφηρέθησαν. Οἱ δὲ τῶν καλλινίκων μαρτύρων σηκοὶ λαμπροὶ καὶ περίβλεπτοι καὶ μεγέθει διαπρεπεῖς καὶ παν 8.63

τοδαπῶς πεποικιλμένοι καὶ κάλλους ἀφιέντες μαρμαρυγᾶς. Εἰς δὲ τούτους οὐχ ἅπαξ ἢ δις γε τοῦ ἔτους ἢ πεντάκις φοιτῶμεν, ἀλλὰ πολλάκις μὲν πανηγύρεις ἐπιτελοῦμεν, πολλάκις δὲ ἡμέρας ἐκάστης τῶ τούτων δεσπότη τοὺς ὕμνους προσφέρομεν. Καὶ οἱ μὲν ὑγιαίνοντες αἰτοῦσι τῆς ὑγείας τὴν φυλακὴν, οἱ δὲ τινὶ νόσῳ παλαίοντες τὴν τῶν παθημάτων ἀπαλλαγὴν· αἰτοῦσι δὲ καὶ ἄγονοι παῖδας, καὶ στέριφαι παρακαλοῦσι γενέσθαι μητέρες, καὶ οἱ τῆσδε τῆς δωρεᾶς ἀπολαύσαντες ἀξιοῦσιν ἄρτια σφίσι φυλαχθῆναι τὰ δῶρα· καὶ οἱ μὲν εἷς τινα ἀποδημίαν στελλόμενοι λιπαροῦσι τούτους ξυνοδοιπόρους γενέσθαι καὶ τῆς ὁδοῦ ἡγεμόνας· οἱ δὲ τῆς ἐπανόδου τετυχηκότες τὴν τῆς χάριτος ὁμολογίαν προσφέρουσιν, οὐχ ὡς θεοῖς αὐτοῖς προσιόντες, ἀλλ' ὡς θεῖους ἀνθρώπους ἀντιβολουῦντες καὶ γενέσθαι πρεσβυτάς ὑπὲρ σφῶν 8.64 παρακαλοῦντες. Ὅτι δὲ τυγχάνουσιν ὦνπερ αἰτοῦσιν οἱ πιστῶς ἐπαγγέλλοντες, ἀναφανδὸν μαρτυρεῖ τὰ τούτων ἀναθήματα τὴν ἰατρειάν δηλοῦντα. Οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν, οἱ δὲ ποδῶν, ἄλλοι δὲ χειρῶν προσφέρουσιν ἐκτυπώματα· καὶ οἱ μὲν ἐκ χρυσοῦ, οἱ δὲ ἐξ ὕλης πεποιημένα. Δέχεται γὰρ ὁ τούτων δεσπότης καὶ τὰ σμικρὰ τε καὶ εὖωνα, τῇ τοῦ προσφέροντος δυνάμει τὸ δῶρον μετρῶν. Δηλοῖ δὲ ταῦτα προκείμενα τῶν παθημάτων τὴν λύσιν, 8.65 ἧς ἀνετέθη μνημεῖα παρὰ τῶν ἀρτίων γεγενημένων. Ταῦτα δὲ κηρύττει τῶν κειμένων τὴν δύναμιν· ἢ δὲ τούτων δύναμις τὸν τούτων Θεὸν ἀληθινὸν ἀποφαίνει Θεόν. Ἐξετάσωμεν γάρ, τίνες καὶ πόθεν οἱ ταύτης ἀξιοθέντες τῆς χάριτος. Ἄρα τινες ἐπίσημοι καὶ περιφανεῖς ἢ γένους ἀρχοῦντες λαμπρότητα ἢ τοῖς τοῦ πλοῦτου περιρρέομενοι ρεύμασιν ἢ ἐκ 8.66 δυναστείας τινὸς γενόμενοι γνώριμοι; Οὐδαμῶς, ὧ ἄνδρες. Τοῦ τῶν γὰρ οὐδενὸς μετεσχῆκασιν, ἀλλ' ἰδιῶται ἦσαν ἢ στρατιῶται, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ οἰκέται γεγέννηται καὶ θεραπαινίδες, ἐν ἄσθε νέσι δ' ἄγαν σώμασι γενναίως ἀγωνισάμεναι· καὶ αἱ μὲν σωφρόνως ἔλκουσαι τὸν τοῦ γάμου ζυγόν, αἱ δὲ τί γάμος οὐκ ἐπιστάμεναι. Ἀκούω δὲ ἔγωγε τινὰς καὶ τῇ σκηνῇ ξυντραφέντας καὶ ἐξαπίνης τοῖς ἀγωνισταῖς ξυνταχθέντας καὶ ἀξιονίκους γεγενημένους καὶ τῶν στεφάνων τετυχηκότας καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν σφόδρα δεδιττομένους τοὺς δαίμονας, οἷς ἦσαν ὑποχείριοι πάλοι· πολλοὶ δὲ καὶ ἱερεῖς καὶ νεωκόροι τὰ κατὰ τῆς ἀσεβείας ἀνέστη 8.67 σαν τρόπαια. Ἐκ τοιούτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ξυνέστησαν οἱ τῶν μαρτύρων χοροί. Καὶ φιλόσοφοι μὲν καὶ ῥήτορες παραδέδονται λήθη, καὶ βασιλέων καὶ στρατηγῶν οὐδὲ τὰς προσηγορίας γινώσκουσιν οἱ πολλοί, τὰς δὲ τῶν μαρτύρων προσηγορίας μᾶλλον ἴσασι πάντες ἢ τὰ τῶν φιλτάτων ὀνόματα· καὶ τοῖς παισὶ δὲ τὰς τούτων προσηγορίας ἐπιτιθέναι σπουδάζουσιν, ἀσφάλειαν αὐτοῖς ἐντεῦθεν καὶ φυλακὴν μηχανώμενοι. 8.68 Καὶ τί λέγω φιλοσόφους καὶ βασιλέας καὶ στρατηγούς; καὶ γὰρ αὐτῶν τῶν καλουμένων θεῶν τὴν μνήμην ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐξήλειψαν διανοίας. Τὰ μὲν γὰρ ἐκείνων οὕτω παντελῶς διελύθη τεμένη, ὡς μηδὲ τῶν σχημάτων διαμεῖναι τὸ εἶδος, μηδὲ τῶν βωμῶν τὸν τύπον τοὺς νῦν ἀνθρώπους ἐπίστασθαι, αἱ δὲ τούτων 8.69 ὕλαι καθωσιώθησαν τοῖς τῶν μαρτύρων σηκοῖς. Τοὺς γὰρ οἰκείους νεκροὺς ὁ δεσπότης ἀντεισηῆξε τοῖς ὑμετέροις θεοῖς, καὶ τοὺς μὲν φρούδους ἀπέφηνε, τούτοις δὲ τὸ ἐκείνων ἀπένειμε γέρας. Ἄντι γὰρ δὴ τῶν Πανδίων καὶ Διασίων καὶ Διονυσίων καὶ τῶν ἄλλων ὑμῶν ἑορτῶν Πέτρου καὶ Παύλου καὶ Θωμᾶ καὶ Σεργίου καὶ Μαρκέλλου καὶ Λεοντίου καὶ Ἀντωνίνου καὶ Μαυρικίου καὶ τῶν ἄλλων μαρτύρων ἐπιτελοῦνται δημοθιοιναί· καὶ ἀντὶ τῆς πάλοι πομπείας καὶ αἰσχροουργίας καὶ αἰσχρορημοσύνης σῶφρονες ἑορτάζονται πανηγύρεις, οὐ μέθην ἔχουσαι καὶ κῶμον καὶ γέλωτα, ἀλλ' ὕμνους θεῶν καὶ ἱερῶν λογίων ἀκρόασιν καὶ προσευχὴν ἀξιεπαίνοις κοσμουμένην δακρύοις. 8.66 μεναι. Ἀκούω δὲ ἔγωγε τινὰς καὶ τῇ σκηνῇ ξυντραφέντας καὶ ἐξαπίνης τοῖς ἀγωνισταῖς ξυνταχθέντας καὶ ἀξιονίκους γεγενημένους καὶ τῶν στεφάνων τετυχηκότας καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν σφόδρα δεδιττομένους τοὺς

δαίμονας, οἷς ἦσαν ὑποχείριοι πάλαι· πολλοὶ δὲ καὶ ἱερεῖς καὶ νεωκόροι τὰ κατὰ τῆς ἀσεβείας ἀνέστη 8.67 σαν τρόπαια. Ἐκ τοιούτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ξυνέστησαν οἱ τῶν μαρτύρων χοροί. Καὶ φιλόσοφοι μὲν καὶ ῥήτορες παραδέδονται λήθη, καὶ βασιλέων καὶ στρατηγῶν οὐδὲ τὰς προσηγορίας γινώσκουσιν οἱ πολλοί, τὰς δὲ τῶν μαρτύρων προσηγορίας μᾶλλον ἴσασι πάντες ἢ τὰ τῶν φιλόσοφων ὀνόματα· καὶ τοῖς παισὶ δὲ τὰς τούτων προσηγορίας ἐπιτιθέσθαι σπουδάζουσιν, ἀσφάλειαν αὐτοῖς ἐντεῦθεν καὶ φυλακὴν μηχανώμενοι. 8.68 Καὶ τί λέγω φιλοσόφους καὶ βασιλέας καὶ στρατηγούς; καὶ γὰρ αὐτῶν τῶν καλουμένων θεῶν τὴν μνήμην ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐξήλειψαν διανοίας. Τὰ μὲν γὰρ ἐκείνων οὕτω παντελῶς διελύθη τεμένη, ὡς μηδὲ τῶν σχημάτων διαμεῖναι τὸ εἶδος, μηδὲ τῶν βωμῶν τὸν τύπον τοῦ νῦν ἀνθρώπου ἐπίστασθαι, αἱ δὲ τούτων 8.69 ὕλαι καθωσιώθησαν τοῖς τῶν μαρτύρων σηκοῖς. Τοὺς γὰρ οἰκείους νεκροὺς ὁ δεσπότης ἀντεισῆξε τοῖς ὑμετέροις θεοῖς, καὶ τοὺς μὲν φρούδους ἀπέφηνε, τούτοις δὲ τὸ ἐκείνων ἀπένειμε γέρας. Ἄντι γὰρ δὴ τῶν Πανδίων καὶ Διασίων καὶ Διονυσίων καὶ τῶν ἄλλων ὑμῶν ἑορτῶν Πέτρου καὶ Παύλου καὶ Θωμᾶ καὶ Σεργίου καὶ Μαρκέλλου καὶ Λεοντίου καὶ Ἀντωνίνου καὶ Μαυρικίου καὶ τῶν ἄλλων μαρτύρων ἐπιτελοῦνται δημοθινία· καὶ ἀντι τῆς πάλαι πομπείας καὶ αἰσχροργίας καὶ αἰσχρορημοσύνης σὺφρονες ἑορτάζονται πανηγύρεις, οὐ μέθην ἔχουσαι καὶ κῶμον καὶ γέλωτα, ἀλλ' ὕμνους θεῶν καὶ ἱερῶν λογίων ἀκρόασιν καὶ προσευχὴν ἀξιωματίους κοσμουμένην δακρύοις. 8.70 Ὅρωντες τοῖνυν τῆς τῶν μαρτύρων τιμῆς τὸ ὠφέλιμον, φεύγετε, ὦ φίλοι, τῶν δαιμόνων τὸν πλάνον· καὶ τούτοις φῶς τῆρσι καὶ ποδηγοῖς κεχημένοι, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἄγουσαν πορείαν ὀδεύσατε, ἵνα τῆς τούτων χορείας ἐν τοῖς ἀνωλέθροις αἰῶσι μετάσχητε.

9.τ ΠΕΡΙ ΝΟΜΩΝ.

9.1 Ὑμεῖς μὲν, ὦ ἄνδρες, κεκαλλιεπημένων ποθεῖτε λόγων ἀκούειν καὶ τούτοις κατακληῖσθαι ζητεῖτε· οὐ δ' ἂν τούτους μὴ εὔροιτε, γελᾶτε καὶ κωμωδεῖτε καὶ τὰς ἀκοὰς βύετε καὶ τῶν 9.2 λεγομένων ἐπαίειν οὐ βούλεσθε. Ἔδει δὲ ξυνιδεῖν, ὡς τὰ πολλὰ τῶν ἄγαν τιμιωτάτων ἐν ἐλύτροις εὐτελεῖσι καλύπτεται. Καὶ γὰρ τὸν πολυτελεῖ μαργαρίτην καὶ τοῖς πλουτοῦσι τριπόθητον εὐκα ταφρόνητον ὄστρεον καὶ τίκτει καὶ τρέφει, καὶ μέντοι καὶ κατακρύπτει· οἱ δὲ τοῦτον ὠνούμενοι, χρυσίον διδόντες ὅτι μάλιστα 9.3 πλεῖστον, χαίρειν ἕως τὸ ὄστρεον. Καὶ τοῖς διαυγέσι δὲ λιθιδίοις ἐκείνοις, ἃ τὴν βασιλικὴν διακοσμεῖ κεφαλὴν, ἕτερα λίθου φύσις ἕξωθεν περικείται παντάπασιν ἄχρηστος· οἱ δὲ τοῦ τοιοῦδε κόσμου δημιουργοί, τοῦτο τὸ περιττόν τε καὶ ἄχρηστον περικόπτοντες τε καὶ ἀποξύνοντες, τῶν διαφανῶν λίθων ἐκείνων γυμνῶν 9.4 νοῦσι τὸ κάλλος. Καὶ τὸν χρυσὸν δὲ τὸν τοῖς πολλοῖς ἀξίεραστον, καὶ μέντοι καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χαλκὸν καὶ τὸν σίδηρον ψάμμος καὶ γῆ συγκαλύπτουσιν· ἀλλ' οἱ τὰς χρυσίτιδας καὶ ἀργυρίτιδας διερευνώμενοι φλέβας διορύττουσι μὲν τὰ μέταλλα, συλλέγουσι δὲ τὰ ψήγματα. Καὶ ἐπίσημον δὲ γενόμενον τὸν χρυσὸν καὶ τὸν βασιλικὸν δεξάμενον χαρακτῆρα οὐ χρυσὸς ἕξω 9.5 θεν, ἀλλ' ἢ σκύτιναι ἢ ξύλινα φυλάττουσι θῆκαι. Εἰκότως οὖν ἄρα καὶ τὴν ἀληθῆ περι τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δόξαν οὐ λαμπροί τινες καὶ ὄγκον ἔχοντες, ἀλλ' ἀπλοῖ καὶ πεζοὶ καὶ πᾶσι γνώριμοι κηρύττουσι λόγοι, καὶ τὸν μέγαν καὶ ἄρρητον 9.6 θησαυρὸν εὐτελεῖς ἄγαν φέρουσι θῆκαι. Ὅσῃν δέ γε οὗτοι ῥώμην καὶ δύναμιν ἔχουσι, ῥᾶστα ἂν τις ξυνίδοι, τοὺς Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων νομοθέτας παραγαγῶν καὶ τούτοις τοὺς ἡμετέρους ἀλιείας καὶ τελώνας παρεξετάσας. Εὐρήσει γὰρ τοὺς μὲν οὐδὲ τοὺς ὁμόρους πείσαντας κατὰ τοὺς σφῶν πολιτεύεσθαι νόμους, τοὺς δὲ Γαλιλαίους οὐ μόνον Ῥωμαίους πεπεικότας καὶ Ἑλληνας, ἀλλὰ καὶ πάντα τῶν

βαρβάρων τὰ φύλα τὴν εὐαγγελικὴν νομοθεσίαν ἀσπάσασθαι. 9.7 Καὶ Μίνως μὲν, ὃς αὐχεῖ κατὰ τὸν μῦθον πατέρα τὸν Δία, καὶ παρὰ τὸ ἐκείνου γε ἄντρον, ὡς μυθολογοῦσι, φοιτήσας τὰς τῶν νόμων ἔλαβεν ἀφορμὰς, Κρητῶν μὲν νομοθέτης ἐγένετο, οὐκ ἔπεισε δὲ οὔτε Σικελιώτας οὔτε Καρχηδονίους οὔτε μὴν τοὺς Ἕλληνας κατὰ τοὺς αὐτοῦ πολιτεύεσθαι νόμους, ἀλλὰ μόνην τὴν νῆσον ἐκείνην, ἣς ἐβασίλευε, στέρξαι τοὺς νόμους ἠνάγκασε, καὶ οὐδὲ τούτους τὸν αἰεὶ χρόνον· ἐπειδὴ γὰρ Ῥωμαῖοι τῆς οἴκου μένης ἐκράτησαν, κατὰ τοὺς τούτων καὶ οὔτοι πολιτεύονται 9.8 νόμους. Πάλιν τὸν Χαρώνδαν πρῶτον Ἰταλίας καὶ Σικελίας νομοθέτην γεγενῆσθαι φασιν· ἀλλ' οὐδὲ οὗτος Τυρρηνοὺς ἔπεισεν ἢ Κελτοὺς ἢ Ἰβήρας ἢ Κελτίβηρας, καὶ ταῦτα ὁμόρους γε ὄντας καὶ ἀγχιτέρμονας, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεθέντας καταδέξασθαι νόμους. Καὶ τί λέγω τοὺς ὁμόρους; οὐδὲ γὰρ οἱ τηνικάδε τοὺς θαυμάσαντες καὶ στέρξαντες κατὰ τούτους νῦν βιοτεύουσι· τὸν γὰρ τοι τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων ὑπῆλθον καὶ οὔτοι ζυγόν. 9.9 Ζάλευκος δὲ Λοκροῖς τέθεικε νόμους, παρὰ γε τῆς Ἀθηνᾶς τὴν τούτων ἐπιστήμην δεξάμενος, ἣ φασιν οἱ τοὺς μύθους διαπλάττειν φιλοῦντες· ἀλλ' οὔτε Ἀκαρνᾶνες οὔτε Φωκεῖς οὔτε μὴν οἱ ἄλλοι Λοκροὶ τῆς τούτου νομοθεσίας ἠνέσχοντο, καὶ ταῦτα οὐ μακρὰν 9.10 οἰκοῦντες, ἀλλ' ἀστυγεῖτονες ὄντες. Τὸν δὲ Λυκοῦργον λέγου σιν οἱ σεμνολογεῖν τοὺς τοῦδε νόμους σπουδάζοντες εἰς Δελφοὺς μὲν ἀφικέσθαι παρὰ τὸν Πύθιον, ἐμπνευσθῆναι δὲ παρ' ἐκείνου καὶ θεῖναι Λακεδαιμονίοις τοὺς νόμους. Λέγουσι δὲ καὶ τὸν χρησμόν, ὃν τοῦδε πέρι ὁ Πύθιος ἔχρησεν· ἔστι δὲ οὗτος· ἦ κεις, ὦ Λυκόεργε, ἐμὸν ποτὶ πῖονα νηὸν Ζηνὶ φίλος καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσιν; δίζω ἢ σε θεὸν μαντεύσομαι ἢ ἄνθρωπον· ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπομαι, ὦ Λυκόεργε. Ἦ κεις εὐνομίην διζήμενος· αὐτὰρ ἐγὼ τοι δώσω. 9.11 Τοιοῦτος μὲν δὴ οὗτος καὶ ὁ περὶ τούτου χρησμός. Ἀλλ' οὔτε τὸ πολὺ τοῦ νομοθέτου κλέος οὔτε τῆς Σπάρτης ἢ περι φάνεια οὔτε ὁ τοῦ Πυθίου χρησμός ἠνάγκασεν Ἀργεῖους ἢ Τεγεάτας ἢ Μαντινεῖς ἢ Κορινθίους, μάλα πλησίον οἰκοῦντας, τὴν Λακεδαιμονίων καταδέξασθαι πολιτείαν. Καὶ τί λέγω τοὺς ἄλλους; Φλιάσιοι γὰρ πόλισμα μὲν οἰκοῦσι σμικρόν, αἰεὶ δὲ τὴν Λακεδαιμονίων ἡγεμονίαν ἠγάπησαν καὶ τούτων ἦσαν ὑπόσπονδοι, ἀλλ' ἤγοντο μὲν ὑπ' ἐκείνων καὶ ξυνεπολέμουν αἰεὶ, τοῖς δὲ 9.12 ἐκείνων οὐκ ἐχρήσαντο νόμοις. Καὶ ἵνα τοὺς ἄλλους νομοθέτας παρῶ, Ἄπιν τὸν Ἀργείων καὶ Μνήσωνα τὸν Φωκέων καὶ τὸν Κυρηναίων Δημώννακτα καὶ Παγώνδην τὸν Ἀχαιῶν καὶ τὸν Κνιδίων Ἀρχίαν καὶ Εὐδοξον τὸν Μιλησίων καὶ Φιλόλαον τὸν Θηβαίων καὶ Πιττακὸν τὸν Μιτυληναίων καὶ Νέστορα τὸν Πυλίων, οἳ τοὺς λόγους μέλιτος γλυκυτέρους ἐκάλεσεν Ὅμηρος, ἵνα τούτους καὶ τοὺς τῶν ἄλλων ἐθνῶν νομοθέτας παρῶ, Σόλων ὁ πολυθρύλητος καὶ Δράκων καὶ Κλεισθένης νομοθέται Ἀθηναίων ἐγένοντο. Ἀλλ' οὔτε Μεγαρέας οὔτε Εὐβοέας οὔτε Θηβαίους, ὁμόρους γε ὄντας καὶ ἄγαν πλησιοχώρους, τοῖς τοῦ Σόλωνος ἢ τοῦ Δράκοντος ἢ τοῦ Κλεισθένου ὑπακοῦσαι νόμοις ἔπεισαν Ἀθηναῖοι. Καὶ αὐτοὶ δὲ Ἀθηναῖοι τούτοις ἐρρῶσθαι 9.13 φράσαντες, καὶ μέντοι καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ Λοκροὶ καὶ Θηβαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι δὲ Ἕλληνες κατὰ τοὺς Ῥωμαίων πολιτεύονται νόμους. Καὶ Ῥωμαῖοι δὲ τοὺς παρ' Ἑλλήσι καὶ βαρβάρους ξυναθροίσαντες νόμους καὶ τοὺς ἄριστα κεῖσθαι δόξαντας παρ' ἐκάστου νομοθέτου λαβόντες, ὅσαπερ ἔθνη τὸν τούτων ὑπεισῆλθε ζυγόν, δουλεύειν τοῖσδε τοῖς νόμοις ἠνάγκασαν, τοὺς δὲ παρ' αὐτῶν οὐ βουλευθέντας ἰθύνεσθαι οὔτε ἔπεισαν οὔτε ἠνάγκασαν τὴν 9.14 σφῶν πολιτείαν ἀσπάσασθαι. Πολλοὶ δὲ καὶ τὸν τῆς δουλείας δεξάμενοι χαλινόν, βιοτεύειν κατὰ τοὺς τούτων οὐκ ἀνέχονται νόμους. Οὔτε γὰρ Αἰθίοπες οἱ Θηβῶν τῶν Αἰγυπτίων ὁμοτέρμονες οὔτε τὰ πάμπολλα φύλα τοῦ Ἰσμαήλ, οὐ Λαζοὶ, οὐ Σάννοι, οὐκ Ἀβασγοὶ, οὐχ οἱ ἄλλοι βάρβαροι, ὅσοι τὴν Ῥωμαίων ἀσπάζονται δεσποτείαν, κατὰ τοὺς Ῥωμαίων νόμους τὰ πρὸς ἀλλήλους ποιοῦνται ξυμβόλαια. 9.15 Οἱ δὲ ἡμέτεροι ἀλιεῖς καὶ οἱ τελῶναι καὶ ὁ σκυτοτόμος

ἅπα σιν ἄνθρωποις τοὺς εὐαγγελικοὺς προσενηνόχασι νόμους. Καὶ οὐ μόνον Ῥωμαίους καὶ τοὺς ὑπὸ τούτοις τελοῦντας, ἀλλὰ καὶ τὰ Σκυθικὰ καὶ τὰ Σαυροματικὰ ἔθνη καὶ Ἰνδοὺς καὶ Αἰθίοπας καὶ Πέρσας καὶ Σῆρας καὶ Ὑρκανοὺς καὶ Βακτριανοὺς καὶ Βρεττανοὺς καὶ Κίμβρους καὶ Γερμανοὺς καὶ ἀπαξαπλῶς πᾶν ἔθνος καὶ γένος ἀνθρώπων δέξασθαι τοῦ σταυρωθέντος τοὺς νόμους ἀνέπει σαν, οὐχ ὄπλοις χρησάμενοι καὶ πολλαῖς μυριάσι λογάδων οὐδὲ τῆ τῆς Περσικῆς ὠμότητος χρώμενοι βία, ἀλλὰ πείθοντες καὶ 9.16 δεικνύντες ὄνησιφόρους τοὺς νόμους, καὶ οὐδὲ δίχα κινδύνων τοῦτο ποιοῦντες, ἀλλὰ πολλὰς μὲν κατὰ πόλιν ὑπομένοντες πα ροινίας, πολλὰς δὲ καὶ παρὰ τῶν τυχόντων δεχόμενοι μᾶστιγας καὶ στρεβλούμενοι καὶ καθειργνύμενοι καὶ πᾶσαν ἰδέαν κολαστη ρίων δεχόμενοι. Εὐεργέτας γάρ τοι ὄντας καὶ σωτήρας καὶ ἰατρούς, ὡς ἐπιβούλους καὶ πολεμίους οἱ μὲν ἐξήλαυνον, οἱ δὲ καὶ κατέλευον, οἱ δὲ πέδαις καὶ ποδοκάκαις ἐδέσμων, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ἀπετυμπάνισαν, τοὺς δὲ ἀνεσκόλοπισαν, τοὺς δὲ θηρίοις παρέδωσαν. Ἀλλὰ τοὺς μὲν νομοθέτας κατηκόντισαν, τὸ δὲ τῶν νόμων οὐ κατέλυσαν κράτος· πολλῶ γὰρ ἰσχυρότεροι μετὰ τὴν ἐκείνων ἀπεφάνθησαν τελευτήν. 9.17 Πρὸς γάρ τοι Πέρσας καὶ Σκύθας καὶ ἄλλα βάρβαρα ἔθνη μετὰ τὴν ἐκείνων οἱ νόμοι διέβησαν τελευτήν· καὶ πάντων πολε μούντων, οὐ μόνον βαρβάρων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν γε Ῥωμαίων, διέμειναν τὸ ἴσον ἔχοντες κράτος· καὶ πάντα κάλων Ῥωμαῖοι κινήσαντες, ὥστε τῶν ἀλιέων καὶ τοῦ σκυτοτόμου καταλῦσαι τὴν μνήμην, λαμπροτέραν αὐτὴν καὶ περιφανεστέραν ἀπέφηναν· καὶ τοὺς μὲν Λυκούργου καὶ Σόλωνος καὶ Ζαλεῦκου καὶ Χαρώνδου καὶ Μίνωος καὶ τῶν ἄλλων νομοθετῶν ἀργεῖν προσέταξαν νόμους, καὶ ἀντεῖπε τῶν ὑπ' ἐκείνοις πολιτευσάμενων οὐδεὶς, ἀλλ' ὁ λόγος ἐγένετο νόμος· καὶ ἀπέσβη μὲν τῶν πολυθρυλήτων νομο θετῶν ἢ μνήμη, οἱ δὲ Ῥωμαίων νόμοι τὰς τῶν Ἑλλήνων ἰθύνουσι πόλεις. Καὶ ἀργεῖ μὲν παρ' Ἀθηναίοις ὁ Ἄρειος 9.18 πάγος καὶ ἡ Ἥλιαία καὶ τὸ ἐπὶ Δελφινίῳ δικαστήριον καὶ ἡ τῶν πεντακοσίων βουλή καὶ οἱ ἔνδεκα καὶ οἱ θεσμοθέται καὶ ὁ πολέ μαρχος καὶ ὁ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἄρχων-ὄνόματα ἄλλως ἐστὶν ὀλί γοις κομιδῆ γνώριμα τοῖς ἀναγινώσκειν ἐθέλουσι τὰ τοῖς πάλαι συγγεγραμμένα· παρὰ δὲ Λακεδαιμονίοις ξηνηλασίαν οὐκ ἔστιν ἰδεῖν οὐδὲ τὴν τῶν εἰλώτων δουλείαν οὐδὲ τοὺς νεοδαμώδεις οὐδὲ τὴν ἐκ τῶν Λυκούργου νόμων τῆς παιδεραστίας ἄδειαν οὐδὲ τὰς 9.19 ἐννόμους εἰς τοὺς γάμους παρανομίας. Ὁ γάρ τοι Λυκοῦργος, τῶν νομοθετῶν ὁ ἄριστος, ὡς δοκεῖ τοῖς τῶν Ἑλλήνων σοφοῖς, διηγόρευσεν ἐν τοῖς νόμοις, ὡς οἱ τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν συγγεγραφότες φασίν, ἐξεῖναι καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ἤδη δεξὰ μένοις τὸν τοῦ γάμου ζυγόν, ταῖς μὲν ἐξ ἄλλων ἀνδρῶν, τοῖς δὲ ἐκ γυναικῶν ἑτέροις ἀνδράσι ξυνεζυγμένων ποιεῖσθαι παῖδας ἀδεῶς μιγνυμένοις· καὶ τούτους τεθαύμακε τοὺς νόμους ὁ Πλά των, καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ διαπλασθεῖσαν πόλιν κατὰ τούτους προσέ 9. ταξε πολιτεύεσθαι. Ἀλλὰ τὸν φιλόσοφον, ὡς φιλόσοφον καὶ τῶν νομοθετῶν εἶναι σεμνυνόμενον ἄριστον, φυλάξωμεν ἔσχατον, νῦν δὲ τῶν Πυθίων νόμων-οὐδὲν γὰρ διαφέρει Πυθίους ἢ Λυκοῦρ γείους καλεῖν-διελέγξωμεν τὴν ἀσθένειαν. Ἄμα τε γὰρ προσέταξαν οἱ Ῥωμαῖοι τούτους ἀργεῖν καὶ τοὺς σφετέρους κρατεῖν, καὶ διελύθη τῶν Λυκούργου τὸ ἄμαχον κράτος· τῶν δὲ ἀλιέων καὶ τελωνῶν καὶ τοῦ σκηνορράφου τοὺς νόμους οὐ Γάϊος ἴσχυσεν, οὐ Κλαύδιος καταλῦσαι, οὐ Νέρων ὁ μετ' ἐκείνους, καὶ ταῦτα δύο τῶν νομοθετῶν τοὺς ἀρίστους κατακοντίσας-καὶ γὰρ 9.21 τὸν Πέτρον ἐκεῖνος καὶ τὸν Παῦλον ἀνείλεν, ἀλλ' οὐ ξυνανείλε τοῖς νομοθέταις τοὺς νόμους-οὐκ Οὐεσπασιανός, οὐ Τίτος, οὐ Δομετιανός, καὶ ταῦτα πολλοῖς κατ' αὐτῶν καὶ παντοδαποῖς χρησάμενος μηχανήμασι· πολλοὺς γὰρ δὴ τούτους ἀσπαζομένους τῷ θανάτῳ παρέπεμψε, παντοδαπαῖς κολαστηρίων ἰδέαις χρησά μενος. Καὶ Τραϊανὸς δὲ καὶ Ἀδριανὸς σφόδρα κατὰ τῶνδε τῶν νόμων παρεταξάτην· ἀλλὰ τὴν μὲν Περσῶν ὁ Τραϊανὸς δυναστείαν κατέλυσεν καὶ Ἀρμενίους τῷ Ῥωμαίων

ὑπέταξε χαλινῶ καὶ μέντοι καὶ τὰ Σκυθικὰ ἔθνη τοῖς σκῆπτροις ὑποκύπτειν ἠνάγκασε· τὴν δὲ τῶν ἀλιέων καὶ τοῦ σκυτοτόμου καταλύσαι νομοθεσίαν οὐκ 9.22 ἴσχυσεν. Καὶ Ἀδριανὸς τῶν μὲν τὸν Ἰησοῦν ἐσταυρωκότων ἄρδην τὴν πόλιν κατέλυσε, τοὺς δὲ τούτῳ πεπιστευκότας ἀφεῖναι τὴν ἐκείνου δουλείαν οὐκ ἔπεισεν. Καὶ Ἀντωνῖνος δὲ ὁ μετ' ἐκείνους καὶ Οὐῆρος ὁ ἐξ ἐκείνου πολλὰ μὲν καὶ λαμπρὰ κατὰ βαρβάρων τρόπαια ἐστησάτην καὶ αὐτόνομον βίον ἀσπαζομένοις τὸν τῆς δυναστείας ἐπιτεθεικάτην ζυγόν· τοὺς δὲ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ τὸν ζυγὸν φέρειν ἠγαπηκότας οὔτε ἐπεισάτην οὔτε ἠναγκασάτην καταλιπεῖν ὃν ἠγάπησαν, καὶ ταῦτα πολλαῖς μὲν ἀπειλαῖς δεδιζάμενοι, παμπόλλαις δὲ τιμωρίαις χρησάμενοι. 9.23 Καὶ ἵνα Κόμοδον καταλίπω καὶ Μαξιμιανὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς ἄχρις Αὐρηλιανοῦ καὶ Κάρου καὶ Καρίνου βεβασίλευκός τις ἀγνοεῖ τὴν Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ καὶ Μαξεντίου καὶ Μαξιμίνου καὶ Λικινίου κατὰ τῆς εὐσεβείας μανίαν; οὐ γὰρ καθ' ἕνα γε οὗτοι οὐδὲ κατὰ δύο ἢ τρεῖς τοὺς τῷ Χριστῷ πεπιστευκότας, ἀλλ' ἀγελήδον κατηκόντιζον καὶ κατὰ 9.24 χιλίους καὶ μυρίους ἀνήρουν. Ἐν δὲ τισὶ πόλεσι καὶ τὰς ἐκκλησίας ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παίδων πεπληρωμένας ἐνέπρησαν· καὶ κατ' αὐτὴν γε τὴν τοῦ σωτηρίου πάθους ἡμέραν, ἐν ἧ καὶ τοῦ πάθους καὶ τῆς δεσποτικῆς ἀναστάσεως τὴν μνήμην πανηγυρίζομεν, ἀπάσας τὰς ἐν τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ κατέλυσαν ἐκκλησίας. 9.25 Ἀλλὰ τὰς μὲν τῶν λίθων ἀρμονίας διέλυσαν, τὴν δὲ τῶν ψυχῶν εὐσέβειαν οὐ κατέλυσαν. Ὅποια δὲ κατὰ Χριστιανῶν κὰν τῇ Ἰουλιανοῦ τετόλμηται βασιλείᾳ, ἴσασιν μὲν οἱ γεγηρακότες, ἀκηκόαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς διηγουμένων τῶν τὴν τραγωδίαν ἐκείνην ἐωρακότων· ἀλλ' οὗτοι ἅπαντες, τοσοῦτοί γε ὄντες καὶ τοσαύτην ἰθύνοντες βασιλείαν καὶ τοσοῦτων βαρβάρων καταλύσαντες θράσος καὶ λαμπρῶς ἐν πολέμοις ἠριστευκότες, ἀποχειροβιῶτων ἀνθρώπων καὶ ἀγροίκων καὶ πενία ζυζώντων καὶ γυναικῶν ἐκ ταλασιουργίας ποριζομένων τὸν βίον, μυρίαις χρησάμενοι μηχαναῖς, 9.26 οὐκ ἐκράτησαν. Καὶ τί λέγω ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας; οὐδὲ γὰρ μειρακίων τὰ πρῶτα στοιχεῖα πεπαιδευμένων τὰς περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἐκβαλεῖν ἠδυνήθησαν δόξας· καὶ κορυβαντιῶντες καὶ λυττωντες καὶ τεχνάσμασι καὶ σοφίσμασι κεχρημένοι μυρίοις, τοὺς τῶν ἀλιέων οὐ κατέλυσαν νόμους, ἀλλ' ἰσχυροτέρους πολλῶν πολεμοῦντες ἀπέφηναν καὶ ἀτεχνῶς ἐφέκεσαν τοῖς σβεννύναι μὲν ἐθέλουσι φλόγα, ἔλαιον δὲ ταύτη προσφέρουσι καὶ 9.27 σφοδρότεραν ἐργαζομένοις. Καὶ γὰρ δὴ καὶ οὗτοι τῷ κατὰ τῆς εὐσεβείας πολέμῳ κατάδηλον εἰργάσαντο τῆς ἀληθείας τὸ κράτος. Καὶ καθάπερ πάλαι τὴν βάτον ἐκείνην καῖον τὸ πῦρ οὐ κατέκαιεν, οὕτως τοὺς πολεμουμένους τὰ τῶν πολεμούντων οὐκ ἀνήλισκε βέλη· ἀλλ' ὥσπερ τῶν δρυτόμων τὰ δένδρα τεμνόντων, πολλῶν πλείους τῶν τεμνομένων ἐκ τῶν ριζῶν παραφυάδες βλαστάνουσιν, οὕτω δὴ τῆνικαῦτα τῶν εὐσεβῶν ἀναιρουμένων, πολλαπλάσιοι τῇ τῶν εὐαγγελίων διδασκαλίᾳ προσήεσαν, καὶ τὸ αἷμα τῶν ἐκτμηθέντων ἀρδεῖα τοῖς νεοφύτοις ἐγίνετο. 9.28 Καὶ μαρτυρεῖ τὰ ὀρώμενα· μυριοπλάσιοι γὰρ τῶν πάλαι πεπιστευκότων οἱ νῦν τῷ τῆς πίστεως ὀνόματι καλλυνόμενοι. Τῶν γὰρ πολεμίων οἱ παῖδες, τὴν τῶν πατέρων βδελυξάμενοι λύτταν, εἰς τὴν τῶν πολεμουμένων μετέβησαν φάλαγγα· καὶ φροῦδα μὲν τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ παντελεῖ παραδέδοται λήθη, τέθηλε δὲ τὰ τῶν ἀλιέων, καὶ ὁ παρὰ τούτων κηρυττόμενος Θεὸς εἶναι τῶν ὄλων πεπίστευται. Καὶ τῶν ταῦτα φρονούντων πλήρεις 9.29 μὲν αἱ πόλεις, πλήρεις δὲ αἱ κῶμαι, ἐλεύθερα δὲ τοῦ πλάνου τὰ ὄρη, ἀντὶ γὰρ τῶν βωμῶν ἐκείνων καὶ τῆς παλαιᾶς ἕξα πάτης οἱ τῶν ἀσκητῶν ταῦτα οἰκοῦσι χοροῖ, τὸν ἐσταυρωμένον ὑμνοῦντες καὶ τὸν ἐκείνου Πατέρα καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα. 9.30 Εἰ δὲ τις ὑπέιληφε τὴν τῶν βασιλέων εὐσέβειαν κρατῦναι τῶν ἀλιέων τὰ δόγματα, καὶ ταύτη δείκνυσι τὴν τουτωνὶ τῶν δογμάτων ἰσχύν. Οὐ γὰρ ἂν καὶ νόμων παλαιῶν κατεφρόνησαν καὶ ξυγγραμμάτων ἀρχαίων

καὶ ἔθους μακροῦ καὶ πατρῶν δογμάτων, εἰ μὴ τῶν μὲν ἐθαύμασαν τὴν ἀλήθειαν, τῶν δὲ τὸ μυθῶδες 9.31 ἐμίσησαν. Τί δήποτε δὲ μὴ τοὺς παλαιοὺς τῆς ἐκκλησίας ἐνθυμεῖσθε πολέμους; εὐπετῶς γὰρ μάλα ταύτην διαλύσετε δι' ἐκεῖνων τὴν δόξαν. Εἰ γὰρ τοσοῦτοι βασιλεῖς καὶ τηλικοῦτοι, κατὰ τῆς εὐσεβείας παντὶ σθένει παραταξάμενοι καὶ μηχανὰς προσενεγκόντες παντοδαπὰς, οὐδὲ βραχὺν τοῖς ταύτης περιβόλοις ἐνειργάσαντο κλόνον, ἠλίθιος ἄρα καὶ παντελῶς ἔμπληκτος ὁ μὴ θεῖαν ὑπολαμβάνων τῶν ἀλιέων τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐκ βασιλικῆς ταύτης ἠϋξῆσθαι δυναστείας νομίζων. 9.32 Ἴνα δὲ τοῦτο ὑμῖν ἐκδηλότερον γένηται, τὰ παρὰ Περσῶν νῦν τολμώμενα καταμάθετε. Ποῖον γὰρ τοι εἶδος σφαγῆς κατὰ τῶν εὐσεβούντων οὐκ ἐπινενόηται τούτοις; οὐκ ἐκδοραί, οὐκ ἐκτομαί χειρῶν καὶ ποδῶν, καὶ ὧτων καὶ ῥινῶν κολοβώσεις, καὶ δεσμοὶ πρὸς ὑπερβολὴν ὀδύνης ἐξευρημένοι, καὶ ὀρύγματα κεχρισμένα μὲν εἰς ἀκρίβειαν, μυῶν δὲ τῶν μεγίστων ἀνάπλεα τοὺς δεδεμένους θοιναζομένων; ἀλλ' ὅμως τοσαύτας καὶ τούτων πολλαπλάσιαι κατὰ τῶν εὐσεβούντων τιμωρίας ἐξευρηκότες, αἰκίζονται μὲν καὶ κολοβοῦσι τὰ σώματα καὶ παντάπασι διαφθείρουσι, τὸν δὲ γε 9.33 τῆς πίστεως οὐ ληστεύουσι θησαυρόν. Καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις αὐτῶν νόμοις ἅπαντας ὑποκύπτειν τοὺς ὑπηκόους καταναγκάζουσι, τοὺς δὲ τῶν ἀλιέων ἐξαρνηθῆναι τοὺς πεπιστευκότας οὐ πείθουσιν. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς Ζαράδου πάλαι Πέρσαι πολιτευόμενοι νόμους καὶ μητράσι καὶ ἀδελφαῖς ἀδεῶς καὶ μέντοι καὶ θυγατράσι μιγνύμενοι καὶ νόμον ἔννομον τὴν παρανομίαν νομίζοντες, ἐπειδὴ τῆς τῶν ἀλιέων νομοθεσίας ἐπήκουσαν, τοὺς μὲν Ζαράδου νόμους ὡς παρανομίαν ἐπάτησαν, τὴν εὐαγγελικὴν δὲ σωφροσύνην ἠγάπησαν· καὶ κυσὶ καὶ οἰωνοῖς τοὺς νεκροὺς προτιθέναι παρ' ἐκείνου μεμαθηκότες, νῦν τοῦτο δρᾶν οἱ πιστεύσαντες οὐκ ἀνέχονται, ἀλλὰ τῇ γῇ κατακρύπτουσι καὶ τῶν τοῦτο δρᾶν ἅπα γορευόντων οὐ φροντίζουσι νόμων οὐδὲ πεφρίκασι τὴν τῶν κολαζόντων ὠμότητα· πλεον γὰρ που δεδοίκασι τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον· καὶ τὰ ὀρώμενα γελῶντες ὀνειροπολοῦσι τὰ μὴ φαινόμενα καὶ δειμαίνουσιν. Καὶ τούσδε τοὺς νόμους παρ' ἀνδρῶν 9.34 Γαλιλαίων ἐδέξαντο· καὶ τὴν μὲν Ῥωμαίων δυναστείαν οὐκ ἔδεισαν, τῇ δὲ τοῦ σταυρωθέντος ὑπετάγησαν βασιλείᾳ· καὶ κατὰ μὲν τοὺς Ῥωμαίων πολιτεύεσθαι νόμους οὔτε Αὔγουστος αὐτοὺς κατηνάγκασεν οὔτε Τραϊανός, ὁ τὴν ἐκείνων καταλύσας ἀρχὴν, τὰ δὲ Πέτρου καὶ Παύλου καὶ Ἰωάννου καὶ Ματθαίου καὶ Λουκᾶ καὶ Μάρκου ξυγγράμματα ὡς οὐρανόθεν κομισθέντα γεραίρουσι, καὶ οἱ ἰθαγενεῖς τοῖς τῶν ξένων καὶ ἐπηλύδων ὑπετάγησαν νόμοις. 9.35 Καὶ Μασσαγέται δέ, τρισαθλίους ἠγούμενοι πάλαι τοὺς ἄλλως πως καὶ μὴ διὰ σφαγῆς τελευτώντας καὶ τούτου εἵνεκα τοὺς γεγηρακότας θύειν καὶ θοινᾶσθαι ποιησάμενοι νόμον, ἐπειδὴ τῶν ἀλιευτικῶν καὶ σκυτοτομικῶν ἐπήκουσαν νόμων, ἐβδελύξαντο τὴν 9.36 μισαρὰν ταύτην ἐδωδὴν καὶ σφαγὴν. Καὶ Τιβαρηνοὶ τοὺς πρεσβύτας κατὰ κρημνῶν βαθυτάτων εἰθικότες ὠθεῖν, τὸν παμπόνηρον τοῦτον κατέλυσαν νόμον, τῶν εὐαγγελικῶν ἐπακούσαντες νόμων. Οὐκέτι δ' οὔτε Ὑρκανοὶ οὔτε Κάσπιοι τοὺς κύνας τοῖς τῶν τεθνεώτων ἐκτρέφουσι σώμασιν, οὔτε Σκύθαι τοῖς τετελευτηκόσι ξυγκατορύττουσι ζῶντας, οὐς ἠγάπων ἐκεῖνοι. Τοσαύτην εἰργάσαντο μεταβολὴν τῶν ἐθνῶν τῶν ἀλιέων οἱ νόμοι. 9.37 Καὶ οὗτοι μὲν καὶ τὰ βάρβαρα ἔθνη κατὰ τοὺς σφῶν ἔπεισαν πολιτεύεσθαι νόμους· Πλάτων δὲ τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος, νόμους γεγραφώς, οὐδὲ Ἀθηναίους ἔπεισε τοὺς οἰκείους πολίτας κατὰ τὰς τούτων ὑποθήκας τὴν πολιτείαν ῥυθμίσει. Καὶ μάλα γε 9.38 εἰκότως· μάλα γὰρ εἰσι καταγέλαστοι. Καὶ ἵνα μὴ τις ὑπολάβῃ με συκοφαντεῖν τὸν φιλόσοφον, ἀκούσατε, ὦ ἄνδρες, ὧν ἐκεῖνος νενομοθέτηκεν. Κελεύσας γὰρ καὶ τὰς γυναῖκας, οὐ μόνον τὰς νέας, ἀλλὰ καὶ τὰς γεγηρακυίας, γυμνάζεσθαι, εἶτα γελῶντας τοὺς προσδιαλεγόμενους ἰδὼν, ὑπολαβὼν ἔφη· "Ὁ δὲ γελῶν ἀνὴρ ἐπὶ γυμναῖς ταῖς γυναιξὶ τοῦ βελτίστου ἔνεκα γυμναζομένης, ἀτελεῖ τοῦ γελοῦ σοφίας δρεπόμενος καρπὸν, οὐδὲ οἶδεν, 9.39 ὡς ἔοικεν, ἐφ'

ὦ γελᾶ." Καὶ πάλιν· "Ταῦτά δὲ καὶ περὶ θηλειῶν ὁ ἐμὸς λόγος ἂν εἴποι πάντα, ὅσα περ καὶ περὶ τῶν ἀρρέων, ἴσα καὶ τὰς θηλείας ἀσκεῖν δεῖν. Καὶ οὐδὲν φοβηθεὶς εἴποιμι ἂν τοῦτον τὸν λόγον οὔτε ἰππικῆς οὔτε γυμναστικῆς, ὡς ἀνδράσι μὲν πρέπον ἂν εἴη, γυναιξὶ δ' αὖ οὐκ ἂν πρέπον." Καὶ τίς οὐκ ἂν εἰκότως τούτων ἀκούων γελάσειεν; ἢ μὲν γὰρ φύσις ἀπένειμεν ἑκατέρω γένει τὰ πρόσφορα, γυναιξὶ μὲν ταλασίαν, 9.40 ἀνδράσι δὲ γεωργίαν καὶ πολεμικὴν ἐμπειρίαν. Ταύτη γὰρ που τῇ διαίρει καὶ Ὅμηρος κέχρηται· πεποίηκε γὰρ ἐν τοῖς ἔπεσι τῇ Ἀνδρομάχῃ τὸν Ἐκτορα λέγοντα· ἄλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σαυτῆς ἔργα κόμιζε, ἰστόν τ' ἠλακάτην τ' ἠδ' ἀμφιπόλοισι κέλευε ἔργον ἐποίχεσθαι· πόλεμος δ' ἀνδρεσσι μελήσει. Ὁ δὲ φιλόσοφος οὐδὲ τὴν τῶν ποιητῶν διέγνω διαίρεσιν, ἀλλὰ καὶ γυμνάζεσθαι τὰς γυναῖκας γυμνάς καὶ ἰππεύειν ἐκέλευσεν. Καὶ τὰ ἐξῆς δὲ ξυνομολογεῖ τοῖς προτέροις· λέγει γὰρ οὕτως· 9.41 "Τὴν δὲ τοῦ τῶν γάμων χρόνου ξυμμετρίαν δικαστῆς σκοπῶν κρινέτω, γυμνοὺς μὲν τοὺς ἄρρενας, γυμνάς δὲ ὀμφαλοῦ μέχρι θεώμενος τὰς γυναῖκας." Ὁ δὲ ταῦτα νομοθετῶν οὐδὲ τῶν τῆς Κανδαύλου γυναικὸς λόγων ἐμνήσθη. Ἐκείνη γάρ τοι, τοῦ ἀνδρὸς γυμνὸν οἱ δεῖξαι τὸ σῶμα κελεύσαντος, μάλα ἔφη σωφρόνως, ὅτι "ἀποδυομένη τὸν κιθῶνα ξυναποδύεται καὶ τὴν αἰδῶ ἢ 9.42 γυνή". Τοιγαροῦν ὁ φιλόσοφος τὰς νυμφευομένας γυμνοὶ τῆς αἰδοῦς καὶ ἀναίδειαν ἐκδιδάσκει. Κάν τῷ δεκάτῳ δὲ τῶν Νόμων τὰ παραπλήσια γέγραπεν· "Τῆς γὰρ τοιαύτης" φησὶ "σπουδῆς ἔνεκα χρὴ καὶ τὰς παιδείας ποιεῖσθαι χορεύοντάς τε καὶ χορευούσας, κόρους τε καὶ κόρας, καὶ ἅμα δὴ θεωροῦντας καὶ θεωροῦ μένους, μετὰ λόγου τε καὶ ἡλικίας τινὸς ἐχούσας ἐοικυίας προφάσεις, γυμνοὺς τε καὶ γυμνάς, μέχρι περ αἰδοῦς σώφρονος 9.43 ἐκάστων." Ἐγὼ δὲ τὴν μὲν ἐντεῦθεν φυομένην λώβην ὀρώ, κέρδος δὲ οὐδὲν ζῆν ταύτη φυόμενον. Οὐ γὰρ που μόνον εἰς ἀναίδειαν ἐπαιδοτριβοῦντο γυμνούμεναι καὶ γυμνοὺς ἀνδρας θεώμεναι, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἀλλήλοισι ἀφορμὰς προὔξενον ἀκολασίας. Τῶν γὰρ δὴ γυμνῶν σωμάτων ἡ θεωρία καὶ τοὺς ἀνδρας καὶ τὰς γυναῖκας εἰς ἔρωτας ἐκτόπους ἠρέθιζεν. 9.44 Ἄλλ' ἵνα μὴ παντελῶς τὴν ἐκ τῶνδε τῶν νόμων φυομένην ἀπογυμνοῦντες βλάβην λοιδορεῖσθαι τῷ φιλοσόφῳ δόξωμεν, οὐκ ἐλέγχω, ἐπὶ τοὺς παγκάλους τῶν γάμων μεταβῶμεν νόμους, μετρίους τοὺς ἐλέγχους ποιούμενοι. Ἀκούσωμεν τοίνυν ἐν Πολιτείᾳ λέγοντος· "Ἀνδρῶν τούτων ἀπάντων πάσας εἶναι γυναῖκας κοινὰς, ἰδίᾳ δὲ μηδεμίαν μηδενὶ ξυνοικεῖν· καὶ τοὺς παῖδας αὖ κοινούς, καὶ μήτε γονέα ἔκγονον εἰδέναι τὸν αὐτοῦ, μήτε παῖδα 9.45 γονέα." Εἶτα ἐπιξυνάπτει· "Εἷς μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, νομοθέτης αὐτοῖς ὡς περ τοὺς ἀνδρας, οὕτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐκλέξας, παραδώσει καθόσον οἶόν τε ὁμοφυεῖς. Οἱ δέ, ἅτε δὴ οἰκίας τε καὶ ξυσσίτια κοινὰ ἔχοντες, ἰδίᾳ δὲ οὐδενὸς οὐδὲν τοιοῦτο κεκτημένοι, ὁμοῦ δὴ ἔσονται, ὁμοῦ δ' ἀναμειγμένων καὶ ἐν γυμνασίοις καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ τροφῇ, ὑπ' ἀνάγκης, οἶμαι, τῆς ἐμφύτου ἄξονται πρὸς τὴν ἀλλήλων μίξιν· ἢ οὐκ ἀναγκαῖά σοι δοκῶ λέγειν; -Οὐ γεωμετρικαῖς γε, ἦ δ' ὅς, ἀλλ' ἐρωτικαῖς ἀνάγκαις, αἱ κινδυνεύουσιν ἐκείνων δριμύτεραι εἶναι πρὸς τὸ 9.46 πείθειν καὶ ἔλκειν τὸν πολὺν λεών." Ὅτι μὲν οὖν ὁ φιλόσοφος κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας ἐκέλευσε, μακρῶν οὐ δεῖ λόγων εἰς ἔλεγχον. Αὐτὸς γὰρ δὴ διαρρήδη νενομοθέτηκε καὶ τῆς κοινῆς ξυνουσίας τὴν ἀνάγκην ἐπινενόηκεν. Κοινῇ γάρ, ἔφη, οἰκοῦντες καὶ κοινῇ ἐστιώμενοι καὶ γυμναζόμενοι, ὑπὸ τῆς ἐμφύτου ἐπιθυμίας πρὸς τὴν ἀλλήλων μίξιν ὠθήσονται. Καὶ τοῦτο δὴ κοινούς τοὺς τικτομένους ἀποφαίνει, ἀδεῶς ἐκάστου ταῖς προστυχούσαις ὀμιλούντων καὶ οἰκεῖα γε νομιζόντων τὰ ὑπὸ τούτων τικτόμενα. 9.47 Τοῦτό τοι νενοηκῶς ὁ προσδιαλεγόμενος, τοῦ Σωκράτους εἰρηκότος· "Ἡ οὐκ ἀναγκαῖά σοι δοκῶ λέγειν;" ἐπήγαγεν· "Οὐ γεωμετρικαῖς γε, ἀλλ' ἐρωτικαῖς ἀνάγκαις, αἱ κινδυνεύουσιν ἐκείνων δριμύτεραι εἶναι πρὸς τὸ πείθειν καὶ ἔλκειν τὸν πολὺν λεών." 9.48 Ἐγὼ δὲ τῶν νῦν τὰ Πλάτωνος ἐρμηνεύειν ἐθελόντων, μᾶλλον δὲ παρερμηνεύειν πειρωμένων, θαυμάζω τὴν ἀναίδειαν· φασὶ γὰρ αὐτὸν μὴ ξυνουσίαν

νομοθετῆσαι κοινήν, ἀλλὰ φιλικήν κοινωνίαν, καὶ οὐκ ἀκούουσι λέγοντος· "Καὶ οἰκίσεων καὶ ξυμποσίων καὶ γυμνασίων κοινωνοῦντες ἀλλήλοις, ὑπ' ἀνάγκης καὶ τῆς ἐμφύ 9.49 του ἐπιθυμίας ἄξονται πρὸς τὴν ἀλλήλων μῆξιν." Ἄλλ' ἴσως ἐρυθριῶντες ἐπὶ τοῖς καταγελάστοις τοῦ φιλοσόφου νόμοις, ξυγ καλύπτειν πειρῶνται τοῦ διδασκάλου τὴν ἀμαρτάδα· ἀλλ' ἔδει γε τῶν ἐκείνου λόγων ἀναμνησθῆναι, ὅτι φίλος μὲν ὁ ἀνὴρ, φίλη δὲ ἡ ἀλήθεια· ἀμφοῖν δὲ ὄντιον φίλοι, φίλτερον ἡ ἀλήθεια. 9.50 Ἀτὰρ οὖν καὶ τῶν ἄλλων ἐπακούσωμεν νόμων· αὐτοῦ γὰρ δὴ καὶ οὗτοι· "Γυναικὶ μὲν, ἦν δ' ἐγὼ, ἀρξαμένη ἀπὸ εἰκοσέτιδος τίκτειν τῇ πόλει· ἀνδρὶ δ' ἐπειδὰν τὴν ὄξυτάτην δρόμου ἀκμὴν παρῆ, τὸ ἀπὸ τούτου γεννᾶν τῇ πόλει μέχρι πεντεκαίπεντηκον ταετοῦς." Ἄλλὰ ταῦτα μὲν οὐ μάλα δήλην ἔχει τὴν βλάβην, τὰ δὲ ἐξῆς οὐ γέλωτος, ἀλλὰ καὶ θρήνων ἄξια καὶ πυρὸς τοὺς 9.51 παγκάλους ἀναλίσκοντος νόμους· λέγει γὰρ ταῦτα· "Ὅταν δὲ αἱ γυναῖκες οἱ τε ἄνδρες τοῦ γεννᾶν ἐκβῶσι τὴν ἡλικίαν, ἀφήσομέν που ἐλευθέρους αὐτοὺς ξυγγίνεσθαι, ὡς ἂν ἐθέλωσι .., διακελευ σάμενοι προθυμεῖσθαι μάλιστα μὴ εἰς φῶς ἐκφέρειν κύημα μηδὲν, ἐὰν δὲ τις βιάσῃται, οὕτω τιθέναι, ὡς οὐκ οὔσης τροφῆς τῷ 9.52 τοιούτῳ." Τίς ἔχετος ἢ Φάλαρις τοιαῦτα νενομοθέτηκε; τίς δὲ τοιαύτας μαιφονίας, ὡς ἔννομά γε δρῶν, τετόλμηκε πώποτε; διακελευσάμενος γὰρ μὴ ἐκφέρειν εἰς φῶς, ἀμβλωθρίδιος δήπου διαφθείρειν φαρμάκοις τὰ βρέφη παρεγγυᾶ, τὰ δὲ γε τοῦ δηλητηρίου φαρμάκου περιγενόμενα καὶ τικτόμενα οὕτω τιθέναι, ὡς μηδὲ τῆς τυχούσης ἀπολαῦσαι κηδεμονίας, ἀλλ' ἢ λιμῶ ἢ κρυμῶ διαφθαρήναι ἢ θηρίων γενέσθαι βοράν. Ποίαν ταῦτα ὠμότητος ὑπερβολὴν καταλείπει; 9.53 Τοιαῦτα μὲν δὴ περὶ γάμου καὶ παιδοποιίας νενομοθέτηκεν· ὅποια δὲ καὶ περὶ τῆς ἄλλης ἀκολασίας διέξεισιν, εὐπετές τῷ βουλομένῳ καταμαθεῖν. Τοὺς γὰρ τὴν παρὰ φύσιν ἀσέλγειαν ἀσπαζομένους καὶ τῆδε μακαρίους ὑπέιληφε καὶ ἐκδημήσαντας ἐντεῦθεν εὐδαίμονας ἔσεσθαι εἴρηκεν· "Οὐ μικρὸν" γὰρ φησιν "ἄθλον τῆς ἐρωτικῆς φέρονται. Εἰς γὰρ σκότον καὶ τὴν ὑπὸ γῆς πορείαν οὐ νόμος ἐστὶν ἔτι ἐλθεῖν τοῖς κατηργημένοις ἤδη τῆς ὑπουρανίου πορείας, ἀλλὰ φανὸν βίον διάγοντας εὐδαιμονεῖν μετ' ἀλλήλων πορευομένους καὶ ὁμοπτέρους ἔρωτος χάριν." Τούτοις δὲ ἐπιλέγει ταῦτα· "ἜΩ παῖ, καὶ οὕτω σοι θεία δωρήσεται 9.54 ἢ παρ' ἐραστοῦ φιλία." Καὶ ταῦτα οὐ περὶ τῶν σωφρόνως, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀκολάστως ἐρώντων ἔφη· καὶ ῥάδιον ἐκ τῶν ἐκείνου διαλόγων ταῦτα μαθεῖν. Τοιοῦτον δὲ νόμον οὔτε Νέρων ὁ Ῥωμαίων αἰσχροτάτος βασιλεὺς οὔτε Σαρδανάπαλος ὁ Ἀσσύριος, ὁ ἐν ἠδοναῖς καὶ τρυφαῖς διαβόητος, οὔτε ἔγραψεν οὔτε ἐπήνεσε πώποτε. Ἐγὼ γὰρ οἶμαι καὶ τοὺς λίαν ταῖς ἡδυπαθείαις δουλεύοντας οὐκ ἐπαινεῖν τὸ πάθος, ἀλλὰ δουλεύειν τῷ χρόνῳ, 9.55 τὸ ἔθος ἐξὶν ἐργασαμένους. Καὶ τί δεῖ λέγειν, ὅσα καὶ περὶ φόνων παρανόμως ἐνομοθέτησεν; Ἀθῶν μὲν γὰρ εἶναι κελεύει τὸν τὸν ἴδιον ἀναιροῦντα οἰκέτην, τὸν δὲ θυμῷ τὸν ἀλλότριον σφάττοντα τὴν τιμὴν μόνην ἐκτίνειν, τὸν δὲ θυμῷ τὸν ἐλεύθερον κτείναντα δύο μόνα φεύγειν ἔτη διαγορεύει, τὸν δὲ καὶ μετ' ἐπὶ βουλῆς ἀνελόντα τρία ἔτη προστάττει φεύγειν, τὸν δὲ γε καὶ μετὰ τὴν φυγὴν τὰ αὐτὰ δεδρακότα ἀειφυγία ζημιοῖ μόνη. Παραπλήσια δὲ καὶ πατράσι παῖδας ἀνελοῦσι καὶ παισὶ πατέρας ἀπεκτονόσι καὶ ἀνδράσι γυναῖκας καὶ γυναῖξιν ἄνδρας νενομοθέτηκεν. 9.56 Ἄλλ' ὁ μὲν φιλόσοφος τοιοῦσδε νόμους ξυνέγραψε καὶ οὐδένα πέπεικεν ἀνθρώπων, οὐ πολίτην, οὐ ξένον, οὐκ ἀστὸν, οὐ χωρὶ τικόν, οὐχ Ἑλληνα, οὐ βάρβαρον, οὐ δοῦλον, οὐκ ἐλεύθερον, οὐκ ἄνδρα, οὐ γυναῖκα, οὐ νέον, οὐ πρεσβύτην, οὐ λόγοις ἐντε θραμμένον, οὐ λόγων ἀμύητον, κατὰ τούσδε βιώναι τοὺς νόμους. 9.57 Ἐγὼ δὲ λοιπόν, οὐς οἱ ἀλιεῖς καὶ οἱ τελῶναι καὶ ὁ σκυτοτόμος ἅπασιν ἀνθρώποις προσήνεγκαν, ἀναγνώσομαι νόμους. Ὑμεῖς δὲ τούτους κάκεῖνους ἐκ παραλλήλου θέντες, τὰς θεοπρεπεῖς τούτων ἀκτίνας θαυμάσατε. Ὁ μὲν οὖν φιλόσοφος καὶ τὴν ἀκόλαστον παιδεραστίαν ἐθαύμασε καὶ τὰ τρισόλβια ταύτης ἐπιδέδειχεν ἄθλα· ὁ δὲ

Σωτήρ ὁ ἡμέτερος οὐ μόνον τὴν ἀκόλαστον πράξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὄψιν τὴν τοιαύτην κολάζει. "Ὁ ἐμβλέψας" γὰρ ἔφη "γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσε αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ." 9.58 Καὶ ὁ μὲν ἀδεῶς καὶ ταῖς ἀλλοτρίαις κοινωνεῖν ἐνομοθέτησε γυναιξίν· ὁ δὲ τῆς φύσεως ποιητῆς, ἐπειδὴ καὶ δημιουργῶν τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν ἓνα ἐξ ἀρχῆς ἄνδρα καὶ μίαν γυναῖκα διέπλασε, καὶ τὸ διαλύειν ἀπαγορεύει τὸν γάμον, μίαν δὲ μόνην ἀφορμὴν διαλύσεως ἔδωκε, τὴν ἀληθῶς διασπῶσαν τὴν ζεύγλην. "Πᾶς" γὰρ φησιν "ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι· καὶ ὁ ἀπολελυμένην 9.59 γαμῶν μοιχᾶται." Διὰ δὲ τούτων πάντα φέρειν κελεύει τὰ τῆς γυναικὸς ἐλαττώματα, κἂν λάλος ᾖ, κἂν μέθυσος, κἂν εἰς λοιδορίαν προχειροτάτη· εἰ δὲ τοῦ γάμου παραλύσει τοὺς νόμους καὶ πρὸς ἕτερον ἴδιοι, τῆνικαῦτα λύειν κελεύει τὴν ζεύγλην. Τοιαῦτα 9.60 δὲ πάλιν καὶ διὰ τοῦ σκυτοτόμου νενομοθέτηκε· καὶ Κορινθίοις ἐπιστέλλων ἐκεῖνος πᾶσιν ἀνθρώποις τοὺς νόμους προσήνεγκεν. "Καλὸν" γὰρ ἔφη "γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι· διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω." Ὅρατε, ὅσον τῶν τοῦ φιλοσόφου καὶ τῶν τοῦ σκυτοτόμου νόμων ἐστὶ τὸ διάφορον; Οὗτος μὲν γὰρ καὶ ἐκάστη γυναικὶ τὸν ἴδιον ἄνδρα ἔχειν καὶ ἐκάστῳ ἀνδρὶ τὴν ἰδίαν γυναῖκα προσέταξεν· ἐκεῖνος δὲ τῶν ἀνδρῶν ἀπάντων ἀπάσας εἶναι τὰς γυναικὰς κοινὰς. 9.61 Καὶ περὶ ἐγκρατείας δὲ νόμους τιθεῖς, οὔτε τῇ γυναικὶ ξυγχωρεῖ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ὁμιλίαν φυγεῖν, ἐκείνου τοῦτο μὴ στέργοντος, οὔτε τὸν ἄνδρα, μὴ ξυμφωνούσης τῆς γυναικὸς. "Ἡ γυνὴ" γὰρ φησὶ "τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή· μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου." Στέρεσθαι γὰρ ὑπολαμβάνει τῆς ἐξουσίας ὁ παρὰ γνώμην μετιῶν τὴν 9.62 ἐγκράτειαν. Εἶτα κατ' ὀλίγον ἐπὶ τὰ τέλεια ποδηγῶν ἐπήγαγεν. "Πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχησθε." Οὕτω δὲ μετρήσας τῇ φύσει τοὺς νόμους, λέγει καὶ τὴν αἰτίαν. "Ἴνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς." Καὶ διδάσκων, ὡς παρ' ἡμῶν ἐκεῖνος λαμβάνει τὰς 9.63 ἀφορμάς, ἐπήγαγεν. "Διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν." Καὶ περὶ ἀγαμίας δὲ οὐ νόμους, ἀλλὰ παραινέσεις εἰσενεγκῶν, ἔδειξε καὶ τῆς ἀγαμίας τὸ χρήσιμον. "Ὁ ἀγαμος" γὰρ ἔφη "μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσῃ τῷ Κυρίῳ· ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσῃ τῇ γυναικί." Ταῦτα δὲ καὶ περὶ γυναικῶν ἔφη, διδάσκων, ὡς ἡ παρθενία προξενεῖ βίον φροντίδων ἐλεύθερον. 9.64 Θαυμάσατε, ὦ ἄνδρες, τοῦ σκυτοτόμου τὴν γλῶτταν καὶ τὸν διὰ ταύτης φθηγξάμενον προσκυνήσατε. Εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ τοὺς φονικοὺς καταμάθετε νόμους. Ὁ μὲν γὰρ φιλόσοφος οὐδὲ τὸν ἀπεκτονότα πατέρα τὴν ἴσην ὑποσχεῖν τιμωρίαν ἐκέλευσεν, ὁ δὲ Σωτήρ ὁ ἡμέτερος καὶ λοιδορίαν κολάζει παρὰ καιρὸν γινομένην καὶ θυμὸν ἀδίκως κινούμενον. "Πᾶς" γὰρ ἔφη "ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· ὅς δ' ἂν εἴπη ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὅς δ' ἂν εἴπη μωρὲ, ἔνοχος ἔσται εἰς 9.65 τὴν γέενναν τοῦ πυρός." Καὶ λόγων δὲ ἀργῶν εὐθύνας ἀπαιτήσιν ἠπέλιψεν. Καὶ οὐ μόνον τοὺς φίλους εὐεργετεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐκέλευσεν εὖ ποιεῖν. "Ἀγαπᾶτε" γὰρ ἔφη "τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς." Εἶτα καὶ δείκνυσιν ἄθλον τὴν τῶν ἀγωνιζομένων ὑπερβαίνον ἀξίαν· ἔφη γάρ· "Ἴνα γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ὅτι ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ 9.66 βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους." Καὶ περὶ ὄρκων δὲ νόμους τιθεῖς, καὶ αὐτοὺς ἀπαγορεύει τοὺς ὄρκους, ἀποχρῆν λέγων τὸ "ναὶ" καὶ τὸ "οὐ" πρὸς τὴν τῶν λεγομένων βεβαίωσιν. Καὶ τὸν ἀκτῆμονα δὲ βίον τελειότατον ἔφη· "Ὅς γὰρ ἂν" φησὶ "μὴ ἀποτάξῃται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής." Ἄλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἀκριβῆ πολιτεῖαν νομοθετῶν, οὐδέν τι τερπνὸν κατὰ τόνδε τὸν βίον ἢ θυμῆρες δώσειν ὑπέσχετο, ἀλλὰ πενίαν καὶ τάλαιπωρίαν καὶ λοιδορίας

καὶ μάστι γὰς καὶ διαφόρους σφαγὰς· "Ἐν τῷ κόσμῳ" γὰρ ἔφη "θλίψιν ἔχετε" καὶ· "Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ· χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς 9.67 οὐρανοῖς." Καὶ τοὺς μὲν πόνους καὶ κινδύνους ἐπέδειξε, τὰ δὲ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους μετὰ τοῦ βίου τὸ τέλος ἀποδώσειν ὑπέσχετο. Καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ χωρίῳ φησὶν· "Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν ἐμὸν λόγον ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν." Καὶ πάλιν· "Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐπεκάλεσαν, πόσω μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ." 9.68 Οἱ μὲν δὴ νόμοι τοιοῦτοι· ἄξιον δὲ ἀληθῶς καὶ τοὺς θεσπεσίους ἄνδρας ἐκείνους θαυμάσαι καὶ τοὺς ἐκείνοις πεπιστευκότας. Τοιῶνδε γὰρ λόγων ἀκούοντες καὶ οὔτε πλοῦτον οὔτε δυναστείαν οὔτε σώματος ῥώμην παρὰ τοῦ κεκληκότος δεξάμενοι, ἀλλὰ μακρᾶς καὶ ταύταις οὐ φαινομέναις ἐπαγγελίαις πεπιστευκότες, καὶ τοὺς πόνους ἠσπᾶσαντο καὶ τῶν κινδύνων ἠνέσχοντο καὶ τὴν οἰκουμένην περινοστήσαντες τοῖς ἔθνεσι προσήνεγκαν τὰ μαθή 9.69 ματα. Οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ τοὺς δεξαμένους εὐφημῆσαι προσήκει, ὅτι παρὰ τοῖς κήρυξιν οὐδὲν περιφανὲς ὀρώντες οὐδὲ περιβλεπτον, ἀλλὰ γλώττας ἀλιευτικὰς τε καὶ σκυτοτομικὰς καὶ πενίαν ἐσχάτην –οὐδὲ γὰρ τῆς ἀναγκαίας ἠπόρουσαν τροφῆς· πόθεν γὰρ ἂν ταύτην εἶχον, οἷ γε καὶ τὸ μεριμνᾶν περὶ τῆς αὔριον νόμῳ κεκωλυμένοι; –οὐ μόνον τοῖς λεγομένοις ἐπίστευσαν, ἀλλὰ καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς πολιτευομένων κατεφρόνησαν νόμων καὶ τῶν ἔθων τῶν πατρῶων ἐξέστησαν καὶ μετὰ κινδύνων καὶ αὐτοὶ τὸν λοιπὸν ἐβίωσαν χρόνον, ὁμοίως μὲν τοῖς διδασκάλοις κηρύττοντες, ὁμοίως δὲ παροινούμενοι καὶ προπηλακιζόμενοι καὶ διὰ τῶν ἴσων 9.70 κλυδωνίων ὀδεύοντες. Τοσοῦτο δὲ σέβας τῶν μέχρι θανάτου κεκινδυνευκότων καὶ εἶχον ἐκείνοι, καὶ μὲν δὴ καὶ ἔχουσιν ἅπαντες, ὡς τὰς ἐκείνων γε θήκας θησαυροὺς ὑπολαμβάνειν ἀγαθῶν παντοδαπῶν χορηγούς. 9.71 Ἀθρήσατε δὴ οὖν, ὦ ἄνδρες, τῶνδε τῶν νόμων τὴν δύναμιν. Τούτους γὰρ καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Πέρσαι καὶ οἱ τῆς τούτων ἡγεμονίας ἔξω τελοῦντες καταλύσαι λίαν ἐσπουδακότες, τὴν μὲν οἰκειάν ἀσθένειαν ἔδειξαν, τὴν δὲ τούτων ἰσχὺν ἐκδηλοτέραν ἀπέφηναν. Τοῖς δὲ Λυκούργου καὶ Σόλωνος οὐδεὶς ἐπολέμησε νόμοις, ἀλλ' αὐτόματοι κατελύθησαν. Καὶ οὔτε ὁ Πύθιος οὔτε 9.72 ἡ Πολιάς τοὺς ὑπὸ σφῶν τεθέντας ἐκράτυναν νόμους, εὐθὺς δὲ γε Ῥωμαίων προστεταχότων ἐσβέσθησαν. Δειξάτω τις ὑμῶν, ὦ ἄνδρες, ἓνα γοῦν Σπαρτιάτην ὑπὲρ τῶν Λυκούργου νόμων ἀποθανεῖν ἀνασχόμενον, ἢ ἓνα Ἀθηναῖον ὑπὲρ τῶν Σόλωνος, ἢ ὑπὲρ τῶν Ζαλεύκου Λοκρόν, ἢ Κρήτα ὑπὲρ τῶν Μίνωος· ἀλλ' οὐκ ἄν τις ὑμῶν τοῦτό γε δείξειεν· ἡμεῖς δὲ δείκνυμεν ὑπὲρ τῶν ἀλιευτικῶν καὶ σκυτοτομικῶν νόμων πολλὰς καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀνασχομένας ἀποθανεῖν μυριάδας· καὶ μάρτυρες οἱ τῶν μαρτύρων σηκοὶ καὶ πόλεις λαμπρύνοντες καὶ χώρας φαιδρύνοντες καὶ ξένοις ὁμοῦ καὶ ἐγχωρίοις τὴν ὠφέλειαν προσφέροντες. 9.73 Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ τῶν νόμων καὶ τῶν νομοθετῶν κατάδηλον ἐκ συγκρίσεως γεγένηται τὸ διάφορον, καὶ τὰ μὲν ὥφθη λογισμῶν ἀνθρωπίνων εὐρήματα, τὰ δὲ θεόδοτα καὶ σωτήρια, δέξασθε, ὦ ἄνδρες, τὰ θεσπέσια δῶρα καὶ τὸν μεγαλόδωρον καὶ φιλόδωρον μὴ ἀτιμάσητε χορηγόν. Εἴσεσθε δὲ αὐτῶν τὸ θεοπρεπὲς ἀκριβέστερον, εἰ τούτοις ἐντύχητε τὴν πονηρὰν τῶν ψυχῶν ἐξέλκασαντες πρόληψιν.

10.τ ΠΕΡΙ ΧΡΗΣΜΩΝ ΑΛΗΘΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΨΕΥΔΩΝ.

10.1 Οἱ τυραννίδος ἐρῶντες τὴν οὐδαμόθεν αὐτοῖς προσήκουσαν ἀρπάζουσι δυναστείαν, ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς βασιλείας περιτίθενται σχῆμα, τὴν ἀλουργίδα, τὸν στέφανον, τὸν θρόνον, τὸ ζεῦγος, τοὺς δορυφόρους, τὸν δὲ βασιλικὸν ζηλοῦν οὐκ ἐθέλουσι τρόπον. Οὐ γὰρ ἦπιοι ποθοῦσι καλεῖσθαι πατέρες, ἀλλὰ δεσπότηαι πικροί,

οὐδὲ κηδεμόνες φιλόανθρωποι, ἀλλ' ἡγεμόνες παγχάλεποι. Τῷ τοι πολλάκις μὲν αὐτοὺς οἱ ἔννομοι καταλύουσι βασιλεῖς, τοὺς ὑπ' αὐτῶν παρανομουμένους οἰκτείροντες, πολλάκις δὲ καὶ στρατιῶται καὶ δῆμοι γυμνοῦσι τῆς δυναστείας, τὸ θράσος οὐ φέρον 10.2 τες. Τοῦτο καὶ δεδράκασιν καὶ πεπόνθασιν οἱ παμπόνηροι δαίμονες. Τὴν γὰρ δὴ τάξιν καταλιπόντες, ἦν ἔλαχον, καὶ τὴν ἡμερωτάτην τοῦ πεπονηκότος ἀποδράσαντες δεσποτείαν, ἤρπασαν μὲν τὴν τυραννίδα, τὸ δὲ θεῖον ὄνομα σεσυληκότες, θεοὺς σφᾶς αὐτοὺς προσηγόρευσαν καὶ τὸ θεῖον σέβας σφίσι προσφέρειν τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀνοήτους ἀνέπεισαν· εἶτα κρατῦναι τὴν δυναστείαν σπουδάζοντες, καὶ προγινώσκειν τὰ μέλλοντα καὶ προλέγειν ἐνεανιεύσαντο, ταύτη μάλιστα τοὺς εὐαλότους ἀνθρώπους παρακ 10.3 ρουόμενοι. Διά τοι τοῦτο πανταχοῦ γῆς τὰ τῆς ἀπάτης κατεσκεύασαν ἐργαστήρια καὶ τὰς μαντικὰς ἐπενόησαν μαγγανείας, τοὺς ἀλευρομάντις καὶ στερνομάντις καὶ νεκυομάντις καὶ τὴν Κασταλίας πηγὴν καὶ τὸ Κολοφώνιον ρεῖθρον καὶ τὴν ἱερὰν δρῦν καὶ τὸ Δωδωναῖον χαλκεῖον καὶ τὸν Κιρραῖον τρίποδα καὶ τὸν Θεσπρωτικὸν λέβητα, καὶ ἐν Λιβύῃ μὲν τὸ μαντεῖον τὸ Ἄμ μωνος, ἐν δὲ γε Δωδώνῃ τὸ τοῦ Διός, ἐν δὲ Βραγχίδαϊς καὶ Δήλῳ καὶ Δελφοῖς καὶ Κολοφῶνι τοῦ Κλαρίου καὶ Πυθίου καὶ Δηλίου καὶ Διδυμαίου, καὶ ἐν Λεβαδία μὲν Τροφωνίου, ἐν Ὠρωπῷ δὲ Ἀμφιάρεω, ἐν δὲ τῇ Τυρρηνῶν καὶ Χαλδαίων τῆς νεκυομαντείας τὰ ζοφώτατα ἄντρα, καὶ ἀλλαχοῦ μὲν Ἄμ φιλόχου, ἀλλαχοῦ δὲ Γλαύκου καὶ ἐτέρωθι Μόψου καὶ ἄλλων τινῶν δυσωνύμων ἀνθρώπων. 10.4 Ὅτι δὲ παμπονήρων ἦν δαιμόνων ταῦτα χρηστήρια τὴν θεῖαν προσηγορίαν σεσυληκότων, ἱκανὴ μὲν τεκμηριῶσαι καὶ ἡ νῦν αὐτοῖς ἐπικειμένη σιγή. Μετὰ γὰρ δὴ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν ἀπέδρασαν οἱ τήνδε τὴν ἐξαπάτην τοῖς ἀνθρώποις προσ 10.5 φέροντες, τοῦ θεοῦ φωτὸς οὐκ ἐνεγκόντες τὴν αἴγλην. Μαρτυρεῖ δὲ διαρρήδη καὶ Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεύς, ἀνὴρ οὐχ Ἑβραῖος, ἀλλ' Ἕλληνας καὶ τὸ γένος καὶ τὴν γλῶτταν, καὶ μέντοι καὶ ταῖς Ἑλληνικαῖς δόξαις δεδουλωμένος καὶ τὸν τῶν χρηστηρίων ἀκριβῶς ἐπιστάμενος πλάνων. Οὐ πόρρω γὰρ που τῆς Χαιρωνείας Δελφοὶ καὶ Λεβαδία καὶ Ὠρωπός, ἀλλ' ὁμοροί τε καὶ πλησιόχωροι. Οὗτος πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ξυνέγραψε- πολυμαθὴς γὰρ ὁ ἀνὴρ καὶ μάλα πολύπειρος-, ξυνέγραψε δὲ καὶ περὶ τῶν μαντειῶν τινα καὶ τότε τὸ ξύγγραμμα Περὶ τῶν ἐκλελοιπότην χρηστηρίων ἐκάλεσεν· ἐν τοίνυν τούτῳ πρὸς πολ 10.6 λοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα ἔφη· "Τὸ μὲν οὖν ἐφεστάναι τοῖς χρηστηρίοις μὴ θεοὺς οἷς ἀπηλλάχθαι τῶν περὶ γῆν προσήκόν ἐστιν, ἀλλὰ δαίμονας ὑπηρέτας θεῶν, οὐ δοκεῖ μοι κακῶς ἀξιούσθαι· τὸ δὲ τοῖς δαίμοσι τούτοις μονονουχὶ δραχμὴν λαμβάνοντας ἐκ τῶν ἐπῶν τῶν Ἐμπεδοκλέους ἀμαρτίας καὶ ἄτας καὶ πλάνας ἐπιφέρειν, τελευτῶντας δὲ καὶ θανάτους ὥσπερ ἀνθρώπων ὑποτίθεσθαι, 10.7 θρασύτερον ἡγοῦμαι καὶ βαρβαρικώτερον." Ταῦτα οὐ προφήτης ἡμέτερος οὐδ' ἀπόστολος εἴρηκεν, οὐδέ τις ἄλλος τῶν ἐκείνοις πεπιστευκότων καὶ τὰ ἐκείνων δοξάζειν ἐσπουδακότων, ἀλλ' ἀνὴρ πᾶσαν μὲν ἡσκημένος παιδείαν, τῇ δὲ παλαιᾷ τῶν φιλοσόφων ἐξαπάτη δουλεύων· οὗτος ἔφη, πρῶτον μὲν, οὐκ εἶναι τοὺς χρῶντας θεοὺς, ἀλλὰ δαίμονας, ἔπειτα δὲ, τοὺς τούτων νεωκόρους καὶ ὑπὸ τούτων κατειλημμένους καὶ ἀναβεβακχυμένους ἐπὶ μι σθῶ χρησιμολογεῖν, προλέγειν δὲ οὐδὲν ἀληθές, ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων, ὧν τὸν ἀτμὸν καὶ τὴν ἐπίπνοϊαν ἔχειν νεανιεύονται, πολλὰ δεινὰ καὶ χαλεπὰ προαγγέλλειν, οὐ μόνον ἄτας καὶ πλάνας, ἀλλὰ καὶ θανάτους ἀνθρώποις παραπλησίως, καὶ τὰ ἔπη δὲ οὐκ ἔκ τινος θειασμοῦ καὶ κατακωχῆς λέγειν, ἀλλ' ἐκ τῆς Ἐμ 10.8 πεδοκλέους συλῶντας ποιήσεως. Καὶ τὰ ἐξῆς δὲ τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοϊαν· λέγει γάρ· "Καὶ περὶ μὲν τῶν μυστικῶν, ἐν οἷς τὰς μεγίστας ἐμφάσεις λαβεῖν ἔστι τῆς περὶ δαιμόνων ἀληθείας, εὐστομά μοι κείσθω, καθ' Ἡρόδοτον· ἔορτας δὲ καὶ θυσίας, ὥσπερ ἡμέρας ἀποφράδας καὶ σκυθρωπάς, ἐν αἷς ὠμοφαγίαι καὶ διασπασμοί, νηστεῖαι τε καὶ κοπετοί, πολλαχοῦ δὲ πάλιν αἰσχρὰ λογίαι πρὸς ἱεροῖς, μανίαι τε

ἄλλαι ὀρινομένων ῥιψαύχενι σὺν κλόνῳ, θεῶν μὲν οὐδενί, δαιμόνων δὲ πονηρῶν ἀποτροπῆς ἔνεκα φήσαιμ' ἂν ἐπιτελεῖσθαι, παραμυθίας τῆς παλαιᾶς ποιουμένους 10.9 ἀνθρωποθυσίας." Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἔμπροσθεν ἐξητασμένοις ἔφη μὴ εἶναι τὰ μαντεῖα θεῶν, ἀλλὰ δαιμόνων· ἐνταῦθα δὲ τούτους καὶ πονηροὺς προσηγόρευσε, τεκμηρίοις ἐναργεστάτοις τοῖς ὑπ' αὐτῶν δρωμένοις χρησάμενος. Τίτι γάρ που προσήκουσιν ὦμο φαγία καὶ διασπασμοὶ αἰσχρορημοσύνη τε καὶ αἰσχροουργία καὶ μανία ὀρινομένων καὶ ῥιψαυχενοῦντων σὺν κλόνῳ, ἢ δαίμοσι παμπονήροις, τὸ τῶν ἀνθρώπων πημαίνουσι γένος; οἱ πάλοι μὲν, οἷα δὴ ἀλάστορες, ταῖς τῶν τρισαθλίων ἀνθρώπων σφαγαῖς ἔπε τέρποντο, ἐπειδὴ δὲ βδελυξαμένους εἶδον τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀνδροφονίαν ἐκείνην καὶ μαιφονίαν τὴν αὐτοῖς ἀξίεραστον καὶ παυσαμένους τοῦ μύσου, τὰς διαμαστιγώσεις καὶ ὦμοφαγίας καὶ 10.10 τὰς ἄλλας ἐπενόησαν τελετάς. Καὶ ταῦτα δὲ τοῖς εἰρημένοις προσέθεικεν· "Παυσαμένου δὲ τοῦ Ἀμμωνίου, μᾶλλον, ἔφην ἐγώ, περὶ τοῦ μαντείου δῖελθε ἡμῖν, ὦ Κλεόμβροτε· μεγάλη γὰρ ἡ παλαιὰ δόξα τῆς ἐκεῖ θεϊότητος, τὰ δὲ νῦν ἔοικεν ἀπομαραίνεσθαι. Τοῦ δὲ Κλεομβρότου σιγῶντος καὶ κάτω βλέποντος, ὁ Δημήτριος οὐδὲν ἔφη δεῖν περὶ τῶν ἐκεῖ πυνθάνεσθαι καὶ διαπορεῖν, τὴν ἐνταῦθα τῶν χρηστηρίων ἀμαύρωσιν, μᾶλλον δὲ πλὴν ἑνὸς ἢ δυοῖν ἀπάντων ἔκλειψιν ὀρώντας." 10.11 Ταῦτα μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν ὁ Πλούταρχος ἔγραψεν· τοιγάρτοι ὁ χρόνος δηλοῖ τῆς τῶν χρηστηρίων ἐκλείψεως τὴν αἰτίαν. Καὶ ὁ Πορφύριος δὲ ἐν τῷ Περὶ τῆς ἐκλογίων φιλοσοφίας καὶ ταῦτα ἔφη· "Ἄλλ' ἤδη καὶ τὴν γνῶσιν τῆς φορᾶς τὴν ἀκριβῆ καὶ τὰς ἐκ τούτων διηγήσεις ἀκαταλήπτους εἶναι ἀνθρώποις, καὶ οὐ μόνον τούτοις, ἀλλὰ καὶ τισι τῶν δαιμόνων· ὅθεν καὶ ψεύδονται περὶ πολλῶν ἐρωτηθέντες." 10.12 Οὐκοῦν, ὦ ἄνδρες, ἐπειδήπερ ἡμῖν περὶ τῶν ὑμετέρων χρηστηρίων λέγουσιν ἀπιστεῖτε, τῷ ἡμῖν μὲν ἐχθίστῳ, ὑμῖν δὲ προσφιλεστάτῳ πιστεύσατε· ἄσπονδος γὰρ ἡμῶν οὗτος πολέμιος, τὴν προφανῆ κατὰ τῆς εὐσεβείας ἀναδεξάμενος μάχην. Οὗτος δὲ ψεύδεσθαι εἶρηκε τοὺς τοῖς καλουμένοις μαντείοις προσεδρεύον 10.13 τὰς δαίμονας. Ὅτι δὲ τοὺς αὐτοὺς καὶ θεοὺς ὀνομάζει καὶ ἀστρολογίαν μᾶλλον αὐτοῖς ἢ θεῖαν πρόγνωσιν μαρτυρεῖ, ἐν αὐτῷ δεδήλωκε τῷ ξυγγράμματι· λέγει δὲ ταῦτα· "Ἄ γὰρ λέγουσιν οἱ θεοί, εἴπερ τὰ μεμοιραμένα γινώσκοντες λέγουσιν, ἀπὸ τῆς τῶν ἄστρον φορᾶς δηλοῦσι· καὶ τοῦτο σχεδὸν πάντες ἐξέφησαν οἱ ἀψευδεῖς τῶν θεῶν." 10.14 Ἄλλ' οὐς ἐνταῦθα θεοὺς προσηγόρευσε, πάλιν ἔφη μὴ εἶναι θεοὺς ἐν τούτῳ γε καὶ οὐκ ἐν ἄλλῳ τῷ ξυγγράμματι· τοῦ γάρ τοι Ἀπόλλωνος τεθεικῶς τὸν χρησμόν, ὃς διδάσκει, πῶς χρὴ τοῖς ἐπιχθονίοις, πῶς δὲ τοῖς ὑποχθονίοις θύειν θεοῖς, καὶ πῶς μὲν τοῖς ἐναλίοις, πῶς δὲ τοῖς ἐπουρανίοις καὶ αἰθερίοις, διελέγ 10.15 χει τοῦτον ὡς οὐκ εὔχοντα τὸν χρησμόν, μὴ χρῆναι φάσκων θεοὺς ὑπολαμβάνειν τοὺς ταῖς διὰ ζῶων θυσίαις χαίροντας· εἶναι γὰρ πάντων ἀδικώτατον τὸ ζῶοθυτεῖν καὶ ἀνόσιον καὶ μυσαρὸν καὶ βλαβερὸν καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ θεοῖς προσφιλέες. Εἴτα τὸν Θεόφραστον εἰσάγει λέγοντα, ὡς θεοῖς οὐχ ἀρμόζουσιν, ἀλλὰ δαίμοσιν, αἱ διὰ ζῶων θυσίαι. Κωμωδεῖ δὲ καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ἀνθρωποθυσίας καὶ διηγείται παμπόλλας παρὰ πολλῶν 10.16 γεγενημένας. Ἐπειτα διδάξας, ὡς οἱ πονηροὶ ταύτας τελεῖσθαι ἐκέλευον δαίμονες, ἐπήγαγεν· "Διὸ συνετὸς ἀνὴρ καὶ σώφρων εὐλαβήσεται τοιαύταις χρῆσθαι θυσίαις, δι' ὧν ἐπισπάσεται πρὸς ἑαυτὸν τοὺς τοιοῦτους, σπουδάσει δὲ καθαίρειν τὴν ψυχὴν παν 10.17 τοίως· καθαρᾶ γὰρ ψυχῇ οὐκ ἐπιτίθενται." Ἄλλ' ὁ Πύθιος τάναντία τῷ Πορφυρίῳ νομοθετεῖ· κελεύει γὰρ τῷ χρησμόν ἐξαι τοῦντι λύτρα τινὰ δοῦναι τῷ πονηρῷ δαίμονι, χοὰς καὶ πυρὴν καὶ αἶμα κελαινὸν καὶ οἶνον παμμέλανα· καὶ τοιαῦτα ἄττα προσθεῖς, καὶ τὴν εὐχὴν, ἣν δεῖ θύοντα προσενεγκεῖν, ἐξεπαίδευσεν· δαῖμον ἀλιτρονόων ψυχῶν διάδημα λελογχῶς ἡερίων ὑπένερθε μυχῶν, χθονίων δ' ἐφύπερθεν. Καὶ ταῦτα δὲ ὁ Πορφύριος ἐν αὐτῷ γε τῷ ξυγγράμματι τέθεικε, τοῦτον διελέγχων ὡς οὐκ ὄντα θεόν, τὸν δὲ οἰκτεῖον κρα

10.18 τύνων λόγον, ὡς οὐκ εἰσὶ θεοὶ ταῖς θυσίαις οἱ χαίροντες. Ἴνα δὲ μή τις ὑπολάβῃ ταῦτα ψευδῶς αὐτὸν διαπλάττειν, ὄρκον προτέθεικε τοῦ ξυγγράμματος: "Τοὺς θεοὺς" γὰρ ἔφη "διαμαρτύρομαι, ὡς οὐδὲν οὔτε προστέθεικα οὔτε ἀφείλον τῶν χρησθέντων νοημάτων εἰ μή τι λέξιν ἡμαρτημένην διώρθωσα ἢ πρὸς τὸ σαφέστερον μεταβέβληκα ἢ τὸ μέτρον ἔλλειπον ἀνεπλήρωσα." Διὰ δὲ τούτων καὶ ἀμαθίαν τοῦ Πύθιου κατηγορεῖ. Οὐ γὰρ μόνον τὰς ἡμαρτημένας διώρθωσε λέξεις καὶ σαφεῖς τὰς ἀμφιβόλους ἀπέφηνεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπῶν τὴν χωλότητα ἰάσατο, ἦν ὁ Πύθιος διὰ τῶν ὑποφητῶν ἀπεφθέγγετο. 10.19 Καὶ Διογενιανὸς δὲ τῶν χρησμολόγων θεῶν διελέγχει τὸ ψεῦδος· λέγει δὲ οὕτως: "Ὅτι δὲ ἀποτυγχάνεται τὰ πολλὰ τοῖς καλουμένοις μάντεσιν, ὁ πᾶς τῶν ἀνθρώπων βίος μάρτυς ἂν εἴη, καὶ οὕτοι γε αὐτοὶ οἱ τὴν μαντικὴν ἐπαγγελλόμενοι τέχνην." Καὶ μετ' ὀλίγα: "Νῦν δὲ τοσοῦτον τοῖς εἰρημένοις προσθήσω, 10. ὅτι μάλιστα μὲν τὸ ἀληθεύειν ποτὲ τοὺς καλουμένους μάντεϊς ἐν ταῖς προαγορεύσεσιν οὐκ ἐπιστήμης, ἀλλὰ τυχικῆς αἰτίας ἔργον ἂν εἴη. Οὐ γὰρ τὸ μηδέποτε τοῦ προκειμένου τυγχάνειν, ἀλλὰ τὸ μὴ πάντοτε μηδ' ὡς ἐπὶ πλεῖστον μηδ' ὡς ἐξ ἐπιστήμης, ὅταν τις καὶ ποτε τυγχάνῃ, τύχης ἔργον καλεῖν προειλήφαμεν οἱ διειληφότες τὰς ὑφ' ἕκαστον ὄνομα τεταγμένας ἐναργεῖς ἐννοίας ἑαυτῶν." 10.21 Ὅτι δὲ καὶ ἀναγκαζομένους ὑπ' ἀνθρώπων καὶ τοὺς χρησμοὺς λόγους θεοὺς προλέγειν φησὶν ὁ Πορφύριος, ἃ προλέγουσιν, εὐπετές τῷ βουλομένῳ μαθεῖν ἐξ ἐκείνου αὐτοῦ τοῦ ξυγγράμματος, ὃ Περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας ἐπέγραψε· καὶ αὐτὰς γὰρ 10.22 ἐκεῖνος παρέθηκε τῶν θεῶν τὰς φωνάς. Λέγει γὰρ τὴν Ἑκάτην παρ' αὐτοῦ κληθεῖσαν εἰπεῖν· ἦλυθον εἰσαΐουσα τεῆς πολυφράδμονος εὐχῆς, ἦν θνητῶν φύσις εὔρε θεῶν ὑποθημοσύνησιν Καὶ πάλιν αἰτιωμένη τὸν κεκληκότα· τίνας, φησὶ, χατίζων, θειοδάμοις Ἑκάτην με θεῖν ἐκάλεσας ἀνάγκαις; Καὶ ὁ Ἀπόλλων δὲ βοᾷ· κλυθὶ μευ οὐκ ἐθέλοντος, ἐπεὶ μ' ἐπέδησας ἀνάγκη. Καὶ πάλιν· λυέτε λοιπὸν ἄνακτα· βροτὸς θεὸν οὐκέτι χωρεῖ. 10.23 Διὰ δὲ τούτων δεδήλωκεν ὁ Πορφύριος, καὶ αὐτοὶ δὲ οὕτοι οἱ τὸ θεῖον ὄνομα κεκλοφότες, ὡς δυνατώτεροι αὐτῶν αἱ τῶν ἀνθρώπων ἐπίνοιαι καὶ αἱ μεμηχανημένα ἀνάγκαι. Καὶ γὰρ ἄνωθεν αὐτοὺς καθέλκουσι καὶ κάτω δεσμοῦσι· καὶ ἀναχωρεῖν οὐκ ἰσχύουσι, πρὶν ἂν οἱ ἄνθρωποι λύσωσιν. Καὶ ἄλλα δὲ μυρία τοιαῦτα ἔστιν εὑρεῖν παρὰ τῷδε τῷ ξυγγραφεῖ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν διελέγχοντα. 10.24 Ὅσης δὲ αὐτῶν καὶ λώβης μεστὰ τὰ μαντεύματα, τούτοις ἂν τις ἐντυχῶν καταμάθοι ῥαδίως. Λιμοῦ γὰρ ποτε Ἀθηναῖοις ἐνσκήψαντος, ἔχρησεν ὁ Πύθιος μὴ πρότερον τοῦτον παύσασθαι, πρὶν ἂν ἐπτὰ παρθένους Ἀθηναῖοι καὶ τοσοῦτους ἡϊθέους σφά 10.25 ξωσὶ τῷ Μίνωϊ. Καὶ τῶν χρησμῶν δὲ τὸ λοξὸν πολλοῖς ὀλέθρους προὔξενησεν. Καὶ γὰρ Ἀριστόμαχος, οὐ νενοηκῶς τὴν "στε νύγρην," τὸν μὲν πορθμὸν καὶ τὰς τριήρεις κατέλιπε, διὰ δὲ τοῦ ἰσθμοῦ προσβαλὼν τὸν βίον κατέλυσεν. Ἔδει δὲ τὸν χρησμὸν λόγον μὴ ζόφω τὸν χρησμὸν συγκαλύψαι, εἴπερ ἄρα τὸ ἐσόμενον ἦδει· ἀλλὰ κακούργως ἀμφίβολον τὴν πρόρρησιν δέδωκεν, 10.26 ἵνα μὴ τὸ ψεῦδος εὐφώρατον γένηται. Ταῦτ' οὗτο καὶ τῷ Κροίσῳ προὔξενησε τὴν συμφορὰν· Κροῖσος, γὰρ ἔφη, "Ἄλυν διαβάς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει. Ποτέραν δέ, οὐ δεδήλωκεν, ἦτοι τὴν οἰκείαν ἢ τὴν τῶν πολεμίων, ἵνα καὶ ἠττηθεῖς καὶ νικήσας μὴ κατηγορήσῃ τοῦ μάντεως. Καὶ ταῦτα ὁ Πύθιος δέδρακε πολυτάλαντα παρ' ἐκείνου δεξάμενος δῶρα. Δυσὶν τοίνυν θάτερον, ἢ ἀλαζῶν ἔστιν ἢ ἀχάριστος· ἢ γὰρ ἃ μὴ οἶδεν εἰδέναι βρενθύεται, ἢ ἐπιστάμενος ἐκὼν γε 10.27 ἀδικεῖ τοὺς θεραπεύειν ἐσπουδακότας. [Παραπλήσιον δὲ τι δέδρακε καὶ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τὴν ὄρμην ἔχοντος κατὰ τῶν Ἀσσυρίων· "Νῦν" γὰρ ἔφη "πάντες ὠρμήθημεν θεοὶ παρὰ Θηρὶ ποταμῷ νίκης τρόπαια κομίσασθαι; τούτων ἐγὼ ἡγεμονεύσω, θεοῦρος 10.28 πολεμόκλονος Ἄρης."] Προσόμοιον δὲ τι καὶ ἐπὶ Ἀθηναίων πεποίηκεν. Τοῦ γὰρ δὴ Ξέρξου μετὰ πολλῶν μυριάδων ἐπιστρατεύσαντος, ἔδραμον μὲν παρ' αὐτὸν τῶν Ἀθηναίων οἱ θεωροί· ὁ δὲ τῶν χρησμῶν

οὕτως ἤρξατο· ὦ μέλαιο, τί κάθησθε; 10.29 τοῦτο δὲ διαρρήδην αὐτοῦ διελέγχει τὴν ἄγνοϊαν. Εἰ γὰρ ἀληθῶς προεγνώκει τὴν νίκην, οὐ μελέους ἂν αὐτοὺς δήπουθεν, ἀλλὰ τρισολβίους ἐκάλεσε· διακοσίας γὰρ τοι πρὸς ταῖς χιλιάς τριήρεις καὶ τριακοσίας ἀνδρῶν ἐνίκησαν μυριάδας. Νικηφόροι τοίνυν καὶ λίαν ὀνομαστότατοι, ἀλλ' οὐ μέλαιο καὶ τρισάθλιοι, οἱ 10.30 ἀοίδιμον καὶ πολυθρύλητον ἀναστήσαντες τρόπαιον. Εἶτα φυγὴν αὐτοῖς παρεγγύησε, τὴν τῆς πολιούχου προμηνήσας ἀσθένειαν· οὐ δύναται γὰρ ἔφη Παλλὰς Δί' Ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι, λισσομένη πολλοῖσι λόγοις. Τούτῳ δὲ ἀντικρυς ἐναντίον τὸ ἐφεξῆς. Εἰπὼν γὰρ, ὡς ὁ Ζεὺς οὐ πείθεται ποτνωμένη τῇ Ἀθηνᾶ, ὥσπερ μεταμεληθεὶς ἔφη πάλιν· τεῖχος Τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς. 10.31 Καὶ τοῖς ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς ἔχουσι τὰς ἐλπίδας οὐκ ἐπέδειξε ξυντόμως σαφῆ τινα πορείας ὁδόν· ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἀμαθίαν τῶ τῶν χρησμῶν ξυνεσκίασεν ἀμφιβόλῳ, τοῦ ψεύδους τὰ φώρια δεῖ 10.32 μαίνων. Παραπλήσιον δὲ καὶ αὐτὸ τοῦ χρημοῦ τὸ τέλος· ὦ θεῖα Σαλαμίς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν, ἣ που σκιδναμένης Δημήτερος ἢ συνιούσης. Ἦγνῶει γὰρ που, ὡς ἔδειξε, τοὺς τεθνηξομένους, εἴτε Πέρσαι εἶεν, εἴτε Ἀθηναῖοι. Διὰ τοῦτο γυναικῶν ἐμνήσθη μόνων, τὸ δὲ τούτων ἔθνος ἐσίγησεν· καὶ τὸ "σκιδναμένης δὲ Δημήτερος ἢ συνιούσης" ἀγνοοῦντός ἐστι παντελῶς τὸν τῆς νίκης καιρόν. Ἄλλ' ἐνταῦθα μὲν ὁ Θεμιστοκλῆς, καὶ ξυνέσει καὶ ἀνδρεία χρησάμενος, οὐκ εἶασε τοῦ χρημοῦ παντελῶς διελεγχθῆναι τὸ ψεῦδος· οὐ μὴν καὶ μελέους τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' εὐδαίμονας 10.33 ἔδειξεν. Λακεδαιμονίοις δὲ καὶ Κνιδίοις οἱ τούτου χρησμοὶ τοῖς μὲν ἦτταν, τοῖς δὲ δουλείαν προὔξενησαν. Λυκούργῳ δὲ τῶ νομοθέτῃ τοὺς ὠμοτάτους ἐκείνους καὶ αἰσχροτάτους νόμους δεδωκέναι φιλοτιμεῖται. Εἰς γὰρ Δελφούς ἀφικομένῳ ταῦτα ἔφη· ἦκεις, ὦ Λυκόεργε, ἐμὸν ποτὶ πῖονα νηόν, Ζηνὶ φίλος καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσιν. Δίξω ἢ σε θεὸν μαντεύσομαι ἢ ἄνθρωπον· ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπομαι, ὦ Λυκόεργε. ἦκεις εὐνομίην διζήμενος· αὐτὰρ ἐγὼ τοι δώσω. 10.34 Ὅποιους δὲ οὗτος τέθεικε νόμους, ἐν τῇ πρὸ ταύτης δεδηλώκα μεν διαλέξει. Ξενηλασίας γὰρ ἐνομοθέτησε καὶ παίδων ἔρωτας ἀκολάστους καὶ γυναικῶν ὀμιλίας ἀθέτους, καὶ τοὺς γαμηλίους ἀνατέτραφε νόμους. Ἄλλ' ὁ σοφώτατος καὶ μουσικώτατος μάντις αὐτὸς ἔφη τούτους δεδωκέναι τοὺς νόμους καὶ θεὸν καλεῖ τὸν ταῦτα νομοθετήσαντα καὶ ἀγνοεῖν ὁμολογεῖ, πότερον χρῆ θεὸν αὐτὸν καλεῖν ἢ ἄνθρωπον· καὶ τὸ τιμιώτερον δοῦναι θελήσας, οὐ 10.35 δέδωκεν ὡς θεός, ἀλλ' "ἔλπομαι" εἶπεν ὡς ἄνθρωπος. Οὗτος καὶ τὰς Λακεδαιμονίων ἐπαινεῖ γυναῖκας ἀδεῶς οἷς ἂν ἐθέλωσι μιγνυμένας καὶ φησιν· γαίης μὲν πάσης τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἄμεινον, ἵπποι Θρηϊκίαι, Λακεδαιμόνια δὲ γυναῖκες, ἄνδρες δ' οἱ πίνουσιν ὕδωρ καλῆς Ἀρεθούσης. 10.36 Οὗτος καὶ τὸν Ἀρχίλοχον, αἰσχροτάτον γενόμενον ποιητὴν, ἀοίδιμον προσηγόρευσε καὶ ἀθάνατον· καὶ πρὸς τὸν τοῦδε ἔφη πατέρα· ἀθάνατός σοι παῖς καὶ ἀοίδιμος, ὦ Τελεσίκλεις, ἔσσει' ἐν ἀνθρώποις. 10.37 Καὶ τῶ Ὀμήρῳ ἔφη· "Ὀλβιε καὶ δύσδαιμον," τὸ μὲν διὰ τὴν ἐπιγενομένην τυφλότητα, τὸ δὲ διὰ τὴν ποίησιν, ἣν κατὰ πάντα εὖ ἔχειν ὑπέλαβε· δι' ἣν αὐτὸν ὁ Πλάτων μύρω κατὰ τὰς χελιδόνας ἀλείψας, τῆς ὑπ' αὐτοῦ ξυντεθείσης ἀπέπεμψε πόλεως. 10.38 Οὗτος καὶ Κλεομήδη τὸν πύκτην θεῖας ἐκέλευσεν ἀξιούσθαι τιμῆς· ὕστατος ἡρώων, φησὶ, Κλεομήδης Ἀστυπαιαεὺς, ὃν θυσίαις τιμᾶσθ' ὡς οὐκέτι θνητὸν ἐόντα. Ὅσας δὲ οὗτος μισοφονίας τετόλμηκεν, ἤδη πρόσθεν εἰρήκαμεν. 10.39 Καὶ Μηθυμναίοις δὲ τοῦτον ἔδωκε τὸν χρησμόν· ἀλλὰ κε Μηθύμνης ναέταις πολὺ λώϊον ἔσται, φαληνὸν τιμῶσι Διωνύσοιο κάρηνον. Καὶ οὐκ ἐρυθρίᾳ τῶν θεῶν ὁ σοφώτατος, ὃν Φοῖβον οἱ ποιηταὶ προσωνόμαζον, ὡς δὴ ἄγνόν καὶ ἀμίαντον, τοῦ Διονύσου τὸ ἄκρο 10.40 πόσθιον τιμᾶσθαι χρησμοδῆσας. Οὗτος ἐμπιπραμένῳ μὲν οὐκ ἐπήμυνε τῶ οἰκείῳ νεῶ, ἔφη δὲ τοῦτον παρὰ τῶν Μοιρῶν εἶλη φένας τὸν κλῆρον καὶ μονωδῖαν ἦσε, τὸ πάθος ὀλοφυρόμενος. Ἐγὼ δὲ ταύτης τὸ τέλος ἐρῶ·

τέτλαθι Μοιράων ἀμετάτροπα δῆνεα θυμῶ· ταῖσι γὰρ οὐρανίδαο Διὸς κατένευσε κάρηνον, ὅττι κε δινήσωσι, μένειν ἀσάλευτον, ἀτράκτοις. Αἴσα γὰρ ἦν δολιχοῖσι χρόνοις περικαλλέα σηκὸν πυρσῶν αἰώρησι διπετέεσσι δαμῆναι. 10.41 Καὶ ἕτερα δὲ μυρία ἔστιν εὐρεῖν ἐν τοῖς τούτου χρημοῖς καταγέλαστα. Ξυνήγαγε δὲ τούτους οὐ μόνον ὁ Πορφύριος ἐν τοῖς Περί τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ ὁ κυνικός Οἰνόμαος, διελέγχων τῶν χρησμολόγων τὸ ψεῦδος. 10.42 Οἰνομάου δὲ καὶ Πορφυρίου καὶ Πλουτάρχου καὶ Διογενιανοῦ καὶ τῶν ἄλλων ὑμῶν ἔνεκα ἐπεμνήσθην, ἐπειδήπερ ὑμῖν τὰ ὑμέτερα λέγοντές εἰσιν ἀξιόχρεοι· ἡμῖν δὲ ἀρκεῖ τῶν πραγμάτων ἡ μαρτυρία, γεγωνοτάτη κεχημένη φωνῆ καὶ τὸ τῶν χρηστη 10.43 ρίων διελέγχουσα ψεῦδος. Πρὸ μὲν γὰρ δὴ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας, οἷόν ποῦ τινος ζόφου τὴν οἰκουμένην κατέχοντος, καθάπερ τινὲς λησταὶ καὶ λωποδύται, οἱ τῶν ἀνθρώπων ἀλάστορες, οἱ παμπόνηροι δαίμονες, καὶ λόχοις ἐχρῶντο καὶ πάγαις καὶ ἄρκυσι παντοδαπαῖς, ἀγρεύοντες τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν· ἐπειδὴ δὲ ἀνέσχε τῆς ἀληθείας τὸ φῶς, ἐδραπέτευσαν ἅπαντες καὶ τοὺς 10.44 οἰκείους κατέλιπον χηραμούς. Τῷ τοι ἐβῶν αὐτίκα φανέντος· "Ἐὰ τί ἡμῖν καὶ σοί, υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς." Καὶ ἕτεροι δὲ πάλιν ὥρκουν αὐτόν, ἵνα μὴ αὐτοὺς εἰς τὴν ἄβυσσον πέμψῃ. Ἐν δὲ Φιλίπποις τὸ πνεῦμα τοῦ Πύθωνος περὶ τῶν ἀποστόλων ἐβῶα· "Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσίν, οἱ τινες καταγγέλλουσιν 10.45 ὑμῖν ὁδὸν σωτηρίας." Θεασάμενοι τοίνυν πανταχοῦ διατρέχον τῆς ἀληθείας τὸ κήρυγμα, καθάπερ στρατιῶται φυγάδες πολλὰ δεινὰ καὶ παράνομα δεδρακότες, εἶτα τῆς τοῦ βασιλέως αἰσθόμενοι παρουσίας, ἀπέδρασαν καὶ γυμνάς τὰς ἐνέδρας κατέλιπον. 10.46 Ὁ δὲ τῶν ὄλων παμβασιλεὺς τὰ τούτων κατέλυσε ὀρμητήρια· καὶ οὔτε τῆς Κασταλίας προαγορεύει τὸ ὕδωρ, οὔτε Κολοφῶνος ἡ πηγὴ προθεσπίζει, οὐχ ὁ Θεσπρωτίος λέβης μαντεύεται, οὐχ ὁ τρίπους ὁ Κιρραῖος χρησμολογεῖ, οὐ τὸ Δωδωναῖον χαλκεῖον ἀδολεσχεῖ, οὐχ ἡ πολυθρύλητος φθέγγεται δρυς, ἀλλὰ σιγᾶ μὲν ὁ Δωδωναῖος, σιγᾶ δὲ ὁ Κολοφώνιος καὶ Δῆλιος καὶ Πύθιος καὶ Κλάριος καὶ Διδυμαῖος καὶ ἡ Λεβαδία καὶ ὁ Τροφώνιος καὶ ὁ Ἀμφίλοχος καὶ ὁ Ἀμφιάραος καὶ ὁ Ἄμμων καὶ ἡ τῶν Χαλδαίων 10.47 καὶ Τυρρηνῶν νεκυία. Σιγᾶν γὰρ αὐτοῖς ἐκέλευσε ὁ ἐπιτιμῶν ἀβύσσῳ, κατὰ τὸν προφήτην, καὶ ξηραίνων αὐτήν, ὁ λέγων τῇ ἀβύσσῳ· "Ἐρημωθήσῃ, καὶ τοὺς ποταμούς σου ξηρανῶ." Καὶ ὁ Δαφναῖος Ἀπόλλων, τὸν ἡμέτερον παρασκευάσας μετατεθῆναι 10.48 νεκρόν, οὐρανόθεν ἐδέξατο τὸν σκηπτόν. Οὐ γὰρ εἶα προλέγειν αὐτόν καὶ ξυνήθως ἀποβουκολεῖν τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σταυρωθέντος ὁ μάρτυς, ἀλλὰ καθάπερ ὁ μέγας Παῦλος τῷ τοῦ Πύθωνος ἐπετίμησε πνεύματι, οὕτως ἡ τοῦ μάρτυρος κόνις τὸ τοῦ μάντεως ἐχαλίνωσε ψεῦδος. 10.49 Ὅποιοι μὲν οὖν τῶν ὑμετέρων θεῶν οἱ χρησμοί, παρὰ τῶν ὑμετέρων μεμαθήκατε φιλοσόφων· ὅποια δὲ ὁ τῶν ὄλων προλέγει Θεός, καὶ ὅπως βιωφελῆ καὶ ὀνησιφόρα καὶ τῆς ἀληθείας ἀφιέντα τὴν αἴγλην, ἔξεστι τῷ βουλομένῳ καταμαθεῖν ἀκριβῶς, τοῖς θεοῖς ἐντετυχηκότι λόγοις. Ἐγὼ δὲ γε ὀλίγων τινῶν ἀπομνημονεύσω προρρήσεων, ἵνα καὶ ἐκ παραλλήλου τὸ διάφορον δείξω. Πρώτας μέντοι ἐκείνας ἐρῶ, αἱ τὴν τῶν εἰδώλων κατάλυσιν 10.50 προηγόρευσαν. Ἀκούσατε τοίνυν Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος· "Ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίου, καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἄκρων τῶν ὄρεων, καὶ ὑψωθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ ἤξουσιν ἐπ' αὐτόν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πορεύσονται λαοὶ πολλοὶ καὶ ἐροῦσι· δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ· καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ. Ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν καὶ ἐλέγξει λαὸν πολύν, καὶ συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα· καὶ οὐ λήψεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν 10.51 ἔτι πολεμεῖν." Ὅποια μὲν οὖν ἐχρησμάδῃσεν ὁ προφήτης, ἠκούσατε, πρὸς δὲ τῆς

ἀληθείας εἶπατε, εἴ τι λοξὸν ὑμῖν ἐν τούτοις ἢ ἀμφίβολον κατεφάνη· ἀλλ' οἶδα, ὡς οὐκ ἐρεῖτε· τῶν γὰρ τοι πραγμάτων ὑφορᾶσθε τὴν μαρτυρίαν· ὁρᾶτε γὰρ ἑναργῶς τὸ τῆς 10.52 προρρήσεως τέλος. Ἡ οὐχ ὁρᾶτε τῆς ἐκκλησίας τὸ ὕψος καὶ ἅπαν τὰς ὑποκύπτοντας καὶ ταύτη τὸ σέβας προσφέροντας, καὶ τοὺς μὲν πλείστους ἐθέλοντάς, τοὺς δὲ ἀντιλέγοντας καὶ παρὰ γνώμην δουλεύοντας; οὐχ ὁρᾶτε τῶν ὁρέων τὰς κορυφὰς τοῦ ὑμετέρου μύσου ἀπηλλαγμένας καὶ ταῖς τῶν ἀσκητῶν καταγωγαῖς κοσμοῦ μένας καὶ πάντας πανταχόθεν ξυρρέοντας καὶ τὸν ἐν τῇ Σιών ἐπιφανέντα λόγον θεολογοῦντας καὶ τὸν ἐκ τῆς Σιών ἀναβλύσαντα νόμον ἀσπαζομένους, καὶ τοὺς μὲν πολέμους πεπαυμένους, ἀντὶ δὲ τῶν πολεμικῶν ὄπλων τὰ τῆς γεωργικῆς μετα 10.53 χειρίζοντας ὄργανα; ἢ οὐκ ἴστε, ὡς ὀπηνίκα ταῦτα ὁ προφήτης ἐθέσπιζεν, ἄλλος μὲν τῆς Ἱερουσαλήμ ἐβασίλευεν, ἄλλος δὲ τῆς Σαμαρείας, καὶ ἄλλος Ἰδουμαίων, καὶ Μωαβιτῶν ἕτερος, καὶ αὖ πάλιν ἄλλος Ἀμμωνιτῶν; καὶ Ἀραβες δὲ καὶ Μαδιθηναῖοι καὶ Ἀμαληκίται ὑπ' ἄλλοις ἡγεμόσιν ἐτέλουν· καὶ Γάζα δὲ καὶ Ἀσκάλων καὶ Ἀζωτος, καὶ μέντοι καὶ Σιδῶν καὶ Τύρος καὶ Δαμασκὸς ὑπὸ διαφόρων ἀρχόντων ἰθύνοντο· οὐ γὰρ δὴ μόνον 10.54 κατὰ πόλεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ κώμας ἐβασιλεύοντο. Εὐθύς δὲ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν κατὰ σάρκα τεχθέντος, Αὐγουστος Καῖσαρ ἅπαν τῶν ἐκράτησε, καὶ καταλύσας τὰς ἐθναρχίας καὶ μερικὰς βασιλείας τοῖς Ῥωμαίων ἅπαντας ὑπέταξεν οἴαξιν. Ταῦτα προορῶν ὁ προφήτης τὰ προειρημένα τεθέσπικε καὶ μετ' ὀλίγα τὴν τῶν 10.55 χειροποιήτων εἰδώλων κατάλυσιν ἐτραγώδησεν· "Πάντα" γὰρ φησι "τὰ χειροποίητα κατακρύψουσιν, εἰσενέγκαντες εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς σχισμὰς τῶν πετρῶν καὶ εἰς τὰς τρώγλας τῆς γῆς, ἀπὸ προσώπου τοῦ φόβου Κυρίου καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἀναστῆ θραῦσαι τὴν γῆν. Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐκβαλεῖ ἄνθρωπος τὰ βδελύγματα αὐτοῦ τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ, ἃ ἐποίησαν ἑαυτοῖς εἰς τὸ προσκυνεῖν τοῖς ματαίοις καὶ ταῖς νυκτερίσι, τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὰς τρώγλας τῆς στερεᾶς πέτρας καὶ εἰς τὰ σχίσματα τῶν πετρῶν, ἀπὸ προσώπου τοῦ φόβου Κυρίου καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἀναστῆ θραῦσαι τὴν γῆν." 10.56 Ταύτης δὲ τῆς προφητείας τὴν ἐρμηνείαν οὐχ ἡμᾶς προσήκει ποιήσασθαι, ἀλλ' ὑμᾶς θαυμάσαι τοῦ χρησιμοῦ τὴν ἀλήθειαν καὶ 10.57 ξυνομολογήσαι τὰ παρ' ὑμῶν πολλακίς γεγενημένα. Ἀλλὰ μὴ ἐρυθριάσητε, ὧ ἄνδρες· αἰδεῖσθαι γὰρ οὐ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὴν πρᾶξιν προσήκει. Εἰ δὲ ὑμεῖς λέγειν οὐ βούλεσθε, ἀλλ' οὖν ἴσασι ἅπαντες αὐτόπται γενόμενοι τῶν ἐν τῇ γῇ πολλακίς καταχωσθέντων θεῶν καὶ ὑπὸ τῶν εὐσεβεῖν δεδιδασμένον 10.58 ὡν ἀνασπασθέντων ἐκεῖθεν καὶ δήλων γεγενημένων. Οἱ μὲν γὰρ τῇ δυσσεβείᾳ δεδουλωμένοι κατέχωσαν, ἐπικουρεῖν ἡγούμενοι τοῖς θεοῖς, οἱ δὲ τοῖς τὰ τοιαῦτα μαστεύουσι κατεμήνυσαν, οἱ δὲ ὀρύξαντες καὶ εὖρον καὶ προὔθεσαν ἐν ταῖς ἀγοραῖς, ὥστε καὶ παρὰ γυναικῶν καὶ μεираκίων κωμωδεῖσθαι τοὺς καλουμένους θεοὺς. Τὰ μὲν γὰρ ἐρπετῶν ἦν, τὰ δὲ τετραπόδων ἰνδάλματα· ἤδη δὲ καὶ νυκτερίδων καὶ μυιῶν εἰκάσματα προσεκύνησαν. Καὶ αὐτὰ μὲν ἀναιροῦσι τὰ ζῶα, τοὺς ὄφεις λέγω καὶ τοὺς σκορπίους καὶ τὰς μυίας καὶ νυκτερίδας, τὰ δὲ τούτων ἐθεοποιούν μιμήματα. 10.59 Ἀλλὰ τούτων πέρι πολλοὺς ἤδη διεξήλθομεν λόγους· τῶν ἄλλων οὖν χρησμῶν καταμάθωμεν τὴν ἀλήθειαν. Τοῦ δὲ αὐτοῦ προφήτου καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα· "Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ· τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πεποιθὼς ἔσται ἄνθρωπος ἐπὶ τῷ ποιήσαντι αὐτόν· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ ἐμβλέψονται. Καὶ οὐ μὴ πεποιθότες ὦσιν ἐπὶ τοῖς βωμοῖς οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἃ ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν. Καὶ οὐκέτι ὄψονται τὰ δένδρα οὐδὲ τὰ βδελύγματα αὐτῶν." 10.60 Ταῦτα πρὸ πλειόνων ἢ χιλίων ἐτῶν τῆς Κωνσταντίνου βασιλείας προηγόρευεν ὁ προφήτης, μεθ' ἧν τὰ τῶν δαιμόνων κατελύθη τεμένη. Ἀλλὰ καὶ πόρρωθεν ὁ θεοφόρος ἀνὴρ ὡς παρῶν ἐώρα καὶ προὔλεγε τὰ μετὰ τοσοῦτον ἐσόμενα χρόνον· ὁ δὲ Δωδωναῖος καὶ ὁ Πύθιος οὐδὲ τὰ

μετὰ τρεῖς ἐσόμενα μῆνας προειπάτην, ὡς ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἀλλὰ τῆδε κάκεισε κλινομένους ἐδιδότην 10.61 χρησμούς. Ἀκούσατε δὲ καὶ τῶν ἐξῆς· "Ἐπιστράφητε οἱ τὴν βαθεῖαν βουλήν βουλευόμενοι καὶ ἄνομον υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅτι τῆ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀφελοῦνται οἱ ἄνθρωποι τὰ χειροποίητα αὐτῶν τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ, ἃ ἐποίησαν αἱ χεῖρες αὐτῶν." Καὶ πάλιν· "Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος· καὶ εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἐγὼ εἰμι. Εἶδον ἔθνη καὶ ἐφοβήθησαν· τὰ ἄκρα τῆς γῆς ἐξέστησαν· ἤγγισαν καὶ ἦλθον, ἅμα κρίνων ἕκαστος τῷ πλησίον βοηθῆσαι καὶ τῷ ἀδελφῷ. Καὶ ἐρεῖ· Ἰσχυσεν ἀνὴρ τέκτων καὶ χαλκεὺς τύπτων σφύρα, ἅμα ἐλαύνων. Ποτὲ μὲν ἐρεῖ· σύμβλημα καλὸν ἐστίν· ἰσχύρωσαν 10.62 αὐτὸ ἐν ἡλίοις· θήσουσιν αὐτό, καὶ οὐ κινήθησεται." Οὔτε γὰρ στήναι μὴ κατηλωμένα δύναται οὔτε βαδίζειν μὴ παρ' ἄλλων φερόμενα. Καὶ αὖθις· "Ἰακώβ ὁ παῖς μου· ἀντιλήψομαι αὐτοῦ. Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου· προσεδέξατο αὐτὸν ἢ ψυχὴ μου. Ἔδωκα τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν· κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει· οὐ κε κράξεται οὐδὲ ἀνήσει, οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἕξω ἢ φωνὴ αὐτοῦ· κάλαμον τεθλασμένον οὐ κατεάξει καὶ λίνον καπνιζόμενον οὐ σβέσει, ἀλλ' εἰς ἀλήθειαν ἐξοίσει κρίσιν· ἀναλάμψει καὶ οὐ θραυσθήσεται, ἕως ἂν θῆ ἐπὶ τῆς γῆς κρίσιν· καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν. Οὕτως λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ πῆξας αὐτόν, ὁ στερεώσας τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καὶ διδούς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς καὶ πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ κρατήσω τῆς χειρός σου καὶ ἐνισχύσω σε· καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοίξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός· τοῦτο μοί ἐστιν ὄνομα. Τὴν δόξαν μου ἐτέρω οὐ δώσω οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς γλυπτοῖς." 10.63 Ταῦτα ὁ τῶν ὄλων Θεὸς πρὸς τὸν δεσπότην Χριστὸν ὡς πρὸς ἄνθρωπον ἔφη, ἀπὸ τῆς ὀρωμένης φύσεως Ἰακώβ αὐτόν καὶ Ἰσραὴλ ὀνομάσας· ἐξ ἐκείνου γὰρ δὴ κατὰ σάρκα τοῦ γένους ἀνέτειλε· καὶ ἔδειξεν αὐτοῦ σαφῶς τὴν πραότητα καὶ τὴν μακροθυμίαν, ἣ παροινούμενος παρ' Ἰουδαίων ἐχρήσατο. Τοῦτον εἰς διαθήκην ἔφη δοθῆναι τοῦ γένους· καὶ γὰρ τοῖς πατριάρχαις καὶ 10.64 αὐτοῖς Ἰουδαίοις τὴν δι' αὐτοῦ σωτηρίαν ὑπέσχετο. Ἐφη δὲ αὐτόν καὶ εἰς φῶς ἐθνῶν ἀνατεῖλαι, ὥστε τῶν τυφλῶν ἀνοίξαι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τῶν πεπεδημένων τὰ δεσμὰ διαρρηῆξαι καὶ τοὺς ἐν τῷ ζόφῳ τῆς ἀγνοίας ὡς ἐν εἰρκτῇ καθημένους ἐλευθε ρῶσαι τοῦ σκότους. Τυφλοὺς δὲ καὶ πεπεδημένους καὶ ἐν σκότει καθημένους τοὺς τῆς ἀγνοίας τὴν ἀχλὺν περικειμένους ἐκάλεσε 10.65 καὶ τοὺς ταῖς σειραῖς τῆς ἁμαρτίας πεπεδημένους. Ὅτι δὲ τοὺς τῷ πλάνῳ τῆς δεισιδαιμονίας δεδουλωμένους οὕτως ὠνόμασε, μαρτυρεῖ τὰ ἐξῆς· "Ἐγὼ" γὰρ ἔφη "Κύριος ὁ Θεός· τοῦτο μοί ἐστιν ὄνομα. Τὴν δόξαν μου ἐτέρω οὐ δώσω οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς γλυπτοῖς." Ἄμα τε γὰρ ἐπεφάνη καὶ τῆς προσηγορίας αὐτοῦ ἐγύμνωσεν, ἦν ἀρπάσαντες ἑαυτοῖς περιέθεσαν, καὶ μετ' ὀλίγα δὲ ταῦτα πάλιν ἔφη· "Κύριος ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων ἐξελεύσεται συντρίψαι πόλεμον καὶ ἐπεγεῖραι ζῆλον καὶ βοήσεται ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ μετ' ἰσχύος." Ἐπειτα διδάσκει, τί δήποτε μὴ πάλαι τοῦτο πεποίηκε, καὶ φησιν· "Ἐσιώπησα ἀπ' αἰῶνος· μὴ καὶ αἰεὶ σιωπήσομαι καὶ ἀνέξομαι; ἐκαρτέρησα ὡς ἡ 10.66 τίκτουσα· ἐκφανῶ καὶ ἐκστήσω καὶ ξηρανῶ ἅμα." Κάκεινα δὲ μακροθυμίας, καὶ ταῦτα φιλανθρωπίας· μακροθυμῶν γὰρ ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐκόλασεν. Εἶτα φειδοῖ χρησάμενος τοὺς πλανωμένους ἐκάλεσε καὶ τοὺς πλανῶντας ἐσκέδασεν· "Ἐκστήσω" γὰρ φησι "καὶ ξηρανῶ ἅμα· ἐρημώσω ὄρη καὶ βουνούς καὶ θήσω ποτα 10.67 μούς εἰς νήσους καὶ ἔλη ξηρανῶ." Διὰ δὲ τούτων τὰ ἐν τούτοις τεμένῃ τῶν εἰδώλων ἐμήνυσεν, ἅπερ ἐπιφανεῖς καταλέλυκε καὶ δίκην ἔλους ἐξήρανε· "Καὶ ἄξω τυφλοὺς ἐν ὁδῷ, ἣ οὐκ ἔγνωσαν· καὶ τρίβους, ἃς οὐκ ἤδεισαν, ποιήσω πατῆσαι αὐτοῦς." Ἦγνόουν γὰρ οἱ πάλαι πλανώμενοι τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν· ξεναγοὺς δὲ καὶ ποδηγοὺς καὶ μέντοι καὶ φωταγωγοὺς ἐσχηκότες τοὺς ἀποστόλους, κατέλιπον μὲν

τοῦ πλάνου τὰς τρίβους, ἐπέγνωσαν 10.68 δὲ τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν. "Ποιήσω αὐτοῖς τὸ σκοτός εἰς φῶς, καὶ τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεΐαν." Ἀντὶ γὰρ δὴ τοῦ προτέρου σκοτούς τοῦ νοεροῦ φωτὸς ἀπολαύουσι, καὶ τὰς διεστραμμένας καταλιπόντες τὰς ὁδοὺς τὴν εὐθεΐαν ὀδεύουσιν. Εἶτα ὡς ἔτι πλανωμένοις ἐπιτιμᾷ· "Αἰσχύνητε αἰσχύνην, οἱ πεποιθότες ἐπὶ τοῖς γλυπτοῖς, οἱ λέγοντες τοῖς χωνευτοῖς· ὑμεῖς ἐστε θεοὶ ἡμῶν." Καὶ μετ' ὀλίγα· "Ἴδου ἐγὼ ποιῶ καινά, ἃ νῦν ἀνατελεῖ, καὶ γνώσεσθε αὐτὰ· καὶ ποιήσω ἐν τῇ ἐρήμῳ ὁδὸν καὶ ἐν τῇ ἀνύδρῳ ποταμούς, ... ποτίσαι τὸ γένος μου τὸ ἐκλεκτόν, τὸν λαόν μου, ὃν περιεποιήσαμην, τὰς ἀρετάς μου διηγεῖσθαι." Γένος δὲ νῦν αὐτοῦ τοὺς πεπιστευκότας προσηγόρευσεν, ὧν ὠνομάσθη πρωτότοκος δι' ἣν ἀνείληφε σάρκα. 10.69 Ὅτι δὲ περὶ τῶν ἐθνῶν ταῦτα ἔφη, τὰ ἐπόμενα μαρτυρεῖ· "Ἀκούσατε, αἱ νῆσοι, καὶ προσέχετε, ἔθνη· διὰ χρόνου πολλοῦ στήτε, λέγει Κύριος." Ὅτι δὲ τούτων οὐδὲν Ἰουδαίοις ἀρμόττει, καὶ τὸ τῶν νήσων ὄνομα καὶ τὸ τῶν ἐθνῶν μαρτυρεῖ. Καὶ πάλιν "Ἀκούσατέ μου, λαός μου· καὶ οἱ βασιλεῖς πρὸς με ἐνωτίσασθε· ὅτι νόμος παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται, καὶ ἡ κρίσις μου εἰς φῶς ἐθνῶν· ἐγγίξει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη μου, καὶ ἐξελεύσεται ὡς φῶς τὸ σωτήριόν μου· ἐμὲ νῆσοι ὑπομενοῦσι, καὶ εἰς τὸν βραχίονά μου 10.70 ἔθνη ἐλπιούσιν." Διὰ δὲ τούτων ἀπάντων τὴν τῶν ἐθνῶν ἐχρησμάθησθε σωτηρίαν καὶ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον καὶ τὸ τῆς γνώσεως φῶς, ὃ διὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων πᾶσιν ἀνθρώποις προσήνεγκεν. Βραχίονα μέντοι οὐ σωματικὸν ὠνόμασε μόριον-ἀπλή γὰρ τοι ἡ θεία φύσις καὶ ἐλευθέρᾳ ξυνθέσεως-, ἀλλὰ τροπικῶς δεδήλωκε τὴν ἰσχύν. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῶν χειρῶν καὶ οἱ πολεμοῦντες παρατάττονται, καὶ οἱ γεωργοῦντες ἐργάζονται, καὶ μέντοι καὶ οἱ ἄλλην τινὰ μεταχειρίζοντες τέχνην, εἰκότως διὰ τοῦ βραχίονος παρεδήλωσε τὴν ἰσχύν, ἣ θαρροῦντες βοῶμεν· "Οὐ φοβηθήσομαι 10.71 κακὰ, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ." Καὶ αὐθις βοᾷ· "Ἴδου μαρτύριον ἐν ἔθνεσι δέδωκα αὐτόν, ἄρχοντα καὶ προστάσσοντα ἔθνεσιν. Ἴδου ἔθνη, ἃ οὐκ οἶδασί σε, ἐπικαλέσονταί σε· λαοί, οἱ οὐκ ἐπίστανταί σε, ἐπὶ σὲ καταφεύξονται ἕνεκεν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσραήλ, ὅτι ἐδόξασέ σε." Ὁρῶντες τοίνυν βασιλεύοντα τῆς οἰκουμένης τὸν δεσπότην Χριστόν καὶ πάντα τὰ ἔθνη τούτου τὴν δεσποτείαν ἀσμένως ὑμολογοῦντα, καὶ νοήσατε 10.72 τὴν προφητείαν καὶ θαυμάσατε τὴν ἀλήθειαν. Ἀκούσατε δὲ καὶ τῶν ἐξῆς· "Καὶ φοβηθήσονται οἱ ἀπὸ δυσμῶν τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ ἔνδοξον." Καὶ πάλιν· "Ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν· εὐρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν. Εἶπον· ἰδοὺ εἰμι, ἰδοὺ εἰμι, ἔθνη, οἱ οὐκ ἐκάλεσαν τὸ ὄνομά μου." Καὶ πᾶσα δὲ ἡ προφητεία τῶνδε τῶν λόγων ἀνάπλεως. 10.73 Ἄλλ' ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους προφήτας ξυνωδᾷ προθεσπίσαντας δεῖξωμεν, ἀκούσατε Ἰερεμίου βοῶντος· "Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ καλέσουσι τὴν Ἱερουσαλήμ Θρόνος Κυρίου· καὶ συναχθήσεται εἰς αὐτὴν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ οὐ πορεύονται ὀπίσω τῶν ἐνθυμῶν 10.74 μάτων τῆς καρδίας αὐτῶν τῆς πονηρᾶς." Ἀθρήσατε, ὦ ἄνδρες, τῶν ῥημάτων τὴν ξυμφωνίαν καὶ βλέπετε πάντας πανταχόθεν ἀνθρώπους εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν ξυντρέχοντας, ἢ τὸ δεσποτικὸν καὶ σωτήριον ἐδέξατο πάθος, καὶ τὴν μὲν τῶν εἰδώλων ἐξαπάτην βδελυττομένους, τῷ ἐσταυρωμένῳ δὲ τὸ ἐκείνων σέβας προσφέ 10.75 ροντας. Τοῦ δὲ αὐτοῦ προφήτου καὶ ταῦτα· "Τάδε λέγει Κύριος· στήτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς καὶ ἴδετε· ἐκζητήσατε τρίβους Κυρίου αἰῶνός, καὶ ἴδετε, ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίσατε ἐν αὐτῇ, καὶ εὐρήσετε ἀγίασμα ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Καὶ εἶπον· οὐ πορευσόμεθα. Καθέστακα ἐφ' ὑμᾶς σκοπούς· ἀκούσατε τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος. Καὶ εἶπον· οὐκ ἀκουσόμεθα. Διὰ τοῦτο ἤκουσε τὰ ἔθνη καὶ οἱ ποιμαίνοντες τὰ πρόβατα ἐν αὐτοῖς." 10.76 Πρώτοις μὲν γὰρ Ἰουδαίοις προσηνέχθη καὶ παρὰ τῶν προφητῶν καὶ παρὰ τῶν ἀποστόλων τὰ θεῖα κηρύγματα· ἐπειδὴ δὲ ἀντεῖπον ἐκεῖνοι, πᾶσιν ἐδωρήθη τοῖς ἔθνεσι τὰ θεόδοτα δῶρα· καὶ καλεῖ μὲν "ὁδοὺς" ὁ τοῦ προφήτου Θεὸς τοὺς παλαιοὺς προφήτας, "ὁδὸν" δὲ "ἀγαθὴν" αὐτόν

τὸν Σωτῆρα καὶ Κύ 10.77 ριον. Καθάπερ γὰρ εἰς τὴν βασιλείον λεωφόρον αἱ ἀπὸ τῶν κωμῶν καὶ τῶν ἀγρῶν εἰσβάλλουσιν ἀτραποί, οὕτως ἅπαντες οἱ προφήται ταύτην τοῖς πιστεύειν ἐθέλουσιν ὑπεδείκνυον τὴν ὁδόν· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ δεσπότης ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις βοᾷ· "Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια." Παραίνει τοῖνυν Ἰουδαίους τὰ τῶν προφητῶν ἀναγνῶναι θεσπίσματα καὶ ζητῆσαι τὸ 10.78 θεσπιζόμενον. Ἐπειδὴ δὲ ἀντεῖπον ταῖς προφητείαις, τὴν ἀπο στολικὴν προσεήνοχε σάλπιγγα. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν εἶπον· "Οὐκ ἀκουσόμεθα", βοῶσι πρὸς αὐτοὺς οἱ θεῖοι ἄνδρες, ὡς ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσιν ἱστορεῖ· "Υμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαλῆσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀναξίους ἑαυτοὺς κρίνετε τῆς αἰωνίου ζωῆς, καθαροὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ 10.79 ἔθνη πορευσόμεθα." Πάλιν μέντοι ὁ προφήτης τῶν ἔθνῶν τὴν σωτηρίαν θεσπίζει καὶ πρὸς τὸν τῶν ὄλων βοᾷ Θεόν· "Κύριε ἰσχύς μου καὶ βοήθειά μου καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν, πρὸς σὲ ἔθνη ἤξουσιν ἀπὸ ἐσχάτου τῆς γῆς καὶ ἐροῦσιν· ὡς ψευδῆ ἐκτήσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἰδῶλα, καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς ὠφέλεια, εἰ ποιήσει ἑαυτῶ ἄνθρωπος θεοῦς, καὶ οὗτοι οὐκ εἰσὶ 10.80 θεοί." Τί τούτων ἐναργέστερον τῶν ῥημάτων; Ὡς γὰρ παρῶν ὁ προφήτης καὶ θεώμενος τὴν τῆς οἰκουμένης μεταβολὴν καὶ τῆς τῶν ἔθνῶν μεταμελείας ἀκούων, καὶ κωμωδούντων ἐπαίτων τὴν τῶν εἰδώλων ἀσθένειαν, οὕτω ξυνέγραψε τὸν χρησμόν. 10.81 Καὶ Ἀμὼς δὲ ὁ προφήτης οὐ μόνον τὴν τῶν ἔθνῶν σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἰουδαίων προλέγει διασποράν, μᾶλλον δὲ διὰ τῆς ἐκείνου γλώττης αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων Θεός· "Ἴδου" γάρ φησιν "ἐγὼ ἐντέλλομαι καὶ λικμήσω ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τὸν οἶκον 10.82 Ἰσραὴλ, ὃν τρόπον λικμᾶται ἐν τῷ λικμῶ." Καὶ μετ' ὀλίγα· "Τῆ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν Δαυὶδ τὴν πεπτωκυῖαν καὶ ἀνοικοδομήσω τὰ πεπτωκότα αὐτῆς καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀναστήσω καὶ ἀνοικοδομήσω αὐτὴν καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος, ὅπως ἂν ἐκζητήσωσί με οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' οὓς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτοὺς, 10.83 λέγει Κύριος ὁ ποιῶν ταῦτα πάντα." Εἰ δέ τις βούλεται μαθεῖν, τίς ἡ σκηνή, ἀκουσάτω τοῦ θεσπεσίου Ἰωάννου λέγοντος· "Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός· πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας." 10.84 Βοᾷ δὲ καὶ Σοφονίας· "Ἐπιφανήσεται Κύριος ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῆς γῆς· καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ καὶ πᾶσαι αἱ νῆσοι τῶν ἔθνῶν." Ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαίους εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεῶν ξυντρέχειν ἐκέλευσεν, ἀναγκαίως προστέθεικεν, ὡς τῶν καλουμένων θεῶν ἀφανῶν γενομένων, τὸν ἀληθινὸν ἕκαστος προσκυνήσει Θεόν, οὐκ εἰς ἐκείνην τρέχειν τὴν πόλιν ἀναγκαζόμενος, ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ πόλεσι καὶ κώμαις καὶ ἀγροῖς τὸ σέβας προσ 10.85 φέροντες. Καὶ μετ' ὀλίγα δὲ πάλιν φησὶν· "Τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς γλώσσας εἰς γενεὰν αὐτοῖς, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἓνα· ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας οἴσουσι θυσίας μοι." Τὴν γὰρ δὴ μίαν τῶν ἀποστόλων γλώτταν, Γαλιλαίαν οὔσαν, εἰς τὰς ἀπάντων τῶν ἔθνῶν κατεμέρισε γλώττας καὶ προσεήνοχεν ἅπασιν τὴν σωτήριον 10.86 κλήσιν. Καὶ μέντοι καὶ διὰ Ζαχαρίου ξύμφωνα προθεσπίζει· "Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών· διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος· καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν Κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν· καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου· καὶ γνώσῃ, ὅτι Κύριος 10.87 παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με πρὸς σέ." Ἐν δὲ τούτοις ὁ Μονο 10.87 γενῆς καὶ τὸ οἰκεῖον καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς ἐπέδειξε πρόσωπον. Ἀπεστάλθαι δὲ εἶρηκεν, ἐπειδὴ περ οὐχ ὡς Θεός, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος ἐπεφάνη· πρέπει δὲ αὐτῷ τὴν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων δικαιοσύνην παραγενομένῳ πληρῶσαι καὶ δεῖξαι τὴν ἐπαινουμένην 10.88 ὑπακοήν. Καὶ πάλιν· "Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πραῦς καὶ

ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον. Καὶ ἐξολοθρεύσει ἄρματα ἐξ Ἐφραΐμ καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ· καὶ ἐξολοθρευθήσεται τόξον πολεμικόν· καὶ πλήθους καὶ εἰρήνη ἐξ ἔθνων· καὶ κατάρξει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης 10.89 σης καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως διεκβολῶν γῆς." Καὶ μετὰ πλείστα· "Καὶ ἔσται Κύριος εἰς βασιλεῖα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται Κύριος εἷς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἓν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον." Τί τούτων, ὦ ἄνδρες, ξυνεσκιασμένον ἢ σαφηνείας δεόμενον; ποῖον δὲ τῶν εἰρημένων οὐκ ἔχει βοῶσαν τῶν πραγμάτων τὴν 10.90 μαρτυρίαν; Ἀκούσατε δὴ καὶ διὰ Μαλαχίου τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων πρὸς τὸν Ἰσραὴλ λέγοντος· "Οὐκ ἔστι μοι θέλημα ἐν ὑμῖν, λέγει Κύριος· καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν· διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξαται ἐν τοῖς ἔθνεσι· καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία καθαρὰ. Διότι μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει Κύριος παντοκράτωρ· ὑμεῖς δὲ βεβηλοῦτε 10.91 αὐτό." Παράθετε, ὦ φιλότης, τοὺς λόγους τοῖς πράγμασι καὶ βλέπετε καὶ τὴν Ἰουδαίων ἀντιλογίαν καὶ τὴν τῶν ἔθνων ὁμολογίαν καὶ τὴν πανταχῇ γῆς καὶ θαλάττης προσφερομένην θυσίαν τῷ Θεῷ τῶν ὄλων πνευματικὴν, καὶ ὑμνήσατε τὸν οὕτως ἐναργῶς ταῦτα προαγορεύσαντα. 10.92 Εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ τοῦ Δανιὴλ καὶ τοῦ Ἰεζεκιὴλ καὶ τοῦ Ἰωὴλ καὶ Μιχαίου καὶ Ὡσηὲ τῶν ἄλλων προφητῶν ἀνάγνωτε τὰ θεσπίσματα. Ἄπαντες γάρ τοι τὴν τῶν ἔθνων προαγορεύουσι σωτηρίαν· καὶ μέντοι καὶ πρὸς τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ τὰς ξυνθήκας ποιούμενος, διὰ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ δώσειν τοῖς ἔθνεσι τὴν εὐλογίαν ὑπέσχετο· "Εὐλογήσω γὰρ σε" ἔφη "καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος, καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς 10.93 γῆς." Καὶ ταύτην αὐτῷ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις δέδωκε τὴν ὑπόσχεσιν· καὶ μέντοι καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν τὴν αὐτὴν παρέσχε καὶ τῷ Ἰσαὰκ εὐλογίαν, καὶ μετ' ἐκείνον πάλιν τῷ Ἰακώβ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τοῦ σπέρματος ἐκείνων τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν λαβὼν ὁ Μονογενὴς ἐνηνθρώπησεν, ἐνανθρωπήσας δὲ καὶ τὴν οἰκονομίαν τελέσας εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην τοὺς ἀποστόλους ἐξέπεμψε καὶ προσέταξε μαθητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πιστεύσαντα δὲ τὰ ἔθνη τῆς σωτηρίας ἀπέλαυσεν, εἰκότως ἄρα καὶ τῷ Ἀβραὰμ καὶ τοῖς ἐξ ἐκείνου τήνδε παρέσχε τὴν εὐλογίαν, καὶ αὐτοῖς δὴλα ποιῶν τὰ ἐσόμενα καὶ τὸ μέγεθος τοῦ γέροντος ἐπιδεικνύς καὶ τοὺς τῶν θείων ἐπαΐοντας λογίων τῆς σωτηρίας ἐλπίδι ψυχαγωγῶν. 10.94 Καὶ Ἰακώβ δὲ ὁ πατριάρχης, εὐλογῶν τὸν Ἰούδαν, τῆς τῶν ἔθνων ἐμνημόνευσεν εὐλογίας· "Οὐκ ἐκλείψει" γὰρ ἔφη "ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς προσδοκία ἔθνων." Καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ ὁ μέγας βοᾷ· "Εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ." 10.95 Τὰς δὲ τοῦ Θεοπεσίτου Δαυὶδ προφητείας τίς ἂν ῥαδίως ξυλλέξειεν; ἐν μὲν γὰρ τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ τὸ τοῦ Σωτῆρος πρόσωπον ἀνειληφῶς λέγει· "Κύριος εἶπε πρὸς με· υἱός μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς." Ἐν δὲ τῷ ὀγδόῳ φησὶν· "Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. Ἐκ στόματος νηπίων καὶ 10.96 θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον." Ὁρῶμεν δὲ ταῦτα καθ' ἑκάστην τελούμενα. Ἐν δὲ τῷ ἐνάτῳ πάλιν πρὸς τὸν τῶν ὄλων λέγει Θεόν· "Ἀνάστηθι Κύριε· μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος· κριθήτωσαν ἔθνη ἐνώπιόν σου· κατάστησον Κύριε νομοθέτην ἐπ' αὐτούς· γνώτωσαν ἔθνη, ὅτι ἄνθρωποί εἰσιν." Ἐπειδὴ γὰρ εἰς ἀλογίαν ἐσχάτην ἐξέπεσε τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος, ἀναγκαιῶς αὐτοῖς δοθῆναι νομοθέτην αἰτεῖ, ὥστε καὶ τὴν φύσιν ἐπιγῶναι 10.97 καὶ τῆς θηριωδίας ἀπαλλαγῆναι. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ καὶ εἰκοστῷ· "Μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς Κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς

γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν· ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν." Καὶ τὰ ἐξῆς δὲ τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν· προλέγει γὰρ τὸν ἐξ ἀπάντων τῶν ἐθνῶν νέον λαόν. 10.98 Καὶ ἵνα τὰ πλείονα παραλίπω, ἀκούσατε αὐτοῦ ἐν τῷ τεττα ρακοστῷ καὶ τετάρτῳ ψαλμῷ λέγοντος· "Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοὶ σου· καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν." Καὶ πάλιν ἐν τῷ πέμπτῳ καὶ τετταρακοστῷ· "Σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγὼ εἶμι ὁ Θεός· ὑψωθήσομαι ἐν 10.99 τοῖς ἔθνεσιν· ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῆ." Ὁ δὲ μετὰ τοῦτον τὴν τῶν ἐθνῶν προαγορεύει σωτηριάν· "Πάντα" γὰρ φησι "τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας· ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως· ὅτι Κύριος ὑψιστος φοβερός, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν 10.100 γῆν." Καὶ ὁ ἔβδομος δὲ καὶ ὁ ὄγδοος, καὶ μέντοι καὶ ὁ ἔνατος καὶ πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἱ ψαλμοὶ τὴν τῆς οἰκουμένης με ταβολὴν προθεσπίζουσι καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν προκηρύττουσι κλησιν καὶ πίστιν, καὶ πρὸς γε τούτοις τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν, τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννησιν, τὸν ἐκ παρθένου τόκον, τὰ θαύματα, τὰ παθήματα, τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀπιστίαν, τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν, τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπιφοίτησιν, τὸν εἰς ἅπασαν γῆν καὶ θάλατταν τῶν ἀποστόλων δρόμον. 10.101 Καὶ μὲν δὴ καὶ οἱ ἄλλοι προφηταὶ ταῦτα προλέγουσιν ἅπαντες. Ἐγὼ δὲ πάσας ξυναγαγεῖν τὰς προρρήσεις πάρεργον ὑπέλιφα· πολλῶν γὰρ ἂν ἐδεήθην βιβλίων, καὶ πάσας γράφων καὶ περὶ ἐκάστης δέ γε τὰ πρόσφορα λέγων. Ἀρκεῖ δὲ ὑμῖν, ἂν ἐθέλητε, καὶ τῶν ἄλλων, ἐξ ὧν ἀκηκόατε, τὴν ἀλήθειαν διαγνῶναι. Σαφεῖς γὰρ αὐταὶ καὶ ἀληθεῖς καὶ οἷόν τινες ἐναργεῖς εἰσι τῶν 10.102 πραγμάτων εἰκόνες. Ὡσπερ τοίνυν τῶν ἀρίστων ζωγράφων τὴν τέχνην ῥᾶον ἂν τις καταμάθοι, τῷ ἀληθινῷ καὶ ἀρχετύπῳ χαρὰ κτῆρι παρατιθεῖς τὴν εἰκόνα, οὕτω χρὴ καὶ ὑμᾶς καθάπερ ἰδέαν τινὰ τὴν προφητείαν ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου προδιαγραφεῖσαν ζωγράφου παραθεῖναι τοῖς πράγμασιν ἤδη λαβοῦσι τὸ πέρασ καὶ τὸ τῆς 10.103 ὁμοιότητος θεάσασθαι ἀπαράλλακτον. Πάλαι μὲν γάρ, πρὶν δέ ξηται τὸ πέρασ ἢ προφητεία, εἶχε τινα πόνον τὸ πεῖσαι τοὺς τῆνι καῦτα ἀνθρώπους, ὡς ἀληθῆ τὰ θεσπίσματα· ἐπειδὴ δὲ τὰ πάλαι καὶ πρόπαλαι προρρηθέντα νῦν ὀρῶμεν τετελεσμένα, καὶ τὰ ῥήματα ἐκεῖνα γενόμενα πράγματα, οὐ δεῖ πόνων ἡμῖν εἰς τὸ πεῖσαι τὰς ἀκοάς. Ἔχουσι γὰρ αὐταὶ μαρτυροῦντα τὰ ὄμματα· καὶ περιττὸς ἡμῖν Ἡρόδοτος λέγων, ὅτι "τὰ ὦτα ὑπάρχει ἀνθρώποις ἀπιστότερα ἔοντα ὀφθαλμῶν," Ὅρῳσι γὰρ που οἱ ὀφθαλμοί, ἄπερ ἀκούει τὰ ὦτα. 10.104 Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ὀλίγων προφητειῶν ἐπηκούσατε καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἐωράκατε μαρτυρίαν, παράθετε, ὧ ἄνδρες, τοῖς ὑμετέροις χρησιμοῖς τῶν προφητῶν τὰ θεσπίσματα καὶ βοήσατε μετὰ τοῦ ἀποστόλου· "Τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελίαν, ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; τίς 10.105 δὲ συγκατάθεσις ναῶ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων;" Ναοὶ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ τῶν προφητῶν οἱ χοροί· εἶδωλα δὲ κωφά, τὰ παρὰ τῶν ἐθνῶν προσκυνηθέντα, περὶ ὧν τὸ θεῖον πνεῦμά φησιν· "Τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων· στόμα ἔχουσι καὶ οὐ λαλήσουσιν· ὀφθαλμοὺς ἔχουσι καὶ οὐκ ὄψονται· ὦτα ἔχουσι καὶ οὐκ ἀκούσονται· ῥίνας ἔχουσι καὶ οὐκ ὀσφρανθήσονται· χεῖρας ἔχουσι καὶ οὐ ψηλαφήσουσι· πόδας ἔχουσι καὶ οὐ περιπατήσουσιν· οὐ φωνήσουσιν ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν· οὐδὲ γὰρ ἔστι πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν." Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς." Ὑμᾶς δὲ γένοιτο μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν καὶ τῆς προφητικῆς μὴ μεταλαχεῖν ἀρᾶς.

11.† ΠΕΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΩΣ.

11.1 Ἀρίστιππον ἐκείνον ἴσως, ὃ ἄνδρες, ἀκούετε, τὸν Ἀριστίππου τοῦ Σωκράτους ἐταίρου θυγατριδοῦν. Οὗτος τῇ μητρὶ φιλοσοφούση ξυνών, φιλοσοφίας ὡς πλείστον μετείληχεν. Ἔλαχε δὲ καὶ ὄνομα ξυντεθὲν ἐκ τοῦ πράγματος· μητροδίδακτον γὰρ 11.2 αὐτὸν ὠνόμαζον ἅπαντες. Ἄλλ' ἐκείνῳ μὲν ἤρκεσεν εἰς μετουσίαν φιλοσοφίας καὶ μόνα τῆς μητρὸς τὰ παιδεύματα· ὑμεῖς δέ, καὶ προφητῶν τοσοῦτων καὶ ἀποστόλων ἀκούοντες, καὶ μέντοι καὶ τῶν μετ' ἐκείνους ἐν διδασκαλίᾳ λαμπάντων, μαθεῖν οὐ βούλεσθε τὴν ἀλήθειαν. Τοῦτο δὲ ὑμῖν ξυμβαίνει τὸ πάθος, ἐπεὶ περ 11.3 ἀνόνητα τυχὸν ταυτὶ νομίζετε τὰ μαθήματα. Οὐ γὰρ Συρακοῦ σίαν χλιδὴν οὐδέ γε ἀνειμένον καὶ ἀβροδίατον ἐπαγγέλλεται βίον οὐδὲ τὸν πολυάρατον πλοῦτον καὶ τῶν ἐκείνου ῥευμάτων τὸν εὐριπον, ἀλλ' ἰδρώτας καὶ πόνους καὶ πολιτείαν πολύμοχθον. 11.4 Ταῦτα γὰρ ὑμῖν κατάδηλα, τὸ δὲ γε τούτων τέλος ἀθέατον· μόνα γὰρ που εἰωθότες τὰ ὀρώμενα βλέπειν, ἰδεῖν οὐ δύνασθε τῶν ἀοράτων τὴν φύσιν· τοὺς ὀφθαλμοὺς γὰρ ἐκείνους οὐκ ἔχετε, 11.5 ὣν ἡ πίστις δημιουργός. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν, ὡς ἔμοιγε δυνατὸν καὶ ὑμῖν χωρητόν, δηλώσω καὶ ταῦτα, τῇ τῶν θείων λογίων πάλιν χρώμενος δαδουχία. Προύργου δὲ οἶμαι δεῖξαι καὶ νῦν ἐκ παραλήλου τῶν φιλοσόφων τὰς δόξας καὶ τῶν θείων εὐαγγελίων τὰ δόγματα, ἵνα γνῶτε, τί μὲν ἐκείνοι τέλος ὠρίσαντο, τί δὲ οἱ θεῖοι ἐπαγγέλλονται λόγοι. 11.6 Ὁ μὲν οὖν Ἐπίκουρος τὸ ἥδιστα ζῆν ὠρίσατο τέλος· τέλεον γὰρ ἀγαθὸν μόνην ἠγεῖτο τὴν ἠδονήν. Δημόκριτος δὲ ὁ Ἀβδηρίτης, ὁ τῶν τούτου δογμάτων πατήρ, ἀντὶ τῆς ἠδονῆς τὴν εὐθυμίαν τέθεικεν, ὀνομάτων, οὐ δογμάτων ἐναλλαγὴν ποιησάμενος. 11.7 Καὶ Ἡράκλειτος δὲ ὁ Ἐφέσιος τὴν μὲν προσηγορίαν μετέβαλε, τὴν δὲ διάνοιαν καταλέλοιπεν· ἀντὶ γὰρ τῆς ἠδονῆς εὐαρέστησιν τέθεικεν. Ἐχει δὲ τινα καὶ ἑτέραν ἔμφασιν οὗτος ὁ ὄρος· ἀορίστως γὰρ τὴν εὐαρέστησιν τέθεικε, τὸ δὲ αὐτῆς ποιὸν οὐ δεδήλωκεν. Διάφοροι δὲ τῶν ἀνθρώπων αἱ γνῶμαι· τοὺς μὲν γὰρ ἀρέσκει σωφροσύνη, τοὺς δὲ ἡ ταύτης ἐναντία κάκη· καὶ τοὺς μὲν ἀκρασία, τοὺς δὲ ἐγκράτεια· καὶ τούτους μὲν ἄδικος καὶ πλεονεκτικὸς βίος, ἐκείνους δὲ δίκαιος. Τὸ τοίνυν ἐκάστῳ ἀρέσκον, ἠδύ τε καὶ ἀξιέραστον, οὗτος ὠρίσατο τέλος, ἀντὶ τῆς 11.8 ἠδονῆς τὴν εὐαρέστησιν τεθεικώς. Ὁ δὲ πολυθρύλητος Πυθαγόρας τὴν τελεωτάτην τῶν ἀριθμῶν ἐπιστήμην ἔσχατον ὑπέλαβεν ἀγαθόν· ὁ Ἐκαταῖος δὲ τὴν αὐτάρκειαν, ὁ δὲ Ἀντισθένης τὴν ἀτυφίαν, Ἀναξαγόρας δὲ ὁ Κλαζομένιος τὴν θεωρίαν τοῦ βίου καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης ἐλευθερίαν, φιλοσόφῳ δὴ πρέποντα ὀρισάμενος ὄρον. Μέγιστον γὰρ ἀληθῶς ἀγαθὸν τὸ ξυνιδεῖν τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν καὶ τῶν ῥεόντων καταφρονῆσαι καὶ τὴν ψυχὴν 11.9 ἀδούλωτον καὶ ἐλευθέραν διατηρῆσαι. Πλάτων δὲ ὁ Ἀρίστωνος τῇ μεγαλονοίᾳ τοῦ ὄρου καὶ τοῦτον ἀπέκρυψε· τὸ γὰρ "ὁμοιωθῆναι τῷ θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν" τέλος ὠρίσατο ἀγαθῶν. Ἀξιέπαινος μὲν οὖν καὶ ἡ περὶ τὴν μίμησιν τῶν θείων παραίνεσις· ἡ δὲ τοῦ "κατὰ τὸ δυνατόν" προσθήκη ἀξιαγαστότερον τὸν ὄρον ἀπέφηνεν· οὐ γὰρ κατὰ πάντα δυνατόν ὁμοιωθῆναι θεῷ. Πῶς γὰρ ἂν τις ὀρατὸς ὦν ὁμοιωθεῖ τῷ ἀοράτῳ, καὶ βραχὺς ὦν καὶ τόπῳ μικρῷ περιγεγραμμένος τῷ ἀπεριγράφῳ καὶ τὴν κτίσιν ξυνέχοντι, καὶ αὖ πάλιν τῷ αἰωνίῳ πρόσφατος ὦν, καὶ τῷ τὰ πάντα τεκταναμένῳ μηδὲ πηχυαῖον οὐρανὸν δημιουργῆσαι δυνά 11.10 μενος; Τοιγάρτοι οὔτε τὴν φύσιν ἐκείνην οὔτε τὴν δύναμιν οὔτε μὴν τὴν σοφίαν μιμήσασθαι δυνατόν· τοῦ ἀγαθοῦ μέντοι καὶ δικαίου καὶ ἡμέρου καὶ φιλανθρώπου τύπους ἀμηγέπη τινὰς ἐκμάξασθαι οἶόν τε. Καὶ γὰρ ὁ δεσπότης Χριστὸς ταύτην τοῖς τελειότητος ἐφιεμένους τὴν μίμησιν προὔθηκε· "Γίνεσθε" γὰρ φησὶν "οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστίν· ὅτι ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς 11.11 καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους." Καὶ ὁ τοῦ Πλάτωνος δὲ διδάσκαλος, ὁ Σωφρονίσκου Σωκράτης, οὐ τὸν πλούτῳ περιρρέομενον καὶ ἐξ οὐρίων φερόμενον, ἀλλὰ τὸν δικαιοσύνη κοσμοῦμενον εὐδαίμονα εἰώθει καλεῖν· καὶ ἀσεβεῖς ὠνόμαζε τοὺς τὸ ξυμφέρον τοῦ δικαίου

χωρίζοντας· μόνον γὰρ εἶναι ξυμφέρον τὸ 11.12 δίκαιον ἔλεγεν. Οἱ δέ γε ῥήτορες τούτων ἐπαίειν τῶν λόγων οὐκ ἤθελον· ἄλλο γὰρ τι παρὰ τὸ ξυμφέρον εἶναι τὸ δίκαιον ἔλεγον, ἀξύμφορον ταύτη πη τὸ ξυμφέρον δεικνύντες· ἄδικον γὰρ δήπου θεν τὸ τοῦ δικαίου κεχωρισμένον· τὸ δέ γε ἄδικον βλαβερὸν· τὸ 11.13 δὲ βλαβερὸν οὐκ ἂν εἰκότως κληθεῖ ξυμφέρον. Ὁ μὲν οὖν Πλάτων καὶ Σωκράτης καὶ ξύμφωνα ἐφάτην καὶ ἀξιεπαίνα· Ἀριστοτέλης δέ, τῆς Πλάτωνος διδασκαλίας μεταλαχών, τούτων οὐκ ἀπώνατο τῶν δογμάτων, ἀλλὰ ξυμπληροῦσθαι τὴν εὐδαιμο νίαν ἐκ τριγενείας ἔφη, ἐκ τῶν κατὰ ψυχὴν, ἐκ τῶν κατὰ σῶμα, ἐκ τῶν ἐκτός· χρῆναι γὰρ τὸν εὐδαιμόνα ἔλεγε μὴ μόνον ἀρετῇ κοσμεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ῥώμην ἔχειν καὶ ὥρα λάμπειν καὶ πλούτῳ περιρρεῖσθαι· τὸν δὲ τινος τούτων ἔστερημένον ἤκιστα καλεῖσθαι 11.14 εὐδαιμόνα. Μᾶλλον δὲ οὗτος, ὡς ἔοικεν, ἠκολούθησε Σιμωνίδῃ τῷ ποιητῇ· ἐκεῖνος γὰρ ἔφη· "Υγιαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρί· δεύτερον δὲ φυὰν καλὸν γενέσθαι· τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως." Καὶ Θεόγνις δὲ τὴν πενίαν φεύγειν παρεγγυᾷ καὶ φησιν· χρῆ πενίην φεύγοντα καὶ ἐς μεγακῆτεα πόντον ῥιπτεῖν καὶ πετρῶν, Κύρνε, κατ' ἠλιβάτων. 11.15 Οἱ δὲ στωϊκοὶ ἐναντία τούτοις ἀντικρυς ἐψηφίσαντο. Τὸ γὰρ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν ὠρίσαντο τέλος καὶ τὴν ψυχὴν ἔφασαν μηδὲν ὑπὸ τοῦ σώματος ἢ ὠφελεῖσθαι ἢ βλάπτεσθαι· οὔτε γὰρ εἰς ἀρετὴν αὐτὴν ἢ ὑγίεια μὴ βουλομένην βιάζεται, οὔτε εἰς κακίαν παρὰ γνώμην ἢ νόσος καθέλκει· ἀδιάφορα γὰρ ταῦτα ἔλεγον εἶναι. Ἐκεῖνο δὲ γε αὐτῶν κομιδῇ τολμηρόν· ἀνθρώπου γὰρ 11.16 τοι καὶ θεοῦ τὴν αὐτὴν ἔλεγον ἀρετὴν. Ἐπίκουρος δέ, τὴν ἑναντίαν τούτοις ὀδεύσας, τὸ μήτε πεινῆν μήτε διψῆν εὐδαιμονίαν ὠρίσατο, καὶ τούτων τὸν ἀπολαύοντα ἔλεγε κἂν Διὶ πατρὶ μάχεσθαι· οὕτως αὐτὸν τὸ φιλήδονον ἐπαιδοτρίβησεν εἰς ἀσέβειαν. Μὴ γὰρ δὴ τις μόνον ἴδῃ τὸ παρ' αὐτοῦ κωμωδούμενον ὄνομα, τὸν Δία λέγω· τὸν γὰρ δὴ τῶν ὄλων θεὸν οὕτω νοῶν ἐκεῖνος 11.17 τὴν βλασφημίαν ἐτόλμησεν. Τοῦτο δὲ πέπονθεν ὁ τρισάθλιος, 11.17 τῷ αὐτομάτῳ καὶ τοῖς ἀτόμοις πιστευῶν καὶ ἀνηγεμόνευτα εἶναι καὶ ἀτημέλητα τὰ πάντα ἠγούμενος καὶ τῶν βεβιωμένων οὐ προσμένων ἐξέτασιν, ἀλλὰ μέχρι τῶν τάφων εἶναι νομίζων τῶν ἀνθρώπων τὴν ζύστασιν. 11.18 Ὁ δὲ Πλάτων καὶ τὰ δικαστήρια τὰ ἐκεῖ καὶ τὰ κολαστήρια δείκνυσι καὶ φησιν ἐν τῷ δεκάτῳ τῆς Πολιτείας· "Ἐνταῦθα δὴ ἄνδρες ἄγριοι, διάπυροι ἰδεῖν, παρεστῶτες καὶ καταμανθάνοντες τὸ φθέγμα, τοὺς μὲν ἰδία παραλαμβάνοντες ἦγον, τὸν δὲ Ἄρι δαῖον καὶ ἄλλους, ξυμποδίσαντες χεῖράς τε καὶ πόδας καὶ κεφαλὴν, καταβαλόντες καὶ ἐκδείραντες εἴλκον παρὰ τὴν ὁδὸν 11.19 ἐκτός, ἐπ' ἀσπαλάθων κνάπτοντες." Κἂν τῷ Φαίδωνι δὲ τὰ παραπλήσια λέγει· "Τρίτος" γὰρ φησι "ποταμὸς τούτων κατὰ μέσον ἐκβάλλει, καὶ ἐγγὺς τῆς ἐκβολῆς ἐκπίπτει εἰς τόπον μέγαν πυρὶ πολλῷ καιόμενον καὶ λίμνην ποιεῖ μείζω τῆς παρ' ἡμῖν θαλάττης, ζέουσαν ὕδατος καὶ πηλοῦ. Ἐντεῦθεν δὲ χωρεῖ κύκλῳ θολερὸς καὶ πηλώδης· περιελιττόμενος δέ, ἄλλοσέ τε ἀφικνεῖται καὶ παρ' ἔσχατα τῆς Ἀχερουσίας λίμνης καὶ οὐ ξυμ μίγνυται τῷ ὕδατι· περιελιχθεὶς δὲ πολλάκις ὑπὸ γῆν, ἐμβάλλει 11. κατωτέρω τοῦ Ταρτάρου. Οὗτος δὲ ἐστίν, ὃν ἐπονομάζουσι Πυριφλεγέθοντα· οὗ καὶ οἱ ῥύακες ἀποσπάσματα ἀναφυσῶσιν, ὅπου ἂν τύχωσι τῆς γῆς. Τούτου δ' αὖ κατάντικρυ ὁ τέταρτος ἐκπίπτει εἰς τόπον δεινόν τε καὶ ἄγριον. Λέγεται δὲ χρῶμα ἔχειν ὄλον οἶον ὁ κυανός· ὃν δὴ ἐπονομάζουσι Στύγιον· καὶ τὴν λίμνην ποιεῖ ὁ ποταμὸς ἐμβάλλων Στύγα. Ὁ δὲ ἐμπεσὼν ἐνταῦθα καὶ τινὰς δυνάμεις λαβὼν ἐν τῷ ὕδατι, δὺς κατὰ τῆς γῆς καὶ περιελιττόμενος, χωρεῖ ἐναντίος τῷ Πυριφλεγέθοντι καὶ ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἀχερουσίᾳ λίμνῃ ἐξ ἐναντίας. Καὶ οὐδὲ τὸ ταύτης ὕδωρ οὐδενὶ μίγνυται, ἀλλὰ καὶ οὗτος κύκλῳ περιελθὼν ἐμβάλλει εἰς τὸν Τάρταρον ἐναντίος τῷ Πυριφλε γέθοντι." 11.21 Καὶ ἵνα μὴ πάντα λέγων μακροτέραν ἐργάσωμαι τὴν διάλεξιν, ῥάδιον, ὧ ἄνδρες, ἐντυχεῖν τῷδε τῷ διαλόγῳ καὶ γνῶναι σαφῶς, ὅπως καὶ τὸ δικαστήριον ἐπιδείκνυσι καὶ τῶν τὰ σμικρὰ ἡμαρτη κόντων τὰ ξύμμετρα ἐπιτίμια καὶ τῶν τὰ μεγάλα καὶ πλεῖστα

ἡσεβηκότων τὰς ἀνηκέστους κολάσεις. Ὀλίγων δὲ πῆ τινων ἀπομνημονεύσω κἀγώ· λέγει δὲ οὕτως· "Οἱ δ' ἂν δόξωσιν 11.22 ἀνηκέστως ἔχειν διὰ τὰ μεγέθη τῶν ἀμαρτημάτων, ἢ ἱεροσυλίας πολλὰς καὶ μεγάλας ἢ φόνους πολλοὺς καὶ ἀδίκους καὶ παρανόμους ἐξειργασμένοι ἢ ἄλλα, ὅσα τυγχάνει τοιαῦτα ὄντα, τούτους δὲ ἢ προσήκουσα μοῖρα ρίπτει εἰς τὸν Τάρταρον, ὅθεν οὐποτ' ἐκβαίνουσιν. Οἱ δ' ἂν ἰατὰ μὲν, μεγάλα δὲ δόξωσιν ἡμαρτηκῆναι ἀμαρτήματα, οἷον πρὸς πατέρα ἢ πρὸς μητέρα ὑπ' ὀργῆς βίαιόν τι πράξαντες, καὶ μεταμέλον αὐτοῖς τὸν ἄλλον βίον βιώσιν, ἢ ἀνδροφόνου ἢ τοιούτῳ τινὶ ἄλλῳ τρόπῳ γένωνται, τούτους δεῖ ἐμπεσεῖν μὲν εἰς τὸν Τάρταρον, ἐμπεσόντας δὲ αὐτοὺς καὶ ἐνὶ αὐτὸν ἐκεῖ γενομένους ἐκβάλλει τὸ κύμα, τοὺς μὲν ἀνδροφόνους κατὰ τὸν Κωκυτόν, τοὺς δὲ πατραλοίας κατὰ τὸν Πυριφλεγέ 11.23 θοντα." Εἶτα διδάσκει, ὅπως βοῶσιν τε καὶ ἰκετεύουσι τοὺς ἡδικομένους δοῦναι σφίσι ξυγγνώμην· ἔπειτα ἐκείνων ἀνανευόντων, ὅπως εἰς τὴν λίμνην αὐθις ἀναπεμπόμενοι τὰς αὐτὰς ὑπομένουσι τιμωρίας. Οὕτω δὲ τὰ κολαστήρια δείξας, παραδηλοῖ καὶ τῶν 11.24 εὖ βεβιωκότων τοὺς χώρους, ὧδέ πη λέγων· "Οἱ δ' ἂν δόξωσι διαφερόντως πρὸς τὸ ὀσίως διαβιῶναι προκεκρίσθαι, οὗτοί εἰσιν οἱ τῶνδε μὲν τῶν τόπων τῶν ἐν τῇ γῆ ἐλευθερούμενοι καὶ ἀπαλ λαττόμενοι ὥσπερ δεσμοτηρίων, ἄνω δὲ εἰς τὴν καθαρὰν οἴκησιν ἀφικνούμενοι καὶ ἐπὶ τῆς γῆς οἰκίζόμενοι. Τούτων δὲ αὐτῶν οἱ φιλοσοφία ἱκανῶς καθηράμενοι ἄνευ τε καμάτων ζῶσι τὸ παράπαν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον καὶ εἰς οἰκήσεις ἔτι τούτων καλλίους ἀφικνοῦνται, ἅς οὔτε ῥάδιον δηλῶσαι, οὔτε ὁ χρόνος ἱκανὸς ἐν τῷ παρόντι· ἀλλὰ τούτων δὲ εἵνεκα χρή, ὧν διεληλύθαμεν, ὧ Σιμμία, πᾶν ποιεῖν, ὥστε ἀρετῆς καὶ φρονήσεως μετασχεῖν. 11.25 Καλὸν γάρ τὸ ἄθλον, καὶ ἡ ἐλπίς μεγάλη." Κάν τῷ Γοργία δὲ τὰ παραπλήσια λέγει· "Ἄκουε δὲ μάλα καλοῦ λόγου, ὃν σὺ μὲν ἠγήση μῦθον, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ἐγὼ δὲ λόγον· ὡς ἀληθῆ γὰρ ὄντα σοι λεγέσθω, ἃ μέλλω λέγειν." Καὶ μετ' ὀλίγα· "Τὸν δὲ δικαίως τὸν βίον διεληλυθότα καὶ ὀσίως, ἐπειδὴν τελευτήσῃ, εἰς μακάρων νήσους ἀπιόντα οἰκεῖν ἐν πάσῃ εὐδαιμονίᾳ ἐκτὸς κακῶν· τὸν δὲ ἀδίκως καὶ ἀθέως εἰς τὸ τῆς κρίσεως τε καὶ δίκης δεσμῶ 11.26 τήριον, ὃ δὲ Τάρταρον καλοῦσιν, ἵεναι." Καὶ αὐθις· "Ἐπειτα γυμνοὺς κριτέον ἀπάντων τούτων· τεθνεῶτας γὰρ δεῖ κρίνεσθαι· καὶ τὸν κριτὴν δεῖ γυμνὸν εἶναι τεθνεῶτα, αὐτῇ τῇ ψυχῇ αὐτὴν τὴν ψυχὴν θεωροῦντα ἐξαίφνης ἀποθανόντος ἐκάστου, ἔρημον πάντων ξυγγενῶν, καταλιπόντα ἐπὶ γῆς πάντα ἐκείνον τὸν κόσμον, ἵνα δικαία ἢ κρίσις ᾗ." 11.27 Οὕτως ἀκριβῶς ὁ Πλάτων ἐπίστευεν εἶναι τὰ ἐν Ἄϊδου κριτήρια. Ἐντυχὼν γὰρ Ἑβραίοις ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν προφητικῶν πάντως λογίων ἐπήκουσε καὶ τὸν τοῦ πυρὸς ἔμαθε ποταμόν, ὃν ὁ θεσπέσιος ἐθεάσατο Δανιήλ, καὶ τοὺς Ἡσαίου τοῦ θειοτάτου κατέμαθε λόγους. Ἐκεῖνος γάρ που περὶ τῶν κολαζομένων φησὶν· "Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται." Καὶ ἄλιν· "Τίς ἀναγγελεῖ ἡμῖν, ὅτι πῦρ 11.28 καίεται; τίς ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὸν τόπον τὸν αἰώνιον;" Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα πλεῖστα ἔστι παρὰ τοῖς προφήταις εὐρεῖν. Ὁ δὲ φιλόσοφος τὰ μὲν ἐκεῖθεν λαβὼν, τὰ δὲ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἀναμίξας μύθων, τοὺς περὶ τούτων ἐποίησατο λόγους· καὶ τὰ ἐφεξῆς δὲ τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν· "Τῶν" γὰρ φησι "δικαίων, ὅπερ ἔλεγον, πρῶτον μὲν ὁ Ῥαδάμανθος ἐκεῖνος, ἂν τοιοῦ τὸν τινα λάβῃ, ἄλλο μὲν περὶ αὐτοῦ οὐκ οἶδεν οὐδέν, οὔτε ὅστις οὔτε ὧντινων, ὅτι δὲ πονηρὸς τις· καὶ τοῦτο κατιδὼν ἀπέπεμψεν εἰς τὸν Τάρταρον, ἐπισημαινόμενος, ἔάν τε ἰάσιμος, ἔάν τε ἀνίατος εἶναι δοκῇ· ὁ δὲ ἐκεῖσε ἀφικόμενος τὰ προσήκοντα πάσχει. Ἐνίοτε δὲ, Ἑλληνας ἰδὼν ὀσίως βεβιωκυῖαν καὶ μετὰ ἀληθείας, ἀνδρὸς ἰδιώτου ἢ ἄλλου τινός, μάλιστα μὲν, ὡς ἔγωγέ φημι, ὧ Καλ λίκλεις, φιλοσόφου τὰ αὐτοῦ πράξαντος καὶ οὐ πολυπραγμονήσαντος ἐν τῷ βίῳ, ἠγάσθη τε καὶ εἰς μακάρων νήσους ἀπέπεμψεν." 11.29 Καὶ μετὰ βραχέα ἐπήγαγεν· "Ἐγὼ μὲν, ὧ Καλλίκλεις, ὑπὸ τούτων τῶν λόγων πέπεισμαι καὶ σκοπῶ, ὅπως ἀποφανοῦμαι τῷ κριτῇ ὡς ὑγιεστάτην τὴν ψυχὴν.

Χαίρειν οὖν ἑάσας τὰς τιμὰς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀλήθειαν ἀσκῶν πειράσομαι τῷ ὄντι, ὡς ἂν δύνωμαι, βέλτιστος ὢν, καὶ ζῆν, καὶ ἐπειδὴν ἀποθνήσκω, ἀποθνήσκειν. Παρακαλῶ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀνθρώπους, καθ' ὅσον δύναμαι· καὶ δὴ σὲ ἀντιπαρακαλῶ ἐπὶ τοῦτον τὸν βίον, τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ὃν φημι ἀντὶ πάντων τῶν ἐνθάδε ἀγῶνων εἶναι· καὶ ὄνειδίζω σε, ὅτι οὐχ οἷός τε εἶ σαυτῷ βοηθῆσαι, ὅταν 11.30 ἡ δίκη σοι ᾗ καὶ ἡ κρίσις, ἣν νῦν ἔλεγον. Ἄλλ' ἐλθὼν παρὰ τὸν δικαστὴν ἐκεῖνον, τὸν τῆς Αἰγίνης υἱόν, ἐπειδὴν σε ἐπιλαβόμενος ἐκεῖνος ἄγη, χασμήσει καὶ ἰλιγγιάσεις οὐδὲν ἤττον ἢ ἐγὼ ἐνθάδε καὶ σὺ ἐκεῖ· καὶ σε ἴσως τυπήσει καὶ ἐπὶ κόρρης ἀτίμως καὶ πάντως προπηλακιεῖ. Τάχα δ' οὖν ταυτὶ μῦθος σοι δοκεῖ λέγεσθαι, ὡσπερ ὑπὸ γραός, καὶ καταφρονήσεις αὐτῶν· καὶ οὐδὲν γ' ἂν ἦν θαυμαστὸν καταφρονεῖν τούτων, εἰ ἐπιζητοῦντες εἴχομεν τούτων βελτίω καὶ ἀληθέστερα εὐρεῖν· νῦν δὲ ὄρα, ὅτι τρεῖς ὄντες ὑμεῖς, οἵπερ σοφώτατοί ἐστε τῶν Ἑλλήνων, σὺ τε καὶ Πῶλος καὶ Γοργίας, οὐκ ἔχετε ἀποδειξαι, ὡς χρὴ ἄλλον τινὰ βίον ζῆν ἢ τοῦτον, ὅσπερ ἐκεῖσε φαίνεται συμφέρων." 11.31 Τοιαῦτα κἀν τῷδε τῷ διαλόγῳ καὶ περὶ τῶν αὐτόθι διεξήλθε καὶ σοφῶς μάλα παρήνευσεν ἐπιμεληθῆναι τούτων, ἃ τῶν ἐκεῖ κολαστηρίων ἐλευθεροῖ. Κἀν τῷ Κρίτωνι δὲ τοὺς νόμους εἰσάγει λέγοντας τῷ Σωκράτει· "Ἄλλ' ὦ Σώκρατες, πειθόμενος ἡμῖν τοῖς σοῖς τροφεῦσι, μήτε παῖδας περὶ πλείονος ποιοῦ μήτε τὸ ζῆν μήτε ἄλλο μηδὲν πρὸ τοῦ δικαίου, ἵνα εἰς Ἄιδου ἐλθὼν ἔχῃς 11.32 ταῦτα πάντα ἀπολογήσασθαι τοῖς ἐκεῖ ἄρχουσιν." Ἐν δὲ τῇ Ἀπολογία καὶ ἀγαθὸν εἶναι λέγει τὸν θάνατον· "Ἐννοήσωμεν" γὰρ ἔφη "καὶ τῆδε, ὡς πολλὴ ἐλπίς ἐστὶν ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι. Δυοῖν γὰρ θάτερόν ἐστι τὸ τεθνάναι· ἢ γὰρ οἷον μηδὲν τι εἶναι μηδὲ αἴσθησιν μηδεμίαν μηδενὸς ἔχειν τὸν τεθνεῶτα· ἢ καὶ κατὰ τὰ λεγόμενα μεταβολὴ τις τυγχάνει οὕσα καὶ μετοίκησις τῆς ψυχῆς τοῦ τόπου τοῦ ἐνθένδε εἰς ἄλλον." 11.33 Ἀλλὰ ταῦτα μὲν αὐτοῦ ἐπαινετέον, εἰ καὶ τινα ἐπιμιξίαν ἔχει τῶν νόθων δογμάτων, τὸν Ῥαδάμανθυν καὶ τὸν Μίνω καὶ τὰς μακάρων νήσους, καὶ μέντοι καὶ τὸ μόνος κολάζεσθαι τὰς ψυχὰς τῶν σωματῶν κεχωρισμένας. Ταῦτα γὰρ πού τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων ἀλλότρια· ἔχει δὲ τινα σμικρὰν ἀμηγέπη συγγνώμην, 11.34 τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας οὐ μετασχών. Τὰς δὲ μετενσωματώσεις, ἃς ἐκ τῶν Πυθαγόρου δογμάτων ἐκεῖνος ὑφείλετο, παντάπασι, ὦ ἄνδρες, φευκτέον. Κομιδῆ γάρ τοι ἐκεῖνα τὰ δόγματα καταγέλαστα. Περὶ γὰρ δὴ τῶν ψυχῶν τῶν εἰς τὰ σώματα καταπεμπομένων ἐν τῷ Φαίδωνι ἔφη, ὡς ἐνδοῦνται αὐταί, ὡσπερ εἰκός, εἰς τὰ τοιαῦτα ἦθη, οἷα ἄττα ἂν καὶ μεμελετηκυῖαι τυγ 11.35 χάνωσιν ἐν τῷδε τῷ βίῳ· "Τὰ ποῖα δὴ ταῦτα λέγεις, ὦ Σώκρατες; {-} Οἷον τοὺς μὲν γαστριμάργους τε καὶ ὕβρεις καὶ φιλοποσίας μεμελετηκότας καὶ μὴ διευλαβουμένους εἰς τὰ τῶν ὄνων γένη καὶ τῶν θηρίων εἰκὸς ἐνδύεσθαι, ἢ οὐχί; {-} Πάνυ γε εἰκὸς λέγεις. {-} Τοὺς δὲ ἀδικίας καὶ τυραννίδας καὶ ἀρπαγὰς προτετιμηκότας εἰς τὰ τῶν λύκων τε καὶ ἱεράκων καὶ ἰκτίνων γένη· ἢ ποῖ ἂν ἄλλοσε φαῖμεν τὰς τοιαύτας ἰέναι; {-} Ἀμέλει, 11.36 ἔφη ὁ Κέβης, εἰς τὰ τοιαῦτα." Καὶ ἵνα μὴ πάντα λέγων μηκύνω, ἔστιν εὐρεῖν αὐτὸν λέγοντα τῶν τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν ἡσκηκότων τὰς ψυχὰς εἰς μελίττας μετενσωματουμένας καὶ σφήκας καὶ μύρμηκας καὶ εἷς γε τὸ ἀνθρώπειον γένος. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον γέλωτος ἄξια, ἀλλὰ καὶ οἷς ἤδη εἴρηκεν ἄντικρυς 11.37 ἐναντία. Ἐν ἐκείνοις μὲν γὰρ ἔφη κολάζεσθαι τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν εἰς τὸν Ἀχέροντα καὶ εἰς τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην, τὰς δὲ εἰς τὴν Στύγα καὶ Κωκυτὸν καὶ Πυριφλεγέθοντα βαλλομένας· καὶ τοὺς μὲν ἀνιάτα ἐπταικότας ἐν τῷ Ταρτάρῳ τοῖς τοῦ Πυριφλεγέθοντος αἰεὶ συμπεριφέρεσθαι ρεύμασι, τοὺς δὲ γ' ἰάσιμα πλημμελήσαντας, φερομένους ὑπὸ τοῦ κύματος, ἀντιβολεῖν τοὺς ὑπὸ σφῶν ἡδικομένους, ἐπὶ τῆς ὄχθης φαινομένους, καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ κύματος εἰς τὴν λίμνην ἀπάγεσθαι· ἐνταῦθα δὲ τοὺς μὲν ταῖς ἡδυπαθείαις δεδουλευκότας ὄνους γίνεσθαι ἔφη, τοὺς δὲ τυραννικὸν καὶ ἀρπακτικὸν βίον ἡγαπηκότας εἰς τὰ τῶν λύκων τε καὶ ἱεράκων καὶ

ικτίνων εισάγεσθαι σώματα, τοὺς δὲ γε τὴν πολιτικὴν ἀσκήσαντας ἀρετὴν τρισολβίων ἀπολαύειν ἄθλων, σφῆκας γινομένους καὶ μελίττας καὶ μύρμηκας· τοιαῦτα γὰρ τοῖς ἀρετῆς ἐπιμελουμένοις ὁ φιλόσοφος ἀπένειμε γέρα. 11.38 Καὶ ταῦτα δὲ ἀντικρυς ἐναντία· ἐν μὲν γὰρ τοῖς πρόσθεν εἰρημένοις εἰς μακάρων αὐτοὺς ἀπέπεμψε νήσους, τὰς δὲ τῶν φιλοσόφων οἰκήσεις οὐδὲ λόγῳ ῥητὰς ἔφησεν εἶναι· ἐνταῦθα δὲ σφηκῶν αὐτοῖς καὶ μελιττῶν καὶ μυρμηκῶν ἀπεκλήρωσε βίον, καὶ τοὺς ἐν τῷ προτέρῳ βίῳ μηδὲν ἡδικοτάτας ἄθλον ἔφη λαμβάνειν τὸ ἀδικεῖν καὶ λωβᾶσθαι τοῖς ἄλλοις. Καὶ γὰρ καὶ σφῆκες καὶ μέλιτται πλήττειν τῷ κέντρῳ πεφύκασιν, καὶ μύρμηκες συλῶσι τὰ λήϊα καὶ τοῖς γηπόνοις ξυνδιανέμονται τοὺς καρπούς, ἥκιστα κεκοινωνηκότες τῶν πόνων· καὶ οἱ σφῆκες δὲ τοῖς φυτοῦ γοῖς πολεμοῦσι, τὸν τῶν φυτῶν καρπὸν διαφθείροντες· τοῦτο δὲ ἀμηγέπη καὶ αἰ μέλιτται δρῶσιν. Ἀλλὰ τούτων οὐδὲν ξυνεῖδε τῶν φιλοσόφων ὁ ἄριστος, ἀλλ' εἰς μόνον ἐπέειπε τοῦ πρώτου γε ταῦτα εἰρηκότος τὸ κλέος. 11.40 Καὶ ἐτέρωθι δὲ τοιαῦτα ἄττα μυθολογεῖ καὶ φησιν· "Εἰς μὲν γὰρ τὸ ὄθεν ἦκει ψυχὴ ἐκάστη, οὐκ ἀφικνεῖται ἐτῶν μυρίων. Οὐ γὰρ περοῦται πρὸ τοσοῦτου χρόνου, πλὴν ἢ τοῦ φιλοσοφήσαντος ἀδόλως ἢ παιδευομένου μετὰ φιλοσοφίας. Αὗται δὲ τρίτη περιόδῳ τῇ χιλιετίᾳ ἐῶνται· τρεῖς δὲ ἐφεξῆς τὸν βίον τοῦτον οὕτω περωθεῖσαι, τῷ χιλιοστῷ ἔτει ἀπέρχονται. Αἰ δὲ ἄλλαι, ὅταν τὸν πρῶτον βίον τελευτήσωσι, κρίσεως ἔτυχον· κριθεῖσαι δὲ, αἰ μὲν εἰς τὰ ὑπὸ γῆς δικαιωτήρια ἐλθοῦσαι, δίκην τίνουσιν· αἰ δὲ εἰς τοῦ οὐρανοῦ τινα τόπον ὑπὸ τῆς δίκης κουφισθεῖσαι, διάγουσιν 11.41 ἀξίως οὐ ἐν ἀνθρώπου εἶδει ἐβίωσαν βίου." Καὶ τούτων δὲ τὴν ἀτοπίαν τῶν λόγων καταμαθεῖν εὐπετές. Τίς γὰρ πού αὐτὸν τὰς τῶν ἐτῶν ἐδίδαξε μυριάδας, καὶ ὅτι μυρίων διεληλυθότων ἐτῶν, τότε τῶν ψυχῶν ἐκάστη εἰς ἴδιον ἐπανέρχεται χώρον; τὰ δὲ μεταξὺ τούτων οὐδὲ τοῖς ἄγαν ἀσελγεστάτοις ἤρμοττε λέγειν— ἦπου γε φιλόσοφῳ; Τοῖς γὰρ τὴν ἀκραιφνῆ φιλοσοφίαν κατωρθώκοσι τοὺς ἀκολάστους καὶ παιδευομένους ξυνέζευξε, καὶ τούτους κάκεινους τῶν αὐτῶν ἄθλων ἔφησεν ἀπολαύσεσθαι. 11.42 Ἀλλὰ τούτων πάλιν τῶν λόγων ἐπιλαθόμενος—τὸν γὰρ οὐρανὸν ταῖς τοιαύταις ψυχαῖς ἀπεκλήρωσεν—, ἐν τῇ Πολιτείᾳ τὴν Ὀρφεῶς ψυχὴν κύκνειον ἔφη σῶμα λαχεῖν, καὶ αἰετὸν μὲν ἔφη γενέσθαι τὸν Ἀγαμέμνονα, λέοντα δὲ τὸν Αἴαντα, ἀθλητὴν δὲ τὴν Ἀταλάντην, καὶ πίθηκον τὸν Θερασίτην, οὐκ οἶδα ὅτου χάριν τήνδε τῶν δογμάτων τὴν ἀλογίαν ἐνθεῖναι τοῖς λόγοις καταδεξάμενος· δηλὸς μέντοι ἐστὶ παίζων μᾶλλον ἢ σπουδάζων ἐν οἷς τὰς μετενσωματώσεις διεξείσι· πολλαχοῦ γὰρ τὰ ἐν Αἴδου κολαστήρια δείκνυσιν. Ἐγὼ δ' εἰς ταῦτα τρέψομαι πάλιν, ἵνα μὴ 11.43 ἐπ' ἐκείνων δὴ τῶν γελοίων τὸν φιλόσοφον καταλείπω λόγων. Ἀκούσατε τοίνυν αὐτοῦ λέγοντος· "Ἄλλ' οὐ μέντοι σοι, ἦν δ' ἐγώ, Ἀλκίμου γε ἀπόλογον ἔρω, ἀλλ' ἀλκίμου μὲν ἀνδρός, Ἡρὸς τοῦ Ἀρμενίου, τὸ γένος δὲ Παμφύλου· ὃς ἐν τῷ πολέμῳ τελευτήσας, ἀναιρεθέντων δεκαταίων νεκρῶν ἤδη διεφθαρμένων, ὑγιῆς μὲν ἀνηρέθη, κοιμισθεὶς δὲ οἴκαδε, μέλλων θάπτεσθαι, δωδεκαταῖος ἐπὶ τῇ πυρᾷ κείμενος ἀνεβίω, ἀναβίους δὲ ἔλεγεν, ἃ 11.44 ἐκεῖ εἶδεν. Ἔφη δὲ, ἐπειδὴ οἱ ἐκβῆναι τὴν ψυχὴν, πορεύεσθαι ἤδη μετὰ πολλῶν, καὶ ἀφικνεῖσθαι σφᾶς εἰς τόπον τινὰ δαιμόνιον, ἐν ᾧ τῆς τε γῆς εἶναι δύο χάσματα ἐχόμενα ἀλλήλοισιν, καὶ τοῦ οὐρανοῦ αὖ ἐν τῷ ἄνω ἄλλα καταντικρῦ· δικαστὰς δὲ μεταξὺ τούτων καθῆσθαι, οὐς, ἐπειδὴν δικάσαιεν, τοὺς μὲν δικαίους κελεύειν πορεύεσθαι τὴν εἰς δεξιάν τε καὶ ἄνω διὰ τοῦ οὐρανοῦ, σημεία περιρράψαντας τῶν δεδικασμένων ἐν τῷ πρόσθεν, τοὺς δὲ ἀδίκους τὴν εἰς ἀριστεράν τε καὶ κάτω, ἔχοντας καὶ τούτους ἐν τῷ ὀπίσθεν σημεῖον ἀπάντων, ὧν ἔπραξαν. Αὐτοῦ δὲ προσελθόντος, εἰπεῖν, ὅτι δέοι αὐτὸν ἄγγελον ἀνθρώποις γενέσθαι τῶν ἐκεῖ, καὶ διακελεύεσθαι διακούειν τε καὶ θεᾶσθαι πάντα τὰ ἐν τῷ τόπῳ." 11.45 Οὗτοι ἀληθῶς ἄξιοι τῆς φιλοσοφίας οἱ λόγοι. Οὐ γὰρ εἰς ἀλόγων σώματα καταπέμπουσι τὰς ψυχάς,

ἀλλ' εἰς οὐρανὸν μὲν τὰς εὖ βεβιωκυίας, κάτω δὲ εἰς Ἄιδου τὰς τάναντία προελομένας. Δῆλος τοίνυν ἐστίν, ὡς ἐκεῖνα μὲν παίζων, ταῦτα δὲ λέγει σπουδάζων. 11.46 Καὶ μέντοι καὶ ὁ Πλούταρχος, ἐν οἷς Περί ψυχῆς ἔγραψε, καὶ τὸν δικαστὴν ὑπέδειξε καὶ τοῦ δικαστηρίου τοὺς ὑπηρέτας, διήγημά τι τοιοῦτον ἐνθεῖς τῷ ξυγγράμματι· "Ἀντύλλω" φησί "τούτῳ καὶ αὐτοὶ παρῆμεν ἅμα Σωσιτέλει καὶ Ἑρακλέωνι διηγουμένῳ. Ὡς γὰρ ἀβιώτως ἔχειν ἐδόκει τοῖς ἰατροῖς, ἀνε νεχθεῖς μικρὸν ἔκ τινος οὐ βιαίου καταφορᾶς, ἄλλο μὲν οὔτε ἔπραξεν οὔτε εἶπε παρακινητικόν, ἔλεγε δὲ τεθνάναι καὶ πάλιν ἀφεῖσθαι καὶ μὴ τεθνήξεσθαι τὸ παράπαν ὑπὸ τῆς ἀρρωστίας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ κακῶς ἀκηκοέναι τοὺς ἀγαγόντας αὐτὸν ὑπὸ τοῦ κυρίου· πεμφθέντας γὰρ ἐπὶ Νικανδᾶν, αὐτὸν ἦκειν ἀντ' ἐκείνου κομίζοντας· ὁ δὲ Νικανδᾶς ἦν σκυτοτόμος." Λέγει δὲ καὶ ὡς, τοῦ Νικανδᾶ τελευτήσαντος, παραυτίκα ὁ Ἄντυλλος ἐρρώσθη. 11.47 Ὅποια μὲν οὖν τῶν φιλοσόφων τὰ δόγματα, καὶ ὡς οἱ μὲν αὐτῶν τῇ γαστρὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐμέτρησαν, οἱ δὲ καὶ τελειοτέρων ἠψαντο λόγων, καὶ οἱ μὲν μέχρι τῶν τάφων ἐνόμισαν εἶναι τῶν ἀνθρώπων τὸν βίον, οἱ δὲ καὶ τὰς τῶν βεβιωμένων ὠνειροπόλησαν ἀντιδόσεις καὶ ὑπέδειξαν, ὡς ἐνῆν τῷ λόγῳ, τὰ φρίκης γέμοντα κολαστήρια, οὐδὲ ταῦτα τῶν μύθων καταλελοιπότες ἐλεύθερα, δι' ὧν εἰρήκαμεν, μεμαθήκατε. Ὡρα δὲ λοιπὸν ὑμᾶς 11.48 καὶ τὰ θεοπρεπῆ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων δόγματα θεωρῆσαι. Ἀρχὴν τοίνυν τῶν ἀγαθῶν οὗτοί γε εἶναι φασι τὸν ἐπαινούμενον φόβον· "Ἀρχὴ γὰρ σοφίας φόβος Κυρίου", κατὰ γε τὸν Σολο μῶντα καὶ τὸν ἐκείνου πατέρα· τέλος δὲ τὸν τοῖς θεοῖς νόμοις διακοσμούμενον βίον· "Μακάριοι" γὰρ φησιν "οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου· μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες 11.49 τὰ μαρτύρια αὐτοῦ· ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν." Τοῦτο δὲ κἀν τοῖς θεοῖς εὐαγγελίοις ὁ τῶν ὅλων Σωτὴρ ἐξεπαίδευσεν. Μακαρίζει γὰρ οὐ τοὺς πλουτοῦντας καὶ τρυφῶντας καὶ κατὰ ῥοὴν φερομένους, ἀλλὰ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι καὶ τοὺς πραεῖς καὶ τοὺς ἐλεήμονας καὶ τοὺς πεινῶντας καὶ διψῶντας τὴν δικαιοσύνην καὶ τοὺς ὑπὲρ ἀγαθοῦ τινος κακῶς πάσχειν ἀνεχομένους, καὶ τοῖς ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα κατορθοῦσιν ὑπισχνεῖται τῶν 11.50 οὐρανῶν τὴν βασιλείαν. Προύργου δὲ οἶμαι καὶ αὐτοὺς ὑμῖν τοὺς ἐν εὐφημίας εἶδει γραφέντας ἀναγνῶναι νόμους· "Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν. Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν 11.51 ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν." Καὶ τᾶλλα δέ, ὧ ἄνδρες, τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν· ἀλλ' ἀρκεῖ καὶ ταῦτα δηλῶσαι τὸν τοῦ νομοθέτου σκοπὸν, καὶ πρὸς ποῖον ἡμᾶς ἀφορᾶν ἐδίδαξε τέλος. Οὔτε γὰρ πλοῦτον παραδοκεῖν ἐκέλευσεν οὔτε σώματος ὦραν καὶ ὑγείαν, ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς τοὺς ἰδρώτας καὶ τοὺς ὑπὲρ ταύτης 11.52 κινδύνους καὶ τὰ μέγιστα αὐτῆς ἄθλα καὶ ἄρρητα. Τίς γὰρ ἴκα νὸς λόγος τεκμηριῶσαι βασιλείαν οὐρανῶν ἀνώλεθρόν τε καὶ ἄπειρον καὶ βίον ἀγήρω καὶ ἄλυπον καὶ φροντίδων ἐλεύθερον; περὶ τούτων ὁ θεσπέσιος Παῦλος βοᾷ· "Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν." Εἰ δὲ ὁ τούτων αὐτό πτης οὐκ ἴσχυσεν εἰπεῖν, ἄπερ ἰδεῖν ἠξιώθη, σχολῆ γ' ἂν ἄλλος 11.53 τῶν ἀφράστων κατατολήσοι. Ὅτι δὲ καὶ οὗτος τέλος ὠρίσατο τῶν ἀγαθῶν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἀκούσατε αὐτοῦ Ῥωμαίοις γράφοντος· "Ὅτε γὰρ ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ. Τίνα οὖν καρπὸν εἶχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; Τὸ μὲν γὰρ τέλος ἐκείνων θάνατος· νυνὶ δέ, ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες δὲ τῷ Θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν, τὸ δὲ τέλος ζωὴν αἰώνιον. Τὰ γὰρ

ὁψώνια τῆς ἀμαρτίας θάνατος· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν." Ἀρκεῖ μὲν, φησί, 11.54 καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ τῆς ἐλευθερίας δωρεὰ τὸν τῆς εὐσεβείας ὑμῖν ἐπιδειξαι καρπὸν, ἐκ φιλοτιμίας δὲ ὅμως ὁ φιλόδωρος καὶ μεγαλόδωρος Κύριος καὶ τὴν αἰώνιον ὑμῖν δωρεῖται ζωὴν, ἵνα ἀμαρτίας καὶ δικαιοσύνης τὸ διάφορον καταμάθητε. Ἡ μὲν γὰρ 11.55 τέλος ἔσχε τὸν θάνατον, ἢ δὲ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. Εἶτα μετὰ πλεῖστα καὶ τὸ μέγιστον ἐπιδείκνυσι τῶν δωρεῶν· "Ὅσοι γάρ" φησι "πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ· οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κρᾶζομεν Ἀββᾶ ὁ πατήρ· αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμ μαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ. Εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι· κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ 11.56 Χριστοῦ, εἶπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν." Καὶ Γαλάταις δὲ ἐπιστέλλων τὰ παραπλήσια ἔφη· "Ὡστε οὐκέτι εἶ δοῦλος, ἀλλὰ υἱός· εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ." Καὶ Τιμοθέῳ δὲ τὴν αὐτὴν διάνοιαν γέγραφε· "Πιστὸς ὁ λόγος· εἰ γὰρ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν· εἰ ὑπομένομεν, 11.57 καὶ συμβασιλεύσομεν." Καὶ ἄλλην δὲ γράψας αὐτῷ ἐπιστολὴν, καὶ ταῦτα ἐντέθεικεν· "Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι· καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναλύσεώς μου ἐφέστηκεν. Τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος κριτής, οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ." 11.58 Οὗτος καὶ περὶ τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως καὶ Κορινθίους καὶ Θεσσαλονικεῦσι καὶ Φιλιππησίους καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἐπέ στείλει. Καὶ νῦν μὲν, φησί, "σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγεί 11.59 ρεται σῶμα πνευματικόν." Αὐθις δέ· "Σαλπίζει γάρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα· δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν." Καὶ πάλιν· "Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει· ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν, ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ." 11.60 Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔφη· "Ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο· ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ 11.61 δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως." Καὶ πάλιν, τὰ περὶ τοῦ κοινοῦ διηγούμενος τέλος, καὶ ταῦτα προστέθεικεν· "Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρα νῶν σαλευθήσονται· καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς." Διὰ δὲ τούτων δηλοῖ τῶν ἠπιστηκότων τὸν θρῆνον. Εἶτα 11.62 τὴν περὶ τῶν παρθένων παραβολὴν εἰπὼν, καὶ ὡς αἱ μὲν εἰσῆλθον εἰς τὸν νυμφῶνα φέρουσαι τὰς λαμπάδας, αἱ δὲ μωραὶ τῆς παστάδος ἀπεστερήθησαν, ἐπειδήπερ αἱ λαμπάδες ἐσβέσθησαν, προσθεῖς δὲ καὶ τὰ τῶν ταλάντων καὶ τῶν οἰκετῶν τῶν σπουδαίων καὶ τοῦ ἀργοῦ τοῦ τὸ τάλαντον κατακρύψαντος καὶ τῷ ἐξωτάτῳ σκότει 11.63 παραπεμφθέντος, ἐπήγαγεν· "Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἄγιοι ἄγγελοι αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, τότε καθήσεται ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη. Καὶ ἀφορίσει αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὡσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων· καὶ στησεῖ τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ ἐκτῶν μων. Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· δεῦτε οἱ εὐλο γημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ

μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνός, καὶ περιβάλετέ με· ἀσθενής, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· 11.64 ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἦλθετε πρὸς με." Ἐκείνων δὲ φάντων μηδέν τι τούτων πώποτε δεδρακέναι-ἴδιον γὰρ τὸ μετριάζειν τῶν τῆς ἀρετῆς ἀθλητῶν καὶ κατακρύπτειν τὸν πλοῦτον- "ἐρεῖ" φησι "πρὸς αὐτοὺς ὁ βασιλεύς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, ἐμοὶ ἐποιήσατε." Οὕτω τούτους ἀνακηρύξας καὶ δεδωκώς τὰ γέρα τῶν πόνων, "ἐρεῖ" φησι "καὶ τοῖς ἐξ εὐνούμων· πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ." 11.65 Δήλας δὲ καὶ τούτοις τῶν τιμωριῶν τὰς αἰτίας ποιεῖ· οὐδεὶς γὰρ ἔδρασεν ἐκείνων, ἀ τῶν δικαίων ἐπετέλεσεν ὁ χορός, καὶ οὐδὲ τὴν ἐσχάτην ἐκείνων ζηλοῦσιν εὐλάβειαν. Ἐκεῖνοι μὲν γάρ, πάντα ἐκεῖνα πεποηκότες, ἠρνήθησαν· οὗτοι δέ, καὶ μὴ δεδρακότες, πεποηκέναι φασίν· ἀλλὰ καὶ τὸν ἔλεγχον δέχονται καὶ τῇ τιμωρίᾳ παραδοθήσονται. 11.66 Ταῦτα, ὧ ἄνδρες, παραβάλετε τοῖς ἐπαινουμένοις τοῦ Πλάτωνος λόγοις. Ὁ γάρ τοι ἄλλος λῆρος καὶ τοῦδε καὶ τῶν ἄλλων τοῦ σκότους ἐκείνου γε ἄξιος· ἀ δέ γε καὶ ἡμεῖς ἐπηνέσαμεν, 11.67 ἔχει τινὰ πρὸς ταῦτα συγγένειαν. Τὰς γάρ τοι κολάσεις καὶ τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀντιδόσεις ἀκαίριος εἶναι ξυνωμολόγησε, καὶ τὰ θεῖα ἐπέδειξε λόγια, καὶ τὰ καινὰ καὶ τὰ παλαιὰ· δικαστὰς δὲ ἐκεῖνος μὲν ἑτέρους εἰσήγαγε, τὸν Αἰακὸν καὶ τὸν Μίνω καὶ τὸν Ῥαδάμανθυ, ἄνδρας οὐδὲ πάντα ἐπαινουμένους, τοῦ δὲ Μίνω καὶ πολλὰ ἄττα κατηγοροῦσι τινες· ἡμεῖς δὲ προσμένομεν δικαστὴν τὸν ἡμέτερον ποιητὴν, τὸν καὶ τὴν φύσιν, ἣν ἔπλασεν, ἀκριβῶς ἐπιστάμενον καὶ ταύτης οὐ μόνον τὰς πράξεις καὶ τοὺς λόγους γινώσκοντα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ τῆς ἐννοίας κινήματα. Δικάσει 11.68 δὲ τὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως στολὴν περικείμενος· ἀόρατος γὰρ ἢ τῆς θεότητος φύσις. Τῷ τοι καὶ υἱὸν ἀνθρώπου ἑαυτὸν προσηγόρευσεν, ἐπειδὴ ταύτην οἱ κρινόμενοι θεωροῦσι τὴν φύσιν. Διὸ δὴ καὶ ὁ θεὸς ἀπόστολος ἐν Ἀθηναίοις δημηγορῶν οὕτως ἔφη· "Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ θεὸς τὰ νῦν παραγγέλλει πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν, καθότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ἣ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρί, ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν." 11.69 Εἰ δέ τις ἀπιστεῖ τοῖς λεγομένοις καὶ λῆρον ἠγεῖται τῶν ἀποστόλων τὰ ῥήματα, τῆδε μαθέτω τὴν τούτων ἀλήθειαν. Πολλὰ περὶ τοῦ μέλλοντος βίου καὶ ὁ δεσπότης Χριστὸς καὶ οἱ τούτου γε κήρυκες προηγόρευσαν· ἐθέσπισαν δὲ καὶ ἄλλα ἄττα, ἐκείνῳ μὲν οὐδαμῶς, τῷδε δὲ τῷ βίῳ προσήκοντα. Ἐξετάσατε τοίνυν, ὧ ἄνδρες, τὰς τοῦδε περὶ γεγενημένης προρρήσεις· κἂν εὗρητε ἀληθεῖς καὶ τοῖς πράγμασιν ἐναργῶς συμβαινούσας, δέξασθε 11.70 ἀδηρίτως ἐκεῖνα τὰ περὶ τῶν μελλόντων τεθεσπισμένα. Τοῦτο δὲ ὧδέ πη διασκεπτέον· τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ὁ δεσπότης Χριστὸς προεῖπε πολιορκίαν, καὶ ὡς ὁ νεὼς ἐκεῖνος ὁ περιβόητος ἄρδην καταλυθήσεται, καὶ ὡς εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην τὸ τῶν ἑσταυρωκῶν αὐτὸν κατασπαρήσεται γένος. Ἴδωμεν τοίνυν, εἰ μὴ τὸ 11.71 πέρασ ὁ λόγος ἐδέξατο. Καὶ περὶ μὲν Ἰουδαίων οὐκ οἶμαι ὑμᾶς ἀμφισβητήσιν· ἐκείνης τε γὰρ τῆς πόλεως ἐξελήλανται καὶ τῆς οἰκουμένης γεγένηται μέτοικοι· τοῦ νεῶ δὲ καὶ τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν ἐκ βάρων κατάλυσιν οἱ μὲν τεθεαμένοι φιλαλήθως ὁμολογήσατε, οἱ δὲ λοιποὶ τοῖς διηγουμένοις πιστεύσατε. Αὐτόπτης γάρ που καγὼ τῆς ἐρημίας ἐκείνης γεγένημαι, καὶ τὴν πρόρρησιν, ἣν ταῖς ἀκοαῖς ἐδέξαμην, ἔθεασάμην τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τὴν ἀλήθειαν ὕμνησά τε καὶ προσεκύνησα. 11.72 Ὅτι μὲν οὖν ἀψευδὴς οὗτος ὁ λόγος, τὰ πράγματα βοᾷ, μεγίστη κεχηρμένα φωνῇ· ἐπιζητήσωμεν δὲ καὶ ἄλλης προφητείας τὸ πέρασ. Προεῖπε τοῖς ἀποστόλοις ὁ δεσπότης Χριστὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς κινδύνους, οὓς ἔμελλον πείσεσθαι, καὶ τοῖς 11.73 ἔθνεσι καὶ Ἰουδαίοις τὴν διδασκαλίαν προσφέροντες· "Ἴδου" γὰρ ἔφη πρὸς αὐτοὺς "ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ

λύκων." Καὶ πάλιν· "Παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν." Καὶ μετ' ὀλίγα· "Παραδώσει ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνα· καὶ ἐπαναστήσεται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς· καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθή 11.74 σεται." Καὶ αὖθις· "Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐπεκάλεσαν, πόσω μᾶλλον τοὺς οἰκειακοὺς αὐτοῦ;" Καὶ πάλιν· "Μὴ νομίσητε, ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν. Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν. Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς· καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ αὐτοῦ." 11.75 Τούτων ἕκαστον, ᾧ φιλότης, ἔργω πεπληρωμένον ἔστιν ἰδεῖν. Μετὰ γὰρ τῶνδε τῶν κινδύνων καὶ οἱ ἀπόστολοι τὴν οἰκουμένην ἐφώτισαν, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους, ἦν παρέλαβον, διεφύλαξαν πίστιν· καὶ μαρτυροῦσι τῶν μαρτύρων αἱ θῆκαι, πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης ἀστράπτουσαι καὶ τῶν θείων προρρήσεων κηρύττουσαι τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ δὴ μόνον τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ καὶ 11.76 τὴν νίκην αὐτοῖς προηγόρευσε. "Ἐπὶ ταύτῃ" γὰρ ἔφη "τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι Ἄιδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς." Ἔστι δὲ ἰδεῖν καὶ κατὰ τὴν πρόρρησιν μεμερισμένης τὰς οἰκίας· ἢ γὰρ οἱ ἄνδρες ὑπὸ τῆς πίστεως ζωγηθέντες ἀπιστούσαις ἔτι ταῖς γυναῖξι διαμάχονται, ἢ αἱ γυναῖκες τὸν τῆς εὐσεβείας δεξάμεναι ζυγὸν ἀλωμένους ἔτι τοὺς ἄνδρας σαγηνεύειν σπουδάζουσιν. Καὶ ἡ ἀναγκαία διαίρεσις ἔνωσιν ἀξιεπαινον πραγματεύεται. 11.77 Καὶ ἵνα τὰς ἄλλας καταλίπω προρρήσεις, γυνὴ τις ἀλάβαστρον μύρου τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ ποσὶ προσενήνοχεν. Ταύτης τὴν πίστιν ἀποδεχόμενος πρὸς τὸν τῶν μαθητῶν ἔφη χορόν· "Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο τῆς βασιλείας, κηρυχθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν ἡ γυνὴ αὕτη εἰς μαρτύριον αὐτῆς." Ταύτην δὲ τὴν πρόρρησιν καὶ νῦν ἔστι περὶ τοῦ μέρους ἰδεῖν· πανταχοῦ γὰρ γῆς καὶ θαλάττης καὶ τὸ εὐαγγέλιον τὸ θεῖον ἀναγινώσκειται, καὶ τῆς γυναικὸς ἡ πίστις ἀνακηρύττεται. 11.78 Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ταῦτα προεῖπεν ὁ δεσπότης καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γε τῷ βίῳ γενησόμενα προηγόρευσε, ὀρώμεν δὲ ἀναφανδὸν τὴν τούτων ἀλήθειαν, ἀναμφισβητήτως κάκεῖνα δεξώμεθα, ἀπὸ τῶν ἤδη γεγενημένων ποδηγούμενοι πρὸς ἐκεῖνα καὶ κεχρη 11.79 μένοι τούτοις τεκμηρίοις ἐκείνων. Τούτου γὰρ δὴ εἵνεκα καὶ ταῦτα κάκεῖνα προεῖρηκεν, ἵνα διὰ τούτων ἐμπεδώσῃ κάκεῖνα. Καὶ τιμᾶς, ἃς οὐχ ὑπέσχετο, τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσι φιλοτίμως ἀπένειμεν· καὶ οὐ μόνον τοῖς ζῶσι παμπόλλην ἔδωκε περιφάνειαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄριστα τετελευτηκόσι πλεῖστον ξυνηκλήρωσε σέβας, ἵνα δι' ὧν οὐχ ὑπέσχετο μὲν, ἔδωκε δέ, πιστεύ 11.80 ὡμεν οἷς ὑπέσχετο. Ὁ γὰρ τοι τὰ ταῖς ξυνηθήκαις οὐκ ἐγκείμενα δωρησάμενος καὶ φιλοτιμίᾳ τὰς ὑποσχέσεις ὑπερβαλὼν δώσει πάντως, ἅπερ ὑπέσχετο, καὶ ἃ τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐπέδειξεν ἄλλα. Σχέτιον γὰρ τοὺς μὲν γυμνασιάρχους παρέχειν τοῖς ἀθληταῖς τὸν ὑπεσχημένον μισθόν, καὶ τοὺς ἐπὶ τῷ τινας μισθοῦ μένους μετὰ τὸν πόνον πληροῦν τὰ ξυγκείμενα, τὸν δὲ τῶν ὅλων δημιουργόν, ὃς δι' ἀγαθότητα μόνην καὶ τοῖς μὴ οὔσι τὸ εἶναι παρέσχε καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον ἐπετέλεσε καὶ τοῖς οὐκ ὀρώσι τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας ἐχαρίσατο φῶς, τοῦτον φάναι τὰς οἰκίας μὴ πληρῶσειν ἐπαγγελίας. 11.81 Εἰ δὲ ἀληθής, ὡς περὶ οὖν ἀληθής-θεῖα γὰρ-ἢ ὑπόσχεσις, οὐκ ἀνόνητα, ᾧ φίλοι ἄνδρες, τὰ τῆς θείας διδασκαλίας μαθήματα. Οὐρανῶν γὰρ βασιλείαν καὶ ζωὴν τέλος οὐ δεχομένην καὶ φῶς νοερὸν καὶ τὴν μετὰ τῶν ἀσωμάτων χορείαν τοῖς πειθομένοις ὑπέσχετο, ὡς περὶ αὐτὴν κόλασιν αἰώνιον τοῖς ἀπιστοῦσιν ἠπέλιψε· 11.82 τοῦτο γὰρ δὴ κἂν τῇ παραβολῇ τῶν ζιζανίων δεδήλωκεν. Ταύτην γὰρ ἐρμηνεύσας ἐπήγαγεν· "Οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου· ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συνάξουσιν ἐκ τῆς

βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν." Ταῦτα εἰπὼν ἐπήγαγεν· "Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω." 11.83 Ταῦτα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν, ὧ φίλοι ἄνδρες, παραινούντες φαμεν. Οὐ γὰρ δὴ ἄκοντας τὰς θείας λαβεῖν ἀναγκάζομεν δωρεάς, ἀλλὰ παρακαλοῦντες καὶ λιπαροῦντες καὶ τὸ μέγεθος τούτων ἐπιδεικνύντες. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὴν δεσποτικὴν ταύτην καὶ θαυμασίαν ἐπιλέγομεν ῥῆσιν· "Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω."

12.† ΠΕΡΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΑΡΕΤΗΣ.

12.1 Τὰ δένδρα φέρουσι μὲν αἱ ρίζαι καὶ τρέφουσι, κοσμοῦσι δὲ οἱ κλάδοι καὶ τὰ φύλλα καὶ ὁ μεταξὺ τούτων ἠωρημένος καρπός. Εἰ γὰρ δὴ τις ἐκτέμνει τοὺς κλάδους καὶ ψιλώσῃ τὴν κόμην, ἄχρηστα γίνεται καὶ γυμνοῦται τῆς εὐπρεπείας, καὶ περιττὴ παντελῶς ἢ 12.2 τῶν ριζῶν ἀποφαίνεται βάσις. Καὶ τὸ σῶμα δὲ ὡσαύτως δεῖται μὲν ὀφθαλμῶν ὁρώντων καὶ τὰς ἄλλας ποδηγούντων αἰσθήσεις, δεῖται δὲ καὶ ποδῶν μεταβαινόντων καὶ τὸ σῶμα φερόντων καὶ χειρῶν ἐργαζομένων καὶ τοῖς μορίοις ἅπασι καὶ τροφήν καὶ 12.3 πόσιν καὶ τὴν ἄλλην χρεῖαν ποριζουσῶν. Καὶ μέντοι καὶ χιτῶνας καὶ χλαίνας καὶ ἐφεστρίδας καὶ ξυλλήβδην ἅπαντα τὰ ἐσθήματα οὐ μόνον ποιοῦσιν οἱ στήμονες· χρεῖα γὰρ πού καὶ κρόκης ἐνυ 12.4 φαινομένης καὶ ξυναρμοζομένης τοῖς στήμοσιν. Τί δήποτε ταῦτα διεξήλθον; Οὐ τὸν ὕθλον, ὧ ἄνδρες, στέργων, ἀλλὰ διὰ τῶνδε τῶν εἰκόνων τῆς τελεωτάτης φιλοσοφίας τὰς ὕλας ἐπιδεικνύς. Μέγιστον μὲν γὰρ ἀληθῶς καὶ παμμέγεθες ἀγαθὸν τῶν θείων ἢ γνῶσις, ἀλλ' οὐκ ἀπόχρη τέλειον ἀποφῆναι τὸν ταύτης ἀξιού 12.5 μενον. Δεῖ γὰρ πού τὴν ἀγαθὴν πρᾶξιν ξυναφθῆναι τῇ γνώσει. "Ὅπερ γὰρ ἐστὶ δένδρῳ ρίζα καὶ ὀφθαλμὸς σῶματι καὶ οἱ στήμονες τοῖς ὑφάσμασι, τοῦτο ταῖς ψυχαῖς τῆς ἀληθείας ἢ γνῶσις καὶ ἢ βεβαία γίνεται πίστις. Χρὴ δὲ οὐ μόνον εἰδέναι, 12.6 τί προσήκει περὶ τοῦ θείου δοξάζειν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἐκείνου πολιτεύεσθαι νόμους. "Ὡσπερ γὰρ οἱ ζωγραφικὴν ἢ σκυτοτομικὴν ἢ ἄλλην τινὰ παιδευόμενοι τέχνην, οὐχ ὅπως μόνον ἐπίστωνται ταῦτα μανθάνειν σπουδάζουσιν, ἀλλ' ἵνα καὶ χειρουργῶσι καὶ μιμητὰς σφᾶς αὐτοὺς τῶν διδασκάλων τοῖς ἔργοις δεικνύωσιν, οὕτω δεῖ καὶ τῆς εὐσεβείας τοὺς ἐραστὰς μὴ μόνον θεολογίαν καὶ φυσιολογίαν παιδεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ἐκπαιδεύεσθαι νόμους καὶ τούτους φυλάττειν εἰς δύναμιν καὶ πρὸς τούτους πειρᾶσθαι τῆς ψυχῆς ἐκτυποῦν καὶ διασκευάζειν τὸ εἶδος. 12.7 Ὅ γὰρ δὴ οὕτω ῥυθμίζων τε καὶ διαμορφῶν τὴν ψυχὴν οὐ μόνον τῶν θείων νόμων τοὺς χαρακτῆρας ἐκμάττεται, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ γε τοῦ νομοθέτου ζῶσά τις εἰκὼν καὶ λογικὴ γίνεται. Τοῦτό τοι διδάσκων καὶ ὁ μέγας κῆρυξ τῆς ἀληθείας βοᾷ· "Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ." Καὶ μέντοι καὶ ὁ τούτου δεσπότης παραινεῖ λέγων· "Γίνεσθε μιμηταὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς." Καὶ πάλιν· "Γίνεσθε τέλειοι, καθὼς ὁ πατὴρ 12.8 ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν." Μιμεῖται δέ, ὡς ἔνεστι, τὸν τῶν ὄλων Θεὸν ὁ ποθῶν ἐκεῖνα καὶ ἐχθραίνων ὁμοίως, ἅπερ καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης ἐχθραίνει τε καὶ φιλεῖ. Τίνα δὲ αὐτῷ δυσμενῆ, καὶ τίνα αὐτῷ προσφιλῆ, διαρρήδην οἱ θεοὶ διδάσκουσι 12.9 νόμοι. Ἀκούομεν γὰρ τοῦ θεσπεσίου βοῶντος Δαυΐδ· "Ὅτι οὐχὶ Θεὸς θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ, οὐδὲ παροικήσει σοι πονηρευόμενος, οὐδὲ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου· ἐμίση σας, Κύριε, πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν· ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον 12.10 βδελύσσει Κύριος." Ἐν τούτοις δὲ ἡμῖν ἐπιδείξας τὴν τοῦ νομοθέτου διάθεσιν, ἐν ἑτέρᾳ μελωδίᾳ πρόσωπον εἰσήγαγε τούσδε τοὺς χαρακτῆρας ἀκριβῶς ἐκμαζάμενον καὶ τῷ νομοθέτῃ προ σευχόμενον καὶ λέγοντα·

"Διεπορευόμενη ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου· οὐ προετιθέμην πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶγμα παράνομον. Ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα. Οὐκ ἔκολ λήθη μοι καρδία σκαμβή· ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ, οὐκ ἐγίνωσκον. Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον· ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδία, τούτῳ οὐ συνήσθιον. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ· πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ οὗτός μοι ἐλειτούργει· οὐ κατώκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου ποιῶν ὑπερηφανίαν. Λαλῶν ἄδικα οὐ κατεύθυνεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μου." 12.11 Διὰ δὲ τούτων οὐ μόνον ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι μιμησασθαι δυνα τὸν τὸν παναλκῆ καὶ πάνσοφον Κύριον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἡμῖν ὑπέδειξε τὸν τῆς μιμήσεως τρόπον. Οὐ γάρ τοι οὐρανὸν ἡμᾶς καὶ γῆν καὶ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τᾶλλα δημιουργεῖν ἐκέλευσεν οὐδὲ ἀπλήν ἔχειν καὶ ἀπερίγραφον φύσιν, ἀλλὰ μόνον ἐχθραίνειν, ἅπερ ἐκεῖνος μεμίσηκε, καὶ φιλεῖν, ἅπερ δὴ μάλα πεφίληκεν. Ταύτην κατορθώσας τὴν ἀρετὴν ὁ προφήτης πρὸς τὸν δεσπότην 12.12 ξὺν παρρησίᾳ βοᾷ· "Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, ὁ Θεός· λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν." Καὶ μετ' ὀλίγα· "Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς σου ἐξετηκόμην; τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτοῦς· εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι." Καὶ πάλιν· "Ἄνδρες αἱμάτων, ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ." Καὶ αὖθις· "Ἐκκλίνατε ἀπ' ἐμοῦ πονηρευόμενοι, καὶ ἐξερευνήσω τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ μου." Καὶ πάλιν· "Παρανό μους ἐμίσησα, τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα." Καὶ πάλιν· "Ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε· ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἐστίν." Καί· "Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου· ὑπὲρ 12.13 μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου." Καὶ ἕτερα δὲ τῶν εἰρημένων πολλαπλάσια εὔροι τις ἂν ἐν τῇδε τῇ μελωδίᾳ· ἔμπλεως γὰρ ἡ προφητεία τῆς τοιαύτης διδασκαλίας. Καὶ Μωϋσῆς δὲ ὁ νομοθέτης δείκνυσιν ἐν τοῖς νόμοις, τί μὲν ἀρέσκει τῷ τῶν ὄλων Θεῷ, τί δ' αὖ πάλιν ἐχθραίνει. Καὶ μέντοι καὶ Ἡσαΐας καὶ Ἰερεμίας καὶ Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ καὶ πᾶς ὁτῶν προφητῶν χορὸς ταύτην ἡμᾶς τὴν διαφορὰν ἐξεπαίδευσεν. 12.14 Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τούτων Θεὸς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἔφη· "Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε Κύριε εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς." Καὶ πάλιν· "Ὁ ποιήσας καὶ διδάξας μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν." Καὶ πάλιν· "Ὁ ἀγαπῶν με τὰς ἐντολὰς μου πληρώσει." Καὶ μέντοι κἀν τῇ παραβολῇ τῶν ταλάντων ἔδειξεν, ὡς οὐ μόνον ὧν δέδωκεν ἀπαιτήσῃ τὸν ἀριθμὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐργασίαν εἰσπράξεται· καὶ τὸν ταύτην οὐκ ἔχοντα γυμνῶσας τῆς χάριτος, τῷ ζόφῳ παραδώσει πεπεδημένον. Καὶ τὰς παρθένους δὲ τὰς ἀρκοῦν οὐκ ἐσχηκυίας τὸ ἔλαιον ἔξω τοῦ νυμφῶνος κατέλιπε, καὶ ταῦτα παρθένους καλῶν. Καὶ τὸν ἐσθῆτα περιβεβλημένον οὐχ ἀρμόττουσαν γάμῳ τῶν δαιτυμόνων ἐχώρισε καὶ τῆς εὐωχίας ἐξήλασε· καίτοι κληθεὶς εἰσελήλυθεν, ἀλλ' οὐκ αὐτόματος εἰσεπήδησεν· ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ μόνην τὴν τοῦ νυμφίου φιλοτιμίαν ἀπολαύσας τῆς κλήσεως οὐκ ἤμειψε τὴν στολήν, 12.16 ἔπαθεν, ἅπερ ἔπαθεν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος κέκραγε λέγων· "Ἐκουσίως γὰρ ἀμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἀμαρτίας ἀπολείπεται θυσία, φοβερὰ δὲ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν 12.17 μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους." Εἶτα ἐκ παραδείγματος τόνδε κρατύνει τὸν λόγον· "Ἄθετήσας τις νόμον Μωϋσέως χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. Πόσῳ δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγησάμενος, ἐν ᾧ ἠγάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας; οἶδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα· ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος. Καὶ πάλιν· 12.18 Κρινεῖ Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ." Εἶτα τοὺς ῥαστώνη ξυζῶντας δεδίττεται καὶ φησιν· "Φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος." Καὶ ἐτέρωθι βοᾷ· "Πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ἴνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν."

12.19 Ὅτι μὲν οὖν δεῖται ἡ γνῶσις τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, ἱκανὰ καὶ ταῦτα δηλῶσαι· ἴδωμεν δέ, τίνα καὶ τῶνδε περὶ τοῖς Ἑλλήνων ἔδοξε φιλοσόφοις. Ὀψόμεθα γάρ τοι τὸν Πλάτωνα καὶ τινὰς ἄλλους, τὴν τούτου φιλοσοφίαν ἐζηλωκότας, τῶνδε ξυμφωνοῦντας τῷ λόγῳ· καὶ γὰρ ἐν τοῖς Νόμοις οὕτω φησὶν· "Τὸν οὖν τῷ θεῷ προσφιλεῖ γενησόμενον, εἰς δύναμιν ὅτι μάλιστα καὶ ἑαυτὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον γίνεσθαι· καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ὁ μὲν σώφρων ἡμῶν θεῷ φίλος· ὁμοῖος γάρ· ὁ δὲ μὴ σώφρων ἀνόμοιός 12. τε καὶ διάφορος." Οὐδὲν τοίνυν ἄλλοιον οὐδὲ οὗτος εἴρηκεν, ἀλλὰ ξυνομολογεῖ καὶ αὐτός, ὡς δυνατόν, ἐν ταῖς περὶ τάγαθοῦ διαθέσει τὸν πεπονηκότα μιμεῖσθαι Θεόν· ἐνταῦθα μέντοι σώφρονα οὐ τὸν ἡδονῶν ἐκάλεσε κρεῖττονα, ἀλλὰ τὸν σῶον καὶ ἄρτιον τὸ 12.21 λογικὸν διασώσαντα. Παραπλήσια δὲ κὰν τῷ Θεαιτήτῳ ξυγγέγρα φεν· ἔφη γάρ· "Ἄλλ' οὔτε ἀπόλλυσθαι τὰ κακὰ δυνατόν, ὡς Θεόδωρε-ὑπεναντίον γάρ τι τῷ ἀγαθῷ ἀεὶ εἶναι ἀνάγκη-, οὔτε ἐν θεοῖς αὐτὰ ἰδρῦσθαι, τὴν δὲ θνητὴν φύσιν καὶ τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης· διὸ καὶ πειρᾶσθαι χρή ἐνθένδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιστα. Φυγὴ δὲ ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν· ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὄσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι." 12.22 Μάλα δὲ καὶ σαφῶς καὶ σοφῶς ἐν τούτοις τὸν τῆς μιμήσεως ἐξεπαίδευσε τρόπον. Πρῶτον μὲν γὰρ φυγεῖν τὰ τῆδε ἐκέλευσεν, οὐκ ἔξω τῆς γῆς γινόμενον, ἀλλὰ τῶν περιγείων πραγμάτων ἀπαλλαττόμενον· τοῦτο γὰρ δεδήλωκεν, ἐν οἷς ἐπήγαγεν· "Φυγὴν" γὰρ φησὶν "ἐκάλεσα τὴν πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσιν." 12.23 Ἀξιέπαινος δὲ καὶ ἡ προσθήκη· οὐ γὰρ ἀπλῶς ὁμοιωθῆναι νενομοθέτηκεν, ἀλλ' ὡς ἀνθρώποις ἐστὶ δυνατόν. Εἶτα τὸ τῆς ὁμοιώσεως ἐπέδειξεν εἶδος· "Ὅμοίωσιν" γὰρ φησὶ "προσηγὸ ρευσά τὸ ὄσιον καὶ δίκαιον γενέσθαι μετὰ φρονήσεως." Καὶ αὕτη δὲ ἀξιάγαστος ἡ προσθήκη. Εἰσὶ γὰρ δὴ τινες πλείστην μὲν τοῦ δικαίου φροντίδα ποιούμενοι, σκαιότητι δὲ τῷ τοῦ κατορθώματος 12.24 λυμαινόμενοι κάλλει. Ἐπειτα διὰ πλειόνων ἐν αὐτῷ γε τῷ διαλόγῳ τὴν τελειότητα διδάσκει τῆς ἀρετῆς, ὡς δὲ πη γράφων· "Λέγωμεν δὴ περὶ τῶν κορυφαίων. Τί γὰρ ἂν τις τοὺς παρα νόμῳ ἐν φιλοσοφίᾳ διατρίβοντας λέγοι; οὗτοι δὲ που οὔτε εἰς ἀγορὰν ἴσασιν τὴν ὁδόν, οὔτε ὅπου δικαστήριον ἢ βουλευτήριον ἢ τι κοινὸν ἄλλο τῆς πόλεως συνέδριον· νόμους δὲ καὶ ψηφίσματα λεγόμενα ἢ γραφόμενα οὔτε ὀρῶσιν οὔτε ἀκούουσιν· σπουδαὶ δὲ ἐταιριῶν ἐπ' ἀρχὰς καὶ ξύνοδοι καὶ δεῖπνα καὶ οἱ ξὺν ἀύλῃ τρίσι κῶμοι οὐδὲ ὄναρ πράττειν προσίσταται αὐτοῖς. Οὐδὲ εἰ κακῶς τις γέγονεν ἐν πόλει, ἢ τί τῳ κακόν ἐστὶν ἐκ προγόνων γεγονὸς πρὸς ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, μᾶλλον αὐτὸν λέληθεν ἢ τῆς 12.25 θαλάττης οἱ λεγόμενοι χόες. Καὶ ταῦτα πάντα οὐδ' ὅτι οὐκ οἶδεν, οἶδεν· οὐδὲ γὰρ αὐτῶν ἀπέχεται τοῦ εὐδοκιμεῖν χάριν, τῷ ὄντι δὲ τὸ σῶμα μόνον ἐν τῇ πόλει κεῖται αὐτοῦ καὶ ἐπιδημεῖ, ἡ δὲ διάνοια, ταῦτα πάντα ἡγησαμένη σμικρὰ καὶ ὡς οὐδὲν ἀτιμά σασα, πανταχῇ πέταται, κατὰ Πίνδαρον, "τά τε γῆς ὑπένερθεν" καὶ τὰ ἐπίπεδα γεωμετροῦσα "οὐρανοῦ τε ὑπερ" ἀστρονομοῦσα, καὶ πᾶσαν πάντη φύσιν διερευνωμένη." 12.26 Ἐν δὲ τούτοις ὁ Πλάτων τὴν τῶν ἡμετέρων φιλοσόφων ἐζω γράφησε πολιτείαν· οὐ γὰρ δὴ τις παρ' ἐκείνοις τοιοῦτος ἐγένετο. Ὁ μὲν γὰρ Σωκράτης, τῶν φιλοσόφων ὁ κορυφαῖος, κὰν τοῖς γυμνασίοις κὰν τοῖς ἐργαστηρίοις διαλεγόμενος διετέλει· καὶ ποτὲ μὲν ἐν ἄστει διέτριβε, ποτὲ δὲ εἰς Πειραιᾶ κατιῶν τὰς πομπὰς ἐθεώρει· καὶ τοῖς ὀπλίταις δὲ ξυνταττόμενος καὶ ἐν Ποτιδαίᾳ καὶ ἐν Δηλίῳ παρετάττετο· καὶ μέντοι καὶ εἰς ξυσσίτια ἀπιῶν ἠνεύχετο καὶ Ἀριστοφάνους κωμωδοῦντος καὶ Ἀλκιβιάδου κωμάζοντος-τοῦτο γὰρ διδάσκει τοῦ Πλάτωνος τὸ Ξυμπό 12.27 σιον-καὶ εἰς θέατρον ἀναβαίνων ξυνεθεᾶτο τῷ δήμῳ. Ἦκιστα τοίνυν αὐτῷ προσήκει τὰ παρὰ Πλάτωνος εἰρημένα. Εἰ δὲ τούτῳ οὐ προσῆκε, σχολῆ γ' ἂν ἄλλῳ τῳ ἀρμόσειεν. Οἱ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς ἐρασθέντες φιλοσοφίας πόρρωθεν τῶν πολιτικῶν θορύβων γεγένηται· τὰς δὲ τῶν ὀρῶν ἀκρωνυχίας κατειληφότες ἢ τὸν ἐν ἐρήμοις χωρίοις ἀγαπήσαντες βίον, τῇ θεωρίᾳ τῶν θείων καὶ τῷ ταύτῃ ξυνηρμοσμένῳ σφᾶς αὐτοὺς ἀπεκλήρωσαν

βίω, οὐ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ κτημάτων ἐπι μελούμενοι, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς κατὰ γε τὸν κανόνα τῶν θείων διευθύνοντες νόμων καὶ οἷόν τινες ἄριστοι ζωγράφοι πρὸς τὰ ἀρχέτυπα τῆς ἀρετῆς τὰς νοερὰς αὐτῶν ζωγραφοῦντες εἰκόνας. 12.28 Ὅτι γὰρ δὴ τούτοις ἀρμόττει τὰ παρὰ Πλάτωνος εἰρημένα, μάρτυς αὐτὸς μετὰ πλεῖστα εἰπών· "Ἄγροικον δὲ καὶ ἀπαίδευ τον ὑπ' ἀσχολίας οὐδὲν ἦττον τῶν νομέων τὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον γίνεσθαι, σηκὸν ἐν ὄρει τὸ τεῖχος περιβαλλόμενον. Γῆς δὲ ὅταν μυρία πλέθρα ἢ εἴ τι πλέον ἀκούση ὡς τις ἄρα κεκτημένος θαυ μαστὰ πλήθη κέκτηται, πάνυ σμικρὰ δοκεῖ ἀκούειν εἰς ἅπασαν εἰθῶς τὴν γῆν βλέπειν." 12.29 Ὅτι δὲ τῶν παρ' Ἑλλήσι πεφιλοσοφηκότων οὐδεὶς ἐν ὄρει σηκὸν δειμάμενος ὤκησεν, ἱκανὰ μὲν καὶ τὰ παλαιὰ δηλῶσαι ξυγγράμματα, μαρτυρεῖτε δὲ καὶ ὑμεῖς, τοῖς τοῦτον μετιοῦσι νεμεσῶντες τὸν βίον. Ἄλλ' ὁ Πλάτων τοῦτον εἴρηκεν ἀξιαγα 12.30 στότατον εἶναι· ξύμφωνα δὲ κὰν τῷ δευτέρῳ τῆς Πολιτείας ἔφη· "Τὸν γὰρ τοιοῦτόν" φησι "θέντες, τὸν δίκαιον αὖ παρ' αὐτὸν ἰστώμεν τῷ λόγῳ, ἄνδρα ἀπλοῦν καὶ γενναῖον, κατ' Αἰσχύλον, οὐ δοκεῖν, ἀλλ' εἶναι ἀγαθὸν ἐθέλοντα. Ἀφαιρετέον δὲ τὸ δοκεῖν· εἰ γὰρ δόξαι δίκαιος εἶναι, ἔσονται αὐτῷ τιμαὶ καὶ δωρεαί, δο κοῦντι τοιοῦτῳ εἶναι· ἄδηλον οὖν, εἴτε τοῦ δικαίου εἴτε τῶν 12.31 δωρεῶν καὶ τιμῶν ἔνεκα τοιοῦτος εἴη. Γυμνωτέος δὴ πάντων πλήν δικαιοσύνης, καὶ ποιητέος ἐναντίως διακείμενος τῷ προτέρῳ. Μηδὲν γὰρ ἔχων, δόξαν ἔχετω μεγίστην ἀδικίας, ἵνα βεβασανισμένος ἢ εἰς δικαιοσύνην, τῷ μὴ τίθεσθαι ὑπὸ κακοδοξίας καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς γινομένων· ἀλλ' ἔστω ἀμετάστατος μέχρι θανάτου, δοκῶν εἶναι ἄδικος διὰ βίου." 12.32 Καὶ ταῦτα δὲ ὡσαύτως τοῖς ἡμετέροις ἀρμόττει τῆς ἀρετῆς ἀθληταῖς. Οὐ γὰρ Ἀντισθένης καὶ Διογένης καὶ Κράτητι παρα πλησίως κενῆς ἔνεκα δόξης, ἀλλ' αὐτοῦ γε εἵνεκα τοῦ καλοῦ δρῶσιν, ἃ δρῶσιν. Διὸ δὴ καὶ πόλεων καὶ κωμῶν πόρρω διὰ γουσι, τὴν ἀρετὴν κατακρύπτοντες καὶ μόνῳ γε τῷ ταύτης ἀγῶ νοθέτη δεικνύντες. 12.33 Ἄλλ' ὑμεῖς τοὺς μὲν οὕτως ἀγωνιζομένους οὔτε θεωρεῖν οὔτε θαυμάζειν ἐθέλετε. Εἰ δὲ τινὰς ἴδοιτε τὸ μὲν πρόσχημα τοῦτο περικειμένους, οὐ πάντα δὲ ξυνομολογοῦντα τῷ σχήματι βίον ἀσπαζομένους, εὐθὺς εἰς λοιδορίαν κινεῖτε τὴν γλῶτταν. Καὶ εἰ μὲν ἐκείνους ἐβάλλετε μόνους, εἶχεν ἂν τινα τὸ γινόμενον λόγον· ἐπειδὴ δὲ μετ' ἐκείνων καὶ τοὺς ἀντικρυς ἐναντίως διακει μένους ἐκείνοις καὶ ἀληθῶς φιλοσοφοῦντας κωμωδεῖν πειρᾶσθε καὶ διασύρειν, τὸν ἀδικώτατον ὑμῶν δῆλον ποιεῖτε σκοπόν. Οὐ γὰρ τοῖς πονηροῖς ἀπεχθάνεσθε, ἀλλὰ τὸν ἀξιέπαινον διαβάλλετε βίον, ὅμοιον ποιοῦντες, ὡσπερ ἂν εἴ τις πίθηκον ἰδὼν μιμούμενον ἄνθρωπον, δι' ἐκείνην τὴν μίμησιν καὶ τῶν ἀνθρώπων μισήσοι τὴν φύσιν. 12.34 Ταύτης δὲ τοι τῆς γνώμης οὐκ ἐγὼ μόνος, ἀλλὰ καὶ Πλάτων κατηγορεῖ· ἐν γὰρ τοι τῷ Θεαιτήτῳ φησίν· "Σκεψώμεθα δὲ πη τῆδε. Φέρ', εἴ τις αἰγῶν τροφήν, καὶ τὸ ζῶον αὐτὸ κτήμα ὡς καλόν ἐστιν, ἐπαινοῖ, ἄλλος δὲ τις ἐωρακῶς αἴγας χωρὶς νεμο μένας αἰπόλου ἐν ἐργασίμοις χωρίοις δρῶσας κακὰ διαψέγοι, καὶ πᾶν θρέμμα ἄναρχον ἢ μετὰ κακῶν ἀρχόντων ἰδὼν οὕτω μέμφοιτο, τὸν τοιοῦτον ψόγον ἡγούμεθα ὑγιὲς ἂν ποτε ψέξαι καὶ 12.35 ὅτιοῦν; {-} Καὶ πῶς;" Ταῦτα τοῦ Πλάτωνος, ὃ ἄνδρες, οὐκ ἐμὰ τὰ ῥήματα. Ἐδίδαξε δὲ μὴ ἅπαντα σκώπτειν τὰ θρέμματα διὰ τὰ κακῶς ὑπὸ κακῶν ἀρχόντων ἀγόμενα ἢ ἄρχοντος πάμπαν ἔστερημένα. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν διαρρήδην διδάσκει, ὡς φιλοσόφων πλήθος ἀδύνατον γενέσθαι· νερθηκοφόροι μὲν γὰρ πολλοί, φησί, βάκχοι δὲ τε παῦροι. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ δεσπότης ἔφη Χριστός· "Πολλοὶ" γὰρ εἶπε 12.36 "κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί". Ξυνωδὰ δὲ τούτοις ὁ Πλάτων κὰν τῆ Ἐπινομίδι φησίν· "Οὗ φημι εἶναι ἀνθρώποις δυνατὸν μακαρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γενέσθαι πλήν ὀλίγων, μέχρι περ ἂν ζῶμεν, τοῦτο διορίζομαι· καλὴ δὲ ἐλπίς τελευτήσαντι τυχεῖν ἀπάντων." 12.37 Τί δήποτε τοίνυν χαλεπαίνετε, παρ' ἡμῖν ὀρῶντές τινὰς ψευδομένους, ὃν ἐπαγγέλλονται βίον; ἀνθ' ὅτου δὲ μὴ θαυμάζετε τοὺς τὸν ὑπερφυᾶ βίον ἠγαπηκότας καὶ ἐν σώματι μὲν ἀγωνιζομένους, τὴν ἀσώματον δὲ πολιτείαν

ἐζηλωκότας; Πᾶν γὰρ τούναντίον ἔδει ποιεῖν· τοὺς μὲν ἄγαν θαυμάζειν ὡς ὑπεραλλομένους τὰ τῆς φύσεως σκάμματα, τοῖς δὲ νέμειν τινὰ ξυγγνώμην, 12.38 ὡς ὑπὸ τῶν ἐμφύτων κατασυρομένοις παθῶν. "Ὅτι γὰρ δὴ ταῦτα παγχάλεπα, ἴστε καὶ ὑμεῖς· "Ὁὐ γὰρ ἐκ δρυός", κατὰ τὸν ποιητικὸν λόγον, "ἢ ἀπὸ πεύκης" γεγέννησθε. Δεδήλωκε δὲ τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ τῆς Πολιτείας πρώτῳ διαλόγῳ, τὸν Κέφαλον εἰσαγαγὼν τῷ Σωκράτει διαλεγόμενον καὶ λέγοντα· "Εὐ ἴσθι, ὅτι ἔμοιγε ὅσον αἱ ἄλλαι αἱ κατὰ τὸ σῶμα ἡδοναὶ ἀπομαραίνονται, τοσοῦτον αὖξονται αἱ περὶ τοὺς λόγους ἐπιθυμίαι 12.39 τε καὶ ἡδοναί." Εἶτα πυθόμενου τοῦ Σωκράτους, εἰ ἔτι τὸ τῶν ἡδονῶν ἐπανίσταται πάθος, ὑπολαβὼν ἔφη· "Εὐφήμεῖ ἀνθρωπε· ἀσμενέστατα μέντοι αὐτὰ ἀπέφυγον, ὥσπερ λυττωντά τινα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀποφυγῶν." Ἐνταῦθα μὲν οὖν περὶ τῆς αἰσχροῦς ἡδονῆς τοιαῦτα διεξελέλυθεν· ἐν δὲ τῷ Γοργία περὶ δικαιοσύνης 12.40 καὶ ἀδικίας ὠδέ φησιν· "Χαλεπὸν γάρ, ὦ Καλλίκλεις, καὶ πολλοῦ ἐπαίνου ἄξιον, ἐν μεγάλῃ ἐξουσίᾳ γενόμενον τοῦ ἀδικεῖν, δικαίως διαβιῶναι· ὀλίγοι δὲ γίνονται οἱ τοιοῦτοι. Ἐπεὶ καὶ ἐνθάδε καὶ ἄλλοθι γεγονάσιν, οἴμαι δὲ ἔσονται καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ταύτην τὴν ἀρετὴν, ἣν τοὶ δικαίως διαχειρίζωσιν, ἃ ἂν τις ἐπι 12.41 τρέπῃ." Καὶ αὖ πάλιν· "Ἄλλ' ἐν τοσοῦτοις λόγοις πολλῶν ἐλεγχομένων, μόνος οὗτος ἡρεμεῖ ὁ λόγος, ὡς εὐλαβητέον ἐστὶ τὸ ἀδικεῖν μᾶλλον ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι, καὶ παντὸς μᾶλλον ἀνδρὶ μελετητέον οὐ τὸ δοκεῖν εἶναι ἀγαθόν, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν εἶναι καὶ 12.42 ἰδία καὶ δημοσία." Καὶ τούτους δὲ πάλιν τοὺς λόγους ὁ Σωκράτης τῷ Κρίτωνι προσενήνοχε· μετὰ γὰρ πολλοὺς ἐτέρους καὶ τάδε προστέθεικεν· "Οὐδαμῶς ἄρα δεῖ ἀδικεῖν. {-} Οὐδὲ ἀδι κούμενον ἄρα ἀνταδικεῖν, ὡς οἱ πολλοὶ οἴονται, ἐπειδήπερ οὐδα μῶς δεῖ ἀδικεῖν. {-} Τί δὲ δὴ; κακουργεῖν δεῖ, ὦ Κρίτων, ἢ οὐ; {-} Οὐ δεῖ δήπου, ὦ Σωκράτες. {-} Δεῖ δὲ ἀντικακουργεῖν κακῶς πάσχοντα, ὡς οἱ πολλοὶ φασί; δίκαιον ἢ οὐ δίκαιον; {-} Οὐδαμῶς. {-} Τὸ γὰρ που κακὸν ποιεῖν ἀνθρώποις τοῦ ἀδικεῖν οὐδὲν διαφέρει. {-} Καλῶς λέγεις. {-} Οὔτε οὖν ἄρα ἀνταδικεῖν δεῖ οὔτε κακῶς ποιεῖν οὐδένα ἀνθρώπων, οὐδ' ἂν ὅτιοῦν πάσχη τις ὑπ' αὐτῶν." Τοιαύτην μὲν οὖν ἀδικίας πέρι καὶ δικαιοσύνης Σωκράτης καὶ 12.43 Πλάτων διδασκαλίαν ἐποιήσατην, ἀξιέπαινον ἀληθῶς καὶ λογικὴν καὶ τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ ξυμβαίνουσαν· τὰ γὰρ ἠθικὰ μαθήματα πάντας ἀνθρώπους ἢ φύσις ἐπαίδευσεν. Διαπλάσας γὰρ τοὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ὁ ποιητὴς ἐντέθεικε τῇ φύσει τὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν τῶν ἐναντίων διάγνωσιν. Ὅθεν οὐ μόνον Σωκράτης καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστέιδης ὁ Λυσιμάχου καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἑλλήνων τὸν ἀδικὸν ἐβδελύξαντο βίον, ἀλλὰ καὶ τῶν βαρβάρων πολλοί. 12.44 Καὶ γὰρ Ἑλλάνικος ἐν ταῖς ἱστορίαις ἔφη τοὺς Ὑπερβορέους οἰκεῖν μὲν ὑπὲρ τὰ Ῥίπαια ὄρη, ἀσκεῖν δὲ δικαιοσύνην, μὴ κρηφαγοῦντας, ἀλλ' ἀκροδρύοις χρωμένους. Καὶ τοὺς Βραχμαῖνας ἱστοροῦσιν ἕτεροι ἐν ταῖς ὕλαις διάγειν, φύλλοις τὸ σῶμα 12.45 καλύπτοντας. Καὶ Ἀνάχαρσιν δὲ τὸν Σκύθην φιλόσοφον γεγενησθῆναι φασιν· οὕτως δὲ αὐτὸν ὁ τῆς φιλοσοφίας ἐπυρπόλησεν ἔρως, ὡς ὀνομαστότατον γενέσθαι καὶ παρὰ πᾶσιν ἀοίδιμον. Οὐ γὰρ μόνον ἐγρηγορῶς πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς ἠγωνίζετο πάθη, ἀλλὰ καὶ καθεύδων τὰ τῆς ἐγκρατείας παρεδήλου σημεῖα· εἰώθει γὰρ τῇ μὲν λαιᾷ τὰ αἰδοῖα κατέχειν, τῇ δεξιᾷ δὲ τὰ χεῖλη ξυνέχειν, ταύτην πη δηλῶν, ὡς πολλῶν μείζων ἐστὶν ἡ ἀγωνία τῆς γλώττης 12.46 καὶ μείζονος ἐπικουρίας εἰς ἀσφάλειαν δεῖται. Καὶ Χεῖρωνά δὲ 12.46 τὸν Κένταυρον Ἑρμιππὸς φησιν ὁ Βηρύτιος δικαιοσύνης γενέσθαι διδάσκαλον, καὶ Ὅμηρος δὲ αὐτὸν "δικαιοτάτων τῶν Κενταύρων" ἐκάλεσεν. Οὐ τοίνυν μάλα προσήκει θαυμάζειν οὔτε Ἡσίοδον, τραχεῖαν λέγοντα τῆς ἀρετῆς τὴν ὁδὸν καὶ προσάντη καὶ δύσβατον, οὔτε Σιμωνίδην "τὰν ἀρετὰν" εἰρηκότα "ναίειν δυσβάτοις ἐπὶ 12.47 πέτραις." Ἄ γὰρ δὴ τῷ Χεῖρωνι καὶ τοῖς Ἰππημολγοῖς προσεμαρτύρησεν Ὅμηρος, καὶ ἄπερ Ἀνάχαρσις ἔργῳ μετῆλθεν ὁ Σκύθης, ταῦτα λόγῳ παρήνεσαν οἱ ἐπαινούμενοι ποιηταί. Καὶ Ἀντισθένης δὲ ὁ Κυνικὸς-Σωκρατικὸς δὲ καὶ οὗτος-τοῦ

ἦδεσθαι τὸ μαίνεσθαι κρεῖττον εἶρηκεν εἶναι· διὸ καὶ παραινεῖ 12.48 τοῖς γνωρίμοις μηδὲ δάκτυλον ἐκτεῖναί ποτε εἵνεκα ἡδονῆς. Τῆς τούτου διδασκαλίας τετύχηκε Διογένης ὁ Σινωπεύς, λόγῳ μὲν καὶ αὐτὸς τὴν φιλοσοφίαν ζηλώσας, ἡδονῆς δὲ δοῦλος γενόμενος καὶ δημοσίᾳ ταῖς ἐταίραις μιγνύμενος καὶ κάκιστον τοῖς θεωμένοις προσφέρων παράδειγμα· φασὶ δὲ αὐτόν, μεμψαμένου τινὸς τὸ γινόμενον καὶ εἰρηκότος· "Τί ποιεῖς, ὦ Διόγενες;" φάναι ἐκείνον, τῇ ξυνήθει λοιδορία χρησάμενον· "ᾧ κάθαρμα, εἰ 12.49 ἐπιτύχοιμι, ἄνθρωπον." Οὕτως ἀνέδην ἐλάγνευεν. Τούτου Κράτης ὁ Θηβαῖος τὸν βίον ἐζήλωσε καὶ πολλαῖς μὲν εὐφημίαις τὴν ἀρετὴν ἐστεφάνωσεν· αὐτοῦ γὰρ δὴ ὅδε ὁ λόγος· ἡδονῇ ἀνδραποδώδει ἀδούλωτοι καὶ ἄκαμπτοι ἀθάνατον βασιλείαν ἐλευθερίαν τ' ἀγαπῶσιν. Οὗτος εἰώθει λέγειν, τῆς εἰς τὰ ἀφροδίσια ὀρμῆς κατάπλασμα λιμὸν εἶναι, εἰ δὲ μή, βρόχον. Ἀλλὰ τοῦ πάθους ἐπαναστάντος, Ἰππαρχίαν τὴν Μαρωνεῖτιν δημοσίᾳ ἔγημε καὶ τὰ κυνογάμια ἐν τῇ Ποικίλῃ ἐτέλεσεν, ἐρρῶσθαι πολλὰ φράσας τῇ ὑψηγορίᾳ 12.50 τῶν λόγων. Καὶ Ἀρίστιππος δὲ ὁ Κυρηναϊκός, ὄνειδιζόμενος, ὅτι δὴ θαμὰ ξυνεγίνετο τῇ ἐταίρᾳ τῇ Κορινθίᾳ, "ἔχω" ἔλεγε "Λαΐδα, καὶ οὐκ ἔχομαι ὑπ' αὐτῆς." Καὶ οἱ Περιπατητικοὶ δὲ λόγῳ μὲν εὐφήμουν τὴν ἀρετὴν, ἐκύδαινον δὲ ἔργῳ τὴν ἡδονήν· καὶ ταῦτα αὐτῶν οὐκ ἄλλοι κατηγοροῦσιν, ἀλλ' αὐτοὶ περὶ 12.51 τοῦ σφῶν διδασκάλου ξυγγράφουσιν. Ἀριστοκλῆς γάρ που ὁ Περιπατητικὸς Λύκωνα ἔφη τὸν Πυθαγόρειον περὶ Ἀριστοτέλους φάναι, ὅτι ἐν ἐλαίῳ θερμῷ λουόμενος τοῦτο ὕστερον ἀπεδίδοτο· καὶ ἠνίκα δὲ εἰς Χαλκίδα ἀπῆει, τοὺς τελώνας ἔφη διερευνωμένους τὸ πλοῖον εὔρεῖν <ἐν> αὐτῷ λοπάδια χαλκᾶ τέτταρα καὶ ἑβδομήκοντα· ἄλλους δὲ τινὰς εἰρηκέναι, τριακοσίας ἐσχηκέναι 12.52 λοπάδας. Καὶ οἶμαι αὐτοὺς μὴ παντάπασι ψεύδεσθαι· ἐν τούτοις γὰρ δὴ ἐκεῖνος τὴν εὐδαιμονίαν ὠρίζετο. Εἰώθει γὰρ λέγειν, οὐκ ἄλλως εὐδαιμόνα τίνα γίνεσθαι ἢ διὰ τῆς τοῦ σώματος εὐπαθείας καὶ τῆς τῶν ἐκτὸς περιουσίας, ὧν ἄνευ μηδὲν τὴν ἀρετὴν ὠφελεῖν. Καὶ τοῦτο δὴ σαφῶς Ἀττικὸς ὁ Πλατωνικός, ἐν οἷς πρὸς Ἀριστοτέλην γράφει, δεδήλωκεν. Τὰ τοίνυν κατ' αὐτοῦ λεγόμενα βεβαιοῦσιν οἱ λόγοι. 12.53 Ὁ δὲ Πλάτων ἀντικρυς ἐναντία διδάσκει. Ἐν γὰρ τῷ τρίτῳ τῆς Πολιτείας ἐπιμελεῖσθαι κελεύει τοῦ σώματος ψυχῆς εἵνεκα ἀρμονίας, δι' οὗ βιοῦν τε ἔστι καὶ ὀρθῶς βιοῦν, καταγγέλλοντας 12.54 τῆς ἀληθείας τὸ κήρυγμα. Τοῦτο καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος παραινεῖ λέγων· "Ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἠγγικεν. Ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός· ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ· ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν 12.55 μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας." Οὐ γὰρ τοσαύτην αὐτῷ προσφέρειν δεῖ θεραπείαν, ὥστε κατασκιρτᾶν τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἵνα ὑπουργῇ καὶ ξυνεργῇ καὶ τοῖς ἐκείνης ἔπηται νεύμασιν. Ξυμπεφώνηκε τοίνυν ἐν τούτοις ὁ Πλάτων τοῖς ἡμετέροις, τὴν ἀναγκαίαν ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι παρεγγυήσας τοῦ σώματος. Ἐπέδειξε δὲ καί, 12.56 ὅπως ἄρχεται τε καὶ αὖξεται τῆς ἐπιθυμίας τὸ πάθος· "Ἡμεῖς" γὰρ ἔφη "λέξοιμεν ἂν ἴσως οὐκ ἀτόπως, ὅτι ἄρχει μὲν ἔρωτος ὄρασις, αὖξει δὲ τὸ πάθος ἐλπίς, τρέφει δὲ μνήμη, τηρεῖ δὲ ξυνήθεια." Τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς ἀρετῆς εἶρηκεν· "Παν τὸς γὰρ" ἔφη "φυτοῦ ἢ πρώτης βλάστη, καλῶς ὀρθωθεῖσα πρὸς ἀρετὴν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, κυριωτάτη τέλος ἐπιθεῖναι τὸ πρόσφορον." Καὶ Σωκράτης δὲ φυλάττεσθαι ἐκέλευσε τὰ ἀναπείθοντα μὴ 12.57 πεινῶντας ἐσθίειν καὶ μὴ διψῶντας πίνειν, καὶ τὰ βλέμματα καὶ τὰ φιλήματα τῶν καλῶν, ὡς χαλεπώτερον σκορπίων καὶ φαλαγ 12.58 γίνων ἰὸν ἐνιέναι πεφυκότα. Ἀλλὰ ταῦτα ῥήματα ἦν ἄλλως ἔργων γεγυμνωμένα. Εἰς γὰρ δὴ τὰ γυμνάσια τῶν νέων εἵνεκα καὶ καλῶν εἰώθει φοιτᾶν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰστία τῇ κακῇ θεωρίᾳ. Καὶ μαρτυρεῖ Φίληβος καὶ Φαῖδρος καὶ Ἀντερασταὶ καὶ Χαρμί 12.59 δης καὶ ἄλλοι πολλοὶ διάλογοι τοιαῦτα ἔχοντες διηγήματα. Ἄ δὲ Ἀλκιβιάδης ἐν τῷ Ξυμποσίῳ περὶ Σωκράτους ἔφη, Πλάτων

μὲν ἔγραψεν, ἐγὼ δὲ φειδοῖ τοῦ Σωκράτους εἰπεῖν οὐκ ἀνέξομαι· τοσαύτην ἔχουσιν ἀτοπίαν καὶ παροιμίαν Σωκράτους καὶ λώβην τοῖς ὀξυρρόποις περὶ τὸ πταίειν ἐκεῖνοι οἱ λόγοι ἐν ἐκείνῳ τῷ 12.60 διαλόγῳ. Καὶ ἐσπερίσαι αὐτὸν καὶ διανυκτερεῦσαι πίνοντα ἔφη, καὶ τῶν ἄλλων ἀπειρηκότων ἤδη καὶ τὸν ὕπνον ἀσπασαμένων, ἐρηγορότα μῆναι πίνοντα καὶ μεταξύ διαλεγόμενον, ὀνησιφόρον μὲν οὐδέν, ἃ δὲ Ἀλκιβιάδῃ καὶ Ἀριστοφάνει καὶ τοῖς ἄλλοις ἤρμωτε κωμασταῖς. 12.61 Καὶ ὁ Πορφύριος δέ, τὴν Φιλόσοφον ἱστορίαν συγγράψας, πρῶτον μὲν αὐτὸν ἀκρόχολον καὶ εὐόρητον εἶρηκε γεγενῆσθαι, Ἀριστοξένῳ μάρτυρι κεχημένος τὸν Σωκράτους βίον ξυγ 12.62 γεγραφότι. Ἔφη γὰρ μηδενὶ ἐτέρῳ ἐντετυχηκέναι πιθανωτέρῳ ἐκείνου· τοιαύτην εἶναι τὴν τε φωνὴν καὶ τὸ στόμα καὶ τὸ ἐπιφαινόμενον ἦθος καὶ πρὸς ἅπασιν δὲ τοῖς εἰρημένοις τὴν τοῦ 12.63 εἴδους ιδιότητα. Γίνεσθαι δὲ τοῦτο, ὅτε μὴ ὀργίζοιτο· ὅτε δὲ ληφθεὶ ὑπὸ τοῦ πάθους τούτου, δεινὴν εἶναι τὴν ἀσχημοσύνην· οὐδενὸς γὰρ οὔτε ὀνόματος ἀπέχεσθαι οὔτε τοῦ πράγματος. Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα διεξεθών, δείκνυσιν αὐτὸν καὶ ταῖς ἡδυπαθείαις 12.64 δεδουλωμένον· λέγει δὲ οὕτως· "Πρὸς δὲ τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν σφοδρότερον μὲν εἶναι, ἀδικίαν δὲ μὴ προσεῖναι· ἢ γὰρ ταῖς γαμεταῖς ἢ ταῖς κοιναῖς χρῆσθαι μόναίς. Δύο δὲ σχεῖν γυναικας ἅμα, Ξανθίπην μὲν πολίτιν καὶ κοινοτέραν πως, Μυρτώ δὲ Ἀριστείδου θυγατρίδην τοῦ Λυσιμάχου. Καὶ τὴν μὲν Ξανθίπην προσπλακεῖσαν λαβεῖν, ἐξ ἧς ὁ Λαμπροκλῆς ἐγένετο· τὴν δὲ Μυρτὴν γαμηθεῖσαν, ἐξ ἧς Σωφρονίσκος καὶ Μενέξενος. 12.65 Αὐταὶ δὲ ξυνάπτουσαι μάχην πρὸς ἀλλήλας, ἐπειδὴν παύσαιντο, ἐπὶ τὸν Σωκράτην ὤρμων, διὰ τὸ μηδέποτε αὐτὰς μαχομένας διακωλύειν, γελᾶν δὲ καὶ ἀλλήλαις καὶ αὐτῷ μαχομένας ὀρώντα. Εἶναι δὲ φησὶν αὐτὸν ἐν ταῖς ὁμιλίαις ἐνίοτε φιλαπεχθήμονα καὶ λοῖδορον καὶ ὑβριστικόν." Καὶ ταῦτα δὲ περὶ τοῦ Σωκράτους ὁ Πορφύριος ἔφη· "Ἐλέ 12.66 γετο δὲ περὶ αὐτοῦ, ὡς ἄρα παῖς ὢν οὐκ εὖ βιώσειεν οὐδὲ εὐτάκτως. Πρῶτον μὲν γὰρ φασὶν αὐτὸν τῷ πατρὶ διατελέσαι ἀπειθοῦντα, καὶ ὅποτε κελεύσειεν αὐτὸν λαβόντα τὰ ὄργανα τὰ περὶ τὴν τέχνην ἀπαντᾶν ὅπουδήποτε, ὀλιγορήσαντα τοῦ προστάγ 12.67 ματος περιτρέχειν αὐτόν, ὅπου ποτὲ δόξειεν. Ἦδη δὲ περὶ τὰ ἑπτακαίδεκα ἔτη προσελθεῖν αὐτῷ Ἀρχέλαον τὸν Ἀναξαγόρου μαθητὴν, φάσκοντα ἐραστὴν εἶναι· τὸν δὲ Σωκράτην οὐκ ἀπὼ σασθαι τὴν ἔντευξιν τε καὶ ὁμιλίαν τὴν πρὸς τὸν Ἀρχέλαον, ἀλλὰ γενέσθαι παρ' αὐτῷ ἔτη συχνά· καὶ οὕτως ὑπὸ τοῦ Ἀρχε 12.68 λάου προτραπῆναι ἐπὶ τὰ φιλόσοφα." Εἶτα μετ' ὀλίγα· "Ἦν δὲ καὶ τῶν ἐπιτιμωμένων καὶ τάδε Σωκράτει, ὅτι εἰς τοὺς ὄχλους εἰσωθεῖτο καὶ τὰς διατριβάς ἐποιεῖτο πρὸς ταῖς τραπέζαις καὶ πρὸς τοῖς ἐρμαῖς." Ταῦτα περὶ Σωκράτους ὁ Πορφύριος ἔφη καὶ ἄλλα ἄττα, ἃ ἐκὼν εἶναι παρέλιπον· ἐξ ὧν καταμαθεῖν ἔξεστιν, ὡς λόγοις ἐπήνουν ἐκεῖνοι τὴν ἀρετὴν, ἡσπάζοντο δὲ τὴν ἡδονὴν 12.69 καὶ τοῖς πάθεσι δουλεύειν ἠνεύχοντο. Εἰ γὰρ δὴ κατὰ τὸν Πορφύριον καὶ περὶ τὰ ἀφροδίσια ὀρητικῶς εἶχε καὶ δύο γυναῖξιν κατὰ ταῦτον ὁμιλῶν οὐκ ἐλάμβανε κόρον, ἀλλὰ καὶ ταῖς κοιναῖς ἀνέδην ἐχρήτο καὶ τῶν ἐν ταῖς παλαίστραις γυμνουμένων νέων κατὰ τὸν Πλάτωνα τὴν θέαν ἡσπάζετο καὶ δυσόρητος ἦν καὶ μόγις ἄττοντα κατέχειν ἡδύνατο τὸν θυμὸν καὶ λοῖδορον εἶχε τὴν γλῶτταν καὶ ἀχαλίνωτον, ποῖον ἄρα εἶδος φιλοσοφίας μετήει; 12.70 Ὅτι δὲ καὶ Πλάτωνος κατηγοροῦσι τῶν παλαιῶν τινες ὡς πολλὰ πεποιηκός φιλοσοφίας ἀνάξια, ἀκούσατε Ξενοφώντος λέγοντος ἐν τῇ πρὸς Αἰσχίνην ἐπιστολῇ· "Αἰγύπτου γὰρ ἡράσθησαν καὶ τῆς Πυθαγόρου τερατώδους σοφίας· ὢν τὸ περιττὸν καὶ μὴ μόνιμον ἐπὶ Σωκράτει διήλεγχεν ἔρωσ τυραννίδος, καὶ 12.71 ἀντὶ διαίτης λιτῆς Σικελιώτις γαστρός τράπεζα." Αἰνίττεται δὲ διὰ τούτων τὴν μετὰ Διονυσίου τοῦ τυράννου ἐν Σικελίᾳ διατριβήν. Τὰς γὰρ Ἀθήνας καταλιπὼν ἐκείνῳ ξυνην, Συρακουσίας ἀπολαύων χλιδῆς, καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν τῷ ἐκείνου παιδί. Τοσοῦτον δὲ παραινῶν τὸν τύραννον ὤνησεν, ὡς καὶ δεθῆναι κἂν ταῖς λιθοτομίαις

είρχθηναί· ὕστερον δὲ αὐτὸν καὶ ὡς ἀνδράποδον ἀπέδοτο βάρβαρον. Καὶ ὁ Πλούταρχος δὲ φησιν ἔλαιον αὐτὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐμπορίας χάριν μετακομίσει. 12.72 Ἄλλ' ὅμως καὶ τῶν τοιούτων ψόγων ἀκούοντες, θαυμάζομεν αὐτοῦ τὰ καλῶς εἰρημένα καὶ τὴν ἐκ τούτων ὠφέλειαν καὶ ὑμᾶς ἀξιοῦμεν συλλέγειν. 12.73 Καὶ γὰρ δὴ καὶ γυναῖκας γεγενῆσθαι παρ' Ἑλλήσιν ἀξιεπαῖ νους ἀκούομεν. Λυσιδίκη μὲν γάρ, ὡς φασιν, ἐλοῦτο μηδὲ τὸν χιτωνίσκον ἐκδυομένη, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς αἰδοῦς. Ἡ δὲ Φιλωτέρα κατιοῦσα εἰς τὴν πύελον κατὰ βραχὺ τὸ τῷ ὕδατι καλυπτόμενον ἐγυμνοῦτο τοῦ σώματος, ἀναστέλλουσα κατ' ὀλίγον τὸν χιτῶνα· καὶ αὖ πάλιν ἀνιοῦσα παραπλησίως ἠμίσοχετο. Θεανῶ δὲ ἡ Πυθαγορική, ἀποβλέψαντός τινος εἰς αὐτὴν καὶ εἰπόντος· "Καλὸς ὁ πῆχυς", "ἀλλ' οὐ δημόσιος" ἀπεκρίνατο. Ἐρωτηθεῖσα δὲ πάλιν· "Ποσταία γυνὴ ἀπὸ ἀνδρὸς εἰς τὸ Θεσμοφόριον κάτεισιν;" "Ἀπὸ μὲν τοῦ ἰδίου παραχρῆμα" ἔφη, "ἀπὸ δὲ τοῦ ἄλλοτρίου, οὐδέποτε." 12.74 Ταῦτα καὶ ὅσα τοιαῦτα καὶ ἐπαινοῦμεν καὶ φιλοσοφίας εἶναι ἄξιά φαμεν. Καὶ ἀποδεχόμεθα τὸν Πλάτωνα τοῖς ἀγαθοῖς τὸν γάμον ξυντάξαντα καὶ ἀθανασίας ἐπίνοιαν καὶ διαμονὴν τοῦ γέ νους καλέσαντα· Δημοκρίτῳ δὲ καὶ Ἐπικούρῳ λίαν μεμφόμεθα, παραιτεῖσθαι καὶ τὸν γάμον καὶ τὴν παιδογονίαν κελεύουσιν. Τὴν γάρ τοι ἡδονὴν ὀρισάμενοι τέλος, τὰ φροντίδας ἔχοντα καὶ τινας 12.75 ἀηδίας παντελῶς ἀπεκήρυξαν. Οἱ δὲ τῆς Ποικίλης μέσην τινὰ ὁδὸν ὤδουσιν· τοῖς γὰρ ἀδιαφόροις τὸν γάμον καὶ τὴν παιδογονίαν ξυνέζευξαν. Οἱ δὲ θεῖοι λόγοι τὴν μὲν διὰ φιλοσοφίαν ἐπινοουμένην ἀγνείαν ὑμνοῦσιν, ὡς βίον προξενούσαν φροντίδων ἐλεύθερον· τὸν δὲ σώφρονα γάμον νομοθετοῦσιν, ὡς καὶ τὸ γένος αὔξοντα καὶ λαγνείας τοὺς σωφρονεῖν βουλομένους ἐλευθεροῦντα· πορνείας δὲ καὶ τῆς ἄλλης ἀκολασίας ὡς συώδους κατηγοροῦσιν. 12.76 "Τίμιος γὰρ ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος" φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος· "πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός." Καὶ πάλιν· "Λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις· καλὸν αὐτοῖς ἐστίν, ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ· εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεῦνται, γαμησάτωσαν." Καὶ ἐτέρωθι· "Πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἀγίοις." Καὶ ἀλλαχοῦ· 12.77 "Μὴ τις πόρνος ἢ βέβηλος ὡς Ἡσαῦ." Οἱ μὲν οὖν ἡμέτεροι διδάσκαλοι τὸν λογικοῖς πρόποντα διεθεσμοθέτησαν βίον· οἱ δὲ τῶν φιλοσόφων ἄριστοι καὶ αὐτοὶ ταῖς ἡδοναῖς ἐδουλώθησαν καὶ νόμους ἔγραψαν ἀκολασίαν διδάσκοντας· τοιοῦτοι γὰρ οἱ περὶ γάμων καὶ παιδευαστίας τοῦ Πλάτωνος νόμοι. Καὶ μέντοι καὶ περὶ φιλίας Ἰππόδαμος ὁ Πυθαγόρειος οὕτω γέγραφε· "Ἄ μὲν ἐξ ἐπιστάμας θεῶν, ἃ δὲ ἐκ παροχᾶς ἀνθρώπων, ἃ δὲ ἐξ ἀδονᾶς ζώων." 12.78 Ὁ δὲ δεσπότης Χριστὸς ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις φησὶν· "Μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς δύναται δεῖξαι, ἵνα τις θῆ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ." Τὰ τελεώτατα δὲ ἐκπαίδευσιν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐκέλευσεν ἀγαπᾶν· ὁ δὲ τὴν Πυθαγόρειον ἐκπαιδευθεὶς τετρακτὺν τὴν ἀνθρωπίνην φιλίαν ἐκ παροχῆς 12.79 ὠρίσατο κατορθοῦσθαι. Οὐ μόνον δὲ ἀπάδων ὅδε ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ ἀμπαν ἀξίστατος. Πολλοὺς γὰρ ἐχθρῶν εὐεργέτας γεγενημένους εὐρίσκομεν· πολλοὺς δὲ εἴ μὲν παρά τινων πεπονθότας, ἀχαρίστους δὲ μάλα περὶ τοὺς εὐεργέτας γεγενημένους. Οὐ τοίνυν παροχῆς ἔκγονος ἡ φιλία, ἀλλὰ καρπὸς φιλίας ἢ παροχῆς. 12.80 Ταῦτα πάλιν, ὧ ἀνδρες, παρεξέτασαντες καὶ γνόντες, ὅσον θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων τὸ μέσον, δι' ἐκείνων, οἷον δὴ τινων στοιχείων, ἐπὶ τὴν τούτων ὀδεύσατε τελειότητα καὶ "μὴ προφασίσεσθε προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις", ἧ φησὶν ἡ μελωδία τοῦ Πνεύματος 12.81 ματος. Ὅταν γὰρ τοὺς εὐαγγελικοὺς ἐπιδείξωμεν νόμους πολλῶν τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ὄντας ὑψηλοτέρους, τῆνικαῦτα ὑμεῖς τοὺς μὲν νόμους ἐπαινεῖτε, τοὺς δὲ τούτους παραβαίνοντας ἀδεῶς εἰς μέσον προφέρετε καὶ δι' ἐκείνων πειρᾶσθε διαβάλλειν τοὺς 12.82 νόμους. Ἐδει δὲ ψέγειν μὲν ἐκείνους, ἀλλὰ μὴ τῶν νόμων κατηγορεῖν. Οὐδὲ γὰρ διὰ τὰς φαύλας ἀμπέλους φεύγομεν τὰς ἀρίστας, οὐδὲ διὰ τὰς πικράς ἀμυγδάλας καὶ τὰς γλυκείας ἀποστρε

φόμεθα, οὐδὲ διὰ τὸν ὑπόχαλκον χρυσὸν καὶ τὸν ἀκίβδηλον δια βάλλομεν, οὐδὲ διὰ τὴν ἐψευσμένην πορφύραν καὶ τὴν ἀληθινήν σκώπτομεν, οὐδὲ τῶν ἀμαθῶν ἔνεκα ζωγράφων καὶ τῶν ἐντέχνων κατηγοροῦμεν, οὐδὲ διὰ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς σπουδαίους μισοῦμεν, οὐδὲ ἦν τινα εὐρωμεν ἀνεπιστήμονα ἰατρὸν, ἤδη καὶ τὴν ἰατρικὴν ἀπαγορεύομεν τέχνην, ἀλλὰ καὶ τῶν ζω γράφων καὶ τῶν ἰατρῶν, καὶ μέντοι καὶ τῶν σκυτοτόμων καὶ τῶν χαλκοτύπων καὶ τῶν χρυσοχόων τοὺς μὲν ἀρίστους θαυμάζομεν, τοὺς δὲ τὴν τέχνην οὐκ ἀκριβοῦντας σκώπτειν εἰώθαμεν· τὰς δὲ γε τέχνας, κἂν μηδένα ἐπιστήμονα εὐρωμεν, διαβάλλειν οὐκ 12.83 ἀνεχόμεθα. Τῶν γὰρ ἀτοπωτάτων διὰ τοὺς τυφλώττοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ αὐτὴν τὴν ὀπτικὴν αἴσθησιν διαψέγειν ὡς ἄχρηστον, καὶ διὰ τοὺς τὴν γλῶτταν πεπεδημένους τῶν τῆς φωνῆς ὀργάνων ὡς οὐκ ἀναγκαίων κατηγορεῖν, καὶ διὰ τὰ βεβυσμένα ὧτα τὴν ἀκουστικὴν αἴσθησιν περιττὴν ὀνομάζειν. 12.84 Οὕτω τοίνυν ἀληθῶς σχέτλιόν τε καὶ ἄδικον τῶν τοὺς νόμους παραβαινόντων εἶνεκα καὶ αὐτῶν τῶν νόμων κατηγορεῖν καὶ τῶν τούτους φυλάττειν ἐσπουδακότων. Οὐδὲ γὰρ εἴ τις τέκτων κατὰ λόγον μὲν εὐθύνοι τὴν στάθμην, παρὰ λόγον δὲ τῷ σκεπάρνῳ χρώμενος διαφθεῖροι τὰ σημεῖα τοῦ μέλανος, ἢ περαιτέρω ταύτης τῶν ἔνδον ἀφαιρούμενος ἢ περιττὰ ἔξωθεν καταλείπων, τὴν στάθμην αἰτιατέον, ἢ τὸ εὐθέως ἐπιδείκνυσι· τῆς γὰρ τοι τοῦ 12.85 τέκτονος ἀμαθίας ἢ ἀμαρτίας. Οὐκοῦν οἱ νόμοι στάθμης τινὸς καὶ κανόνος καὶ γνώμονος ἐπέχουσι τάξιν· τῶν δὲ τούτοις χρω μένων οἱ μὲν ἄριστα τὸν οἰκεῖον διευθύνουσι βίον, οἱ δὲ τὰ ῥᾶστα ἀντὶ τῶν βελτίστων προαιρούμενοι ἔξω τῆς τούτων εὐθύτητος βαίνουσιν. Τοιγάρτοι τούτων μὲν κατηγορητέον, τοὺς δὲ νόμους ἐπαινετέον. 12.86 Οὐδὲ γὰρ εἴ τις ἄριστος ἰατρὸς ἐπιτάξει τῷ κάμνοντι τῶν μὲν μεταλαβεῖν, τῶν δὲ μὴ μετασχεῖν παντελῶς, εἶτα ἐκεῖνος, ὀλίγον τῶν ἰατρικῶν ὑποθηκῶν φροντίσας, τῆς θεραπείας προτιμήσει τὴν ἡδονὴν καὶ τὰ ἀπειρημένα φαγῶν ἢ πιῶν ἀυξήσει τὴν νόσον, τὸν ἰατρὸν ὡς ἐπίβουλον αἰτιώμεθα. Ἐκ γὰρ δὴ τῆς τοῦ κάμνοντος ἀκρασίας, οὐκ ἐκ τῆς τοῦ ξυμβουλευσαντος προμηθείας ἢ νόσος ηὐξήθη. 12.87 Ταῦτα τοίνυν ξυλλογισάμενοι καὶ ὅσα τούτοις προσόμοια, τὸν μὲν τῶν σωτηρίων νόμων νομοθέτην ὑμνήσατε, αὐτῶν δὲ τῶν νόμων θαυμάσατε τὸ βιωφελὲς καὶ ὀνήσιμον· καὶ οἷον θεωροῖ τινες τῶν ἀξιεπαίνων ἀγώνων γινόμενοι, τοὺς μὲν τούτων ἀνακηρύξατε φύλακας, κατὰ δὲ τῶν παραβεβηκότων μὴ τὴν ἴσην 12.88 ἐξενέγκητε ψῆφον. Οὐ γὰρ ἴσῳ γε σκοπῷ παραβαίνουσιν ἅπαντες. Πολλὰ γὰρ δὴ καὶ παρὰ γνώμην πλημμελοῦμεν οἱ ἄνθρωποι· καὶ ταῦτα καὶ αὐτοὶ γε οἱ νόμοι καλοῦσιν ἀκούσια. Καὶ γὰρ δὴ κατὰ κυνὸς τις ἢ ἄλλου τοῦ λίθου ἀκοντίσας, τοῦ μὲν διήμαρτεν, ἄνθρωπον δὲ κατέκτεινε· τοιαῦτα γὰρ δὴ πάθη καὶ Ἡρόδοτος 12.89 ἄδει. Πολλάκις δὲ τις πέλεκυν ἔχων καὶ ξύλα τέμνων κατὰ τινος παριόντος ἄκων ἠκόντισε τὸν σίδηρον. Τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις, ὡς ἀκουσίους, ξυγγνώμην οἱ νόμοι προσνέμουσιν. Καὶ τὰ ἐκούσια δὲ οὐ σμικρὰν ἔχει διαφορὰν. Οὐδὲ γὰρ ἴσον ὑπό τινος ὀργῆς καὶ θυμοῦ τινα παροξυνόμενον πατάξει τὸν πέλας καὶ παραπέμψαι τῷ θανάτῳ, οὐ τοῦτο προβουλευσάμενον οὐδὲ ἐπὶ τούτῳ γε παίσαντα, καὶ τὸ ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ λόχου καὶ προνοίας τυρεῦσαι τὸν θάνατον· τὸ μὲν γὰρ ἦν ἀκρασίας θυμοῦ, τὸ δὲ πονηρίας ἐσχάτης· καὶ τὸ μὲν οὐχ ὄλον, τὸ δὲ ὄλον τῆς 12.90 γνώμης. Οὕτω καὶ ταῖς τῆς ἡδυπαθείας οὐχ ἅπαντες ὁμοίως οἱ ἄνθρωποι περιπίπτουσιν ἀμαρτίαις· ἀλλ' οἱ μὲν ἥκιστα περιεργαζόμενοι τὰ εὐπρεπῆ τῶν σωμάτων περιπέρονται, ἔσθ' ὅπῃ δὲ καὶ ὀρώσιν ἐξαπίνης καὶ καταδουλοῦνται τῷ πάθει, τοῦ λογισμοῦ τῆς ἡγεμονίας ἐξισταμένου· οἱ δὲ βίον ἔχουσι τὸ τῆ τοιαῦδε θεωρίᾳ 12.91 τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστιᾶν. Καὶ οἱ μὲν οὐδὲ σιτίων οὐδὲ ποτῶν ἀπολαύουσιν ἀδεῶς, ἠττωνται δὲ ὅμως παλαιόντες, ἐπειδὴ παλαίειν ἐπιστημόνως οὐ βούλονται· οἱ δὲ ὑπερμαζῶσι καὶ τρυφῶσι καὶ πᾶν εἶδος ἐπινοοῦσι χλιδῆς καὶ τὰς ἄλλας ὀρέξεις διερεθίζουσι παντοδαπαῖς ἐπινοίαις, καὶ μέντοι καὶ σβεννυμένων ἀσχάλλουσιν.

12.92 Ἐπειδὴ τοίνυν τοσαύτη τῶν παρανομούντων διαφορά, οὐ χρεῶν ἅπασι χαλεπαίνειν ὁμοίως, ἀλλὰ τοὺς μὲν προδήλως τὸν συώδη βίον ἀσπαζομένους μυσάττεσθαι, τοῖς δὲ ἄλλοις καὶ συμβουλεύειν καὶ παραινεῖν καὶ χεῖρα ὀρέγειν καὶ θεραπεύειν ἐπιμελῶς καὶ προσφέρειν τῆς ὑγιείας τὰ φάρμακα· ἐκείνους δέ, ἦν τοι ἐπιμένωσι θηριωδῶς βιοτεύοντες, καὶ περιόντας θρηνησόμεν καὶ 12.93 ἀποθανοῦσι τὸ Σαρδαναπάλου ἐπίγραμμα προσενέγκωμεν. Τῷ γὰρ δὴ ἐκείνου ἐπεγέγραπτο τάφω· Τόσσ' ἔχω ὅσσ' ἔφαγον καὶ ἐφύβρισα καὶ μετ' ἔρωτος τέρπν' ἔπαθον, τὰ δὲ πολλὰ καὶ ὄλβια πάντα λέλειπται, καὶ γὰρ ἐγὼ σποδός εἰμι, Νίνου μεγάλης βασιλεύσας. 12.94 Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦτο ψευδῶς οἱ γεγραφότες ἐπέγραψαν. Οὐ γὰρ ἔχει ὁ τελευτήσας, ἅπερ ἔφαγε καὶ ἔπιεν, ἀλλ' εἰς τὴν δυσώδη φθορὰν ἐκεῖνα κεχώρηκεν· ἔχει δὲ μόνον τοῦ παρανόμου βίου τὴν δυσσομίαν, ἢ διηνεκῶς τὴν ψυχὴν ἀλγύνει καὶ ἀνιᾶ, ξυνειδυῖαν ἑαυτῇ τὰ κάκιστα καὶ μεμνημένην ὧν παρανόμως εἰργάσατο. 12.95 Ταύτην ὑμῖν, ὧ ἄνδρες, δευτέραν καὶ δεκάτην διάλεξιν προσ ἐνήνοχα, καὶ ἐπέδειξα, τίνα μὲν περὶ Θεοῦ καὶ ὕλης καὶ κτίσεως, καὶ μέντοι καὶ ἀρετῆς καὶ κακίας τοῖς τῶν Ἑλλήνων ἔδοξε φιλοσόφοις, καὶ τίνα ἡμᾶς οἱ θεῖοι ἐξεπαίδευσαν λόγοι, καὶ ὡς ἔσβεσται μὲν τὰ ἐκείνων ἅπαντα καὶ παραδέδοται τῷ ζόφῳ τῆς λήθης, ἀνθεῖ δὲ ταῦτα καὶ τέθηλε καὶ πολλὰς ἔχει καθ' ἑκάστην καὶ πόλιν καὶ χώραν ἀκροατῶν μυριάδας καὶ διδασκάλους, τὴν μὲν Πλατωνικὴν εὐέπειαν οὐκ ἔχοντας, τὴν δὲ τῆς ἀληθείας ἰατρειὰν προσφέροντας· καὶ τῶν μὲν ψευδωνύμων θεῶν τὸν πλάνον ἐληλαμένον, τοῦ δὲ ἡμετέρου Σωτῆρος τὰ δόγματα 12.96 κηρυττόμενα. Τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ὁ Πορφύριος, ἐν οἷς καθ' ἡμῶν ξυνέγραψεν, εἶρηκεν· "Νυνὶ δέ" φησι "θαυμάζουσιν, εἰ τοσοῦτων ἐτῶν κατείληφε νόσος τὴν πόλιν, Ἀσκληπιοῦ μὲν ἐπιδημίας καὶ τῶν ἄλλων θεῶν οὐκέτι οὔσης· Ἰησοῦ γὰρ τιμωμένου, οὐδεμῖα 12.97 δημοσίας τις θεῶν ὠφελείας ἦσθετο." Ταῦτα ὁ πάντων ἡμῖν ἔχιστος Πορφύριος εἶρηκε, καὶ ἀναφανδὸν ὠμολόγησεν, ὡς πιστευόμενος ὁ Ἰησοῦς φρούδους ἀπέφηνε τοὺς θεοὺς, καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὸ σωτήριον πάθος οὐκέτι φενακίζει τοὺς ἀνθρώπους Ἀσκληπιός, οὐδὲ ἄλλος τις τῶν καλουμένων θεῶν. Ἄπαντα γὰρ αὐτῶν τὸν ὄρμαθόν, οἷόν τινας νυκτερίδας, τῷ σκοτῷ παρέπεμψεν ἀνατείλαν τὸ φῶς. 12.98 Ταύτης καὶ ὑμᾶς τῆς ἀκτίνος μεταλαχεῖν ἀξιῶ. Τοῦδε γὰρ χάριν καὶ τὸν πόνον ἀνεδεξάμην, καὶ οἷόν τινας βοτάνας πανταχόθεν συλλέξας, τὸ ἀλεξίκακον ὑμῖν κατεσκευάσα φάρμακον.